

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
არქიტექტურის, ურბანისტიკისა და დიზაინის ფაკულტეტი

**არქიტექტურისა და ქალაქთმშენებლობის
თანამედროვე პრობლემები**

**PROBLEMS OF ARQITEQTURE
AND URBAN PLANNING TODAY**

**სამეცნიერო ტექნიკური ჟურნალი
SCIENTIFIC AND TECHNICAL MAGAZIN**

№ 16, 2021

ISSN 2233-3266

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
არქიტექტურის, ურბანისტიკისა და დიზაინის ფაკულტეტი

არქიტექტურისა და ქალაქთმშენებლობის
თანამედროვე პრობლემები

სამეცნიერო-ტექნიკური ჟურნალი № 16

ISSN 2233-3266

2021

არქიტექტურისა და ქალაქთმშენებლობის თანამედროვე პრობლემები

სამეცნიერო - ტექნიკური ჟურნალი

მთავარი რედაქტორი

გია ნაცვლიშვილი

მთავარი რედაქტორის მოადგილე

ბადრი გორგილაძე

სამეცნიერო - სარედაქციო კოლეგია:

ნინო იმნაძე, ვახტანგ დავითაია, ვლადიმერ ბელოგოლოვსკი, ნოდარ ამაშუკელი, გიგა ბათიაშვილი, დავით აბულაძე, ლევან ბერიძე, გიზო ურუშაძე, ნანული თევზაძე, ზურაბ კვიციანი, გიორგი სალუქვაძე, გოჩა მიქიაშვილი, ნიკოლოზ შავიშვილი, ნინო ჩაჩავა, ნინო ხაბეიშვილი, მარინა მასურაძე, თინათინ ჩიგოგიძე.

პასუხისმგებელი მდივნები : ირმა კოდუა.

საკონტაქტო ტელ: 62-60; 2 33 71 63

E-mail: arch@gtu.ge

რედაქციის მისამართი 0175, თბილისი, მ.კოსტავას 77

Современные проблемы архитектуры и градостроительства

Научно - технический журнал

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Г.НАЦВЛИШВИЛИ

ЗАМ. ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Б. ГОРГИЛАДЗЕ

НАУЧНО-РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ :

Н. ИМНАДЗЕ, В. ДАВИТАИА, В. БЕЛОГОЛОВСКИ, Н. АМАШУКЕЛИ, Г. БАТИАШВИЛИ, Д. АБУЛАДЗЕ, Л. БЕРИДЗЕ, Г. УРУШАДЗЕ, Н. ТЕВЗАДЗЕ, З. КИКНАДЗЕ, Г. МИКИАШВИЛИ, Г. САЛУКВАДЗЕ, Н. ШАВИШВИЛИ, Н. ХАБЕИШВИЛИ, М. МАИСУРАДЗЕ, Т. ЧИГОГИДЗЕ.

ОТВЕТСТВЕННЫЙ СЕКРЕТАРЬ И. КОДУА.

КОНТАКТНЫЕ ТЕЛЕФОНЫ :62-60; 2 33 71 63; *E-mail:* arch@gtu.ge

Адрес редакции : Грузия, 0175, Тбилиси, ул. Костава 77

Modern problems of Architecture and Town Planning

Scientific and Technical Magazine

EDITOR-IN-CHIEF

G.Natsvlishvili

DEPUTY OF EDITOR-IN-CHIEF

B. Gorgiladze

MEMBERS OF SCIENTIFIC-EDITORIAL BOARD :

N. Imnadze, V.Davitaia, V. Belogolovski, N. Amashukeli, G.Batiashvili, D. Abuladze, L. Beridze, G. Urushadze, N. Tevzadze, Z. Kiknadze, N.Shavishvili, G. Mikiashvili, N. Khabeishvili, M. Maisuradze, T. Chigogidze.

Executive secretary

I.Kodua.

Tel: 62-60; 2 33 71 63; *E-mail:*

arch@gtu.ge

Address of editorial office : 77, Kostava Str. 0175, Tbilisi, Georgia

შინაარსი

1. **ბარნაბიშვილი ნ.** სტალინური პერიოდის არქიტექტურის მხატვრულ-სტილისტურ-კომპოზიციური გადაწყვეტის თავისებურებები რუსეთში (სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი კომპლექსების მაგალითზე) 3
2. **ბოლქვაძე მ., ზუკაკიშვილი ი.** ხედვითი დერეფნების განსაზღვრისა და დაცვის მეთოდები 12
3. **გასიმოვა ფ. ქ.** ბაქოს სატრანსპორტო კვანძების განვითარება 18
4. **მიქიაშვილი გ.** გარემოზე შენობა-ნაგებობების ზემოქმედების შეფასების რეიტინგული სისტემები 27
5. **ვარდოსანიძე ლ.** მოსაზრებები არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის მნიშვნელოვანი ელემენტის - ურბანონიმიკის ემანსიპაციის თაობაზე 36
6. **ჩიგოგიძე თ., ჯინჭარაძე თ.** პანდემიის გავლენა არქიტექტურასა და დიზაინზე 52
7. **იმნაძე ნ., ქურხაშვილი ზ.** კოსმოსური არქიტექტურა 57
8. **იმნაძე ნ., კორძაია გ.** ბენზინგასამართი სადგურების არქიტექტურა ...67
9. **იმნაძე ნ., ვარდოსანიძე გ.** კავშირის არქიტექტურა/არქიტექტურული კავშირი 74
10. **მელქაძე მ., გეგუჩაძე ზ.** მუსიკალური ჰარმონია არქიტექტურაში 82
11. **მელქაძე მ., ბეჟუაშვილი მ.** პანდემია და არქიტექტურა 89
12. **მელქაძე მ.** ქართული არქიტექტურის ფარული გმირები 95
13. **მუჯირი ვ.** სუპრემატიზმი, როგორც შთაგონება 103
14. **ტიტვინიძე ზ.** საკვანძო არქიტექტურულ-სამშენებლო ცნებები (ტერმინები) პროექტირების თანამედროვე პრაქტიკაში 113
15. **შავიშვილი ნ., ნამგალაძე ზ.** „მიმდინარე საუკუნეში საქართველოში მომუშავე უცხოელ არქიტექტორთა კვალი“ 123
16. **ძიძიგური მ., ხუნდაძე ე.** თანამედროვე თეატრალურ-მუსიკალური ნაგებობების ფორმათქმნადობის თავისებურებანი 137
17. **ძიძიგური მ., ხუნდაძე ე.** სანახაობრივი - თეატრალური და მუსიკალური ნაგებობები ჩასახვიდან თანამედროვეობამდე 148
18. **ხაბეიშვილი ნ., გოგოლაშვილი * მ.** მწვანე სახურავი საქალაქო გარემოს დიზაინში - ესთეტიკა და ფუნქცია 163
19. **ხვედელიანი ნ., რატიანი ა.** სენაკის აკაკი ხორავას სახელობის დრამატული თეატრის ისტორიისათვის 173
20. **ხოშტარია თ.** „დიდი მცხეთის“ როლი საქართველოს დაცული ტერიტორიების დამაკავშირებელი „მწვანე დერეფნის“ ფორმირებაში .180

Contents

1. Barnabishvili N. Features of Artistic-Stylistic-compositional Decisions of the Architecture of Stalinist Period in Russia on the Example of the Health Resorts	3
2. Bolkvadze M., Zukakishvili I. Methods of Definition and Protection of the View Corridors	12
3. Gasimova F. DEVELOPMENT AND MODERNIZATION OF TRANSPORT INTERCHANGE NODES OF BAKU CITY	18
4. Mikiashvili G. Rating Systems for Assessing the Environmental Impact of Buildings	27
5. Vardosanidze V. (Lado) Opinions on the Emancipation of Urbanonymy - an Important Element of the Intangible Cultural Heritage	36
6. Chigogidze T., Jincharadze T. The Impact of the Pandemic on Architecture and Design	52
7. Imnadze N., Kurkhashvili Z. Space Architecture	57
8. Imnadze N., Kordzaia G. Architecture of Gas Stations	67
9. Imnadze N., Vardosanidze G. Connection in Architecture	74
10. Melkadze M., Geguchadze Z. The Musical Harmony in the Architecture	82
11. Melkadze M., Bezhuashvili M. Pandemics and Architecture	89
12. Melkadze M. Hidden Heroes of Georgian Architecture	95
13. Mujiri V. Suprematism as Inspiration	103
14. Titvinidze Z. Key Architectural-construction Concepts (Terms) in Modern Design Practice	113
15. Shavishvili N., Namgaladze Z. Traces of foreign architects working in Georgia in the current century	123
16. Dzidziguri M., Khundadze E. Some Features of Shaping Modern Theatrical and Musical Buildings	137
17. Dzidziguri M., Khundadze E. Spectacular Theatrical and Musical Buildings Since their Inception to the Present Moment	148
18. Khabeishvili N., Gogolashvili M. Green Roofs in Urban Design – esthetics and Function	163
19. Khvedeliani N., Ratiani A. To the History of Senaki Drama Theatre Named After Akaki Khorava	173
20. Khoshtaria T. The Role of “Greater Mtskheta” in Forming the “Green Corridor” between several protected areas of Georgia	180

**სტალინური პერიოდის არქიტექტურის მხატვრულ-სტილისტურ-
კომპოზიციური გადაწყვეტის თავისებურებები რუსეთში
(სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი კომპლექსების მაგალითზე)**

**ბარნაბიშვილი ნ.
დოქტორანტი**

ქალაქებისა და საზოგადოებრივი მნიშვნელობის სივრცეების ორგანიზების საკითხი საბჭოთა კავშირში შემავალ ქვეყნებში, XX ს. 30-50-იან წლებში, უშუალოდ იყო კავშირში კულტურულ კონტექსტთან, არქიტექტორის ჩანაფიქრთან, ისტორიულ და ქვეყნისთვის ფასეულ ორიენტირებთან.

წარსული გამოცდილებიდან განსხვავებით „სტალინისტური ამპირი“ გავრცელდა და გამოიყენებოდა არა მხოლოდ სახელმწიფო მნიშვნელობისა და დანიშნულების შენობების აგებისას, არამედ ეს სტილი საყოველთაოდ აისახა სხვადასხვა დანიშნულების შენობებშიც.

ამ პერიოდში, მხატვრულ-დეკორატიული გადაწყვეტისას, კომპოზიციის საფუძველს ქმნიდა მცენარეული მოტივები და ელემენტები, რომლებიც თავის მხრივ ჰარმონიულად ერწყმოდა დეკორში გამოყენებულ იდეოლოგიურ სიმბოლოებს (ყურძნის მტევნები, ხორბლის თავთავები, ვარსკვალთა გამოსახულებები, გამარჯვებისა და საბჭოთა დიდების გამომხატველი სიმბოლოები, ნამგლისა და უროს გამოსახულებები). კომპოზიციაში მცენარეული მოტივებისა და იდეოლოგიური სიმბოლოების მოკავშირედ გვევლინება ადამიანთა გამოსახულებები (რომლებიც, თავის მხრივ, მოიაზრებდა ერთ ადამიანს ან ადამიანთა ჯგუფის გამოსახვას). არქიტექტორები ცდილობენ შემოიტანონ უკვე მოძველებული დეკორატიული ელემენტების ახალი ხედვა.

ო.ა. ზინოვიევა წიგნში „სტალინური მოსკოვის სიმბოლოები“ აღნიშნავს, რომ წინასწარი ჩანაფიქრი და სწორი გათვლა არის ახალი იდეის აქტუალიზაციისთვის ყველაზე მნიშვნელოვანი წინაპირობა. ამიტომ, რომ ჩავწვდეთ სტალინისტური პერიოდის არქიტექტურის მხატვრულ-დეკორატიული გადაწყვეტის არსს, უნდა გავითვალისწინოთ ყველა წინაპირობა, რომელიც ამ დეკორატიული ხედვის ჩამოყალიბებას უძღოდა.

შენობის მხატვრულ-დეკორატიული კომპოზიციებით, პანოებით გაფორმებისას აუცილებლად ითვალისწინებდნენ: 1. შენობის ფუნქციურ დატვირთვას და 2. კონკრეტული შენობის კონსტრუქციულ გადაწყვეტას. თუ განვიხილავთ შენობებს, რომლებიც მცირეწლოვანთათვის და ყმაწვილებისთვის იყო განკუთვნილი (საბავშვო

ბალი, სკოლა და სხვ.) იყენებდნენ მცენარეულ მოტივებს, კომპოზიციებს ბავშვისა და ან ბავშვთა ჯგუფის გამოსახულებებით. ზემოხსენებულ კომპოზიციებში მათ ხელში ეჭირათ გადაშლილი წიგნები, ბურთები და სხვ. (მოსკოვის ლომონოსოვის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მთავარი კორპუსი, ავტორი ვ. მუხინა).

ხელოვნების სასახლეებში, ფილარმონიებში, თეატრებსა და კინოთეატრებში სახასიათო იყო ფასადების უფრო მეტად დატვირთვა, ვიდრე სხვა დანიშნულების შენობებში. უხვად დეკორირებულ ფასადებზე ვხვდებით სხვადასხვა კომპოზიციებს, მცენარეულ მოტივებს, საზოგადო მოღვაწეთა, მუსიკალური საკრავების ფიგურულ, მოცეკვავისა ან მოცეკვავეთა ჯგუფის გამოსახულებებს, ქვაში ან სხვა მასალაში თლილ მაქმანებს, რომლებიც ხაზს უსვამდა ამ შენობების დატვირთვას და უფრო მეტ სიდიადესა და პომპეზურობას სძენდა მათ. თეატრებისა და სხვა მსგავსი დანიშნულების შენობებზე წარმოდგენილ რელიეფურ ჩანართებს, ბარელიეფებსა და ჰორელიეფებს ლიტერატურულ-ალეგორიული სახელწოდებები ჰქონდა (სურ.1; დონის როსტოვის მ. გორკის სახელობის თეატრი, არქიტექტორები: ვ. შჩუკო, ვ. გელფრეიხი. 1930-1935 წწ., ჰორელიეფი „ვანდების დაღუპვა“, 1936 წ. ავტორი: ს. კოროლკოვი).

სურ.1. დონის როსტოვის მ. გორკის სახელობის თეატრი, არქიტექტორები: ვ. შჩუკო, ვ. გელფრეიხი. 1930-1935 წწ.; გეგმა. საერთო ხედი. ჰორელიეფი „ვანდების დაღუპვა“, 1936 წ. ავტორი: ს. კოროლკოვი

სანქტ-პეტერბურგის არტ-დეკოს სტილის კინოთეატრ „გიგანტის“ შენობაზე (არქ. ა. გეგელო. 1933-1936 წწ. სურ. 2), ფასადის რელიეფებზე გამოყენებულია

სურ. 2. კინოთეატრი „გიგანტი“

არატიპური მოტივები, რომლებსაც შემოაქვთ საზეიმო განწყობა (ავტორი: ლ. დიტრიხი). კლასიკური რუსტის ნაცვლად ფასადებზე რელიეფების ჩართვამ განაპირობა ამ ფასადების მეტად თავისებური სახის შექმნა, რომლებშიც წარმოდგენილია სცენები პოპულარული ფილმებიდან: „ჩაპაევი“ (1934 წ.), „ახალი გულივერი“ (1935 წ.), „თეთრად ფრიალებს აფრა ეული“ (1936 წ.), „ცამეტი“ (1936 წ.) და სხვ.

სამთავრობო მნიშვნელობის შენობებისთვის სახასიათოა შედარებით მკაცრი იერსახე, დეკორატიული მორთულობის მცირე რაოდენობა. ძირითადი განსხვავება ისაა, რომ ლაკონური, კლასიკური ფასეულობების დეკორი „თრგუნავს“ საავტორო დეკორს. წამყვანი როლი წარსულ ფორმებსა და კლასიკური ორდერების სისტემას უჭირავს. სწორედ ეს ელემენტები ქმნის სამთავრობო დანიშნულების შენობა-ნაგებობების მხატვრულ-დეკორატიული გადაწყვეტის საფუძველს. ვხვდებით მცირე რაოდენობით მცენარულ მოტივს, ბარელიეფებს ნაკლებად პომპეზური სახით. თუ ამ შენობების გაფორმებისას იყენებდნენ ფიგურულ გამოსახულებებს, მაშინ მათ აუცილებლად მკაცრად განსაზღვრული სიუჟეტი უნდა ჰქონოდათ. სახელმწიფოებრივი დიდების სიმბოლოებთან ერთად გამოისახებოდა ქვეყნის გერბი.

ა. სარდაროვი სტატიაში „არქიტექტურის ენა“¹ ხაზს უსვამს, თუ როგორი დიდი როლი აკისრია სემიოტიკას კონსტრუქციული გადაწყვეტილებების მიღებისას. ის ასევე საუბრობს, რომ იდეისა და საზრისის სწორად გადმოსაცემად უმნიშვნელოვანესია

¹ Сардаров А. Язык архитектуры // Архитектурное наследие. Архитектура и строительство - № 6 (205), 2009

ყველაფრის გათვალისწინება და ამ ყველაფრის ურთიეთშეთანხმება, იქნება ეს ფორმა თუ სივრცე, რომელშიც ეს ფორმა არსებობს.

ჩვენთვის მნიშვნელოვანია საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების ტერიტორიაზე არსებული სანატორიუმების დეკორის თავისებურებების გამოვლენა და მათი შედარება ჩვენ მიერ განხილულ შენობათა დეკორთან.

საბჭოთა პერიოდში სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი კომპლექსების მშენებლობის ისტორია პირობითად ოთხ ეტაპად იყოფა: პირველი ეტაპი მოიცავს პერიოდს - 1917 წლიდან 30-იანი წლების დასაწყისამდე, მეორე ეტაპი პირობითად მოიცავს 30-იან წლებს (უფრო კონკრეტულად 1930-წლიდან 1941 წლამდე პერიოდს), მესამე ეტაპი მოიცავს 1941 წლიდან 1950 წლამდე პერიოდს, მეოთხე ეტაპს შეიძლება მივაკუთვნოთ 60-70-იანი წლები.

ამ ეტაპების შესწავლა საშუალებას გვაძლევს თვალი გავადევნოთ სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი კომპლექსების მშენებლობის ტენდენციებს, ეტაპებს შორის მსგავსს ან განმასხვავებელ ნიშნებს, ქვეყანაში მიმდინარე სოციალურ-პოლიტიკურ-ეკონომიკური პროცესების შესაბამისად არქიტექტორთა მიდგომების ცვლილებას და ა.შ.

პირველ ეტაპზე მუშათა ფართო მასების მოთხოვნების დაკმაყოფილებაზე ორიენტირებული მშენებლობები თავის არსში სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი კომპლექსების მშენებლობასაც მოიაზრებდა². განსაკუთრებული ყურადღება ექცეოდა ბუნებრივი რესურსებით, მინერალური-სამკურნალო წყლებითა და კლიმატური პირობებით გამორჩეული ადგილების შესწავლის, კეთილმოწყობის, აღმშენებლობის საკითხს.

საინტერესო მაგალითს წარმოადგენს კისლოვოდსკში 1928 წელს პ. ესკოვის პროექტით აგებული სააბაზანოს შენობა - „Октябрьские ванны“ (სურ. 3). სწორედ აქ

სურ. 3. კისლოვოდსკი. სააბაზანოს შენობა - „Октябрьские ванны“, პროექტის ავტორი პ. ესკოვი. 1928 წ. ჰორელიევის ავტორი კ. ლუცკოვი

² Былинкин, Н.П. История советской архитектуры 1917-1954 гг.: учебник для архитектурных вузов / Н.П. Былинкин [и др.]; под общ. ред. Н. П. Былинкина, А.В. Рябушина. М.: Стройиздат, 1985. 256 с.

ვხვდებით გვიან ჩასმულ ჰორელიეფურ გამოსახულებას (ავტორი კ. ლუცკოვი), რომელზეც მხრებზე პირსახოცგადაკიდებული ადამიანთა ჯგუფია მოძრაობაში წარმოდგენილი გამოსახულება იმის მიმანიშნებელი იყო, რომ ყველა ადამიანს კუთვნილი დასვენების გამოყენების უფლება ჰქონდა.

კისლოვოდსკის მაგალითმა გვიჩვენა, რომ რელიეფებს, ბარელიეფებსა თუ ჰორელიეფებს ერთნაირი გამომსახველობითი ხერხებით, საერთო სტილისტიკით ასრულებდნენ. შენობის ფუნქციიდან გამომდინარე იცვლებოდა სიუჟეტი ან უკვე არსებულ სქემას ემატებოდა ან აკლდებოდა რაიმე დეტალი.

1929-34 წლებში აგებულ ბარჯიხას სანატორიუმში (არქ. ბ. იოფანი) შეიმჩნეოდა დეკორატიული მოტივების სიმცირე, რაც გამოიხატა მხოლოდ აივნების რიკულებისა და ღია სივრცეების ჭარბი გამოყენებით, სიბრტყეების უხვიდანაწევრებით, რაც ფაქტობრივად ფასადების გაფორმების როლს ასრულებდა.

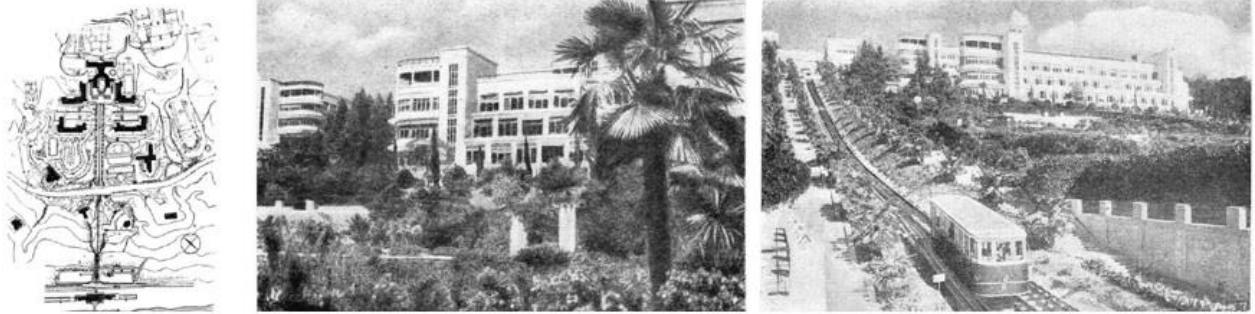

სურ.4. მოსკოვის მეტროსადგურ „სოკოლნიკის“ მიწისზედა ვესტიბიულის ფრიზი. ავტორი პ. მიტკოვიცერი

ზემოჩამოთვლილი ყველა მაგალითი ხაზს უსვამდა იმას, თუ რაოდენ კარგად ცხოვრობდა საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირში ადამიანი. გამონაკლისს წარმოადგენს პ. მიტკოვიცერის მიერ შესრულებული მოსკოვის მეტროსადგურ „სოკოლნიკის“ მიწისზედა ვესტიბიულის ფრიზი, რომელზეც ავტორმა ადამიანთა შრომის სიმძიმე მთელი სიმძაფრით გამოსახა (სურ. 4).

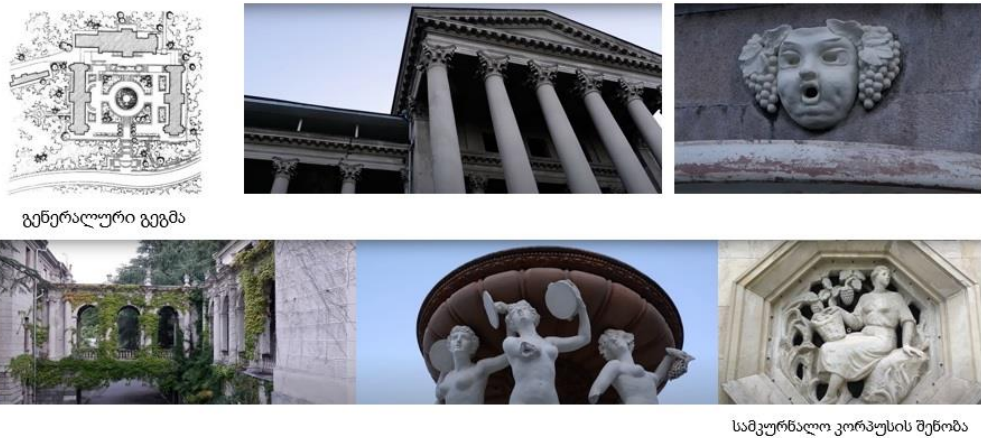
სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი კომპლექსების მშენებლობის მეორე ეტაპზე არქიტექტურაში შეიმჩნევა ტენდენციებს შორის დაპირისპირება. ამ კუთხით არ შეიძლება არ აღვნიშნოთ ვოროშილოვის სახელობის საბჭოთა არმიის ტერასებად გაშენებული სანატორიუმის კომპლექსი სოჭში (არქ. მ. მერჟანოვი, 1931-33 წწ.). შენობათა არქიტექტურა ამკარად ატარებს კონსტრუქტივიზმის ნიშნებს, თუმცა

კლასიკური პრინციპების კვალიც ჩანს. შეიმჩნეოდა დეკორატიული მოტივების სიმცირე. ღია სივრცეების ჭარბად გამოყენება და სიბრტყეების უხვად დანაწევრება ფაქტობრივად ფასადების გაფორმების როლს ასრულებდა (სურ. 5).

სურ.5. ვოროშილოვის სახელობის საბჭოთა არმიის სანატორიუმის კომპლექსი სოჭში, 1931-33 წწ. არქიტექტორი: მ. მერჟანოვი. გენერალური გეგმა. საერთო ხედი. საძილე კორპუსები

ეკლექტიზმის ტრადიციებით გაჯერებული არქიტექტურის განვითარების ე.წ. მეორე ხაზი, გვთავაზობს კლასიკური ელემენტების სტილიზებულ ვარიანტებს. მაგალითად, 1934-38 წლებში, სოჭში აგებული ორჯონიკიძის სახელობის ქვანახშირის მომპოვებელთა სანატორიუმის (არქ. ი. კუზნეცოვი) ფასადების კომპოზიცია ერთიან პრინციპზეა შექმნილი: შენობათა ცენტრალური ნაწილები გამოყოფილია კოლონებიანი პორტიკებით, ჰორიზონტალური სწორხაზოვნება

გენერალური გეგმა

სამკურნალო კორპუსის შენობა

სურ.6. 1934-38 წლებში, სოჭში აგებული ორჯონიკიძის სახელობის ქვანახშირის მომპოვებელთა სანატორიუმი

იქმნება გალერეებისა და ლოჯიების დახმარებით ტექტონიკურ საფუძვლად შერჩეულია კორინთული ორდერები და თაღოვანი მოტივები. ეზოში აგებულ შადრევანზე ვხვდებით მენადების, ღვინის, თრობისა და დროსტარების ღმერთის,

ბაქუსის (დიონისეს), თაყვანისმცემელი, ქურუმი ქალების ქანდაკებებს. შადრევნის ზედა რეგისტრში ხელში ყურძნის მტევნებით მოძრაობაში გამოსახული ქალთა ფიგურებია (სურ. 6).

სამკურნალო კორპუსის შენობაზე, რვაწახნაგა ქვაზე კვეთილ სარკმელში ჩასმულია ყურძნის მტევნებისა და ვაზის ფოთლების მოტივით დამშვენებულ ქვაზე მჯდარი ქალის ფიგურა, რომელიც მარცხენა ხელით ქვას ეყრდნობა, ხოლო მარჯვენა ხელი კაბის კალთაზე დადებულ ხილით სავსე კალათს იჭერს (სურ. 6).

მესამე ეტაპზე ექსპრესიული არქიტექტურის აქტიური ძიების ტენდენცია შეიმჩნევა, კისლოვოდსკის სანატორიუმში, «Горные вершины» (არქ. მ. გინზბურგი), ყირიმში «Орехда», ხოლო ეკლექტივიზმის ტრადიციების გაგრძელება - სოჭის სანატორიუმ „მეტალურგში“ (ი. სვირსკი, გ. ბიტოვი და ო. უგრიუმოვი).

მეოთხე ეტაპზე სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი კომპლექსების კეთილმოწყობისას, დასასვენებელი სახლების მშენებლობისას გამოიკვეთა კიდევ ერთი, მეტად მნიშვნელოვანი და ყურადსაღები ტენდენცია - ზემოხსენებული შენობები ჰარმონიულად უნდა ყოფილიყო შერწყმული გარემოსთან (სანატორიუმი „სოჭი“; (ი, შვარცბრეიმი, დ. ლურიე, ნ. სტუჟინი, მ. შულმეისტერი, კ. ლეო, გ. სტუჟინი, 1965 წ.).

სტალინისტურ პერიოდში აგებულ სანატორიუმებისა თუ დასასვენებელი სახლების მხატვრულ-სტილისტურ-დეკორატიული გადაწყვეტის თვალსაზრისით ვხვდებოდით სტალინისტური პერიოდის არქიტექტურისთვის დამახასიათებელ შემდეგ ნიშნებს:

- არქიტექტურული ორდერების გამოყენება და მათში ამ პერიოდისთვის დამახასიათებელი ნიშნებისა თუ სიმბოლოების დამატება (მაგალითად კაპიტელებში ვარსკვლავის გამოსახულების დამატება);
- ბარელიეფები და ჰერალდიკური კომპოზიციები მუშათა შრომის, გამარჯვებული ხალხის ზეიმის ამსახველი ტრიუმფისა და საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების გაერთიანების დიდების, ტრიუმფის ამსახველი სიუჟეტებით, რომლებშიც საბჭოთა დიდების ხაზგასასმელად, უხვად იყო ჩართული სხვადასხვა სიმბოლური გამოსახულებები: ფასცები (ძველ რომში ეს იყო უმაღლესი მაგისტრატუსების ძალაუფლების სიმბოლო. ცნობილია, რომ ტრიუმფის ცერემონიის დროს გამორჩეული დაჭრილი ჯარისკაცები ფასცებს ატარებდნენ თავდაცვის მიზნით), გვირგვინები, შუბები და სხვ;
- ტრადიციულ პორტრეტულ ბიუსტებთან ერთად, ისტორიულ პირთა ერთფიგურიანი გამოსახულებები, მრავალფიგურიანი რელიეფური ჩანართები, მონუმენტური კომპოზიციები;

- არქიტექტურის, სკულპტურასთან (ქანდაკება), მხატვრობის, გამოყენებით ხელოვნებათა სინთეზი;
- მასალის თვალსაზრისით ხშირად გვხვდებოდა მარმარილო, ბრინჯაო (გამოიყენებოდა უხვად), ხის მასალა, ნაძერწობა, რომელსაც ხშირად იყენებდნენ ინტერიერებისთვის პომპეზური, მდიდრული ელფერის მისაცემად;

ზემოჩამოთვლილის გარდა, რასაკირველია, კონკრეტული რეგიონის, იმ ადგილისთვის კლიმატურლ-გეოგრაფიული თვალსაზრისით, ისტორიული და კულტურული მემკვიდრეობის კუთხით სახასიათო და მნიშვნელოვანი ელემენტები ან სიუჟეტები შეიძლება დაემატებინათ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Ивановская, В. И. Архитектурный орнамент / В.И. Ивановская. — М. «В. Шевчук», 2008. — 224 с.
2. ШИНТЯПИНА Е.С. „Особенности художественных решений скульптурного и лепного декора санаториев Юга России «Сочи» и «Руссия» периода 1940-1950-х гг.“ . “Культурная жизнь Юга России”. № 4 (67), 2017. УДК 72.04:711.455(470-13)

რეზიუმე

წინამდებარე სტატიაში წარმოდგენილია სტალინისტური პერიოდის არქიტექტურის მხატვრულ-სტილისტურ-კომპოზიციური გადაწყვეტის თავისებურებები რუსეთში სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი კომპლექსების მშენებლობის ოთხი ეტაპის განხილვის საფუძველზე და ამ ეტაპებისთვის დამახასიათებელი მსგავსი და განმასხვავებელი ნიშნების გამოვლენის მაგალითები.

Features of Artistic-Stylistic-compositional Decisions of the Architecture of Stalinist Period in Russia on the Example of the Health Resorts

Barnabishvili N.

Resume

The aim of this article is to discuss features of artistic-stylistic-compositional decisions of the architecture of Stalinist period in Russia on the example of the health resorts on the example of the 4 stages of construction of the health resorts in Russia, find the examples of the similarities and differences between decorative solutions.

Художественно-стилистические композиционные решения в архитектуре Сталинского периода на примере лечебно-оздоровительных комплексов в России

Барнабишвили Н.

Резюме

В статье рассмотрены художественно-стилистические композиционные решения в архитектуре Сталинского периода на примере четырехэтапного строительства лечебно-оздоровительных комплексов в России, есть ли сходство или отличие между декоративными решениями и если есть в чём они проявляются.

ხედვითი დერეფნების განსაზღვრისა და დაცვის მეთოდები

ბოლქვაძე მ.

ასოც. პროფ.

ზუკაკიშვილი ი.

დოქტორანტი

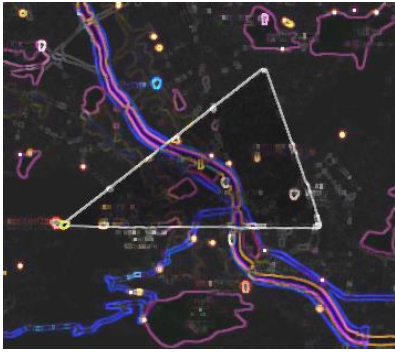
ხედვითი დერეფნების არსებობა, მათი დაცვა და ამავდროულად ახალი ღერძების დამატება, განსაკუთრებით ისეთი რელიეფური ლანდშაფტის მქონე ქალაქისათვის, როგორც თბილისია, სასიცოცხლოდ აუცილებელია. შეგვიძლია ვისაუბროთ ორი სახის ხედვით დერეფნებზე. პირველი, თუ კი იგი გახსნილია ქალაქის ცენტრალური ნაწილიდან ჰორიზონტისკენ და მეორე, როდესაც უშუალოდ ურბანულ ქსოვილზეა ყურადღება გამახვილებული შორი დისტანციიდან.

თბილისის ქალაქგეგმარების ძირითად აქცენტს მისი ფერდები იძლევა. მთაგორიანი რელიეფი ბუნებრივად ქმნის ხეობას და გრძივ ღერძზე შლის ქალაქს. ხედვითი დერეფნები ხელს უწყობს ლანდშაფტური სივრცეების უკეთ გააზრებას, მათ ჰარმონიულ კავშირს და ურბანულ ბალანსს. სწორედ ამიტომ არის ხედვითი დერეფნების დადგენა ესოდენ აუცილებელი ქალაქის ლანდშაფტის შენარჩუნებისათვის. ასეთ შემთხვევაში შესაძლოა შეირჩეს რამდენიმე წერტილი, ქალაქის კონკრეტულ ნაწილში, საიდანაც შევძლებთ ხედვითი დერეფნების გახსნას ან ვეცდებით უკვე არსებული დერეფნების დაცვას.

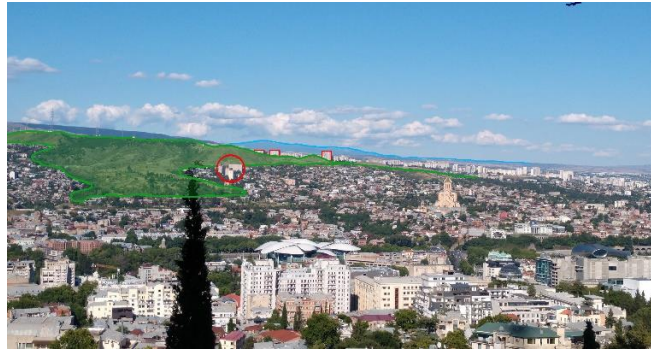
ხედვითი დერეფნების შემუშავებისა და განსაზღვრის ეტაპზე შესაძლოა შეირჩეს კონკრეტული ადქმის წერტილები, რომლებიც საზოგადოებრივ სივრცეს წარმოადგენს, საიდანაც შესაძლებელია ქალაქის განსაკუთრებული, მისთვის დამახასიათებელი ობიექტისა თუ ობიექტების პანორამული ხედების აღქმა. ადქმის წერტილი არის ხედვის დერეფნის საწყისი. შესაბამისად ყოველი წერტილი დატანილი იქნება რუკაზე და ამავდროულად თანხვედრაში მოვა ტურისტულ მარშრუტთან. ასეთი წინადადებების განსახილველად, შეგვიძლია ავიღოთ რამოდენიმე წერტილი და დავაკვირდეთ თუ რა ტიპის დერეფანი იშლება და როგორ შეიძლება მათი შენარჩუნება, ან ახლის ჩამოყალიბება.

პირველი ასეთი წერტილი, რომელიც მნიშვნელოვან ხედს წარმოადგენს არის მთაწმინდის პარკი, საიდანაც ხელისგულზე იშლება ქალაქი. მნიშვნელოვანი ხედი კი შეგვიძლია მივიჩნიოთ ქალაქის იერსახის სიმბოლოდ, სემანტიკური მნიშვნელობის არეალად.

სურ. 1

სურ. 2

ამ შემთხვევაში ნათლად ჩანს, თუ რაოდენ ყურადსაღებია ხედვითი დერეფნების სწორად გააზრება, ქალაქის სულისა და იერსახის შენარჩუნება, რაც თბილისისათვის მის ფერდებშია გამოხატული. ლანდშაფტური არეალების შენარჩუნება საკმაოდ რთულ საკითხად შეგვიძლია მივიჩნიოთ. განვითარების სწრაფი ტემპის გათვალისწინებით, ხშირია ურბანული ცოცვის მაგალითები, რაც მნიშვნელოვნად ზრდის ფერდების განადგურებისა და იერსახის დაკარგვის რისკს.

მომდევნო წერტილი რიყის პარკის ზედა ნიშნულიდან, ბარათაშვილის აღმართიდან შეგვიძლია ავიღოთ. ამ სურათშიც ანალოგიურ პრობლემას ვაწყდებით, სადაც კიდევ უფრო დიდია ურბანული ცოცვის რიცხვი და მთაწმინდის უნიკალური ფერდის დაკარგვის საშიშროება.

სურ. 3

სურ. 4

ხედვითი დერეფნების შენარჩუნება საკმაოდ პრიორიტეტული და მნიშვნელოვანი საკითხია ქალაქის სამომავლო განვითარების ასპექტში.

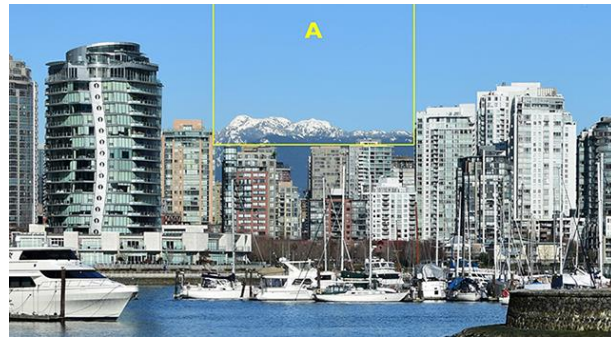
ასეთ შემთხვევაში, შესაძლოა, კანადის მაგალითი საკმაოდ საინტერესოდ ჩაითვალოს.

ქალაქი ვანკუვერი, კანადა.

ვანკუვერის ოკეანისა და მთების ხედებით ტკბობა ქალაქის ცენტრიდანაც უპრობლემოდაა შესაძლებელი. მთების ფონი ვანკუვერის ჰორიზონტზე, აღქმულია ქალაქის და ბუნების კავშირად, რაც მდგრადობის თვალსაზრისით თავის მიზნებს აკმაყოფილებს. ქალაქის ცენტრის განვითარება გეოგრაფიულ საზღვრებშია მოქცეული, ქალაქის „შეკუმშვის“ თავიდან ასარიდებლად შენდება მაღალსართულიანი ნაგებობები მიწის მცირე ფართობის დაკავების მიზნით, შესაბამისად რჩება დერეფნები შენობებს შორის, ქალაქის ხედებით. ქალაქის მთავრობასთან შეთანხმებით, განსაზღვრულია ადგილები, საიდანაც როგორც მაცხოვრებლებს, აგრეთვე ტურისტებს აქვთ შესაძლებლობა იხილონ და დატკბნენ მთების უწყვეტი ხედებითა და ქალაქის ჰორიზონტით. აღდერ ტერასის ღია მოედანზე იშლება ხედი აღდერის ყურიდან მთა სეიმურამდე.

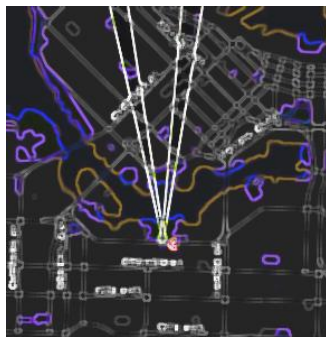

სურ. 5

სურ. 6

ლორელის ხიდი. ხიდის ჩრდილოეთ მხარეს, ჩარლსონ პარკის ჩანჩქერთან მოეწყო ღია მოედანი, რომელიც ფოკუსირებულია „ლომების მთებისკენ.“ გარდა „ლომების მთისა“ ამ წერტილიდან აგრეთვე ჩანს უფრო დაბალი წერტილი - ბრანსვიკის მთა. დერეფნის ეს უპირატესობა გამოწვეულია დაბალი განაშენიანების შენარჩუნებით.

სურ. 7

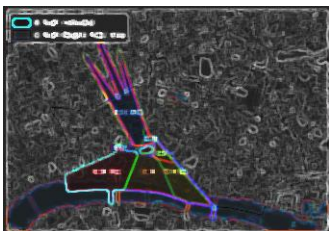

სურ. 8

ამ მაგალითების გათვალისწინებით იკითხება ხედვითი დერეფნის პირველი სურათი, როდესაც დერეფანი მიმართულია ურბანული ქსოვილიდან გარეთ, ჰორიზონტისკენ. მეორე შემთხვევა, უკვე უშუალოდ ურბანულ ქსოვილში, კონკრეტული წერტილის აღქმა და მისი სხვადასხვა სივრცეებიდან გახსნაა. ამის კარგი მაგალითი კი ქალაქ ლონდონში წმინდა პავლეს ტაძარია.

ლონდონი, წმინდა პავლეს ტაძარი

ქალაქგეგმარების წესები და მეთოდები შემთხვევით არ იქმნება. აქ მოცემულია რჩევები და აუცილებლად დასაცავი პუნქტები. ლონდონის გეგმარებას ყველა მოცემულობასთან ერთად, კიდევ ერთი წესი გააჩნია, რომელიც 1937 წლიდან შემდეგი სახელით არის ცნობილი - „წმინდა პავლეს სიმალე“. პუნქტი ცათამბრჯენების მშენებელთათვისაა, ისინი დაწმუნებულები უნდა იყვნენ, რომ თავიანთი ნაგებობით არ გაანადგურებენ ხედს წმინდა პავლეს ტაძარზე. ამ კანონის საზღვრები ქალაქგარეთაც კი ვრცელდება. გამოყოფილია რამოდენიმე საჯარო სივრცე და ხედვის დერეფანი, რათა ტაძარი ჩანდეს ლონდონის სხვადასხვა ნაწილიდან (საუბარია ქალაქგარეთ პერიმეტრზე). ამ მანძილიდან მისი დანახვა ძალიან ჭირს, იკითხება მხოლოდ გუმბათი. მიუხედავად ამისა, ქალაქის მთავრობა მაინც ცდილობს ღიად შეინარჩუნოს ეს დერეფნები. ხშირ შემთხვევაში საკითხი კამათის საგანიც ხდება. მაგალითად, კენ ლივინგსტონის მერობისას, ხედვის დერეფნის სიგრძე 440 მეტრიდან 210 მეტრამდე შეამცირეს, რასაც საზოგადოების დიდი ნაწილის აღშფოთება მოჰყვა. ამ მაგალითზე დაყრდნობით კი თამამად შეგვიძლია ვთქვათ, თუ რაოდენ დიდია ხედვითი დერეფნების გავლენა და როგორ აყალიბებდა წმინდა პავლეს ტაძარი, საუკუნეთა განმავლობაში ლონდონის დანარჩენ ნაწილს.

სურ. 9

სურ. 10

სურ. 11

მოცემული წინადადებების გაანალიზებით, შესაძლოა შემდეგი დასკვნების გაკეთება. მნიშვნელოვანი ხედები წარმოადგენს ქალაქების იდენტობის განმსაზღვრელ ელემენტს. ამიტომ ასეთი ხედების დაცვა, სივრცითი რეგულირების უმთავრესი საკითხია. შესაბამისად აუცილებელია განისაზღვროს ხედვითი დერეფნებისათვის

აუცილებელი წერტილები, მოხდეს მათი მონიშვნა ხოლო დერეფანში გახსნილი პანორამული არელების მკაცრი კონტროლი და დაცვა, რათა არ მოხდეს ლანდშაფტის რღვევა და დისონანსის შემოტანა ურბანულ ნაწილში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- „ხედვითი დერეფნების დაცვის მეთოდები ქალაქ ვანკუვერისთვის“
<https://vancouver.ca/home-property-development/protecting-vancouver-views.aspx>
- ედ ჯეფერსონი - „ხედვითი დერეფნების გავლენა, წმინდა პავლეს ტაძარი.“
<https://www.citymetric.com/fabric/protecting-view-how-st-pauls-cathedral-has-been-shaping-rest-london-centuries-2577>

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია ხედვითი დერეფნების განსაზღვრისა და დაცვის მეთოდები, მათი გავლენა ქალაქის მნიშვნელოვანი ხედების შენარჩუნების ასპექტში. დასმულია პრობლემური საკითხები და მოცემულია გარკვეული წინადადებები, აგრეთვე მოყვანილია სხვადასხვა ქვეყნის მაგალითების დამოწმებით მათი გადაჭრის გზები.

Methods of Definition and Protection of the View Corridors

Bolkvadze M

Zukakishvili I.

Resume

The article discusses methods for defining and protecting the view corridors, as well as their influence on the preservation of important panoramic views of the city. Problematic issues are raised and given some suggestions, as well as foreign examples and ways to solve them.

Методы определения и защиты обзорных коридоров

Болквадзе М.
Зукакишвили И.

Резюме

В статье рассматриваются методы определения и защиты обзорных коридоров, а также их влияние на сохранение важных панорамных видов города. Подняты проблемные вопросы и даны предложения, а также зарубежные примеры и способы их решения.

DEVELOPMENT AND MODERNIZATION OF TRANSPORT INTERCHANGE NODES OF BAKU CITY

Gasimova Farida

*Senior lecturer of the "Design" Department,
Azerbaijan University of Architecture and
Construction*

e-mail: faridagasimova@hotmail.com

For more than twenty years, the modernization of the transport system in the context of urban development has been one of the key issues in the state program for economic planning and social growth in the standard of living of Azerbaijani citizens. Numerous international and regional events, growing tourism potential and interest in the country also imply the need for further development in the field of construction and reconstruction of road and transport infrastructure, transport environment and improvement of public transport management, as the highest priority in a growing metropolis such as the city of Baku. Among the many projects that have been implemented in recent years on the territory of the Baku agglomeration, solutions for the creation or reorganization of transport interchange nodes of urban and regional significance stand out, which simultaneously implemented several tasks: transport (the main function is transportation), architectural (shaping of standard capital and linear objects), urban planning and environmental (location in the target parts of the city and the organization of infrastructure) and social (solving household and social needs of the population). In industrially developed Azerbaijan, where passenger and cargo transportation was a historical and integral part of its economy, which naturally led to the recognition of the country as the largest transport hub in the South Caucasus region, the issues of organizing transport hubs have always been on the agenda and included in the general development plan of Baku during the entire XX century. It was then that, such large transport complexes as Heydar Aliyev International Airport, Baku International Port, and the Baku railway station junction were formed, which, at the present stage, has extensive experience in functioning in this area. The introduction of small-sized transport facilities to serve the population was also carried out, such as typical bus stations in relation to the conditions of urban or local locations. However, the growth of the Baku agglomeration due to the periphery in the first two decades of the XXI century, the development of road construction, the scale of the length of roads, which directly depend on the operation and the growing number of transport units, in some cases combined transport interchange nodes with other transport typologies, which in the context of this material, can

be considered not just as a separate transport hub, but a multifunctional transport complex and, in some cases, as a transport and public cluster.

One of these complexes is the alliance of a transport interchange nodes and a road junction, formed at the intersection of significant highways and the location of the Koroglu metro station at them, the name of which has become common to define this important transport and public cluster in modern Baku. The town-planning concept for the development of the territory where this complex is located is also important. The Koroglu road junction is the central link of the strategic high-speed route of the Baku-Center - Airport route. Geographically, the entire complex is located in the northeastern direction of the Absheron Peninsula, not far from Boyukshor Lake and the largest industrial zone, established in this part of the city in the Soviet era.

One of the components of transport interchange nodes "Koroglu" is a node of regional significance and one of the complex volume-spatial formations of this type that have undergone a program of modernization of the transport environment in Baku in recent years. The development process of this important point took about fifty years, starting from a simple suburban bus station long before the metro station appeared, to a modern one, using the interactive transport interchange nodes control, which has repeatedly undergone changes both in the architectural and urban planning key and in the field of transport management, which, undoubtedly, it proceeded from the current requirements of the state urban planning and economic policy.

The Balakhani highway, formed in feudal times between Baku and its suburbs on the Absheron Peninsula (oil-bearing settlements, villages and dachas) and especially actively used from the beginning of the 20th century in connection with the production of Baku oil, has become one of the main radial highways according to the general plan of A.P. Ivanitsky in 1927, connecting the western residential area with the industrial area [1, p.3]. Thus, the Balakhani highway (since 1950 - Moskovsky Avenue, since 2004 - Heydar Aliyev Avenue) for decades was the main and only artery along which the flow of goods from Baku was directed to the Azneft oil fields - Balakhani, Sabunchi, Ramana, Surakhani. [2]. Construction in the 1930s both Baku airport in the village of Bina and road, that ran from the airport to the city, flowed into the Balakhan highway through Boyukshor highway, made this highway even more functional, since only through it it was possible to reach both directions.

The project of creating an interchange node at the intersection of the highways: Moskovsky avenue - Boyukshor Highway, Darnagul Highway - Oil Refiners Avenue was formed in the process of implementing the general plan for the development of Baku in 1952-1954. with an estimated period of up to the beginning of the 1970s, the tasks of which included the development of the outer ring of the Baku plateau according to the scheme of three-part

functional division of the urban area - "residential zone - industrial zone - residential zone" [3, p.23]. First of all, urban planning problems were highlighted, such as:

- development of new territories on the outskirts of the city for residential development
- this is the village "8 Kilometr" in the southeastern direction, the 1st and 2nd microdistricts along the northern city border, as well as the villages of Khutor and Darnagul, which still need renovation;

- the allocation of a large area for an industrial zone in connection with the development of industry and the growth of production in Azerbaijan in the post-war and subsequent years;

- the development of the Baku Metro and the construction of its third branch, which was supposed to serve the population, in the future living and working in the areas laid down in the general plan.

All of the above points, one way or another, agreed on the need to develop transport and urban planning tasks in the territory through which the departure and pendulum highway of Moskovsky Prospekt passed at the intersection with Darnagul highway. According to the testimony of transport users in this area in the second half of the 20th century, the directions and options for reaching urban destinations were used by two types of public transport: train and buses. The electric train, which operated in Baku since 1926, had a stop in every village through which the railway passed and arrived at the Sabunchi city station. At the same time, her transport department encouraged passengers to purchase a monthly or even multi-month pass, which gave a significant discount on travel. Buses went non-stop from the villages and, in fact, duplicated the final place of arrival at the station square. Also, the fare on buses was higher than on the railway, because of which the cars filled up for a long time, stood idle while waiting for passengers, thus creating a tense transport situation during rush hours in the center of Baku. The time and material costs for the road, the congestion of cars in one of the most important areas of the city and the long non-stop route were obviously the costs of the mismanagement of that period and an additional incentive for the early opening of the metro station.

All of the above facts, including the already mentioned creation of the outer ring in the general plan of the city with a three-part functional zoning "Housing - industrial zone - housing", which also involved the construction of the third metro line, became Wednesday Baku. From the industrial zone in the north-western part of the city along the highway Darnagul highway (currently Z. Bunyatov) - Oil refiners avenue (currently K. Karaev), it was possible to reach the southeastern part of the city, which was actively built up by the village "8 Kilometr". Moskovsky Prospekt (former Balakhani Highway, currently Heydar Aliyev Avenue), as mentioned above, was functionally a departure and strategic highway that went through Boyukshor Highway to the highway to the airport and Apsheron oil-bearing villages. On

November 7, 1972, the construction of the third start-up section of the metro was completed with four stations: Ulduz, Azizbekov, Aurora, Neftchilar.

The typical building of the Azizbekov metro station (since 2011, Koroglu) was located at a circular intersection of the most important transport arteries, which allowed reaching different directions of the Baku agglomeration. On the territory behind the station, for many years there was a significant space occupied by an unauthorized bus stop, which, after the opening of the metro, was organized by non-capital objects in the form of small aprons and parking markings to indicate bus routes. The bus station received an official status, but the routes from it were laid only to the Absheron villages and back. At the highways and streets adjacent to the metro station, bus stops were also located, delivering passengers from city points to the Azizbekov metro station and back, but did not cross the borders of satellites, without interfering with the work of local public transport. Thus, in the early 1970s, the first transport interchange hub appeared in Baku, with the popular name "Azizbekov Circle" and the operation of which turned out to be effective and in demand, since it was a pendulum, "pumping" a large number of the population in Baku every day and back. In addition to buses, in the area around the metro there has always been a non-parking congestion of cars engaged in unauthorized transportation and their chaotic presence complicating the regulation of the movement of other vehicles. From the late 1990s to the middle of the first decade of the 21st century, the activity and maintenance of the urban transport environment in general in Baku declined. In 2001, the Cabinet of Ministers of Azerbaijan and the executive power of the city of Baku, together with the Japan International Cooperation Agency (NIPPON KOEI Co., LTD), conducted a study on the state of urban transport, in which a conclusion was made on its shortcomings and the possibilities of reorganization and restructuring. One of the chapters of this work was also devoted to "Azizbekov circle" [4]. Analysis of the situation revealed the following reasons for the ineffective operation of the bus station: incorrect T-shaped intersection; congestion in the eastern part of the intersection of the highways of the circle; reloading at the bus station; congestion of traffic on the square in front of the station, etc. Weak links were in the transport and urban planning spheres. The conclusions and proposals of the study were taken into account and formed the basis of a large project, which was supposed to change not only the architectural and urban planning concept of the territory, which historically had only two types of zoning - transport and industrial, not only to solve the transport problems of this complex node and modernize its operation, but also to redesign the image component of the urban environment, creating an image of a ceremonial entrance to the city of Baku, the capital of the Republic of Azerbaijan. Thus, it was planned: the introduction of a new functional zone, which implied the construction of large sports facilities and residential buildings at them; complete reconstruction

of the linear architecture of the highways crossing the Azizbekov circle; renovation of the transfer hub taking into account the requirements of international standards.

From 2009 to 2015 in the former industrial territories and on the wasteland, located near the Azizbeyov metro station, perspective development of sports and entertainment facilities was carried out, such as: the complex of the National Gymnastics Arena (2009-2014, architect Broadway Malyan) and the Baku Olympic Stadium (2011-2015, architect Heerim Architects & Planners Co.). In 2015, a large residential complex, the Village of Athletes, was commissioned, created for the resettlement of athletes who took part in the European Games in Baku (2015) and in subsequent international sports events in Azerbaijan. In 2006 - 2012, the Azerbaijani company "HYDROTRANS ENGINEERING", which has many years of experience in the design of water and transport infrastructures, built a new multi-level transport interchange at the intersection of Heydar Aliyev and Ziya Buniyatov avenues and exit to the highway "Heydar Aliyev Avenue - Airport". The implementation of the project was divided into three phases, each of which was put into operation at a certain date. The interchange consists of 9 bridges, approaches to bridges, highways, which are part of the interchange, with a total length of 3145 m. The first phase of the project was commissioned in 2008, including 3 overpasses and access roads to the bridge with a total length of 1286 m. In July 2010, the second junction complex was opened - an overpass suspended on parabolic metal arches 56 m long, 4 separately built overpasses and entrances to them with a total length of 1194 m, which connected Heydar Aliyev, Ziya Bunyatov, Kara Karaev avenues with roads in the direction of the Airport and Bakikhanov village. In 2012, the third junction complex was opened, which consists of a cable-stayed overpass with a length of 665 m and access roads. The length of the cable-stayed superstructure, first erected in this region, is 360 m, the height of the middle pylon is 98 m. The bridge is designed to provide free, unhindered traffic in the direction of 8 km from the airport, residential areas of Ahmedli, Guneshli and the Zyxh ring - the Airport highway. In the span, 52 ropes were used, the width of the carriageway on the bridge was 9 m. Experts from the Moscow Institute IMIDIS were invited to test the overpasses, who noted the high quality and reliability of the structures. [5]. The main goals of the construction were achieved - today this largest high-speed junction has significantly reduced the time and distance for moving from several urban areas to the satellites of Baku, as well as from one part of the city to another.

In 2011, in parallel with the reconstruction of the interchange, the Azizbekov metro was renovated with a station ground and underground space. The station was opened for operation, represented by a new building in the form of a glass pyramid and a new name "Koroglu". In 2016, as a pilot project to optimize the activities of public transport in the capital, a transport center with a bus station was opened, which acquired all the necessary non-capital objects of such an education.

The creation of a transport interchange node in the public transport system of the capital is an initiative of the Baku Transport Agency. Hubs are being promoted as a means of optimizing the capital's public transport system. The main function of the hubs created at the entrances to the city is to collect buses from the suburban areas to the city center in these centers. The hub can prevent chaotic bus traffic in the city center. Thus, buses coming from nearby villages and towns will call in hubs. The main task of the Koroglu hub:

1. Improving the efficiency and quality of passenger service;
2. Providing safe and comfortable transport for passengers;
3. Coordination of the movement of buses along Ziya Bunyadov and Kara Karaev avenues;
4. Elimination of congestion created by buses, cars and taxis near the Koroglu metro station;
5. Increase traffic intensity by removing obstacles created by vehicles on Heydar Aliyev Avenue;
6. Prevention of violations and accidents by coordinating all buses through one hub;

The hub territory consists of 4 parts:

1. Bus stop in the hub area (23,700 m²);
2. Private parking lot (19,000 m²);
3. Bus stop for express buses - "drop off only" area (2,800 m²);
4. Taxi parking (1350 m²).

In April 2016, the first hub was created around the Koroglu metro station and the expected results were fully achieved. Chaotic traffic and pedestrian traffic during peak hours are no longer observed in this area. The hub has 15 bus stops and public transport policy information boards. 29 bus routes from different suburban areas leave for the Koroglu junction. In the coming months, new hubs will be created around the metro stations Lokbatan Circle, Avtovagzal, Darnagul and 28 May. Construction of a new hub around the Lokbatan ring is nearing completion.

It has been expanded to include new parking markings, barriers, infographics, speed bumps, navigation arrows and the required lighting. Along the entire perimeter of the "Koroglu" transport circle, additional underground passages were built to the National Gymnastics Arena complex, the Athletes' Village, the Baku Olympic Stadium, which is necessary in the conditions of a high-speed, phosphate-free track.

In 2015, after a long downtime, it was planned to reconstruct the Absheron ring line of railway passenger transport (electric trains) in Baku with some transfers to the metro. In 2019, the historical route of the Baku-Sabunchi electric train was opened, with a length of 13.5 km, which passes through the Koroglu metro station. Residents of Baku satellites and summer

residents have received an additional opportunity to use ground public transport in the form of an electric train, which is also its fastest type. Comfortable double-deck electric trains from Stadler Rail Group and manufactured at the Belarusian plant Stadler Minsk were purchased for the Baku electric train.

In 2019, the Baku Transport Agency made a decision to move the transport interchange node from one side of Heydar Aliyev Avenue to the opposite, namely in order to effectively use the idle bus stop, which was part of the Athletes Village residential complex. The former bus stop for serving sportsmen, technical support and artistic expressiveness compares favorably with the transport interchange node, which was located in the background of the Koroglu metro station.

It consists of four platforms with canopies to protect against insolation and precipitation; ten closed waiting rooms equipped with air conditioning and interactive equipment; open areas for waiting, equipped with seats of a modern design solution; infographics; tactile tiles for the blind; special ramps for strollers. Also, at the station, a recreational area was organized with outdoor furniture and equipment, landscaping and architectural lighting. After the transfer of transport interchange node "Koroglu", on its territory there are also intercepting parking lots, small trade pavilions of various designs, cafes, public toilets, medical offices, etc. City and regional buses operate on schedule, without delays or downtime, each route uses a given parking pocket at the platform. However, the basic principle of transport interchange node operation, which implies a quick change from one type of public transport to another, is not observed in this case. Quite long underground corridors lead from the metro exit / entrance to the transport interchange node, and the train stop is located on the final outline of the square behind the metro building. There is a chaotic congestion of cars near the metro station, despite the fact that the territory of the former bus station, which is larger than the current one, uses only 10% of the parking spaces - the rest of the usable area is not used.

Despite certain limitations in the issue of relocation of the transport interchange node, however, the functional significance of this territory influenced the decision to expand and modernize one of the most significant historical urban development formations in Baku over the past decade. Contributed to efficiency in the regulation of human and traffic flows and transport systems in general, transformation of former industrial zones into sports and entertainment and residential zones, reconstruction of highways, construction of bridges, saturation of this area with modern solutions of the urban environment, including architectural lighting, interactive innovations, infographics, etc., turning the development of the territory dominated by transport interchange node "Koroglu" into a public and transport cluster.

Conclusions. This article on the formation of a transport and public cluster in Baku, as well as on the modernization of the road transport system in general, is unique in this area of the history

of urban planning in Azerbaijan, since these transformations in the modern architecture of Baku, due to the recent completion date, are not described and not studied. In this regard, information on transport transformations and their impact on the architectural and town planning appearance of the city is scarce and requires time for a more complete study and coverage. The author has been doing research in the field of transport architecture for many years and has a number of published articles on this topic. Extended materials of this article will be included in scientific work, can be used at university and public lectures, conferences, as well as enter a specialized tourist guide on modern architecture of Baku.

References:

1. Ф.Р.Гасимова. Развитие транспортной инфраструктуры г. Баку с 20-х до начала 90-х гг. XX века. // АМІТ, International scientific and electronic journal.– 2013. - №1(22). – p.1-10
2. Гуревич Я. Асфальтовое покрытие Баку — Промысла. // Журнал «За рулём» - 1930. - №13. <https://www.zr.ru/archive/zr/1930/13/biblioghrafiia>
3. Вопросы ансамблевой застройки. Баку: Издательство АН Азербайджанской ССР, 1955. - с.245
4. Research on the conditions of urban transport in Baku. Central consultant INC., NIPPON KOEI Co., LTD – 2001.
5. Explanatory note to the project of the road junction of the engineering center for the design of water and transport infrastructures «HYDROTRANS - ENGINEERING»

ქ. ბაქოს სატრანსპორტო კვანძების განვითარება

გასიმოვა ფ.

რეზიუმე

საგზაო-სატრანსპორტო კომპლექსი „კორულლუ“ წარმოადგენს XXI საუკუნის საზოგადოებრივ-სატრანსპორტო კლასტერს და მთავარ შესასვლელს ქალაქ ბაქოში, აზერბაიჯანის დედაქალაქში, რომელმაც გაიარა ისტორიული გზა, წარმოადგენდა რა ფეოდალური სტილის - დანგრეული და ორმოებიანი გზების ერთობლიობას და გარდაიქმნა თანამედროვე მრავალდონიანი საგზაო კვანძად, ხიდებითა და არქიტექტურული განათებით, სატრანსპორტო-გადასაჯდომი კვანძებით, რომელიც მდებარეობს საბჭოთა პერიოდის ინდუსტრიული ზონისა და XX საუკუნის დასაწყისის აფშერონის ნავთობმზიდი სოფლების შეერთებაზე. გარდა სატრანსპორტო ფორმირებებისა, კლასტერი მოიცავს სპორტულ

არქიტექტურულ წარმონაქმნებს, სხვადასხვა ფუნქციონალური მნიშვნელობის კაპიტალურ და არაკაპიტალურ ობიექტებს, აერთიანებს ადგილობრივ ურბანულ დაგეგმარებასა და გარემოსდაცვით გადაწყვეტილებებს, წარმოადგენს მიმზიდველ ადგილს, რითაც ქმნის ფუნდამენტურ ურბანული დაგეგმარების კერას ქალაქის შესასვლელსა და მისი შემოგარენისთვის.

Resume

Having passed the historical path from the feudal road in potholes to a modern multi-level road junction with several bridges and architectural lighting, a transport hub with ground and underground transport, located at the junction of the industrial zone of the Soviet period and the Absheron oil-bearing villages of the early XX century, the transport complex "Koroglu" at the beginning of the XXI century is a transport-public cluster and a front entrance to the city of Baku, the capital of Azerbaijan. In addition to transport formations, the cluster includes sports architectural capital and non-capital objects of different functional significance, local urban planning and environmental solutions, and is also a place of attraction, thus forming a fundamental urban planning hub at the junction of the city, its suburbs and satellites.

Развитие и модернизация транспортных узлов города Баку

Гасымова Ф.

Резюме

Пройдя исторический путь от феодальной дороги в рытвинах и ухабах до современной многоуровневой дорожной развязки с несколькими мостами и архитектурной подсветкой, транспортно-пересадочным узлом с наземным и подземным видом транспорта, расположенный на стыке промышленной зоны советского периода и апшеронских нефтеносных поселков начала XX века, дорожно-транспортный комплекс «Кёроглу» в начале XXI века представляет собой транспортно-общественный кластер и парадный въезд в город Баку, столицу Азербайджана. Помимо транспортных образований, кластер включает в себя спортивные архитектурные капитальные и некапитальные объекты разного функционального значения, локальные градостроительные и средовые решения, а также является местом притяжения, образовав таким образом принципиальный градостроительный узел на стыке города и его субурбий.

გარემოზე შენობა-ნაგებობების ზემოქმედების შეფასების რეიტინგული სისტემები

გ.მიქიაშვილი

სტუ-ის დიზაინის საერთაშორისო სკოლის პროფესორი

წარმოდგენილი სტატია არქიტექტორების, მშენებლების, დეველოპერების და სხვა დაინტერესებული მხარეების ინფორმირებას ისახავს მიზნად და ყურადღებას ამახვილებს დღეისათვის მსოფლიოში არსებულ, ყველაზე ხშირად გამოყენებად რეიტინგულ სისტემებზე, რომელთა მიზანია შენობა-ნაგებობების მშენებლობის პროცესში, არსებობის და ექსპლუატაციის შემდგომ პერიოდში გარემოზე ზემოქმედების ხარისხის შეფასება.

შენობა-ნაგებობები დედამიწაზე წარმოებული ენერჯის დაახლოებით 40% მოიხმარენ. მიუხედავად იმისა, რომ გასული საუკუნის 80-იანი წლებიდან და განსაკუთრებით 21-ე საუკუნეში დიდი ყურადღება ექცევა ენერჯის ისეთი განახლებადი რესურსების გამოყენებას, როგორცაა მზე, ქარი, გეოთერმული, ჰიდრო რესურსები, მოხმარებული ენერჯის უდიდესი ნაწილი (80%-ზე მეტი) დედამიწის ბუნებრივი რესურსების (ნავთობი, ქვანახშირი, გაზი) წვის შედეგად მიიღება.

ასეთი ტიპის საწვავის გამოყენებას თან სდევს სათბურის გაზების ემისია, რაც საბოლოოდ ჩვენს პლანეტაზე არსებულ გარემოს ხარისხის გაუარესებასთან დაკავშირებულ ისეთ პრობლემებს იწვევს, როგორცაა გლობალური დათბობა, ოკეანეთა ასიდიფიკაცია ანუ მჟავიანობის მომატება, გარემოს დაბინძურება, "მწვანე" საფრის და ბიომრავალფეროვნების მოსპობა და მრავალი სხვა. აქედან კარგად ჩანს, თუ რა მნიშვნელობა ენიჭება ზოგადად, ენერგომოხმარების შემცირებას ადამიანური საქმიანობის ყველა სფეროში, რაც სხვადასხვა პროფესიის ადამიანების ჩართულობით უნდა განხორციელდეს.

ჩვენი, როგორც არქიტექტორების, ვალდებულებაა წვლილი შევიტანოთ გარემოს ხარისხის გაუმჯობესების საქმეში და მნიშვნელოვნად შევამციროთ ენერგომოხმარება შენობა-ნაგებობებში, შესაბამისად შევამციროთ შენობების ნეგატიური ზემოქმედება გარემოზე.

გარემოზე. შენობა-ნაგებობების ზემოქმედების შესაფასებელი ინსტრუმენტების შესაქმნელად მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში მუშაობენ სხვადასხვა დარგის სპეციალისტები. ამ მხრივ მათ მნიშვნელოვანი წარმატებებიც აქვთ. შექმნილია მრავალი ასეთი რეიტინგული სისტემა, რომლებსაც სხვადასხვა ქვეყანაში იყენებენ.

ეს სისტემები პრაქტიკოსი არქიტექტორებისა და მშენებლებისათვის კარგად არის ცნობილი, რომელთაგან ყველაზე პოპულარული სიტემები ქვემოთ არის განხილული.

LEED (Leadership in Energy and Environmental Design) ან ლიდერობა ენერჯიასა და გარემოს დიზაინში, არის "მწვანე" ანუ ენერგოეფექტური შენობების სერტიფიკატი, რომელიც შეერთებულ შტატებში 1993 წლიდან გამოიყენება და აშშ-ს "მწვანე" შენობის საბჭოს მიერ მიენიჭება გამორჩეულ შენობა-ნაგებობებს.

LEED სასერტიფიკატო პროგრამა მიზნად ისახავს შენობებში არსებული რესურსების ეფექტურ გამოყენებას და უსაფრთხო გარემოს შექმნას მისი ყველა მაცხოვრებლისთვის, შენობის არსებობის განმავლობაში.

2019 წლის მონაცემებით, ამ სერტიფიკატის მისაღებად დარეგისტრირდა 80 000 პროექტი, აქედან 32 500 პროექტმა დაასრულა სერტიფიკაციის პროცესი.

LEED სერტიფიკატის საუკეთესო მომხმარებლები არიან Intel Corp., Colgate-Palmolive, Mars Inc. და Method Southside Soapbox Factory და სხვა ორგანიზაციები

სურ. 1

WELL არის შენობის სასერტიფიკატო პროგრამა, რომელსაც მართავს WELL Building International Institute (IWBI-2008 USA). WELL ძირითადად ფოკუსირებულია შენობის დიზაინის ატრიბუტებზე, რომლებიც გავლენას ახდენენ მაცხოვრებლების ჯანმრთელობასა და კეთილდღეობაზე.

WELL აფასებს შენობებს 11 კრიტერიუმით, რომელიც მოიცავს: ჰაერს, წყალს, საკვებს, განათებას, გადაადგილებას, თერმულ კომფორტს, ხმას, მასალებს, საზრიანობას, საზოგადოებას და ინოვაციებს.

სურ. 2

Fitwel ყურადღებას ამახვილებს შენობების, ასევე მიმდებარე საზოგადოების ჯანმრთელობასა და კეთილდღეობაზე.

Fitwel ითვალისწინებს ადგილმდებარეობას, შენობის ხელმისაწვდომობას, გარე სივრცეებს, შესასვლელებს, კიბეებს, შიდა გარემოს, სამუშაო ადგილებს, საერთო სივრცეებს, წყალმომარაგებას, კაფეტერიებს და მზა საკვების ზონებს, სავაჭრო მანქანებს, ბარებს და საგანგებო სიტუაციებს.

სურ. 3

Green Globes არის შენობის შეფასების სისტემა, რომელიც გამოიყენება აშშ-სა და კანადაში. Green Globes აგებულია ისე, რომ ის შეიძლება დიზაინერთა ჯგუფის მიერ გამოყენებული იქნეს თვითშეფასების სისტემად. იგი იყენებს კითხვარს, რომელიც მიზნად ისახავს მომხმარებელის დახმარებას პროექტში ცვლილებების შესატანად.

"მწვანე" გლობუსებს აქვს ოთხი დონის სერტიფიკატი. მათი გამოყენება შესაძლებელია ახალ მშენებლობებში, არსებულ შენობებსა და კომერციულ ინტერიერებში. ეს სასერტიფიკატო პროგრამა ფოკუსირებულია ენერჯის გამოყენებაზე, წყლის და ნარჩენების მართვაზე, ემისიებზე, შენობების შიდა გარემოსა და გარემოს მენეჯმენტზე.

სურ. 4

BREEAM ან (Building Research Establishment Environmental Assessment Method) შენობა-ნაგებობების კვლევის და გარემოსდაცვითი შეფასების მეთოდი, "მწვანე" შენობების შეფასების უძველესი სისტემაა. 1990 წელს შეიქმნა დიდ ბრიტანეთში და მას 50-ზე მეტ ქვეყანაში აქვს 560,000-ზე მეტი სერტიფიცირებული პროექტი, ხოლო რეგისტრირებულია 2 მილიონზე მეტი.

"მწვანე" შენობის შეფასების სისტემა იზომება 9 კატეგორიაში: მენეჯმენტი, ჯანმრთელობა და კეთილდღეობა, ტრანსპორტი, წყალი, მასალები, მიწის გამოყენება, ეკოლოგია და დაბინძურება.

სურ. 5

DGNB, "მწვანე" შენობების სასერტიფიკატო პროგრამა, რომელიც შეიქმნა გერმანიის მდგრადი მშენებლობის საბჭოს მიერ, ფოკუსირებულია ევროპაში მდგრადი მშენებლობის პრაქტიკის პოპულარიზაციაზე.

DGNB იყენებს ჰოლისტიკურ მიდგომას, რომელიც აქცენტს აკეთებს შესრულებაზე. ამ "მწვანე" შენობის სარეიტინგო სისტემას აქვს სამი დონის სერტიფიკატი - პლატინა, ოქრო და ვერცხლი. ამ სასერტიფიკატო პროგრამისთვის შენობების შეფასება ხდება ეკოლოგიური ხარისხის, სოციალურ-კულტურული და ფუნქციური ხარისხის, ტექნიკური ხარისხისა და მშენებლობის პროცესის

ხარისხზე.

2018 წლის დეკემბრის მონაცემებით, გერმანიაში 4800-ზე მეტ მრავალბინიან სახლს აქვს მიღებული DGNB სერტიფიკატი.

სურ. 6

Green Star არის მდგრადი განვითარების ანგარიშგების და შეფასების საერთაშორისო სისტემა, რომელიც პოპულარულია განსაკუთრებით ავსტრალიასა და სამხრეთ აფრიკაში.

ყველა "მწვანე" ვარსკვლავის კატეგორიაში შედის ინოვაციური კატეგორია, რომელიც აჯილდოებს პროექტებს მდგრადობის ახალი მიდგომების შექმნისა და გამოყენებისათვის.

"მწვანე" ვარსკვლავის გამოყენება შეიძლება სხვადასხვა ტიპის შენობებში და ფასდება კატეგორიებში, როგორცაა გარემოს ჰაერის ხარისხი, ენერჯია, ტრანსპორტი, წყალი, მასალები, მიწის გამოყენება, ეკოლოგია და ემისიები.

Green Star-ის მთავარი მიზანია, რომ საპროექტო გუნდების ხელმძღვანელებმა, მიიღონ შეგნებული გადაწყვეტილებები ენერჯიის გამოყენებასთან და მასალის შერჩევასთან დაკავშირებით.

2019 წლის მონაცემებით, 1450-ზე მეტმა პროექტმა მიიღო "მწვანე" ვარსკვლავის სერტიფიკატი.

სურ. 7

BCA (Building and Construction Authority) Green Mark არის "მწვანე" სასერტიფიკატო პროგრამა, რომელიც ფოკუსირებულია სინგაპურში მდგრადი შენობების განვითარებაზე.

ეს სასერტიფიკატო პროგრამა ფოკუსირებულია ინოვაციებსა და მმართველობაზე, რათა წახალისდეს საზოგადოების მზრუნველობა უფრო მდგრადი გარემოს შექმნის მიზნით.

BCA Green Mark Scheme – ს აქვს 5 ძირითადი ატრიბუტი: ენერგოეფექტურობა, წყლის ეფექტურობა, გარემოს დაცვა, გარემოს ხარისხი და ინოვაციური მახასიათებლები.

დაარსების დღიდან (2005 წლის იანვარი), BCA Green Mark Scheme – მა სერტიფიკატი მიაწვდის 1700-ზე მეტ შენობას.

სურ. 8

BEAM PLUS არის ჰონგ კონგის ბიზნესგარემოს საბჭოს მიერ აღიარებული სასერტიფიკატო პროგრამა, რომელიც ფოკუსირებულია შენობის დაგეგმვაზე, დიზაინზე, მშენებლობაზე, ექსპლუატაციასა და მოვლაზე მდგრადობის გათვალისწინებით.

BEAM PLUS – ს შეფასების ხუთი ფოკუსი აქვს: მშენებლობის ადგილი, მასალის, წყლისა და ენერჯის გამოყენება, გარემოს ხარისხი და ინოვაციები.

BEAM PLUS სასერტიფიკატო პროგრამა მიზნად ისახავს საზოგადოების ინფორმირებას მდგრადობის შესახებ და მის გატარებას ჰონგ კონგის მიღმა.

სურ. 9

CASBEE (*Comprehensive Assessment System for Built Environment Efficiency*), ანუ ნაშენი გარემოს ენერგოეფექტურობის ყოვლისმომცველი შეფასების სისტემა ამოქმედდა 2015 წელს. მისი გამოყენება შეიძლება როგორც ახალი მშენებლობებისთვის, ასევე არსებული შენობებისთვის მთელ იაპონიაში.

2005 წლიდან იაპონიის 24 მუნიციპალიტეტში CASBEE სერტიფიკატის მიღება სავალდებულო გახდა.

ეს პროგრამა ფოკუსირებულია ენერჯისა და რესურსების ეფექტურობაზე, ადგილობრივ და შიდა გარემოზე. CASBEE შეიქმნა რესურსების გამოყენების სასიცოცხლო ციკლის შესამცირებლად, ასევე ცხოვრების ხარისხის გასაუმჯობესებლად.

სურ. 10

GORD (Gulf Organization for Research and Development) კვლევისა და განვითარების ორგანიზაცია, მიზნად ისახავს მდგრადი ეკონომიკური განვითარებისა და გარემოსდაცვითი ხელმძღვანელობის წახალისებას მდგრადი შენობების დიზაინის საშუალებით.

GORD არის "მწვანე" შენობის სასერტიფიკატო პროგრამა შუა აღმოსავლეთსა და ჩრდილოეთ აფრიკაში.

ამ სერტიფიკატს აქვს ორი ეტაპი: 1. დიზაინის ანუ დაპროექტების ფაზის და 2. შესრულებული სამუშაოს პროექტთან შესაბამისობის გადამოწმება.

მისი ამოქმედების შემდეგ, 2007 წელს, 10 მილიონზე მეტმა კვადრატულმა მეტრმა შენობის სივრცემ მიიღო GORD სერტიფიკატი.

სურ. 11

Miljöbyggnad ან ქართულად გარემოსდაცვითი შენობა, არის "მწვანე" შენობების სასერტიფიკატო პროგრამა, რომელიც შეიქმნა შვედეთის "მწვანე" შენობის საბჭოს მიერ 2010 წელს.

როგორც ახალ მშენებლობებს, ისე არსებულ შენობებს შეუძლიათ მიიღონ ოქროს, ვერცხლის ან ბრინჯაოს სერტიფიკატი.

საინტერესოა, რომ შვედეთში წყლის გამოყენება არ წარმოადგენს საფრთხის შემქმნელ რესურსს, შვედეთში არ არსებობს წყლის მოხმარების ეფექტურობის მარეგულირებელი ორგანიზაცია.

ეს პროგრამა ყურადღებას ამახვილებს გარემოს ხარისხზე, ენერჯის მოხმარებასა და მასალების გამოყენებაზე.

Miljöbyggnad იყენებს სერტიფიკაციის ატრიბუტების შემუშავების LEED და BREEAM-ის პრინციპებს.

ჯერჯერობით 1000-ზე მეტმა შენობამ მიიღო მილჟობიგნადის სერტიფიკატი.

სურ. 13

სტატიაში განხილული სარეიტინგო სისტემები, რა თქმა უნდა, არ ასახვს დღეისათვის არსებულ სრულ სპექტრს, თუმცა წარმოდგენას იძლევა, თუ რა მიმართულებით მიდის ასეთი სისტემების განვითარების გლობალური პროცესი და ძირითადად რა კრიტერიუმებზე ხდება ყურადღების გამახვილება გარემოზე შენობა-ნაგებობების ზემოქმედების შეფასებისას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. <https://www.usgbc.org/leed>
2. <https://www.wellcertified.com/>
3. <https://centerforactivedesign.org/fitwel>
4. <https://thegbi.org/green-globes-certification/>

5. <https://www.breeam.com/>
6. <https://www.dgnb.de/en/council/index.php>
7. <https://new.gbca.org.au/green-star/green-star/>
8. <https://www1.bca.gov.sg/buildsg/sustainability/green-mark-certification-scheme>
9. https://www.beamsociety.org.hk/en_beam_assessment_project_1.php
10. <https://www.ibec.or.jp/CASBEE/english/>
11. <https://www.gord.qa/>
12. <https://www.sgbc.se/certifiering/miljobyggnad/>

რეზიუმე

წარმოდგენილი სტატია არქიტექტორების, მშენებლების, დეველოპერების და სხვა დაინტერესებული მხარეების ინფორმირებას ისახავს მიზნად და ყურადღებას ამახვილებს დღეისათვის მსოფლიოში არსებულ, ყველაზე ხშირად გამოყენებად რეიტინგულ სისტემებზე, რომელთა მიზანია შენობა-ნაგებობების მშენებლობის პროცესში, არსებობის და ექსპლუატაციის შემდგომ პერიოდში გარემოზე ზემოქმედების ხარისხის შეფასება.

Rating Systems for Assessing the Environmental Impact of Buildings

Mikiashvili G.

Resume

The present article is intended for architects, builders, developers and other stakeholders. It focuses on the most commonly used rating systems in the world today, which aims to assess the quality of environmental impact during the construction of buildings, their existence and post exploitation.

Рейтинговые системы оценки воздействия зданий на окружающую среду

Микиашвили Г.

Резюме

Эта статья предназначена для информирования архитекторов, строителей, девелоперов и других заинтересованных сторон и посвящена наиболее часто используемым сегодня в мире рейтинговым системам, которые направлены на оценку качества воздействия на окружающую среду при строительстве, существовании и эксплуатации зданий.

მოსაზრებები არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის
მნიშვნელოვანი ელემენტის - ურბანონიმიკის ემანსიპაციის თაობაზე³

ვარდოსანიძე ლ.

არქიტექტორი-ურბანისტი

დუბლინის ქუჩების სახელწოდებები მიტაცებს უფრო მეტად,
ვიდრე მთელი სამყაროს საიდუმლოებანი.

ჯეიმს ჯოისი

2008 წელს საქართველო მიუერთდა 2003 წლის საერთაშორისო კონვენციას „არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის შესახებ“. ზოგადსაკაცობრიო კულტურისათვის ეს საეტაპო კონვენცია განსაზღვრავს, რომ „არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობა ნიშნავს ადათ-წესებს, წარმოსახვისა და გამოხატვის ფორმებს, ცოდნასა და უნარ-ჩვევებს, ასევე მათთან დაკავშირებულ საშუალებებს, საგნებს, არტეფაქტებს და კულტურულ სივრცეებს, - აღიარებულს გაერთიანებების, ჯგუფებისა და, ზოგიერთ შემთხვევაში, ცალკეული პირების მიერ მათი კულტურული მემკვიდრეობის ნაწილად. თაობიდან თაობაში გადაცემული ასეთი არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობა გაერთიანებისა და ჯგუფების მიერ მუდამ განახლებას განიცდის მათი გარემო პირობების, ბუნებასთან მათი ურთიერთმოქმედებისა და ისტორიის შესაბამისად და აყალიბებს მათში თვითმყოფადობისა და მემკვიდრეობითობის გრძნობას, რითაც ხელს უწყობს კულტურათა მრავალფეროვნებისა და ადამიანის შემოქმედების პატივისცემას.“ (მ. 2.3.1.).

ამასთან, კონვენციის მუხლი 2 გულისხმობს, რომ „არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობა“ ვლინდება შემდეგ სფეროებში:

- ა) ზეპირსიტყვიერების ტრადიციები და გამოხატვის ფორმები ენის, როგორც არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის მატარებლის, ჩათვლით;
- ბ) საშემსრულებლო ხელოვნება;
- გ) ადათ-წესები, წეს-ჩვეულებები, დღესასწაულები;
- დ) ბუნებასთან და სამყაროსთან დაკავშირებული ცოდნა და ადათ-წესები;

³ სტატია დაიწერა 2020 წლის ზაფხულში.

ე) ხელოსნობის ტრადიციულ დარგებთან დაკავშირებული ცოდნა და ჩვევები.

„არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის“ იდენტური განსაზღვრება მოყვანილია საქართველოს კანონში „კულტურის შესახებ“ (1997, შემდგომი დამატებებით).

ზემოთ მოყვანილი შესავლის შემდეგ, განვაცხადებთ წინამდებარე სტატიის მიზანს. ეს მიზანია არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის განსაზღვრებისა და გამოვლენის სფეროების ისეთი მნიშვნელოვანი, საერთაშორისო პრაქტიკაში დღემდე უგულებელყოფილი ელემენტით შევსების აქტუალიზება, როგორცაა **ტოპონიმიკა**⁴, უფრო კონკრეტულად კი - მისი ერთ-ერთი მიმართულება - **ურბანონიმიკა**⁵. ხაზგასასმელია, რომ ამ აზრის დამკვიდრება განსაკუთრებით საშურია იდეურ-პოლიტიკური და სოციალურ-კულტურული თვალსაზრისით ისეთი ტრავმირებული ქვეყნებისთვის, როგორც საქართველოა.

მართლაც, მე-19 საუკუნის დასაწყისიდან ქვეყანამ განიცადა იმპერიული რუსიფიკაცია და ბოლშევიკური იდეოლოგიზება⁶. ამ ძალადობის თვალსაჩინო მხარეა საქართველოს ქალაქებში ჩატარებული გეოგრაფიული ობიექტების მიზანდასახული, იდეოლოგიზებული სახელდების ტოტალური პოლიტიკა. ცხადია, ამ პერიოდებში ხელისუფლებების მიერ გატარებული ტოპონიმიკური ცვლილებები ვერ შეეხებოდა მაკროტოპონიმებს თუ მაკროჰიდრონიმებს, როგორებიცაა „დიდი კავკასიონის ქედი“, „კოლხეთის დაბლობი“, „შავი ზღვა“, მდინარეები - „მტკვარი“, „რიონი“ და სხვა ამგვარმა ტოპონიმებმა, ძირითადად, შეინარჩუნა თავისი ისტორიულად ჩამოყალიბებული გეოგრაფიული სახელწოდებები.

ამასთან, ცხადი მიზნების გამო, სახელდების ბოლშევიკურმა პოლიტიკამ ძალუმად მოიცვა დასახლებები, ურბანული გარემო, ქუჩა-მოედნები თუ ბაღ-პარკები. ამ ტენდენციას ხელს უწყობდა, თუნდაც, ის რეალური გარემოება, რომ საქართველოს

⁴ **ტოპონიმიკა** - სამი სამეცნიერო დისციპლინის - გეოგრაფიის, ისტორიისა და ლინგვისტიკის მიჯნაზე მოქმედი კომპლექსური სფერო, რომელიც სწავლობს **ტოპონიმების** (ბუნებრივი და ხელთქმნილი გეოგრაფიული ობიექტების) წარმოშობას და შინაარსს; ხოლო **ტოპონიმი** - კონკრეტული ტერიტორიული არეალის ტოპონიმების ერთობლიობაა.

⁵ **ურბანონიმი** - საქალაქო ტოპოგრაფიული ობიექტის საკუთარი სახელი; **ურბანონიმი** - ურბანონიმების ერთობლიობაა; მათში გამოიყოფა: აგორონიმები (მოედნების სახელწოდებები), გოდონიმები (ქუჩებისა და სხვა ხაზოვანი ქალაქგეგმარებითი სტრუქტურების სახელწოდებები), ემპორონიმები (მაღაზიების, სავაჭრო ცენტრების დასახელებები), ოიკოდომონიმები (კონკრეტულ შენობათა თუ დაწესებულებათა დასახელებები), ქორონიმები (ბაღ-პარკებისა და კვარტლების დასახელებები), ეკლეზიონიმები (ეკლესიათა დასახელებები). სტატიაში დასმული პრობლემის გაცნობიერების გასამართივებლად ვიყენებთ ამ მრავალფეროვანი ობიექტების გამაერთიანებელ ტერმინს - **ურბანონიმი**.

⁶ საბჭოთა კავშირში ურბანონიმებით იდეოლოგიზირებული მანიპულირება მარაზმის მწვერვალებს აღწევდა - მაგ.: „ვ.ი.ლენინის სახელობის, ვ.ი. ლენინის ორდენოსანი ლენინგრადის მეტროპოლიტენი“.

ქალაქების ტერიტორიული განვითარება სწორედ ორივე ამ პერიოდს მიეკუთვნება⁷ და „ცენტრში“ დადგენილი ურბანონიმების ნომენკლატურა ორივე იმპერიის პერიფერიულ ქალაქებზეც უსათუოდ უნდა გავრცელებულიყო - ადგილობრივი კომპონენტების დოზირებული ჩანართებით.

მეორე რესპუბლიკის გამოცხადებისთანავე (1991 წ.) საქართველოს დასახლებებში დაიწყო გეოგრაფიული ობიექტების გადარქმევის პროცესი. სახელები დაიბრუნეს გამოჩენილი ბოლშევიკების პატივსაცემად შერქმეულმა ქალაქებმა: მახარამემ, წულუკიძემ, ცხაკაიამ და სხვამ; თავის დროზე ზესტაფონს ჯუღელიც⁸ კი ერქვა. არაქართული სახელწოდებების სოფლებმაც - ძირითადად, ქვემო ქართლსა და სამცხე-ჯავახეთში - დაიბრუნეს ისტორიული ან შეიძინეს ახალი ქართული ურბანონიმები.⁹

ამ პროცესმა მასობრივი ხასიათი შეიძინა ქალაქების შიგნით, სადაც საამისოდ „კარტ-ბლანში“ იყო გაშლილი. ისიც გასაგებია, რომ, როგორც ყველა რევოლუციურ პროცესს ახასიათებს, აქაც ვერ ავირიდეთ გადახრები და ისტორიულად ჩამოყალიბებული ურბანული გარემოს, საქალაქო ურბანონიმური ფესვების - ფაქტობრივად, არანორმალური არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის - უგულვებელყოფა. თუ დამოუკიდებლობის პირველ პერიოდში ურბანონიმების განახლებულ ნომენკლატურას ეროვნულ-პატრიოტული თემატიკა განსაზღვრავდა, „ვარდების რევოლუციის“ შემდეგ, ნომენკლატურის ვექტორი შეიცვალა და დასავლური პოლიტიკური ორიენტაციის ხაზგასმას დაექვემდებარა; მაგალითად - აშშ-ის პრეზიდენტის ჯორჯ ბუშის სახელობის ქუჩა თბილისში.

ხსენებული თეზისის კიდევ ერთი თვალსაჩინო ილუსტრაცია: ძველი ტფილისის ცენტრში, რიყის აღმოსავლეთ კიდეზე, მოედანს დაერქვა **ევროპის მოედანი**. ამ ადგილს ევროპასთან არაფერი აკავშირებს, გარდა ქვეყნის ევროპისკენ დეკლარირებული მისწრაფებისა. წარსულში, ეს ადგილი **ზვის მოედნის**¹⁰ (Сенная площадь) სახელით იყო

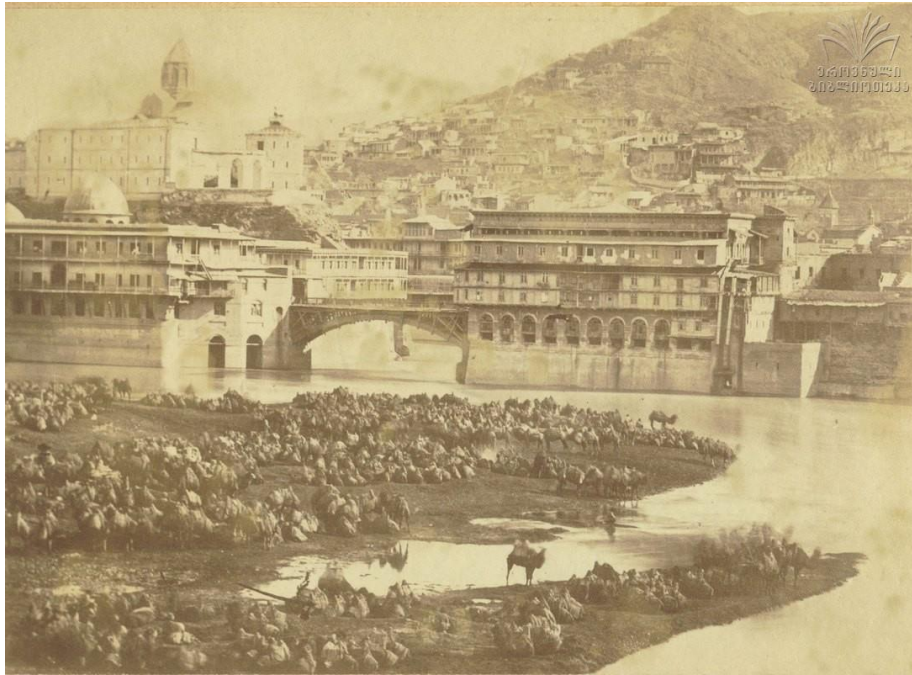
⁷ პირველმა ქართულმა რესპუბლიკამ ქალაქგანვითარებაში შესამჩნევი პრაქტიკული კვალის დატოვება ვერ მოასწრო.

⁸ სიმონ ჯუღელი (1888 – 1935) პროფესიონალი რევოლუციონერი, ბოლშევიკი; პირველი რესპუბლიკის პოლიტიკური მოღვაწის, სახალხო გვარდიის სარდლის - ვალიკო ჯუღელის (1887 – 1924) ძმა.

⁹ ამ მხრივ, საგულისხმოა კვლევა: Maria Diego Gordon. Nomen Est Omen? Naming and Renaming of Places in Minority Inhabitate Areas in Georgia. ECMI (The European Centre for Minority Issues) Working Paper #103, December, 2017. ეს კვლევა, ავტორის ისტორიული სიბეცისა და საყოველთაოდ ცნობილი ევროპული პარალელების მოუხსენიებლობის მიუხედავად (მემელი - კლაიპედა ლიეტუვაში, იურიევი - დერპტი - ტარტუ და რეველი - ტალინი ესტონეთში, დანციგი - გდანსკი პოლონეთში, მარიენბადი - მარიანსკე ლაზნე ჩეხეთში და მრავალი სხვა) ფასეულია იმით, რომ კიდევ ერთხელ ხაზს უსვამს ტოპონიმების/ურბანონიმების ყურადღებამისაქცევ ეთნოპოლიტიკურ მნიშვნელობას.

¹⁰ ბზე - პურეულის ნამჯის ნალეწი („ძველი ბზე ვერცხლიაო და თივა ცეცხლიაო“ - ხალხური თქმა).

ცნობილი. სწორედ აქ ჩერდებოდნენ აქლემების ქარავნები, მდ. მტკვრის გაღმა თავმოყრილ ქარვასლებს ნაირ-ნაირი აზიური საქონლით რომ ამარაგებდნენ.

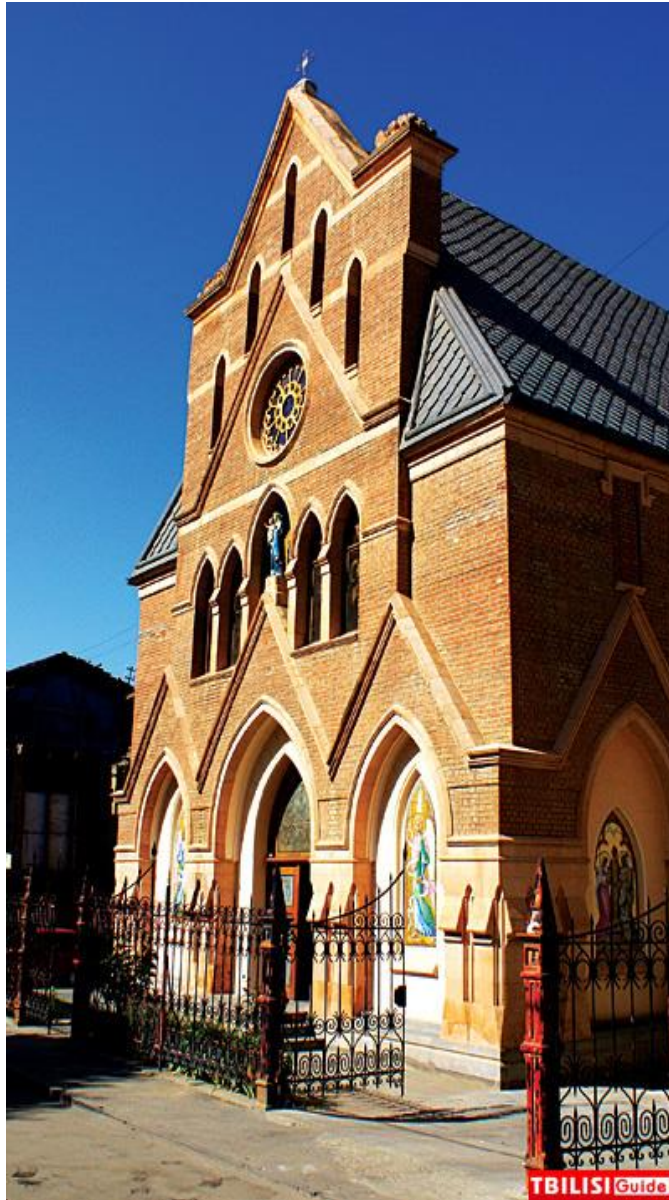

სურ. 1. აქლემების სადგომი რიყეზე. XIX საუკუნე

სავარაუდოდ, ერთ-ერთ ასეთ ქარავანს ჩამორჩენილმა აქლემმა, ორთაჭალაში პლენერზე გასულ ლადო გუდიაშვილის ნახატები შებერვით მიფანტ-მოფანტა, თვითონ კი, ვითომცდა აქ არაფერიაო, დინჯი ნაბიჯით გზას გაუდგა.¹¹ (სხვათა შორის, ლადო გუდიაშვილი აქვე, რიყის უბანში, დღეს აღარარსებულ, გამცემლიძის ქუჩაზე გაიზარდა)¹².

¹¹ გუდიაშვილი ლადო. მოგონებების წიგნი. თბილისი, „ნაკადული“, 1979, გვ. 65.

¹² Гудиаშვილი Л. Книга воспоминаний. Статьи. Из переписки. Современники о художнике. М., «Советский художник», 1987, с. 28.

სურ. 2. ევროპელ კათოლიკეთა ტაძარი კალას უბანში

სამაგიეროდ, სწორედ ევროპასთან ისტორიულად აკავშირებს თბილისს ქუჩა, სადაც ევროპელი კათოლიკეების მარიამ ღვთისმშობლის ზეცად აყვანების საკათედრო ტაძარი¹³ დღესაც ამშვენებს ძველ ქალაქს დასტურად იმისა, რომ ქართულ-ევროპული ურთიერთობების მრავალსაუკუნოვანი ეპოპეა გუშინ არ დაწყებულა. „წმიდა დომინიკეს ორდენის მონაზონებმა

---

¹³ კიდევ ერთი, წმინდა პეტრესა და პავლეს სახელობის ქართველი კათოლიკეების ეკლესია მდებარეობს ახლანდელ ივ. ჯავახიშვილის ქუჩაზე.

დააფუძნეს ტფილისში თავიანთი მონასტერი 1240 წ. და ეს მონასტერი შემდეგ საუკუნეებშიაც არსებობდა <...>¹⁴

აღსანიშნავია, რომ კათოლიციზმის მიმართ რუსეთის იმპერიის ხელისუფალთა დაუფარავი შეუწყნარებლობის მიუხედავად, მე-19 საუკუნეში ამ ქუჩას **კათოლიკეების (ფრანგების) ქუჩა** (Католическая улица) ერქვა¹⁵.

კომუნისტურ პერიოდში კათოლიციზმის მიმართ რუსულ-იმპერულმა ტრადიციულმა სიძულვილმა კონკრეტული დამატებითი გამაღიზიანებელი ფაქტორი შეიძინა ეს იყო ბოლშევიკურ რუსეთზე 1919-1921 წლების ომში გამარჯვებული, ღრმად კათოლიკური პოლონეთი.¹⁶ შედეგმაც არ დააყოვნა - 1937 წელს ევროპული კათოლიკური ტაძარი თბილისში გაუქმდა; მოგვიანებით მასში შესახლდა თბილისის სახალხო განათლების განყოფილების საფრენბურთო სკოლა (!); ქუჩას კი **პირველი მაისის ქუჩა** ეწოდა¹⁷ (ერთხანობას მას **საიათნოვას ქუჩა** ერქვა). სხვათა შორის, ამავე პერიოდში თფილისის ტოპოგრაფიიდან წაიშალა კათოლიკური სასაფლაო მთაწმინდის ფერდობზე.

დღეს ამ ქუჩას თავგაწირული ქართველი პატრიოტის - გია აბესაძის სახელი ჰქვია. მესმის თემის სიფაქიზე და მგრძობიარობა, მაგრამ მაინც გაკვადნიერდები და ვიტყვი - ამ ეროვნული გმირის სახელი შეიძლება დარქმეოდა ნებისმიერ სხვა ობიექტს, მოწყობილიყო მემორიალი, გამოყენებულიყო მისი ხსოვნის აუცილებელი უკვდავოფის სხვა ხერხები. ქუჩისთვის კი შეიძლება აღგვედგინა ძველი ტფილისის კულტუროლოგიურად და ისტორიულ-გეოგრაფიულად მნიშვნელოვანი, ევროპასთან დამაკავშირებელი ურბანონიმი - **„კათოლიკური ქუჩა“**. თანამედროვე თბილისი, როგორც მრავალკულტურული თემი და საქართველო, როგორც ევროპისკენ ორიენტირებული სახელმწიფო ამით მხოლოდ მოიგებდა...

მაგალითად გამოდგებოდა 1968 წელს, „პრადის გაზაფხულის“ ჩასახშობად, ჩეხოსლოვაკიაში საბჭოთა ტანკების შემოჭრის პროტესტის ნიშნად ორი ახალგაზრდა ჩეხი პატრიოტის - **იან პალახისა** და **იან ზაიცის** თავის დაწვა ვაცლავის მოედანზე, ეროვნული მუზეუმის წინ. დღეს ეს ადგილი მოედნის ქვაფენილზე სამუდამოდ მონიშნულია ზომით მოკრძალებული, მაგრამ ემოციურად შთამბეჭდავი მემორიალური მხატვრული კომპოზიციით (სურ. 3). პრადში

¹⁴ მღვდელი მიქელ თამარაშვილი. ისტორია კათოლიკობისა ქართველთა შორის ნამდვილის საბუთების შემოტანითა და განმარტებით XIII საუკუნიდან ვიდრე XX საუკუნემდე. თბილისი, „სიესტა“, 2011, გვ. 17 (1902 წლის გამოცემის რეპრინტი).

¹⁵ მოკლე ხანს ეს ქუჩა **კაპუცინების ქუჩად** იწოდებოდა.

¹⁶ ამ თვალსაზრისით საგულისხმოა, რომ XX ს.30-იან წლებში სსრკ-ის ნომერ პირველ მტრად არა ნაცისტური გერმანია, არამედ „პანების პოლონეთი“ («панская Польша») ოფიციალურად იყო დეკლარირებული. კათოლიციზმის მიმართ შეუწყნარებლობის ნიშნები ჩვენი საზოგადოების ნაწილს დღემდე გამოჰყვა...

¹⁷ სამართლიანობა მოითხოვს იმის აღნიშვნას, რომ კომუნისტური წყობის ბოლო პერიოდში, ძველი თბილისის რეაბილიტაციის მასშტაბური პროგრამის ფარგლებში, საფრენბურთო სკოლა გამოსახლდა, ჩატარდა ეკლესიის ადაპტაცია საკონცერტო დარბაზად; მაგრამ, მაშინ, პირველი მაისის ქუჩის სახელს ვინ შეეხებოდა... 1999 წელს კათოლიკურ ეკლესიას დაუბრუნდა მისი თავდაპირველი დანიშნულება.

არის იან პალახის მოედანი, მაგრამ სხვაგან; ვაცლავის მოედნის გადარქმევა არც კი განხილულა...

სურ. 3. იან პალახისა და იან ზაიცის მემორიალი ვაცლავის მოედანზე პრალაში

თუ ჩვენი ქალაქის პრაქტიკას დავუბრუნდებით, ძველი თფილისის ძირითადმა საკომუნიკაციო არტერიამ - საბჭოთა გენერალ კონსტანტინე ლესელიძის ქუჩამ სახელი შეიცვალა, დღეს ის დიდი პატრიოტისა და გმირის - კოტე აფხაზის სახელს ატარებს. არადა ამ ქუჩის თავდაპირველი სახელწოდება შუასაუკუნეებიდან მოდიოდა და მას შუა ბაზარი ან სომხის ბაზარი ერქვა. იოსებ გრიშაშვილი უარყოფდა სომხის ბაზრის ვერსიას, თუმცა 1841 წელს შედგენილ ოფიციალურ დოკუმენტში - «Список улицам и площадям в г.Тифлисе» - მონაკვეთი „ლესელიძის ქუჩა ვერცხლის ქუჩის გადაკვეთამდის“ (აკად. ვ. ბერიძის განმარტება) ფიგურირებს, როგორც «Армянская улица».¹⁸

ძველი თფილისის მიკროტოპონიმის უბადლო მცოდნემ - „ძველმა მოქალაქემ“ დავით მიხეილის ძე მთვრალაშვილმა ასეთი ჩანაწერი დატოვა (დედნის ტექსტის სტილისტური, პუნქტუაციური და ორთოგრაფიული თავისებურებები დაცულია): „სომხის ბაზარი არის ლესელიძის მთელი ქუჩა სიგრძით ლენინის მოედნამდე ემახდნენ არმიანსკი ბაზარს იმიტომ ემახდნენ, რომ ამ ქუჩაზე მეტი წილი სომეხი ვაჭრები იყვნენ.“¹⁹ პეტრე მირიანაშვილი წერდა, რომ „არმიანსკი ბაზარ“ რუსული მმართველობის დროს შემოტანილი ურბანონიმია: „ძველმა რეჟიმმა ზოგიერთ ქალაქს და მის ქუჩა-მოედნებს დაარქვა ახალი სახელები. ასე გაჩნდა ზესტაფონის მაგიერ

¹⁸ ბერიძე ვ. თბილისის ხუროთმოძღვრება, 1801-1917 წლები. ტ.1. თბილისი, „საბჭოთა საქართველო“, 1960, გვ. 133.

¹⁹ მთვრალაშვილი დ. უსახელო ხელნაწერი. ამ უნიკალური, ორიგინალური მასალის მოწოდებისთვის ვმადლობ არქიტექტორ გიორგი (გია) აბულაძეს.

კვირილი, ხარაგაულის მაგიერ ბელოგორი, ხაშურის მაგიერ მიხაილოვო, თფილისში სალაყბოს მაგიერ „ეზარშესკაია პლოშჩად“, შუაბაზრის მაგიერ „არმიანსკი ბაზარ“ (ხაზი ჩემია - ლ.ვ.), ლელვის ხევის მაგიერ „ბოტანიჩესკი სად“, გარეთ უბნის ნაცვლად „გოლოვინსკი პროსპექტი“²⁰ 1934 წლის ოფიციალურ ქალაქგეგმარებით დოკუმენტში „სომხის ბაზარი“ ძველი თბილისის ერთ-ერთ „რაიონად“, „კუთხედ“ არის მოხსენიებული²¹.

ძველი თფილისის ტოპოგრაფიულ სისტემაში ნაკლებად ჩახედულთათვის განვმარტავთ, რომ ხშირად ხაზოვანი სავაჭრო სტრუქტურა ახლოაღმოსავლეთის ქალაქების ღერძად, ცენტრალურ ქალაქმაფორმირებელ ფაქტორად გვევლინება. ძველი დროის თფილისი კი სწორედ ამ კულტურულ-გეოგრაფიული რეგიონის ურბანული ფორმის ანარეკლს წარმოადგენდა. თფილისის ტოპოგრაფიის გასაცნობიერებლად არსებითია, რომ ამ ხაზოვან ფუნქციურ-სივრცით სტრუქტურას შუა ბაზარი იმიტომ ერქვა, რომ ის ერთმანეთისგან მკაფიოდ მიჯნავდა ძველი თფილისის ორ მთავარ უბანს - ზემო კალასა და ქვემო კალას.

სურ. 4. სომხის ბაზრის ქუჩა. წყარო: ფოტოალბომი, 10 წელი საბჭოთა თფილისში, 1921-1931²²

დედაქალაქის ცენტრალური მოედნის ურბანონიმური პერიპეტეები კარგადაა ცნობილი თბილისელებისათვის. ნაკლებადაა ცნობილი დღევანდელი ერეკლე II-ს სახელობის მოედნის

²⁰ დამოწმების წყარო: „რუსული ქალაქის ატმოსფერა“. კრ-ში: კობახიძე რ., სილაქაძე დ., ხვადაგიანი დ., ხვადაგიანი ი. „საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა. 100 ამბავი.“ თბილისი, „არტანუჯი“, 2018, გვ. 194.

²¹ თფილისის სოციალისტური რეკონსტრუქციისათვის. ქალაქის აგეგმვის პროექტის განხილვასთან დაკავშირებით. თფილისის საბჭოს საგამომცემლო სექტორი, 1934, გვ. 15.

²² <https://www.scribd.com/document/56581520/10-%E1%83%AC%E1%83%94%E1%83%9A%E1%83%98-%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%91%E1%83%AD%E1%83%9D%E1%83%97%E1%83%90-%E1%83%A2%E1%83%A4%E1%83%98%E1%83%9A%E1%83%98%E1%83%A1%E1%83%A8%E1%83%98>

სახელწოდებასთან დაკავშირებული ართურმა. იოსებ გრიშაშვილი 1934 წელს დაწერილ სტატიაში წინასწარმეტყველებს: „ამ „სალაყბოს“ ჯერ „ბატონის მოედანს“ ემახდნენ, მერე „თავრიზის მოედნად“ გადანათლეს, შემდეგში ეწოდა: „გუბერნატორის მოედანი“, მერე „ეგზარქოსის მოედანი“, „ბებელის მოედანი“ და სხვ. უფრო ღირსეული კი იქნებოდა მას ერეკლეს მოედანი რქმეოდა.“²³

ეს მოედანი თფილისური ცხოვრების ისტორიის საინტერესო ფრაგმენტს მოგვითხრობს: „სალაყბო მოედანი ძველს დროში ხომ მართლაც არსებობდა ტფილისში ანჩისხატის უბანის (sic!), არქიელის სახლის წინ რომ მოედანია, იქ, სადაც ძველ დროში ქართველ მეფეების სასახლე იყო. იგი იყო რომაელების მსგავსი ფორუმი, სადაც იკრიბებოდნენ, ახალ ამბებს უზიარებდნენ ერთმანეთს და მსჯელობდნენ სხვადასხვა საგანზე.“²⁴ გასახსენებელია, რომ ასეთი „ფორუმები“ ბევრ ქალაქში არსებობდა გაზეთების აღმოცენების ხანამდე; მაგალითად, შუასაუკუნეების პარიზში ასეთი იყო მდ. სენაზე გადებული, სიტეს კუნძულთან დამაკავშირებელი „ახალი ხიდი“ (Pont Neuf)...

ჩვენი აზრით, თავის დროზე აღსადგენი, დასაფიქსირებელი და კანონმდებლობით დასაცავი იყო ძველი თფილისის უბნებისა თუ ქუჩების ისეთი ხატოვანი, მეტყველი, ორგანული ტოპონიმებიც, როგორებიცაა „ფიქრის (ფეიქრის) გორა“ და „ახალი ჰოლანდია“ ვერაზე, „ვარდისუბანი“ (ზემო ვერაზე), „ვარდის გორა“ (დღევანდელი გურამ რჩეულიშვილის ქუჩა, „სემიონოვკად“ უფრო ცნობილი) და მრავალი სხვა.

ქალაქის მართვაში ფართე საზოგადოებრიობის ჩართვის ტენდენციის ფონზე, ანგარიშგასწევია არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის ისეთი სფერო, როგორიცაა ქალაქის თემის „კოლექტიური მეხსიერება“, რომელიც დღესაც აყალიბებს თბილისელთა მენტალურ რუკებს²⁵. ამ მხრივ, ისტორიულ „ფილტრში“ გატარებული ზოგიერთი ძველტფილისური ურბანონიმი საკვირველ მდგრადობას ავლენს - განუწყველად მათი წარმომშობი გარემოებების, სახელდების ობიექტისა თუ სუბიექტებისადმი დღევანდელ თაობაში გავრცელებული განსხვავებული დამოკიდებულებებისა. ასეთებია „მეიდანის“, „ვარანცოვი“ (sic!)²⁶, „ალექსანდრეს ბაღი“ (ხშირად „ალექსანდროვის ბაღად“ უმართებულოდ რომ მოიხსენიებენ), „ზემელი“, „ხუდადოვი“,

²³ გრიშაშვილი ი. „ლენინის მოედანი“ (ისტორიული მიმოხილვა). კრ.-ში: „იოსებ გრიშაშვილი. ოთხტომეული.“ ტ. 4. წერილები. თბილისი, „პალიტრა L“, 2012, გვ. 25.

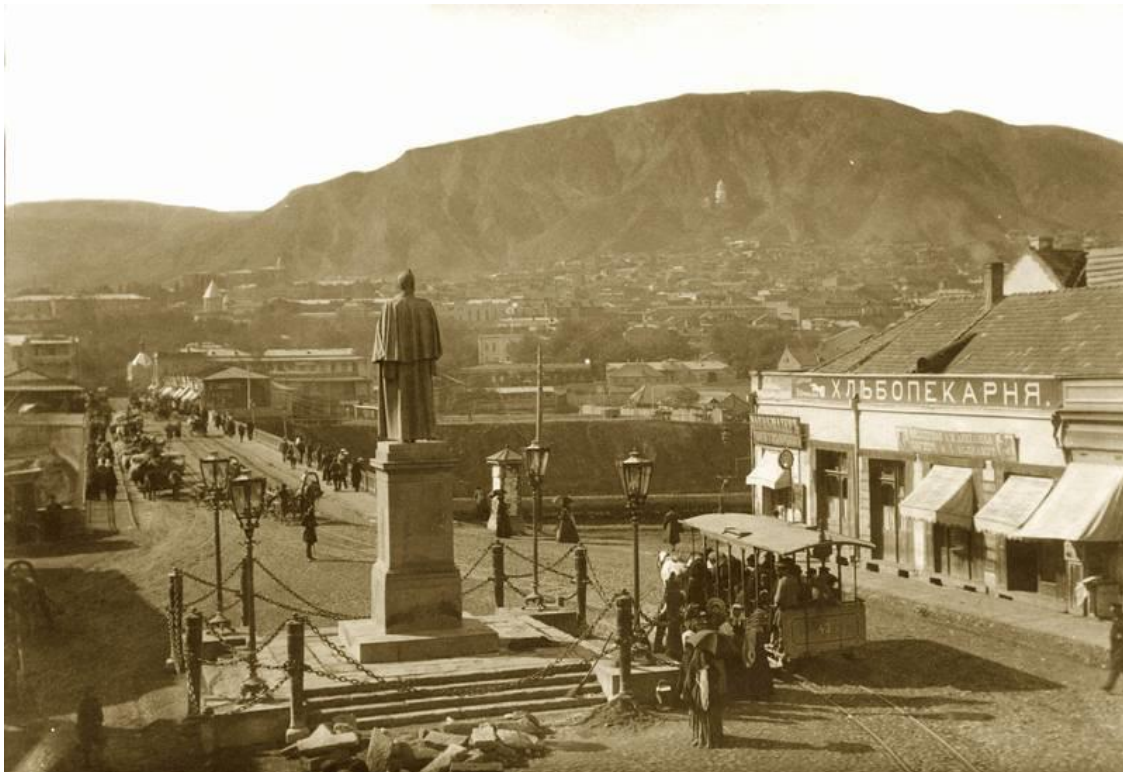
²⁴ თავის დროზე ჟურნალ „ცისკარში“ გამოქვეყნებულ, „სალაყბოს ფურცლის“ პუბლიცისტის ეს პასაჟი მოჰყავს არჩილ ჯორჯაძეს: ჯორჯაძე ა. მასალები ქართველი ინტელიგენციის ისტორიისათვის. კრ.-ში: „არჩილ ჯორჯაძე. წერილები.“ თბილისი, „მერანი“, 1989, გვ. 120.

²⁵ მენტალური რუკა - ამა თუ იმ ადგილებისა და სივრცეების შესახებ ადამიანების სუბიექტური/ემოციური წარმოდგენების გრაფიკულად დაფიქსირების ხერხი.

²⁶ მიხეილ ვორონცოვის არაორდინარული ფიგურისადმი დამოკიდებულება თანამედროვე ქართულ საზოგადოებაში, XIX საუკუნის ქართული საზოგადოებისაგან განსხვავებით (გავიხსენოთ, თუნდაც, აკაკის პოემა „ვორონცოვი“), მკვეთრად პოლარიზებულია. ავტორი, დაუფარავად, იმ მადლიერ უმცირესობას მიეკუთვნება, ვისთვისაც თფილისის და, ზოგადად, ქართული საზოგადოების გაქალაქების, ევროპეიზაციის ისტორიულ მისიას თავად მიხეილ ვორონცოვს არ უკარგავს. საგულისხმოა, რომ მ. ვორონცოვის ძველის ადების იდეა პირველი რესპუბლიკის პერიოდს ეკუთვნის, ამ იდეის განხორციელება კი გასაგები ენთუზიაზმით ბოლშევიკებმა დაუყოვნებლივ ითავეს..

„არამიანცი“, „დეზერტირების ბაზარი“ (ამ უკანასკნელის საპირისპიროდ დაიკარგა ურბანონიმი „რუსის/საღდათის ბაზარი“); უფრო ახლებს შორის - „პეპელა“, „აფრიკა“, „შანხაი“ და „დამპალოც“ კი.²⁷

სურ. 5. მ. ვორონცოვის ძეგლი და თბილისის პანორამა. XIX ს-ის დასასრულის დროინდელი ფოტო

დღევანდელმა შალვა დადიანის სახელობის ქუჩამაც ბევრჯერ იცვალა სახელი: კოჯრის გზა - ველიამინოვის²⁸ - ილია ჭავჭავაძის - ამიერკავკასიის ფედერაციის - ლადო დუმბაძის²⁹.

22. იხ., მაგ.: ბერიძე თ. ძველი თბილისის გარეუბნების ისტორია. თბილისი, 1977; ზარდალიშვილი გ. თბილისისა და მისი მიდამოების ტოპონიმია. თბილისი, თბილისის უნივერსიტეტის გამ., 1978 და სხვა.

²⁸ ალექსეი ველიამინოვი (1785-1838) - 1831-1838 წლებში, „კავკასიის ხაზის“ სარდალი, „კავკასიის ოლქის უფროსი“; ცნობილია კავკასიის მთიელთა დამორჩილების ხისტი „ხერხებით“. ქუჩას მისი სახელი დაერვა 1841 წელს; ამ ურბანონიმის მდგრადობა უკავშირდება იქ მდებარე თბილისელებში პოპულარულ სახინკლეს, რომელიც „ველიამინოვის“ ბრენდს ახლაც დემონსტრაციულად და წარმატებითაც უწევს ექსპლუატაციას - იმის მიუხედავად, რომ ამ გენერალთანაა დაკავშირებულია გურია-იმერეთის 1820 წლის აჯანყების სასტიკი ჩახშობაც.

²⁹ ლადო (ვლადიმერ) დუმბაძე - საქართველოს კომპარტიის მაიაკოვსკის რაიონის პირველი მდივანი; ნოდარ დუმბაძის მამა. რეპრესირებულია 1937 წელს.

სურ. 6. სახინკლე „ველიამინოვი“ შალვა დადიანის ქუჩაზე

დავსვათ რიტორიკული კითხვა - რას იძლევა თბილისის ურბანონიმების სერიოზულად, მეცნიერულად გააზრებული სისტემატიზაცია და ქალაქის რეალობაში დანერგვა? ამ კითხვაზე პასუხი რამდენიმე ძირითად სიბრტყეზეა განსახილველი; ეს სიბრტყეებია:

- იდეურ-პოლიტიკური;³⁰
- ისტორიულ-კულტურული;
- საგანმანათლებლო-შემეცნებითი;
- ლინგვისტური.

ცხადია, ამ სამუშაოს მყარ საფუძველზე ჩატარება გაცილებით უფრო შედეგიანი იქნებოდა ურბანონიმებისათვის არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის

³⁰ იდეოლოგიურ-პოლიტიკური ფაქტორის გავლენა ურბანონიმიაზე ბუნებრივია და გავრცელებული. საინტერესო მაგალითი: პირველი მსოფლიო ომის შემდეგ, იტალიაში მეტად პოპულარული აშშ-ს იმდროინდელი პრეზიდენტის - ვუდრო ვილსონის საპატივცემლოდ, მრავალ ქალაქში გაჩნდა მისი სახელობის ქუჩები. მაგრამ, როდესაც მან იტალიელ ხალხს მიმართა მოწოდებით დაეთმოს სადავო ტერიტორია - ფიუმე (რიეკა) - ახლადშექმნილ სლავურ სახელმწიფოს, აღშფოთებულმა იტალიელებმა მისვე შეცვალეს ვილსონის სახელობის ქუჩების სახელწოდებები.

სტატუსის მინიჭების პირობით. ზემოთქმულის ფონზე, ვგონებ, ქალაქის კონკრეტულ ადგილებზე „მიბმული“, ობიექტური ისტორიული პროცესების შედეგად ჩამოქნილი და უსამართლოდ უგულებელყოფილი ურბანონიმების რეაბილიტაციისა და კანონისმიერი დაცვის საჭიროების მტკიცება საჭირო აღარ არის.

დღეს შეიძლება ითქვას, რომ ამ მიმართულებით ჩვენში გაწყობილია სამართლებრივ-ნორმატიული „დებიუტი“ და გასაკეთებელია მომდევნო, შინაარსობრივი სვლები. მართლაც, 1998 წელს მიღებულია საქართველოს კანონი „გეოდეზიური და კარტოგრაფიული საქმიანობის შესახებ“, რომლის პირველ მუხლში განმარტებულია: „ლ) ადგილმდებარეობის ობიექტები - დედამიწის ზედაპირზე განლაგებული ყველა ბუნებრივი (რელიეფის გარდა) და ხელოვნური წარმოშობის ობიექტები“.

ამ კანონს მოჰყვა 2000 წელს მიღებული საქართველოს კანონი „გეოგრაფიული ობიექტების სახელდების შესახებ“. კანონის პირველი მუხლი განმარტავს მის მიზანს: „ამ კანონის მიზანია საქართველოს ტერიტორიაზე განლაგებული გეოგრაფიული ობიექტების სახელდების, სახელდებათა **ნორმალიზების**, გამოყენების, რეგისტრაციის, აღრიცხვისა და **დაცვის** დროს წარმოქმნილ ურთიერთობათა რეგულირება“.

საგულისხმოა, აგრეთვე, კანონის მუხლი 3 – „ტერმინთა განმარტება“. ამ მუხლის პუნქტი „გ)“ განმარტავს: „გეოგრაფიული ობიექტების სახელწოდებათა ნორმალიზება - გეოგრაფიული ობიექტების ფართოდ გავრცელებული სახელწოდებების შერჩევა, მათი გამოყენების წესების განსაზღვრა და **გეოგრაფიული ობიექტების სახელდებათა კორექტირება ეროვნული ტრადიციების მიხედვით.**“ (ამ აზრაცში ყველა ხაზი ჩემია - ლ.ვ.). საამისოდ უნდა შექმნილიყო პროფილური სამთავრობო კომისია³¹ და „გეოგრაფიული ობიექტების სახელწოდებათა სახელმწიფო კატალოგი“. კანონის მუხლი 9, პ.1. ადგენს: „გეოგრაფიული ობიექტების სახელწოდებათა აღდგენა ან გადარქმევა მიზანშეწონილია იმ შემთხვევაში, თუ: <...> ბ) წარსულში საყოველთაოდ ცნობილი სახელწოდება დროთა განმავლობაში მივიწყებული ან დაკარგულია“.

პრაქტიკული თვალსაზრისით მნიშვნელოვანია, რომ სსიპ „საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტოს“ გეოდეზიისა და კარტოგრაფიის სამსახურის ძირითად ფუნქციებს შორის ფიგურირებს „სხვადასხვა სახელმწიფო უწყებიდან და კომისიიდან (იგულისხმება პროფილური სამთავრობო კომისია - ლ.ვ.) სააგენტოში შემოსული ოფიციალური დოკუმენტების საფუძველზე სახელმწიფო საზღვრის, ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეულების საზღვრების და სხვა **მსხვილი გეოგრაფიული ობიექტების** (ხაზი ჩემია - ლ.ვ.) სახელწოდებების ცვლილებების

³¹ სტატის დაწერის დროისთვის (2020 წლის სექტემბერი) ავტორს არ გააჩნია ინფორმაცია კომისიის შექმნის თაობაზე.

სწორად ასახვის განხორციელება ფონდში დაცული „მორიგე საცნობარო გეოგრაფიულ რუკებზე“.³² ამავე დეპარტამენტის სივრცითი ინფორმაციის სამსახურის ძირითად ფუნქციებს შორის მოხსენიებულია „გეოგრაფიული სახელწოდებების კატალოგის შემუშავება“.

ქ. თბილისის საკრებულოში მრჩევლის პოზიციაზე საქმიანობის პერიოდში, მომიწია დედაქალაქში ურბანონიმების სახელდების წესის შემუშავება; დღეს მოქმედებს ამ წესის 2015 წლის ვერსია.³³ წესის აქტუალობა მისი სათაურიდან კარგად ჩანს: „ქალაქ თბილისის მუნიციპალიტეტის ადმინისტრაციულ საზღვრებში მდებარე გეოგრაფიული ობიექტების სახელდების წესი.“ იგი ეფუძნება შემდეგ ძირითად, წინამდებარე სტატიისთვის უმნიშვნელოდ, სტილისტურად კორექტირებულ პრინციპებს³⁴:

- ერთიანი სახელმწიფო და საქალაქო პოლიტიკის გატარება;
- ქვეყნისა და დედაქალაქის განვითარების მდგრადი, უტყუარი მიმართულებისა თუ გარემოების ასახვა; ამასთან, კონიუნქტურობის გამორიცხვა;
- ისტორიული ტოპონიმების სისტემის მაქსიმალურად შენარჩუნება, რეაბილიტაცია, აღდგენა - თუ ისინი არ ეწინააღმდეგება ქვეყნის იდეურ-პოლიტიკურ ორიენტაციას, საყოველთაოდ აღიარებულ ფასეულობებსა და საზოგადოებრივ აზრს (ხაზი ჩემია - ლ.ვ.);
- კონკრეტული ფიზიკურ-გეოგრაფიული, ისტორიული, ეთნოლოგიური, კონფესიური, ქალაქგეგმარებითი, ფუნქციური თუ სხვაგვარი თავისებურებების ხაზგასმა;
- გეოგრაფიული ობიექტების სახელდების თვალსაზრისით დანაწევრებისადმი გონივრული, არგუმენტირებული მიდგომა, რაც უნდა ასახავდეს თბილისის გეოგრაფიულ (ოროგრაფია, ჰიდროგრაფია, რელიეფი), ისტორიულ, ეთნოლოგიურ, ქალაქთმშენებლობითს თუ სხვაგვარ თავისებურებებს;
- ქალაქურ გარემოში ურბანონიმების ერთგვაროვნად (თემატურად, კლასტერულად) დაჯგუფება, მათი ანსამბლურობა და იდეურ-მხატვრული პროპაგანდის ობიექტებთან (ქანდაკებებთან, მემორიალებთან და სხვა ამგვართან) სემანტიკური ერთობა;
- მაქსიმალური ინფორმაციულობა და ქალაქში ორიენტაციის ხელშეწყობა;

---

³³ ქალაქ თბილისის მუნიციპალიტეტის საკრებულოს 2015 წლის 16 ივნისის დადგენილება #14-59 „ქალაქ თბილისის მუნიციპალიტეტის ადმინისტრაციულ საზღვრებში მდებარე გეოგრაფიული ობიექტების სახელდების წესის დამტკიცების შესახებ“.

³⁴ ხსენებული „წესის“ მუხლი 4.

- უნიკალურობა, დუბლირების თავიდან აცილება;
- გეოინფორმაციული სისტემის წარმოებისა და გეოგრაფიული ობიექტების დამისამართების მოთხოვნების გათვალისწინება;
- თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის სიტყვათაწარმოქმნის, ფონეტიკური, სტილისტური ნორმების გათვალისწინება, კეთილხმოვანება, სისხარტე, დამახსოვრების სიადვილე;
- ეკონომიკური მიზანშეწონილება;
- საჯაროობა, მოსახლეობის თანამონაწილეობა, ექსპერტთა დასკვნების გათვალისწინება.

თბილისის გეოგრაფიული ობიექტების სახელდების ზემოხსენებული პრინციპების გარდა, მასში სხვა, მეტად საგულისხმო დებულებებიც იყო გათვალისწინებული. ამის შემდეგ უნდა დაწყებულიყო მუშაობა ისტორიულ-კულტურული მნიშვნელობით გამორჩეული ურბანონიმებისათვის არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების სტატუსის მისანიჭებლად სამართლებრივი გარემოს შექმნის მიმართულებით. ეს საკითხი დღემდეა გადადებული, მაგრამ ამ ბოლო ხანს გამოჩნდა იმედის სხივი.

2019 წლის დასაწყისში შესაბამისი საინიციატივო არგუმენტირებული წერილით მივმართე საქართველოს განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის სამინისტროს. პასუხი უმაღლესი მომივიდა სამინისტროს დაქვემდებარების სსიპ - საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოსგან. პასუხი იმდენად დამაიმედებელი იყო, რომ საჭიროდ მიმაჩნია მისგან ამონარიდის მოტანა: „საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს ხედვით, ურბანონიმების აღდგენისა და დაცვის საკითხი საინტერესო და აქტუალურია. მიუხედავად იმისა, რომ იუნესკოს არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის 2003 წლის კონვენციით გათვალისწინებულ სფეროებში არ არის კონკრეტული მითითება ურბანონიმების, როგორც კონვენციის დაცვის ქვეშ არსებული სფეროს თაობაზე, კონვენცია გვაძლევს შესაძლებლობას წევრმა სახელმწიფომ, თავისი საჭიროების გათვალისწინებით შეავსოს აღნიშნული ჩამონათვალი და სათანადოდ ასახოს ადგილობრივ კანონმდებლობაში.

როგორც თქვენთვის არის ცნობილი, მიმდინარეობს დასკვნითი ეტაპის სამუშაოები „საქართველოს კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის კოდექსის“ პროექტზე. გათვალისწინებით, ჩაერთოთ კოდექსის განხილვის პროცესში და სამუშაო ჯგუფის ფორმატში

შემოგვთავაზოთ წინადადებები ამ მეტად მნიშვნელოვანი სფეროს დაცვის კრიტერიუმებისა და მექანიზმების თაობაზე.³⁵

რამდენადაც ჩემთვის ცნობილია, ხსენებული კოდექსის პროექტზე მუშაობა გადადებულია. მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ შეუძლებელია თუნდაც მოქმედ კანონმდებლობაში სათანადო ცვლილებების შეტანა. ამ ცვლილებებს ელოდება თბილისში ჯერ კიდევ შემორჩენილი ისტორიული ურბანონიემები და დედაქალაქის ტრადიციულად შემყურე საქართველოს სხვა ქალაქები. წინამდებარე სტატია სწორედ ამგვარი ინიციატივის აღსამკრელადაა დაწერილი. დარწმუნებული ვარ, რომ ჩვენი ქვეყნის ამ ნაბიჯს არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის საქმეში აპყვება UNESCO-ს სხვა წევრ-ქვეყნებიც.

P.S. *პოსტსკრიპტუმი დაიწერა 2021 წლის 3 სექტემბერს, იმ იმედით, რომ საქართველოს კულტურის, ძეგლთა დაცვისა და სპორტის ახალი მინისტრის ქ-ნ თეა წულუკიანის მიერ განცხადებულ „კულტურის კოდექსის“ პროექტის შემუშავების მსვლელობაში გათვალისწინებული იქნება წინამდებარე სტატიაში დასმული საშური საკითხიც.*

რეზუმე

წარმოდგენილი სტატიის, ერთი შეხედვით, თეორიული ხასიათის მიუხედავად, ის პრაქტიკულ, კონკრეტულ და, ამასთან ერთად, ამბიციურ მიზანს ისახავს; მისი მიზანია - არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის ტიპოლოგიური სფეროების ნორმატიული განსაზღვრისას, ქალაქების ორგანული განვითარებისათვის ისეთი მნიშვნელოვანი, მაგრამ სამამულო და საერთაშორისო პრაქტიკაში დღემდე ლეგიტიმაციას მოკლებული ელემენტით შევსების აქტუალიზება, როგორც ურბანონიმიას. ხაზგასმულია, რომ ამ აზრის დამკვიდრება საზოგადოებრივ ცნობიერებაში განსაკუთრებით საშურია იდეურ-პოლიტიკური და სოციალურ-კულტურული თვალსაზრისით ტრავმირებულ პოსტკომუნისტურ ქვეყნებში, რომელთა რიგს საქართველოც მიეკუთვნება. სტატიაში მოყვანილია ამ პრობლემის რეტროსპექტივა, ძირითადად, საქართველოს მაგალითზე; ხაზგასმულია ქალაქის თემის „კოლექტიური მეხსიერების“ მნიშვნელობა. სტატია ილუსტრირებულია ქ. თბილისის კონკრეტული მაგალითებით და თავდება ნაციონალურ და საერთაშორისო დონეებზე სათანადო საინიციატივო ნაბიჯის გადაგმის მოწოდებით.

³⁵ საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს გენერალური დირექტორის ბ-ნ ნ. ანთიძის 2019 წლის 21 იანვრის წერილი #10/157.

Мнения по поводу эмансипации урбанонимии - важного элемента нематериального культурного наследия

Вардосанидзе В. (Лад)

Резюме

Несмотря на теоретический, на первый взгляд, характер статьи, она служит практической, конкретной и, в то же время, амбициозной цели. Эта цель – актуализация, при нормативном определении типологических сфер нематериального культурного наследия, вопроса включения урбанонимии – в отечественной и международной практике до сегодняшнего дня игнорируемого элемента. Подчёркивается, что внедрение в общественное сознание этого соображения особенно важно в посткоммунистических странах, травмированных в идейно-политическом и социально-культурном смысле; в их числе и в Грузии. В статье рассматривается ретроспектива этого вопроса, в основном, на грузинских примерах; при этом, выделяется значение «коллективной памяти» городского сообщества. Приводятся конкретные иллюстрации из тбилисской практики. В завершение предлагаются конкретные действия на национальном и международном уровнях.

Opinions on the Emancipation of Urbanonymy - an Important Element of the Intangible Cultural Heritage

Vardosanidze V. (Lado)

Resume

Despite the theoretical, at first glance, nature of the article, it serves a practical, concrete and, at the same time, ambitious goal. This goal is to actualize, in the normative definition of typological spheres of intangible cultural heritage, the issue of the inclusion of urbanonymy - in domestic and international practice, until today, an ignored element. It is emphasized that the introduction of this consideration into the public consciousness is especially important in post-communist countries, traumatized in the ideological, political and socio-cultural sense; including in Georgia. The article deals with a retrospective of this issue, mainly based on Georgian examples; at the same time, the importance of the "collective memory" of the urban community is highlighted. Specific illustrations from Tbilisi practice are given. Finally, concrete actions are proposed at the national and international levels.

პანდემიის გავლენა არქიტექტურასა და დიზაინზე

ჩიგოგიძე თ.

პროფესორი

ჯინჭარაძე თ.

დოქტორანტი

ნამდვილად ყურადსაღები საკითხია, თუ როგორ აისახება COVID-19-ით მიღებული გამოცდილება არქიტექტურასა და დიზაინზე, ჩვენი ქალაქების კეთილმოწყობაზე. ამასთან ერთმნიშვნელოვნად შეიძლება ითქვას, რომ შეიცვალა ჩვენი წარმოდგენები როგორც საკუთარ თავზე, ასევე გარემოზე, რომელშიც ვცხოვრობთ.

საუკუნეების განმავლობაში არქიტექტურა წარმოადგენდა საზოგადოების სახეს, მის ღირებულებებს. უძველესი დროიდან დღემდე ჩვენ უშეცდომოდ შეგვიძლია ამოვიცნოთ თუ ვინ დგას უკვდავი ქმნილებების უკან, შეგვიძლია შევქმნათ ამ ადამიანების ფსიქოლოგიური პორტრეტი და აგრეთვე ვივარაუდოთ თუ რა გავლენას ახდენდა არქიტექტურა საზოგადოების განვითარებაზე.

არქიტექტურა ხელოვნებაც არის და მეცნიერებაც. მოიცავს ყველაფერს: სოციოლოგიას, ეკონომიკას, პოლიტიკას. ჩვენ უზარმაზარ ძალისხმევას ვხარჯავთ პროექტების შექმნაზე, ვადარებთ მათ მსოფლიოში უკვე აღიარებულ ქმნილებებს. ადამიანს მჭიდრო კავშირი აქვს იმ გარემოსთან, რომელშიც ის ცხოვრობს. არქიტექტურა კი ზემოქმედებს ადამიანზე. იმისთვის, რომ გასაგები იყოს, თუ როგორ შეუძლია კოვიდს გავლენა იქონიოს დიზაინზე, შევეცადოთ განვსაზღვროთ ამ ავადმყოფობის კავშირი არქიტექტურასთან. ამის ისტორიული მაგალითები არც ისე შორეულ წარსულში, მე-20 საუკუნის დასაწყისში, ტუბერკულოზის ძალზედ მამტაბურად გავრცელების გამო სრულიად ახალი, მოდერნისტული შენობების გაჩენას უკავშირდება. მაშინ ჯერ კიდევ არ იყო აღმოჩენილი ანტიბიოტიკი, არსებობდა მხოლოდ ექიმების მითითებები ავადმყოფების იზოლაციის აუცილებლობის შესახებ, სუფთა ჰაერის, მზის სხივებისა ჭარბი რაოდენობით მიღების თაობაზე და ასევე ჰიგიენის დაცვის შესახებ. აქედან გამომდინარე გაჩნდა იმ დროისთვის ძალზედ ტექნოლოგიური შენობები, რომლებმაც დიდი გავლენა იქონია არა მარტო არქიტექტურაზე, არამედ ავეჯის დიზაინზეც. სწორედ მაშინ დაპროექტებული და აშენებული სახლები გამოირჩეოდა ნათელი და ვენტლირებადი დიდი სივრცეებით, მინიმალური ავეჯი და ნათელი, იოლად დასალაგებელი ინტერიერები, რომლებიც ძალიან მოგვაგონებდა სანატორიუმის პირობებს.

ტუბერკულოზის პროფილაქტიკისა და მკურნალობის ერთადერთ გზად გამოცხადდა სუფთა ჰაერზე სეირნობა, მზის აბაზანების მიღება, ფიზიკური ვარჯიშები. გამორჩეული ობიექტია 1932 წელს არვალ აალტოს პროექტით აშენებული სანატორიუმი პაიმიოში, რომელიც ითვალისწინებდა აღნიშნულ მოთხოვნებს. აქედან გამომდინარე აალტომ სანატორიუმი ააშენა ტყის შუაგულში. ასევე კომპლექსში გათვალისწინებული იყო შიდა ეზოები და ბალები, წყლის სარკეები, ხოლო სახურავზე მოწყობილი იყო დიდი ტერასა. შენობა აიგო რკინაბეტონისგან, რომელიც იმ მომენტისთვის ითვლებოდა თანამედროვე და ყველაზე ჰიგიენურ მასალად, მოეწყო აივნები, სადაც დასუსტებულ ავადმყოფებს შეეძლოთ მზეს მიფიცხებოდნენ. მაგრამ არა მხოლოდ ფასადის არქიტექტურა პასუხობდა ავადმყოფების საჭიროებებს, აალტომ შეუმუშავა ე.წ. სტანდარტები ინტერიერის მთელ რიგ ობიექტებზე, კარადებსა და თაროებზე. მის მიერ შექმნილი სავარძელი, რომელიც ავადმყოფს თავისუფლად სუნთქვისთვის კომფორტულ პირობებს უქმნიდა დღემდე არ კარგავს აქტუალობას, მას სანატორიუმის მსგავსად პაიმიოს სახელით იცნობს საზოგადოება.

სურ. 1. სანატორიუმი პაიმიოში. არქ. ა.აალტო. 1932 წ.

ყველასათვის კარგად ცნობილი არქიტექტორი ლე კორბუზიეც ტუბერკულოზისა და რევმატიზმის გავრცელების მიზეზად აცხადებდა ნიადაგს, რის გამოც შენობების მიწიდან ხიმინჯებით აწევას და სახურავებზე ბალების მოწყობას ამკვიდრებდა. მიუხედავად ავადმყოფობაზე ამ მცდარი შეხედულებებისა, თვითონ იდეა, გადახურვის ასეთი სახით გამოყენებისა, ძალზე აქტუალურია დღესაც.

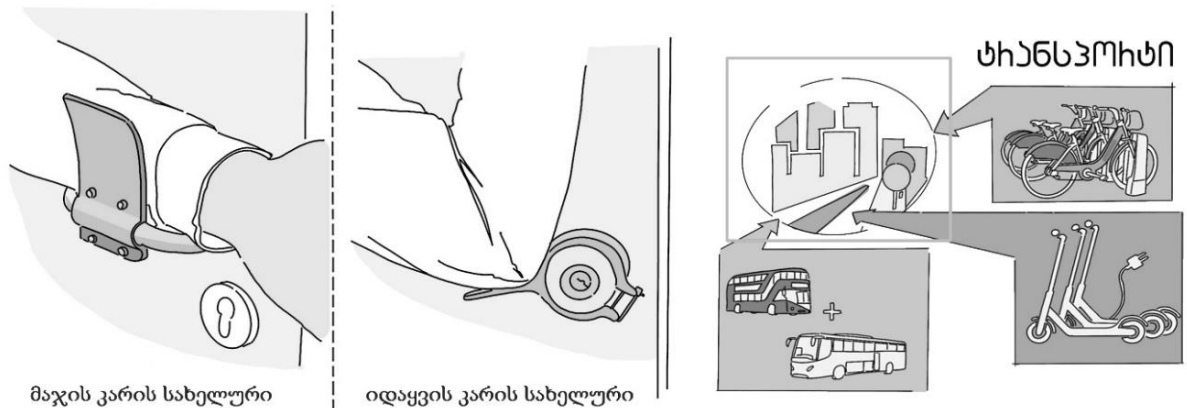
მწვანე სახურავები აუმჯობესებს ურბანულ გარემოს. მსოფლიოს ბევრ ქალაქში მრავლად არის ასეთი შენობები. ისინი შესაძლებელია სხვადასხვა გზით ვმართოთ. ზოგიერთ მწვანე სახურავზე გაშენებულია მშვენიერი ბალები, ზოგან მოსახლეობას ბოსტნეულის ბაღები აქვთ მოწყობილი. მსგავსი სახურავების მოწყობა მისაღებია როგორც მრავალსართულიან, ასევე ერთსართულიან შენობებზე. მწვანე სახურავი ამცირებს მოხმარებული ენერჯის რაოდენობას და იცავს შენობას. ასეთი შენობები ესთეტიკურადაც მიმზიდველად გამოიყურება.

თანამედროვე მწვანე სახურავები გერმანიაში სამოციან წლებში დააპროექტეს. ამერიკის შეერთებულ შტატებში კი ასეთი სახურავები მხოლოდ ახლა ხდება პოპულარული. ქართველმა არქიტექტორებმა აუცილებლად უნდა იზრუნონ ამ ტიპის შენობების პოპულარიზაციაზე.

სასიცოცხლო მნიშვნელობა შეიძინა ინსოლირებადი და განიავებადი სივრცეების მოწყობის აუცილებლობამ, რამაც ახლო მომავალში მკაცრად რეგლამენტირებული ინსტიტუციური ხასიათი უნდა მიიღოს.

მომავალში ტექნოლოგიების გავლენით საგრძნობლად შეიცვლება არქიტექტურაც. შეცვლილი არქიტექტურა კი შეცვლის ადამიანს, მის ქცევას, ფსიქოლოგიას, მსოფლმხედველობას. ასევე კიდევ უფრო დიდი ყურადღება მიექცევა გაუმჯობესებული ანტიბაქტერიული, ანტისეპტიკური და დეზინფიცირებადი მასალების გამოყენებას, რათა უკეთ ვიყოთ გათვითცნობიერებული ყველაფერ იმაში, რაც ქმნის ჩვენს გარემოცვას.

დღეს ავტომატიზებული უკონტაქტო ტექნოლოგიების გამოყენება მნიშვნელოვნად ამცირებს დაავადების გავრცელების რისკებს: ხმის მეშვეობით მართვადი ლიფტები, კარის გაღება - დაკეტვის ავტომატური პრინციპი და მრავალი სხვა.

სურ. 2

2008 წლის კრიზისმა გარკვეულწილად გამოიწვია არქიტექტურის CAD ავტომატიზებული ტექნოლოგიებიდან BIM ინფორმაციულ ტექნოლოგიაზე გადასვლა. მას შემდეგ ბევრი სიახლე დაინერგა, ახლი ინსტრუმენტები გაჩნდა, როგორცაა ფოტოს ან ლაზერული სკანირების საფუძველზე 3D მოდელის შექმნის, ასევე დიდი ზომის მონაცემთა ბაზებთან მუშაობის შესაძლებლობა და სხვ. შეიძლება ითქვას სახე იცვალა მუშაობის ფორმატმა, არქიტექტორები და დიზაინერები თავიანთ საქმიანობაში მნიშვნელოვან ინტერდისციპლინარულ კონსულტაციებს უნდა გადიოდნენ

კომპეტენტურ ექსპერტებთან. ასეთ მუშაობს ხელს უწყობს ახალგაზრდა არქიტექტორების მონაწილეობით კონურსების ჩატარება.

პანდემიამ შეცვალა საზოგადოება. არქიტექტორებისთვის ეს ძლიერი დარტყმა იყო. პანდემიის პიკური პერიოდის განმავლობაში შემცირდა ახალ პროექტებზე მოთხოვნა. დამკვეთები აღარ აქტიურობდნენ. მაგრამ სხვა თვალთ თუ შევხედავთ ამ მდგომარეობას, შესაძლებელია ბევრი დადებითი და სასიკეთო რამ დავინახოთ. იქნებ დადგა ის რევოლუციური მომენტი, როცა მთელი მსოფლიო და მათ შორის ჩვენც სასიკეთო ცვლილებებს მოვახდენთ არქიტექტურაში. ამ შემთხვევაში სწრაფად, პრაგმატულად და გეგმაზომიერად უნდა ვიმოქმედოთ. გარემო, რომელშიც ჩვენ ვცხოვრობთ, არ არის უსაფრთხო. საფრთხისშემცველი გარემო კი არც ჩვენ გვიზიდავს და არც ჩვენს დამკვეთებს.

არქიტექტორმა ელიზაბეტ დილერმა აღნიშნა, რომ პანდემიის პრობლემა მედიცინამ უნდა გადაჭრას, მაგრამ არქიტექტურა უნდა განვითარდეს და მოერგოს დროს. პრობლემების მიუხედავად საზოგადოება მუდმივად ვითარდება, შესაბამისად ვითარდება არქიტექტურაც.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. <https://www.nytimes.com/interactive/2020/06/09/magazine/architecture-covid.html> (შემოწმებულია 07.06.2021 წ.);
2. <https://www.washingtonpost.com/magazine/2020/07/13/pandemic-has-shown-us-what-future-architecture-could-be/> (შემოწმებულია 07.06.2021 წ.);
3. <https://www.wallpaper.com/> (შემოწმებულია 07.06.2021 წ.);
4. <https://www.architectmagazine.com/> (შემოწმებულია 07.06.2021 წ.).

რეზიუმე

სტატიაში გაანალიზებულია პანდემიის გავლენა არქიტექტურასა და დიზაინზე, აგრეთვე ის მოსალოდნელი სასიკეთო ცვლილებები, რამაც შესაძლებელია გააუმჯობესოს ჩვენი ცხოვრების ხარისხი. შედეგებს დაუყოვნებლივ არ უნდა ველოდოთ, ამას დრო გვიჩვენებს.

The Impact of the Pandemic on Architecture and Design

Chigogidze T.

Jincharadze T.

Resume

The article analyzes the role of the pandemic in architecture and design, as well as the expected favorable changes that can make our lives better. We shouldn't expect results right away, time will tell.

Влияние пандемии на архитектуру и дизайн

Чигогидзе Т.

Джинчарадзе Т.

Резюме

В статье анализируется роль пандемии в архитектуре и дизайне, а так же ожидаемые благоприятные изменения, которые могут изменить нашу жизнь к лучшему. Мы не должны ожидать результатов сразу, время покажет.

კოსმოსური არქიტექტურა

იმნაპე ნ.

პროფესორი

ქურხაშვილი ზ.

დოქტორანტი

კოსმოსური არქიტექტურა ყოველდღიურად უფრო რეალური და ხელმისაწვდომი ხდება- თითქოს აქვია, ჩვენს გვერდით და მასთან მხოლოდ ერთი ნაბიჯი გვაშორებს. უამრავი გამოთქმული მოსაზრების მიუხედავად, კოსმოსური არქიტექტურა თანამედროვე სამყაროს განვითარების განუყრელი ნაწილია. მომავალი, რომელსაც დღეს ვქმნით, ვიაზრებთ და ვცდილობთ გარკვეული შტრიხებით გამორჩეული გავხადოთ, ჩვენი დღევანდელი ტექნოლოგიური თუ გონებრივი მიღწევებით ფორმირდება. ასე ყალიბდება ის სისტემა, რასაც მომდევნო ეტაპზე უკვე კოლონიზაციის სახით წარმოვიდგენთ სხვა პლანეტებსა თუ ღია კოსმოსში. აუცილებლად გასათვალისწინებელია ის „ბერკეტი“, რაც მსგავსი ნაბიჯების გადადგმის უფლებას გვანიჭებს. რა არის მომავალი? როგორ შეიძლება ის გავიაზროთ და ამავდროულად შევძლოთ საკუთარი თავის მომავალში დანახვა. არქიტექტურა სწორედ იმის საშუალებას გვაძლევს, რომ გარკვეულწილად განვსაზღვროთ ჩვენი განვითარების ეტაპები ათწლეულების შემდეგ. ცხადია, არქიტექტურა ცოცხალი ელემენტია და ნებისმიერ პლანეტასა თუ კოსმოსურ ხომალდზე, ყოველთვის გაჩნდება ურბანული ქსოვილისა და არქიტექტურული მოცულობების წარმოქმნის მოთხოვნილება. სწორედ ამ საკითხების გასაანალიზებლად და დღევანდელი რეალობიდან გამომდინარე შესაბამისი ნაბიჯების გადასადგმელად გვიწევს ვიფიქროთ ისეთ საკითხებზე, როგორც კოსმოსური არქიტექტურაა...

„არქიტექტორს გიწევს აწმყოში მოღვაწეობა იმ მომავლისთვის, რომელიც არსებითად უცნობია, მაგრამ გაჯერებულია გაცნობიერებული წარსულით.“

ნორმან ფოსტერი

საკვლევი თემის მიზანიც სწორედ ამ გენიალური არქიტექტორის სიტყვებს ეხმიანება. საუბარია, თანამედროვე ტექნოლოგიების მაქსიმალურად ზუსტად ათვისებაზე და კოსმოსური სივრცისთვის ადაპტაციაზე. არქიტექტურულ სარბიელზე გაჩენილი ნებისმიერი ტიპის, თანამედროვე ეპოქისათვის შესაბამისი კონცეფციების გაანალიზებისა და გადაგეგმარების პროცესი იქნას მიმართული იმ პლანეტებისაკენ სადაც სამომავლოდ დასაშვები იქნება არქიტექტურული პროექტების განხორციელება.

რასაკვირველია, ჩვენ ამ ყველაფერს ვქმნით დღეს, იმ წარსული გამოცდილების შედეგად, რამაც ჩვენი სააზროვნო სისტემა ჩამოაყალიბა და იმ მომავლისთვის, რომლის განჭვრეტაც ასე საინტერესო და საპასუხისმგებლო საკითხია.

„ევროპული კოსმოსური სააგენტოსათვის,, შექმნილი მთვარის პორპოსტი

ფოსტერი და პარტნიორები არიან ნაწილი ევროპული კოსმოსური სააგენტოს კონსორციუმისა, რომელთაც ევალემატ ვდ ამოპრინტერების შესაძლებლობების მოძება, რათა ხელი შეუწყონ მთვარის განაშენიანებას. მთვარეზე სამშენებლო მასალების ტრანსპორტირების სირთულიდან გამომდინარე, მათ ევალემატ შეისწავლონ მთვარის ნიადაგი, ცნობილი როგორც რეგოლითი, რათა იქნეს გამოყენებული სამშენებლო მასალად.

სურ. 1

შექმნა მთვარის ბაზა ოთხი ადამიანისათვის, რომელიც იცავს მეტეორებისაგან, გამა რადიაციისაგან და ტემპერატურული ცვლილებისაგან. ბაზის მშენებლობის პირველი ეტაპია ცილინდრული მოდულის განშლა, რომელიც ტრანსპორტირებული იქნება კოსმოსური რაკეტით. გასაბერი ნახევარსფერო გაიშლება ცილინდრის ერთი ბოლოდან, რათა შექმნას დამხმარე, კონსტრუქციული, საყრდენი, ნაგებობა. ამის შემდეგ ვდ პრინტერის როვერი რეგოლითით აშენებს ფენა-ფენა დამცავ ნაგებობას, ნახევარსფეროს გარშემო. რათა საშენი მასალა მინიმუმამდე იქნეს დაყვანილი, კონსტრუქციული სიმყარე კი მაქსიმალურად გაზრდილი, გარე დამცავი ფენა იქნება შექმნილი დახშობილი ღრუ უჯრედებით, სტრუქტურულად იგივე როგორიცაა ქაფი/ღრუბელი რაც კონსორციუმმა შექმნა გეომეტრიული სტრუქტურა და გამოავლინა ვდ ამოპრინტერების შესაძლებლობები თუ რამდენად მიმსგავსებული სტრუქტურის შექმნა შეიძლება ბუნებრივ ბიოლოგიურ სისტემასთან.

სურ. 2

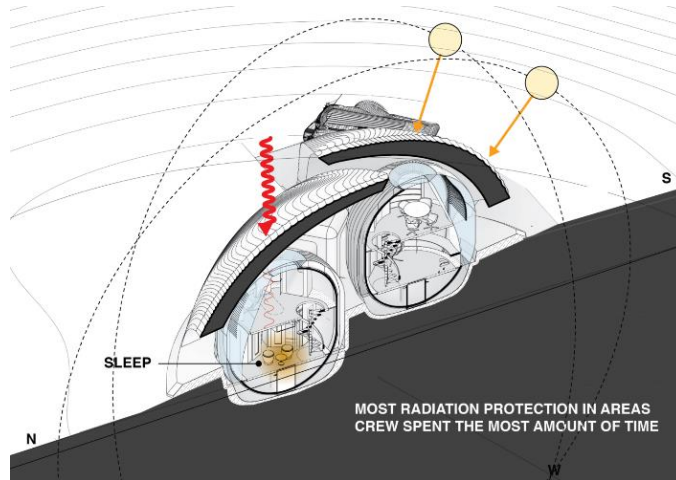
მცირე ზომის ვაკუუმ სივრცეში 1.5 ტონა სიმულირებული მთვარის ნიადაგი იქნა გამოყენებული 3დ ტესტირებებისათვის. მთვარეზე იქნა არჩეული სამხრეთ პოლუსი, სადაც ფაქტობრივად მუდმივი მზე და რადიაციაა ჰორიზონტზე.

სურ. 3

MARS X სახლი (ვერსია N1)

მარს არს იქსი არის მეოთხე ადგილოსანი ნასას ჩელენჯისა 3დ_ში ამოპრინტერებული განაშენიანება. ეს პროექტი პრიორიტეტულს ხდის უსაფრთხოებას, ეკონომიურობას და მარსის ზედაპირზე მცხოვრები ასტრონავტების კეთილდღეობას. პროექტის ძირითადი ამოცანაა, რადიაციულად, მაქსიმალურად უსაფრთხო გარემოს შექმნა იმ დროს, როდესაც გუნდის წევრები იღებენ ბუნებრივი განათების საკმარის რაოდენობას და მათთვის ხილვადია მარსის ლანდშაფტი.

სურ. 4

სურ. 5

აპის ქორთან პარტნიორობით, სახლი იქსი წარმოადგენს პირველადი განაშენიანების მაგალითს ნახევარსფერული ინტერიერის ზომებით 4.5 მ დიამეტრით. უზრუნველყოფს სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი ხედებით ადამიანებს, რითაც საცხოვრისი სინქრონიზდება უმნიშვნელოვანეს ფუნდამენტურ ფაქტორებთან და მარსის სამომავლო განაშენიანებას უყრის საფუძველს - პროექტისა და კონსტრუქციის ეკონომიურობა, სიმსუბუქე და რადიაციისაგან დაცულობა ქმნის უსაფრთხო და ფუნქციურ საცხოვრებელს.

სურ. 6

ნუვა, ქალაქი მარსზე

ნუვა არის თხრილში განთავსებული, თვითშენარჩუნებადი, ვერტიკალური ქალაქი, ტემპე მენსას კლდეზე, მარსზე. ნუვას დიზაინი და კონსტრუქციული სისტემა არის შედეგი პლანეტის მკაცრი მდგომარეობისა. თხრილის გადაწყვეტილება იცავს მოსახლეობას რადიაციისაგან, უზრუნველყოფს მზის ნაკადის არაპირდაპირ მიწოდებას, იცავს მეტეორული წვიმისაგან და ეფექტურად ჭრის ატმოსფერული წნევის და ტემპერატურული სხვაობის პრობლემას ნაგებობაში და მის გარეთ.

ნუვა არის დედაქალაქი სამომავლო კოლონიისა მარსზე. დანარჩენი ქალაქები მიჰყვება იმავე ურბანულ სტრატეგიას, როგორებიცაა ქალაქი აბალოსი, განთავსებული ჩრდილოეთ პოლუსზე, რომელიც უზრუნველყოფს ყინულთან მარტივ წვდომას, და ქალაქი მარინერსი, რომელიც განთავსებულია მზის სისტემაში ყველაზე გრძელ კანიონში. გადაწყვეტა წარმოადგენს მოქნილსა და მასშტაბურ მოდელს, რომელიც ადვილად იქნება თავსებადი მარსის სხვადასხვა ლოკაციებთან.

ქალაქი მოიცავს, კლდეში არსებულ, თვითშენარჩუნებად, მაკრო ნაგებობებს, რომლებიც უზრუნველყოფს 4400 მაცხოვრებელს. ეს კონსტრუქციები არის მოდულური, რომელიც მოიცავს საცხოვრებელ და სამუშაო სივრცეებს, აკავშირებს მათ გვირაბებით, სამ განზომილებაში. მოდულების დიამეტრი არის 10 მეტრი დიამეტრში და სიგრძე 60 მეტრი სიგრძეში, ინტერიერში არსებული ორი დონით. არსებობს სამი სხვადასხვა საცხოვრებელი და სამუშაო სივრცის მოდული, რომლებიც იძლევიან გადაკეთების საშუალებას საჭიროებისამებრ. სტანდარტიზაციამ ნაგებობა გახადა მარტივი, იაფი და შესასრულებლად ადვილი.

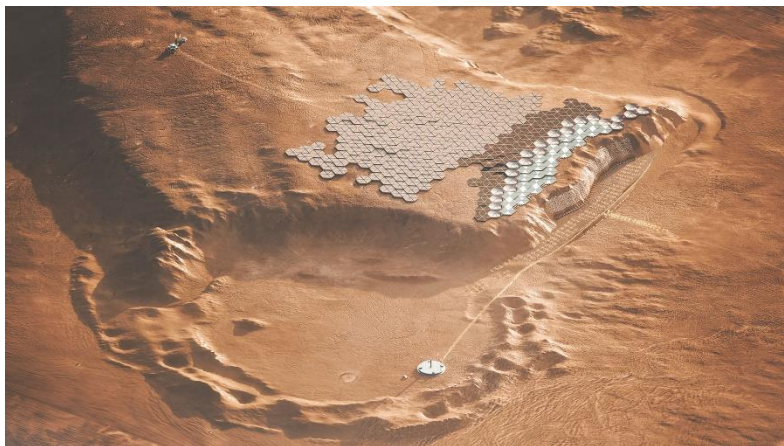

სურ. 7

ყველა მოდული შეიცავს მწვანე ზონებს, ურბანულ ბაღებს და სივრცეებს რომლებიც ეთმობა ხელოვნებას. ურბანული ბაღები არის პატარა საპარკო სივრცეები, სადაც შესაძლოა ცხოველების სეირნობა და აუზებში ცურვა.

ემოციური კავშირის შესაქმნელად ნუვა მოიცავს ხელოვნურად შექმნილ მწვანე სივრცეებს – „მწვანე ნახევარსფეროები“, რომელთა ტიპიც არის ორი: ერთი, რომელიც ასრულებს პარკის მოვალეობას და მეორე რომელიც მოიცავს ექსპერიმენტალურ ნარგავებს, განკუთვნილს მარსის ატმოსფეროსათვის.

მაკრონაგებობები ერთმანეთს უკავშირდება სწრაფმავალი ლიფტებით, რომლებიც ასევე აკავშირებენ კლდის ძირსა და ზედაპირს. ასევე მოიცავენ შუა გაჩერებებს, რითაც უკავშირდებიან ლიფტების შიდა სისტემებს.

სურ. 8

კლდის უმაღლესი წერტილი არის მესა, რომლის ვრცელი სივრცეები მოიცავს ინფრასტრუქტურას წარმოებისათვის, საკვებისათვის და ენერგო გენერაციისათვის.

მარცვლეული იზრდება CO₂-ით მდიდარ მოდულებში, სადაც ადამიანებისთვის სუნთქვა შეუძლებელია გამომდინარე ამ ობიექტებში სამუშაო პროცესი იქნება მთლიანად რობოტიზებული. ჰიდროპონიური სისტემა ზრდის მარცვლეულის მოსავლიანობას, რადგან ის მოითხოვს ნაკლებ წყალსა და სივრცეს ნიადაგში გაზრდასთან შედარებით. ეს სექტორი ასევე თავსებადია წყალმცენარეების, უჯრედული ხორცისა და ბაქტერიების მოსაშენებლად.

კლდის ძირში განთავსებულია დიდი პავილიონები სოციალური სიახლოვისათვის. ამ პავილიონების გამჭვირვალე ზედაპირი საშუალებას იძლევა დატკბნენ მარსის ლანდშაფტით. პავილიონის ნახევარსფეროები გადახურულია მაღალი ჩარდახებით, რომელთა სახურავებიც დაფარულია თხრის შედეგად ამოღებული მარსის ნიადაგით რადიაციისაგან დასაცავად.

ველზე განთავსებულია სპეციალური ნაგებობები: საავადმყოფოები, სკოლები, უნივერსიტეტები, სპორტული, კულტურული და სავაჭრო სივრცეები, ასევე მატარებლის ხაზი რომელიც უკავშირდება კოსმოსურ შატლს. ფერმერული და ცხოველური ზონები როგორცაა მწერებისათვის საჭირო მდებარეობს ახლოს ასეთ სივრცეებთან, რადგან მათთვის აუცილებელია იგივე ატმოსფერული სივრცის შექმნა როგორც სჭირდება ადამიანს.

ქალაქის წინ მდებარეობს ხელოვნურად შექმნილი მთა, რომელიც მთლიანად აშენებულია მარსის ზედაპირის ბურღვისგან დარჩენილი ბუნებრივი ზედაპირით. მთა ასრულებს ასევე ვიზუალური თაღის ფუნქციას, რომელშიც განთავსებულია ენერგო სისტემები, საწყობები და საპარკინგე სივრცეები კოსმოსური როვერებისათვის.

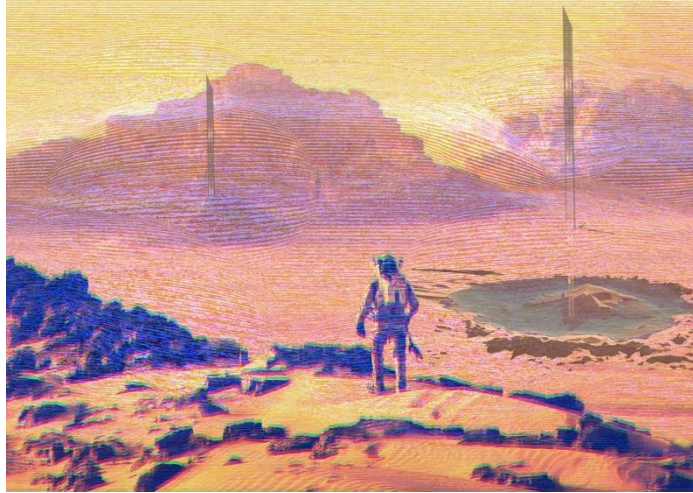
მარსის ტერაფორმირების პირველი ეტაპი

2015 წელს ნასას მიერ მარსზე წყლის აღმოჩენის ფაქტმა გააჩინა ახალი ბიძგები კოლონიზაციის შესახებ. უამრავი სახის პროექტი შეიქმნა ცნობილი არქიტექტორების მიერ.

სურ. 9

მრავალი ამ პროექტაგანი თავიდანვე მიდრეკილი იყო ნარჩენების გადაყრაზე და ჯერ ისევ აუთვისებელი გარემოს დაბინძურებაზე. ესპანელმა არქიტექტორმა ამით მონახა გზა ჩარეულიყო დიზაინურ სიღრმეებში. მარსის ნიადაგისა და სოკოს სტრუქტურის გამოყენებით, ალბერტო ვილანუევა დასახა სტრატეგია 3დ ამოპრინტერებისა და ბიოლუმინესცენციის გამოყენებით, რომელმაც დიდი ყურადღება მიიპყრო ნასასა და ევროპული კოსმოსური სააგენტოსგან.

სურ. 10

დიზაინის პირველი ეტაპი მოიცავს წყლის გამოშვებას გაყინული ზედაპირიდან. ამის მისაღწევად 3დ პრინტერები დაეშვებიან პლანეტის ზედაპირზე და ააგებენ თხელი მეტალის სტრუქტურას მარსზე არსებული ნივთიერებების საშუალებით. ეს ნაგებობები გამოიმუშავებენ ენერგიას, ელექტრომაგნიტური ველის წყალობით, რომელიც საჭიროა ყინულის გასადნობად, რაც უზრუნველყოფს წყლით დაფარული ზედაპირების შექმნას 4-6 თვის განმავლობაში.

მეორე ფაზა მოიცავს ატმოსფეროს წარმომქმნელი კომპონენტების მშენებლობას, სოკოსებრი ვეგეტატიული სხეულის, ამოპრინტერებული ეპოქსიდის რეზინით, რომელიც ცნობილია მაღალი გამძლეობით ექსტრემალურ პირობებში. ეს კომპონენტები შექმნილია იმისათვის, რომ ააორთქლოს წყალი ახლად შექმნილი წყლის ზედაპირებიდან, გაიზარდოს ორგანული ნივთიერებების ხარჯზე და გარდაქმნას კარბონის დიოქსიდი ატმოსფერულ ჟანგბადად. ნასას მონაცემებზე დაყრდნობით გამოითვალა, რომ დაახლოებით 6 თვეა საჭირო სუსტი ატმოსფერული ფენის შესაქმნელად და დაახლოებით 2 წელი რომ ადამიანისათვის სუნთქვადი იყოს ეს ატმოსფერო.

სურ. 11

ადამიანების ჩასვლის შემდეგ იგეგმება ორგანული ბაქტერიის, ბიოლუმინესცენტის, გამოყენება, რომელიც გამოიმუშავებს სინათლეს. ამის შემდეგ უკვე 3D პრინტერები დაკალიბრდება სხვადასხვა ნაგებობის მშენებლობისათვის, ადამიანების მოთხოვნილებებიდან გამომდინარე. ორგანული ნაგებობების სიცოცხლის ხანგრძლივობა განისაზღვრა 5 წლით, რის შემდეგაც ისინი დაიშლებიან პლანეტაზე ყოველგვარი ნეგატიური გავლენის გარეშე.

ამ კონკრეტული პროექტის ტესტირებები უკვე მიმდინარეობს ავსტრალიასა და სხვადასხვა შესაბამისი გარემო პირობების მქონე ადგილებში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. მთვარის პორპოსტი
<http://spacearchitect.org/portfolio-item/lunar-outpost-design-for-esa/>
 უკანასკნელად გადამოწმებულია - 01.07.2012
2. MARS X ვერსია N1
<http://www.spacexarch.com/marsxhousev1>
 უკანასკნელად გადამოწმებულია - 16.05.2018
3. ქალაქი „ნუვა“, მარსზე
<https://abiboo.com/projects/nuwa/>
 უკანასკნელად გადამოწმებულია - 12.11.2020
4. მარსის ტერაფორმირება
https://www.archdaily.com/921752/50-years-after-the-moon-landing-15-architecture-projects-for-life-in-space?ad_medium=gallery
 უკანასკნელად გადამოწმებულია - 08.09.2019

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია კოსმოსური არქიტექტურა დღევანდელი ტექნოლოგიური მიღწევების საფუძველზე.

ძირითადი ნაწილი ეძღვნება პროექტების ანალიზს. მათი არქიტექტურის განხილვას ვიზუალურ/ტექნოლოგიურ ასპექტში, ქალაქგეგმარებით გადაწყვეტებს დღევანდელი პრაქტიკიდან გამომდინარე.

ამ საკითხების დამუშავება მოგვცემს საშუალებას უფრო ფართო ჭრილში დავინახოთ განვითარების ტენდენციები და გარკვეული გამოწვევების მკაფიოდ, მართებულად გადაჭრის გზები.

Space Architecture

**Imnadze N.
Kurkhashvili Z.**

Resume

The article discusses space architecture, based on current technological advances.

The main part is dedicated to project analysis. Consideration of their architecture by Visual and technological aspects, urban planning solves based on current practice.

Addressing these issues will allow us to see development trends in a broader context and ways to address certain challenges clearly.

Космическая архитектура

**Имнадзе Н.
Курхашвили З.**

Резюме

В статье рассматривается космическая архитектура, основанная на современных достижениях техники.

Основная часть посвящена анализам проектов. Рассмотрение их архитектуры с точки зрения визуальных и технологических аспектов, городское планирование решает исходя из существующей практики.

Решение этих проблем позволит нам увидеть тенденции развития в более широком контексте и способы четкого решения определенных проблем.

ბენზინგასამართი სადგურების არქიტექტურა

იმნაპე ნ.

პროფესორი

კორძაია გ.

დოქტორანტი

ბენზინგასამართი სადგურები, როგორც დღეისათვის ერთ-ერთი აქტუალური და მათი შემადგენელი ნაწილი გვევლინება დასახლებული პუნქტებსა თუ ქალაქებში. საქართველოში ბოლო პერიოდში მომრავლდა ამ ფუნქციის/დანიშნულების მქონე ნაგებობები.

დროთა განმავლობაში ბენზინგასამართ სადგურებმა შემოიერთეს დაიმატეს დამატებითი ფუნქციები, როგორც კომერციული ასევე მისთვის დამხმარე ნაგებობები და დღესდღეობით უმეტესწილად გვევლინება, როგორც კომპლექსი. თავდაპირველად ვინაიდან საქართველო ამ კუთხიდ დიდად არ იყო განვითარებული და შეიძლება ითქვას, ბენზინ გასამართი სადგურები, მხოლოდ ფუნქციურად იყო დატვირთული, არ იყო კომერციულად მიმზიდველი, არქიტექტურულად დახვეწილი ან თუნდაც უსაფრთხოებადაცული.

დღესდღეობით არსებულ გადაწყვეტებს და სიტუაციას ხელი შეუწყო მსოფლიოში მიმდინარე ტენდენციებმა, გაჩენილმა უამრავმა მაღაზიებმა, ფირმებმა და ა.შ. სწორედ მსოფლიოში დაწყებულმა ურბანიზაციამ და ტენდენციებმა შეუწყო ხელი ჩვენს ქვეყანაში ასეთ გადაწყვეტას.

მაგალითებად განვიხილავთ ქ. თბილისში არსებულ ფუნქციით ერთსა და იმავეს, ბენზინგასამართ სადგურებს ლოკაციით განსხვავებულ უბნებში, როგორც არქიტექტურულ/ესთეტიკურ, გარემოსთან დაქალაქგეგმარებითი ასპექტში მათი შეთავსებადობის თუ რა პრობლემებს იწვევს და რა ზიანს აყენებს ქალაქის ისედაც გადატვირთულ მოძრაობას.

ქ. თბილისში შემოსავლების სამსახურის ბაზის მიხედვით აღრიცხულია 272 ბენზინგასამართი და 152 გაზგასამართი სადგური.

დღესდღეობით ავტოგასამართი სადგურის ნებართვის მისაღებად საჭიროა შემდეგი ინსტანციები: არქიტექტურის სამსახური, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, საპატრულო პოლიციის დეპარტამენტი, მუნიციპალიტეტის ტრანსპორტის საქალაქო სამსახური, საგანგებო სიტუაციების მართვის სამსახური და ა.შ. ასევე გასათვალისწინებელია უსაფრთხოების ნორმები. არის

დადგენილი მანძილები, რომლებიც არეგულირებს ამა თუ იმ კონკრეტულ შემთხვევას. ბენზინ გასამართი სადგურის პროექტირებისას გასათვალისწინებელია, რომ ყოველი ახალი სადგური იყოს ინდივიდუალური, რათა მოხდეს სწორი გადაწყვეტილებების მიღება.

„ლუკოილი“ - თამარაშვილის ქუჩაზე

მდებარეობს ვაკისა და საბურთალოს რაიონების გადაკვეთაზე, თამარაშვილის სკვერის გაგრძელებაზე და სატრანსპორტო გზებს შორის (იხ. სურ.1).

ლოკაციით განთავსებულია ისე, რომ მოემსახუროს გზის ორივე მხარეს ავტომანქანებს. ასევე წარმოადგენს სატრანსპორტო კვანძის ნაწილს და მდებარეობს სკვერის ბილიკის გაგრძელებაზე.

დასაწყისისთვის შეიძლება ყურადღება გავამახვილოთ მის არქიტექტურულ გამომსახველობაზე. თითქოს უვნებელი, ასე თუ ისე სადა არქიტექტურა მისი ფერიდან და გაბარიტებიდან გამომდინარე სრულიად ამოვარდნილია გარემოდან. სრულად უგულვებელყოფილია მიმდებარე ტერიტორია და აქცენტი მხოლოდ მის კომერციულ „აქცენტირებულ“ ფორმაზეა გათვლილი (იხ. სურ.2).

სადგურის ადგილმდებარეობა სკვერის დაბოლოებაა. ბილიკი, რომელიც თამარაშვილის პარკის შუაში მდებარეობს და გრძივად მიუყვება მას, სრულდება ბენზინგასამართის შუა ცენტრში მისი რეზერვუარების გავლით. ყოველივე ეს კი უსაფრთხოების ნორმების ერთ-ერთი დარღვევაა. ასევე ერთ-ერთი დარღვევა მისი საავტომობილო გზიდან დაშორება. ფაქტობრივ შეიძლება ითქვას რომ ავტომობილი, რომელიც ჩერდება ბენზინგასამართ სადგურზე, დგას სავალი გზის ნაწილზე, რაც პირველ რიგში, პროვოცირებას უწევს ავარიის ალბათობას და მეორე რიგში დატვირთული მოძრაობის დროს აუარესებს არსებულ მდგომარეობას.

სურ. 1

სურ. 2

სურ. 3. „ლუკოილი“ - ნ. ბარათაშვილის სახელობის მარცხენა სანაპიროზე

არსებული ბენზინგასამართი შესაძლებელია, რომ ვთქვათ, აკმაყოფილებს ნორმებს ქ. თბილისში არსებულ სხვა ბენზინგასამართ სადგურებთან შედარებით. მისი ლოკაცია შერჩეულია მარცხენა სანაპიროს სატრანსპორტო გზის მომიჯნავედ. გამოყოფილი ტერიტორია 10 000 კვ.მ-ია. (იხ. სურ. 3). შეგვიძლია არსებული ბენზინგასამართი სადგური კომპლექსის ჭრილში განვიხილოთ. ვინაიდან ის აერთიანებს რამდენიმე ფუნქციას და მომხმარებელს ერთ ტერიტორიაზე შეუძლია მიიღოს რამდენიმე სერვისი, როგორცაა სახელოსნოები, სამრეცხაო, საოფისე და კომერციული ფართები.

არქიტექტურული თვალსაზრისით მისი გადაწყვეტა არაფრით გამოირჩევა ესთეტიკურისგან, თუმცა გეგმარებითი თვალსაზრისით განსხვავებული ფუნქციის მქონე ობიექტები ზონალურად დაყოფილია, რომლებიც შიდა სატრანსპორტო გზებით უკავშირდებიან ერთმანეთს.

სურ. 4

ქალაქგეგმარებით/სატრანსპორტო თვალსაზრისით მისი ადგილმდებარეობა და გეგმარებით გადაწყვეტა შემდეგნაირია: სავალი გზიდან მოშორებითაა განთავსებული და გაშლილია საკმაოდ დიდ ტერიტორიაზე, სადაც ფუნქციურად დანაწილებულია და

ამავდროულად დაკავშირებულია ერთმანეთთან შიდა სატრანსპორტო გზებით, რაც მთლიანობაში ერთ „კომპლექსად“ შეგვიძლია აღვიქვათ.

ბენზინგასამართი სადგური “Ethiopia”

სურ. 5

სურ. 6

მდებარეობს იტალიაში, ქალაქ კუნეოში. მისი მშენებლობა 2011 წელს დასრულდა და 3800 კვ. მ-ზეა განთავსებული. ის შეგვიძლია განვიხილოთ როგორც კომპლექსი, ვინაიდან აერთიანებს ბევრ ფუნქციას და დანიშნულების მქონე სივრცეებს. ძირითადი აქცენტი იყო მომხმარებელს საწვავის შევსებასთან ერთად დაეტოვებინა ემოცია მოგზაურობის, (იხ. სურ.4) შესაბამისად კონკრეტული კომპლექსის არქიტექტურული/ვიზუალური გადაწყვეტაც წარმოდგენილია შემდეგნაირად სადა, თანამედროვე და გახსნილი. საწვავის გარდა არსებულ ტერიტორიაზე განთავსებულია; რესტორანი, სამზარეულო, გამოსაცვლელი, სანკვანძები, საოფისე ფართები და ა.შ. (იხ. სურ. 6).

ბენზინგასამართი სადგური Corio

მდებარეობს ავსტრალიაში. აშენებულია 2016 წელს და 1650 კვ. მ-ზეა განთავსებული. ეს იყო კომპანიის ისტორიაში პირველი ინოვაციური „პროექტი“, სადაც გარდა საწვავისა მოიაზრებოდა ვაჭრობის ობიექტები და სხვა. კონცეფციის დიზაინს წარმოადგენს სკულპტურული ფორმა, რომელიც გათვლილია, რომ თავისი ინდუსტრიული არქიტექტურით თვალისმომჭრელი სურათები შეექმნას, გზატკეცილზე მყოფებისთვის. (იხ. სურ. 6) მისი გეომეტრიაა ორი გაშლილი ფრთა, ეს

სადგური სხვა დიზაინებისგან განსხვავებით გამოირჩევა იმით, რომ ამ შემთხვევაში დომინანტი ფორმა შენობაა.

სურ. 7

სურ. 8

სურ.9

აქ არ ფიგურირებს რაიმე გარკვეული ნიშნები ან გრაფიკა. ამ ინდუსტრიულ სტილში გვხვდება საკმაო რაოდენობით ბუნებრივი მასალებიც (იხ. სურ. 7). მათი თბილი ფერი და გარემო ლანშაფტის დიზაინთან ერთად ქმნის ბუნებრივ ატმოსფეროს, არბილებს მიმდებარე ტერიტორიის დომინირებას ასეთი გადაწყვეტები ყოფს სატვირთო და მსუბუქ მანქანებს ფუნქციურად და ელფერს სძენს აკუსტიკურ ბუფერს მომხმარებლებს შორის.

მოცემულ მასალებზე და მოყვანილ მაგალითებზე დაყრდნობით საყურადღებოა, ბენზინგასამართი სადგურების არქიტექტურა, თუ რაოდენ თავსებადია იგი

ქალაქგეგმარებით, არქიტექტურულ/ესთეტიკურ ასპექტებში და რა ზიანს აყენებს ქალაქის ისედაც გადატვირთულ სატრანსპორტო მოძრაობას.

ქალაქის ურბანულ გარემოში დროის ფაქტორი განაპირობებს ახალი ბენზინგასამართი სადგურების გაჩენას, თუმცა მეტად მნიშვნელოვანია მათი არქიტექტურული იერსახის გადაჭრის გზების ძიება, საპროექტო არეალის კვლევა, შესწავლა თუ რა გამომსახველობითი ხერხებია გამოყენებული გარემოში, ასევე მნიშვნელოვანია უსაფრთხოების დაცვა და მათი სწორი დაკავშირება ქალაქის სატრანსპორტო კვანძთან.

დასკვნის სახით შეგვიძლია შევაჯამოთ, რომ მოხდეს ახალი საპროექტო ბენზინგასამართი სადგურებისთვის საჭიროა შეირჩეს დამატებითი სწორი რეგულაციები, რითიც მოწესრიგდება, როგორც ქალაქგეგმარებითი, ასევე უსაფრთხოების ნორმები. რაც შეეხება ძველ უკვე არსებულ ბენზინგასამართ სადგურებს, საჭიროა მათი განახლება/გადაადგილება - რითიც გაუმჯობესდება არსებული სავალალო სიტუაცია. ეს ყველაფერი უნდა განისაზღვროს ქალაქგეგმარებითი, არქიტექტურული და იურიდიული გადაწყვეტების მიხედვით.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბენზინგასამართი სადგურები
https://en.wikipedia.org/wiki/Filling_station
უკანასკნელად გადამოწმებულია - 09.07.2021
2. Gas Station - Ethiopia
https://www.archdaily.com/140570/gazoline-petrol-station-damilano-studio-architects?ad_source=search&ad_medium=search_result_projects
უკანასკნელად გადამოწმებულია - 08.06.2011
3. United Petroleum
https://www.archdaily.com/800498/united-petroleum-peddle-thorp-architects?ad_source=search&ad_medium=search_result_projects
უკანასკნელად გადამოწმებულია - 12.12.2016
4. სტატია - ნადმებთან ახლოს - ბაზრობების და ბენზინგასამართი სადგურების ქალაქი
<https://www.radiotavisupleba.ge/a/30393245.html>
უკანასკნელად გადამოწმებულია - 23.01.2020

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია ქ. თბილისში განთავსებული ბენზინგასამართი სადგურების არქიტექტურა, მათი განვითარება და სახეცვლილება/ტრანსფორმაცია.

ძირითადი ნაწილი ეძღვნება სადგურების ანალიზს. მათი არქიტექტურის განხილვას ვიზუალურ/ესთეტიკურ ასპექტში, ქალაქგეგმარებით გადაწყვეტებსა და უცხოური მაგალითების ანალიზს.

მოკლედ მიმოხილულია, თუ რას იწვევს და რა ზიანს აყენებს მათი არასწორი განთავსება, უსაფრთხოების ნორმების დარღვევა ქალაქს. რეკომენდაციები, გადაჭრის გზები შემუშავებულია ქართული და უცხოური მაგალითების მიხედვით.

Architecture of Gas Stations

Imnadze N.

Kordzaia G.

Resume

Gas stations located in Tbilisi, their development and modification/transformation is discussed.

The main part is dedicated to the analysis of stations, discussion of their architecture in the visualaesthetic aspect, urban planning and foreign historical analysis.

They briefly discussed what you think and what harms caused by incorrect placement, moving safety norms to the city. Recommendations, solutions, according to Georgian and foreign examples.

Архитектура автомобильных заправочных станций

Имнадзе Н.

Кордзая Г.

В статье рассматривается архитектура заправочных станций в Тбилиси, их развитие и модификация /преобразование.

Основная часть посвящена анализу станций, обсуждению их архитектуры в визуально-эстетическом аспекте, градостроительству и анализу зарубежных аналогов.

Статья даёт краткий обзор того, что вызывает и какой вред наносит неправильное размещение и нарушение норм безопасности городу, даны Рекомендации решения этих проблем по грузинским и зарубежным примерам.

კავშირის არქიტექტურა/არქიტექტურული კავშირი

იმნაპე ნ.

პროფესორი

ვარდოსანიძე გ.

დოქტორანტი

თანამედროვე არქიტექტურის ერთ - ერთ საინტერესო თემას წარმოადგენს წარსულსა და დღევანდელობას შორის კავშირის არქიტექტურული ინტერპრეტაცია. ამ ურთიერთობის მიღწევის ინსტრუმენტები არქიტექტურული გადაწყვეტის აზრშია ჩადებული და ის შეიძლება იყოს მრავალგვარი. სწორედ ეს ხდის აღნიშნულ თემას გამოწვევად (განმარტებით ლექსიკონში “კავშირი - დამხმარე მეტყველების ნაწილია, რომელიც უცვლელია და აერთებს წინადადების ორ წევრს ან ორ წინადადებას“). არქიტექტურული კავშირი ეს არის არქიტექტურული დიალოგი ორ ნაგებობას, ადამიანსა და ნაგებობას, ნაგებობასა და გარემოს შორის. მოსაზრების გასამყარებლად განვიხილავთ ორ, სიმბოლური ხასიათის ობიექტს: მემორიალური ცენტრი ჩილეში (2011 წ. არქიტ. გონზალო მარდონესი. სურ.1) და სამლოცველო: „მზის ჩასვლა“ აკაპულკოში, მექსიკა (2011 წ. ბნკრ არქიტექტორები. სურ.2). ორივე ობიექტის სივრცულ-მოცულობითი სტრუქტურა, გეომეტრია, ადგილი და ურთიერთობა ლანდშაფტთან, ცოცხალი ბუნების შესვლა შენობის სტრუქტურაში, ხაზს უსვამს მათი კავშირის მნიშვნელობას გარემოსა და ადამიანს შორის. ამასთანავე ორივე გააზრებულია, როგორც არსებული ბუნებრივი გარემოს ორგანული და განუყოფელი ნაწილი.

სურ. 1

სურ. 2

სამლოცველოს მთავარი კონცეფციაა ურთიერთობა ერთი შეხედვით ჩაკეტილ შენობასა და მის ირგვლივ არსებულ გარემოს შორის. არარეგულარული ფორმის შიგა სივრცე ყურადღებას იპყრობს თავისი კომპაქტურობით და გამჭვირვალობით. თუმცა ჩვენი კვლევის ობიექტი თავისი ფუნქციური პროგრამით განსხვავებულია. თემის აქტუალობა განაპირობა საქართველოს რეგიონებში ისტორიული მემკვიდრეობის ძეგლების ირგვლივ არსებული გარემოს გარდაქმნამ, კეთილმოწყობამ, განვითარებამ და მოწესრიგებამ. ეს უკანასკნელი ძალზე მნიშვნელოვანია, რადგან, უმეტეს შემთხვევაში სპონტანურად იქმნებიან.

ასევე საინტერესოა ის ფაქტიც, რომ ამ სივრცეების არქიტექტურული განვითარების პროცესში ყალიბდება განსაკუთრებული სივრცულ-გეგმარებითი სტრუქტურის მრავალფუნქციური საზოგადოებრივი ობიექტები. ასეთი ობიექტების არქიტექტურა გამოირჩევა ორიგინალობით, მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი იერსახით, განსაკუთრებული დამოკიდებულებით ისტორიული არქიტექტურული თუ ლანდშაფტური გარემოს მიმართ. ამ დამოკიდებულებაში ვლინდება არქიტექტურული კავშირის მრავალსახიანობა და მრავალფენიანობა (უპირატესად არქიტექტურული ინტერპრეტაციები) კავშირი აყალიბებს ადგილს „მეხსიერებისთვის“, ფაქიზი და ფარული დიალოგით წარსულთან, რაც ხდება კვლევის საგანი. ამავე კონტექსტში კვლევისთვის ჩვენს მიერ შერჩეული იყო ისეთი მაგალითები, სადაც გამახვილებულია ყურადღება ვიზუალურ აღქმაზე კულტურული მემკვიდრეობის ავთენტურობის გათვალისწინებით. იგულისხმება ახალი არქიტექტურული ობიექტების განთავსება ისე, რომელიც ხელს არ უშლის არქიტექტურული მემკვიდრეობის სრულფასოვან აღქმას. ვფიქრობთ, რომ აღნიშნული საკითხი განსაკუთრებით საინტერესოა, რადგან გათვალისწინებული უნდა იყოს არა მარტო ახალი არქიტექტურის მხატვრული იერსახე, არამედ მისი ადგილი კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის მიმართ.

კვლევის მიზნიდან გამომდინარე განვიხილავთ ორ არქიტექტურულ რეაბილიტაციას: რონშამის კაპელის რეაბილიტაციისა და უფლისციხის ისტორიულ-არქიტექტურული მუზეუმ-ნაკრძალის ტერიტორიაზე არსებული მუზეუმის რეკონსტრუქციის პროექტს. ორივე ობიექტი სხვადასხვა ქვეყანაშია. ფუნქციური პროგრამით და მნიშვნელობით განსხვავდება ერთმანეთისგან, ისევე როგორც არქიტექტურული ფორმით, თუმცა ერთმანეთისგან განსხვავებულობა, გვაძლევს საშუალებას გამოვავლინოთ მიდგომების მრავალგვარობა. მათ აერთიანებთ ურთიერთობა კულტურულ და ლანდშაფტურ მემკვიდრეობასთან.

კაპელა რონშანი ყველა დროის მნიშვნელოვანი ობიექტია, რომელშიც არქიტექტურული ფორმის დინამიკურობა და სივრცული კავშირი გარემოსთან ყოველ ჯერზე ახლებურად ინტერპრეტირდება მნახველის მიერ.

სურ. 3

1950 - 55 წლებში ლე კორბუზიემ რონშამის მაღლობზე დააპროექტა კაპელა ნოტერ დამ დე ო. ამ ნაგებობით არქიტექტორმა გარემოს მიანიჭა „ახალი სულიერი განზომილება“. დროთა განმავლობაში ადგილმა დაკარგა თავისი პირველადი ფუნქცია, როგორც ადგილმა მომლოცველებისთვის, და მასთან ერთად თავად არქიტექტურული მემკვიდრეობის არსებობაც ეჭვქვეშ დადგა. ადგილისთვის სულიერი ცხოვრების დაბრუნების მიზნით უკვე ჩვენს დროში, ფრანგ არქიტექტორს რენცო პიანოს დაუკვეთეს მონასტერი - კლარისის (2006 - 2011 წ.) პროექტი რონშანის კაპელის სიმბოლური არქიტექტურის გვერდზე. (სურ.4) ასეთი დაკვეთა, საკმაოდ რთულად განსახორციელებელია, ხოლო არქიტექტორისთვის გამოწვევა: არა ახალი არქიტექტურის შექმნა, არა დაპირისპირება, არამედ თანაარსებობა ძეგლთან, ძიება ადგილისა და ახალი არქიტექტურის როლის, მისი იერისა და ფორმის განსაზღვრა.

ცხადია, მსგავსი ჩარევა ლანდშაფტის და, ზოგადად, მთელი სივრცის ტრანსფორმაციას გულისხმობდა. სივრცეში რონშანის კაპელის ერთადერთობის, გარემოში მისი დომინანტობის შენარჩუნება უპირატეს პრობლემად დადგა. რთული ამოცანა რენცო პიანომ მისთვის დამახასიათებელი ლოგიკით გადაწყვიტა. აქ მთავარი იყო არ დარღვეულიყო ადგილის ჰარმონია ახალი ნაგებობის აგების შემდგომ. სამონასტრო კომპლექსი შემოქმედმა ისე ჩააშენა ბორცვში, რომ მისი სრულფასოვანი აღქმა შეუძლებელია, თუმცა მისი „არსებობა“ იგრძნობა. მონასტრის არქიტექტურულ თემას ქმნის თეთრი ბეტონის კედელი საზღვრები და გამჭვირვალე მინის სიბრტყეები, რომლებიც დინამიკურად ამავე დროს ხაზობრივად მიჰყვებიან რელიეფს და ერთობლიობაში ქმნიან უნიკალურ ლანდშაფტურ არქიტექტურას. მონასტრის აგებისას არქიტექტორმა გაითვალისწინა ხედვის წერტილები იმდაგვარად, რომ ადამიანი, რომელიც დგას ბორცვზე ყოველგვარი ვიზუალური დაბრკოლების გარეშე აღიქვავს გარემოს და ძეგლს - „სამლოცველოს“. ამდაგვარად შეიქმნა არქიტექტურული კავშირი.

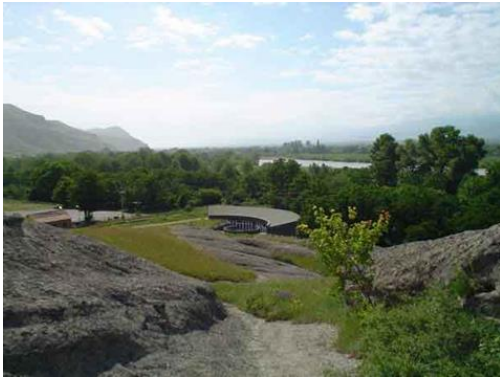

სურ. 4

საქართველოს მაგალითზე ერთ - ერთ საინტერესო გადაწყვეტად მივიჩნიეთ უფლიციხის ისტორიულ-არქიტექტურული მუზეუმ-ნაკრძალის ტერიტორიაზე არსებული მუზეუმის რეკონსტრუქცია და კომპლექსის ინფრასტრუქტურის მოწყობა. (არქიტ. კომპანია „დემარკი“, 2011 წ. არქიტ. ვ.აბრამიშვილი და დ. მოძმანაშვილი) (სურ.5); ობიექტი მრავალფუნქციურია, რომლითაც ყალიბდება ვიზიტორებისთვის

კომფორტული სივრცე. ნაგებობის პლასტიკა, მისი არქიტექტურული გადაწყვეტა განაპირობებს კონკრეტული ადგილის მიზიდულობას. კომპლექსის ფორმირების ისტორია მოიცავს 2008-2011 წლებს. ამ მოკლე დროის მონაკვეთში მას ემატებოდა სხვადასხვა ფუნქციები, რაც არქიტექტურაში ილექებოდა. არც ისე დიდი მოცულობის ობიექტებს ერთ კომპლექსად აერთიანებს განსხვავებული არქიტექტურული ხედვა, შესრულებული სხვადასხვა არქიტექტორის მიერ. თუმცა ეს არ ეწინააღმდეგება მათ ჰარმონიულ და ლოგიკურ არქიტექტურულ კავშირს, როგორც ერთმანეთთან, ისე გარემოს და კულტურული მემკვიდრეობის მიმართ. ვიზუალური დათვალიერებით, ფოტო ფიქსაციით და მისი წარმოქმნის ისტორიით იკვეთება კომპლექსის გარკვეული თავისებურებები.

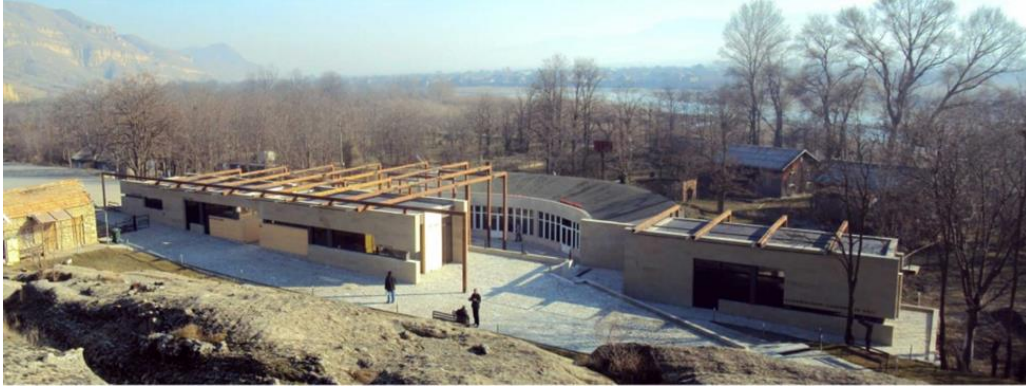
პროექტის საწყის იდეაში დაიგეგმა უფლისციხის მიმდებარედ, მის შესასვლელთან შექმნილიყო მუზეუმი (არქ. დავით მახარობლიშვილი, დავით გოგიჩაიშვილი, გაია სოსანიძე, ნაზიბროლა კოშაძე) კულტურულ-საგანმანათლებლო ფუნქციით, მცირე მოცულობის ნაგებობა, უჩვეულო პლასტიკით ორგანულად „ჩასმულია“ რელიეფში (სურ.6). აქედან გამომდინარე მისი სრულფასოვანი აღქმა შეუძლებელია, შეუმჩნეველია და ხელს არ უშლის კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის აღქმას შორეული წერტილებიდან. პროექტის შემდგომი განვითარება, რომელიც განხორციელდა სხვა არქიტექტორების მიერ, სხვა მიმართულებით წარიმართა. შეიქმნა გამართული სტრუქტურის ვიზიტორთა ცენტრი „უფლისციხე“ ერთიანი კომპლექსის სახით, თუმცა საწყისი იდეა, მისი „შეუმჩნეველობა“ და ლანდშაფტურობა რამდენადმე დაიკარგა. ახალი პროექტით მოხდა ფუნქციური პროგრამის გაფართოება. გარდა სამუზეუმო სივრცის რეკონსტრუქციისა გაჩნდა ახალი მრავალფუნქციური საინფორმაციო-საკომუნიკაციო სივრცე - ვიზიტორთა ცენტრი, საგამოფენო დარბაზი, საკონფერენციო დახურული დარბაზი და ღია ამფითეატრი ე.წ. „ლაპიდარიუმი“. შესაბამისად არქიტექტურულ-მხატვრული სახე რადიკალურად განსხვავდება საწყისი ჩანაფიქრისგან. სწორხაზოვნება, რომელიც ხის სვეტებისა და კოჭების სისტემისგან შედგება ქმნის არქიტექტურულ თემას. არქიტექტურული ფორმის მხატვრული სახე ლაკონურია, ხასიათდება მთელი რიგი სპეციფიური ნიშნებით საზოგადოებრივი სივრცის ორგანიზების ახლებური ინტერპრეტაციით და დამაკავშირებელი ფუნქციით კულტურულ მემკვიდრეობასთან.

სურ. 5

სურ. 6

სურ. 7

ანალიზით მივედით შემდეგ დასკვნამდე: მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენ მიერ განხილული ობიექტები ერთმანეთისგან რადიკალურად განსხვავდება, მათ საფუძვლად უდევთ საერთო პრინციპი, რომელსაც ჩვენ ვუწოდებთ არქიტექტურული კავშირი ისტორიულ მემკვიდრეობასა და დღევანდელობას შორის. „არქიტექტურული კავშირი“ აყალიბებს ადგილს „მეხსიერებისთვის“, ფაქიზი და ფარული დიალოგით წარსულთან.

გამოყენებული ლიტერატურა:

<https://www.archdaily.com/127198/m9-memorial-gonzalo-mardones-viviani>

<https://archi.ru/world/36586/holm-kotoromu-povezlo>

<https://1tv.ge/news/bodbis-monastertan-turistuli-infrastruqtura-moewyoba/>

<http://mdf.org.ge/>

<https://archi.ru/world/4419/naravne-s-geniyami-proshlogo>

<http://dmark.ge/ka/team>

<http://dmark.ge/ka/projects/70->

რეზიუმე

წინამდებარე სტატიის მიზანია წარსულსა და დღევანდელობას შორის არქიტექტურული კავშირის ინტერპრეტაციის თავისებურების ანალიზი ორი ობიექტის მაგალითზე: „კლარისის“ ორდენის მონასტერი კაპელა რონშანის გვერძე და უფლიციხის ისტორიულ-არქიტექტურული მუზეუმ-ნაკრძალის ტერიტორიაზე არსებული მუზეუმის რეკონსტრუქციის პროექტი. ორივე ობიექტი ფუნქციური

პროგრამით განსხვავდება ერთმანეთისგან არქიტექტურული ფორმით, თუმცა ეს განსხვავება გვაძლევს საშუალებას, გამოვავლინოთ ის საერთო პრინციპი, რომელსაც ჩვენ ვუწოდებთ „არქიტექტურული კავშირი“. „არქიტექტურული კავშირი“ აყალიბებს ადგილს „მეხსიერებისთვის“ ფაქიზი და ფარული დიალოგით წარსულთან.

Connection in Architecture

Imnadze N.

Vardosanidze G.

Resume

The purpose of this article is to analyze the peculiarities of the interpretation architectural connection between the past and the present on the example of two objects: Monastery of the Order Clariss next to the Ronshan Chapel and the reconstruction of museum on the territory of Historical and Architectural Museum Uplitsikhe. Both objects differ from each other in the functional program, also in the architectural form, however, the differences allow us to identify a common principle, which we called “ Connection in architecture”. The connection creates a place for "memory" through a subtle and hidden dialogue with the past.

Связь в архитектуре

Имнадзе Н.

Вардосанидзе Г.

Резюме

Цель данной статьи - анализ особенности интерпретации архитектурной связи между прошлым и настоящим на примере двух объектов: Монастырь ордена Кларисс рядом с часовней Роншан и реконструкция музея на территории Историко-архитектурного музея-заповедника Уплицихе. Оба объекта отличаются друг от друга по функциональной программе, также по архитектурной форме, однако различия позволяют нам выявить общий принцип, который мы назвали “Связь в архитектуре”. “Связь” создает место для «памяти» через тонкий и скрытый диалог с прошлым.

მუსიკალური ჰარმონია არქიტექტურაში

მელქაძე მ.

პროფესორი

გეგუჩაძე ზ.

დოქტორანტი

„არქიტექტურა ქვაში გაყინული მუსიკაა“

ლეონარდო და ვინჩი

არქიტექტურა სივრცეა, ხოლო ჰანგი გალობის კილო. ჩემი მიზანია ამ ორ განსხვავებულ ვექტორს შორის ურთიერთკავშირის დადგენა. შესაბამისად მე ვისაუბრებ მუსიკალურ ჰანგსა და არქიტექტურულ პროპორციებს შორის კავშირსა და მათ ურთიერთჰარმონიულ თანამშრომლობაზე. ამის საილუსტრაციოდ განვიხილავ იტალიაში არსებულ ბერძნულ ტაძარს. ჩვენი ანალიზი დავყავი შემდეგ ვექტორებად:

- 1) არქიტექტურის სისტემა - სტრუქტურის ჰარმონია თავის თავში.
- 2) არქიტექტურის სისტემა - სტრუქტურის ჰარმონია გარემოსთან.
- 3) არქიტექტურის სისტემა - სტრუქტურისა და გარემოს ჰარმონია მუსიკალურ ჰანგში.

გარემოს აღწერა

ჩემი დაკვირვების ობიექტს წარმოადგენს იტალიაში კუნძულ სიცილიაზე, ქალაქ აგრიჯენტოში მდგარი კონკორდის ტაძარი. იგი ხეობაში მდებარე შვიდი ტაძრიდან ერთ-ერთია და საუკეთესოდაა შემონახული დორიული ტიპის ტაძრებს შორის. ტაძარი თარიღდება ძვ.წ. 440-430 წლებით.

სურ. 1. აგრიჯენტოს პროვინცია

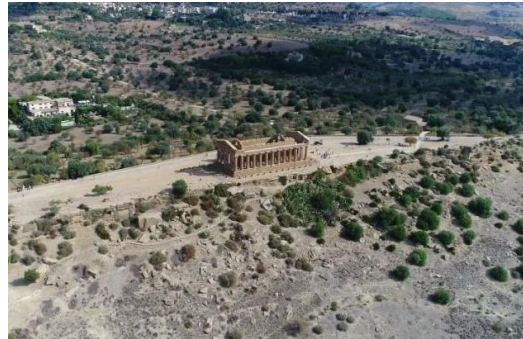
არქიტექტურის სისტემა-სტრუქტურის ჰარმონია თავის თავში

ამ არქიტექტურული ობიექტის ანალიზს ვიწყებ მისი გარემოს ანალიზით, რამეთუ, როგორც რაიტი ამბობს, არქიტექტურა გარემოა. ადგილი მართლაც ფანტასტიკურია. აღფრთოვანებას იწვევს ბორცვებითა და ხეობებით დამშვენებული რთული რელიეფი, რომელიც დასერეილია მდინარეებით. ჩემ მიერ აღწერილი გარემო თავისი სივრცული და ავთენტური მახასიათებლებით ელინური სამყაროს პორტრეტს გვიხატავს და მის თანამოზიარეს გვხდის.

სურ. 2. ქალაქ აგრიჯენტოს გენერალური გეგმა

ტაძარი ქალქ არგიჯენტოდან მოშორებით, მის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში მდებარეობს. პირველ რიგში აღნიშნვის ღირსია შენობის მასშტაბი, იგი კარგად იჭერს მის გარშემო არსებულ სივრცეს. შენობამდე მისვლა გრძელი და განიერი საფეხმავლო გზითაა შესაძლებელი. ტაძარი ბორცვზეა შემდგარი და გზასთან შედარებით მაღალ ნიშნულზეა. მისი ჩრდილოეთის ფასადი ქალაქისკენაა მიმართული ხოლო, სამხრეთის ფასადი ხმელთაშუა ზღვას გადაჰყურებს.

სურ. 3. კონკორდის ტაძარი

ზღვისკენ მიმართული სამხრეთის ფასადის კოლონადის რითმი, ჩემი აღქმით, წააგავს ზეციურ კარბიჭეს, რომლის უკან უასასრულო და იდუმალი სამყარო უნდა იშლებოდეს.

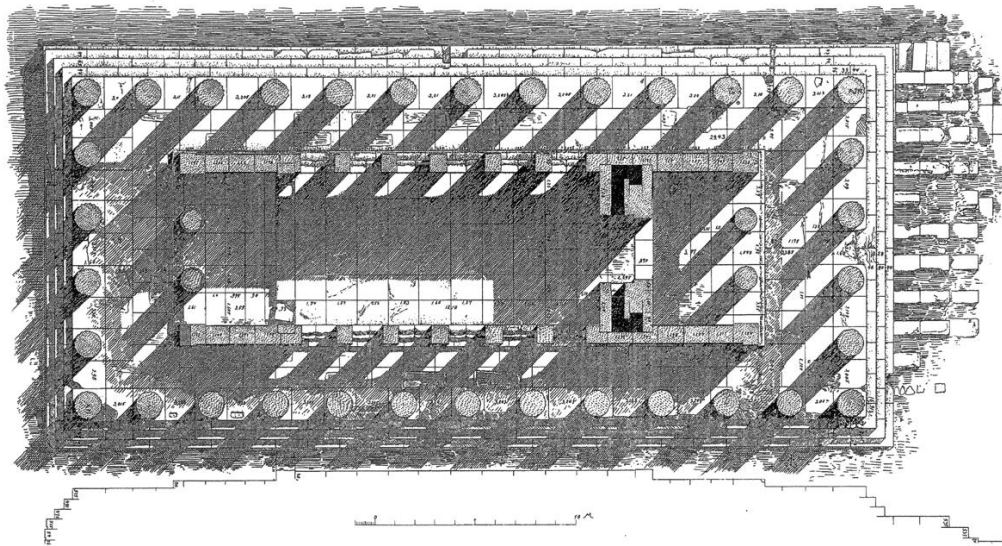

სურ. 4. კონკორდის ტაძარი ხმელთაშუა ზღვის ფონზე

ტაძარი ოთხ საფეხურიან კრეპიდომზეა შემდგარი, რომლის სიგრძე 40 მეტრს ხოლო სიგანე 17 მეტრს შეესაბამება, სიმაღლე კი 9 მეტრს აღწევს. მისი გეომეტრიული აგებულება დამყარებულია ბერძნული ტაძრის სტანდარტულ პროპორციულ სისტემასა და სტრუქტურულ-კონსტრუქციულ გადაწყვეტილებათა ერთობლიობაზე. შენობის,

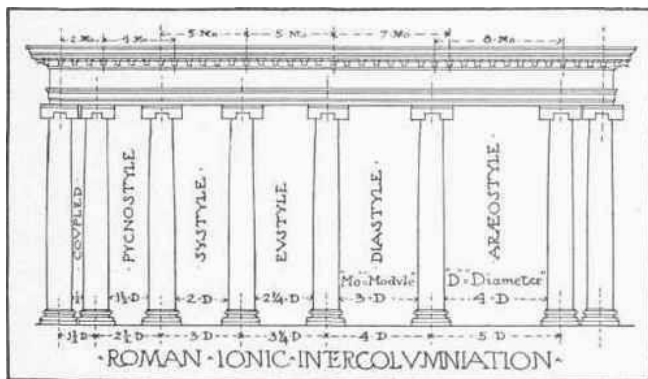

მიწიდან შემალღება, მისი სივრცეში გაწეული ფასადი და ინტერკოლონირება ტაძრის ჰარმონიულ პროპორციებს ქმნის.

სურ. 5. ტაძრის გეგმა

ამ არქიტექტურაში ორ ძირითად პროპორციას ვხვდებით. პირველი მდგომარეობს იმაში, რომ ტაძრის მოკლე ფასადის სიგანე სიმაღლის ნახევარია, და მეორე - კოლონებს შორის დაშორება უტოლდება ერთნახევარი კოლონის დიამეტრს.

სურ. 6. ინტერკოლონირების სახეები

სურ. 7. ტაძრის ინტერიერი

არქიტექტურის სისტემა-სტრუქტურის ჰარმონია გარემოსთან

არქიტექტურის სისტემა-სტრუქტურის ჰარმონიას გარემოსთან, ამ შემთხვევაში, განაპირობებს მასალა. ტაძრის აშენებისას გამოყენებული სამშენებლო მასალა არის ამ

გარემოსთვის ავთენტური, რადგანაც მოპოვებულია ადგილობრივი კარიერებიდან. ზემოთქმულიდან გამომდინარე რადგანაც ტაძრის სამშენებლო მასალის ფერთა გამა მთლიანად არის ჩაწერილი არსებული ბუნებრივი გარემოს ფერთა გამაში (კოლორში). ამიტომაც აქ ზღვარი იშლება გარემოსა მის რელიეფსა და ტაძრის სისტემა-სტრუქტურას შორის და ქმნის განწყობას თითქოს ეს ტაძარი არა ადამიანის მიერაა შექმნილი, არამედ ბუნებრივად არის აღმოცენებული ამ სივრცის წიაღიდან - ლანდშაფტიდან.

სურ. 8. კონკორდის ტაძრის პანორამული ხედი

არქიტექტურის სისტემა-სტრუქტურისა და გარემოს ჰარმონია მუსიკალურ ჰანგში

ბერძენი მათემატიკოსი და ფილოსოფოსი პითაგორა მუსიკას განმარტავს როგორც ბგერათა რიცხობრივ შეთანხმებას, იგი მუსიკას განმარტავს როგორც კოსმიურ მოვლენას, რომლის საფუძველში დევს რიცხვთა თანაფარდობა. პითაგორას აზრით რიცხვთა თანაფარდობები ქმნის მუსიკალურ ჰარმონიას. ბერძენმა მათემატიკოსმა, ეს თანაფარდობები ბერძნული ტაძრის პროპორციებს შორისაც დაინახა. მისი აზრით არქიტექტურა ავლენდა არა მხოლოდ უზენაესს მშვენიერებას არამედ „ზეციური სფეროების მუსიკასაც“. ბერძნული ტაძარი, როგორც იდეალის ფორმულა დღევანდელი გადმოსახედიდანაც ისეთივე ემოციებს იწვევს როგორსაც პითაგორას პერიოდში იწვევდა. ეს კი იმაზე მეტყველებს, რომ შეფასების სისტემა იდეალის მიმართ დროსა და სივრცეში უცვლელი რჩება.

ის ჩვენი დებულება, რომ არქიტექტურა და მუსიკალური ჰანგი შეიძლება იყოს ერთმანეთის იდენტიფიკაციის კოდი, ნათლად იკვეთება დღეს ჩვენს მიერ განხილული არქიტექტურული ძეგლისა და მეოცე საუკუნეში ალექსანდრე ბასილიას მიერ, არგონავტების თემატიკაზე შექმნილი დაუვიწყარი მუსიკალური ჰანგების კონტექსტში; 2400 - წლიანი ნახტომი დროში და გეოგრაფიულად დამორებული ორი

სხვადასხვა ქვეყანა. დროის ერთ მონაკვეთში, ბერძნული ტაძარი და დროის მეორე მონაკვეთში ქართველი ადამიანის მიერ შექმნილი ბრწყინვალე მუსიკა ერთმანეთს ავსებს და ხაზს უსვამს, არგონავტების რომანტიული ისტორიის მუსიკაში გამოხატული ილუსტრაციით, ჩვენს მიერ განხილულ ტაძარს როგორც ხომალდის პარადიგმას და აქ ისევ ვუბრუნდებით პირველ საწყის რომ არქიტექტურა და მუსიკალური ჰარმონია თავსებადია. ეს არის ის ხუმრობანარევი პრემბულა, რასაც უკვე ჩვენ სერიოზულ დონეზე განვიხილავთ დისერტაციაში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- 1) <https://en.wikipedia.org/>
- 2) <http://encyclopedia2.thefreedictionary.com/>
- 3) <https://www.philophony.com/>

რეზიუმე

სტატიის მიზანია საუბარის დაწყება მუსიკალურ ჰანგსა და არქიტექტურულ პროპორციებს შორის ურთიერთკავშირსა და მათ ურთიერთჰარმონიაზე. მასში მოყვანილი კონკრეტული მაგალითები გვიჩვენებს მუსიკალურ ჰანგსა და არქიტექტურულ პროპორციებს შორის არსებულ ემოციურ კავშირს დროსა და სივრცეში. ამგვარად, სტატიაში მოყვანილი მაგალითები საშუალებას მოგვცემს, მომავალში, მოვიძიოთ მტკიცებულებები ზემოთქმული დებულების გასამყარებლად.

The Musical Harmony in the Architecture

Melkadze M.

Geguchadze Z.

Resume

The purpose of the Article is pointing out the connection and mutual harmonization between the sounds of music and mutual harmonization. The specific examples provided in

this article is the clear proof regarding the emotional connection between the proportions of architecture and sounds of music. Thus, the examples given in this article will help us in the future to gather up the proofs to support the above-mentioned article.

Музыкальная гармония в архитектуре

Мелкадзе М.

Гегучадзе З.

Резюме

Цель данной статьи начать разговор о взаимосвязи и взаимогармонии между музыкальным мотивом и архитектурной пропорцией. Исходя из этого, приведенные в ней конкретные примеры, показывают эмоциональную связь во времени и пространстве между музыкальным мотивом и архитектурной пропорцией. Таким образом, приведенные примеры дадут нам возможность, в будущем, найти доказательство вышесказанному.

პანდემია და არქიტექტურა

მელქაძე მ.

პროფესორი

ბეჟუაშვილი მ.

დოქტორანტი

არქიტექტურა, როგორც ხელოვნებისა და მეცნიერების სინთეზი, მულტიდისციპლინური დარგია, შესაბამისად, ცვლილებების „გატარება“ მასში, გაცილებით მეტ დროსთან არის დაკავშირებული, რამეთუ მცირე და დროებითი არქიტექტურული სტრუქტურებიც კი რამდენიმეთვიან საკვლევ-სამიუზო და სამეცნიერებლო პროცესებთან არის დაკავშირებული.

კოვიდ-19-ის ეპოქის განხილვისას, არქიტექტურაში, როგორც დარგში, ვხედავთ მთელ რიგ ცვლილებებს, რადგან არქიტექტურული აზროვნებით სისტემაში ნათელი გახდა, რომ ცვლილებების გატარება აუცილებელი და გარდაუვალია, რამაც შემდგომ აქტიური დისკუსია გამოიწვია არქიტექტორებსა და დიზაინერებს შორის - იდეების, კონცეპტუალური ინიციატივებისა და დიზაინერული წინადადებების სახით, რამაც ამ „ახალი ნორმის“ ფარგლებში ადეკვატური და ჯანსაღი სივრცეების შექმნის საშუალება უნდა მოგვცეს.

მეოცე საუკუნის დასაწყისში, ბაუჰაუზის სკოლის წარმომადგენლებმა - ვოლტერ გროპიუსმა, მის ვან დერ როიმ და სხვა დიდმა არქიტექტორებმა, მათ შორის ალვარ აალტომ, რომელიც ბაუჰაუზის სკოლით იყო ინსპირირებული, ქალაქგეგმარებითი სისტემის შეცვლა დაიწყეს, რათა საცხოვრებელი გარემო ჯანსაღი გაეხადათ. შესაბამისად, სავსებით შესაძლებელია, რომ ამ - „პანდემიურმა“, თავიდან აურიდებელმა გამოწვევებმა, ახლებური, კონკრეტული მიმართულების მქონე იმპულსი შექმნას და დისციპლინის მიმართულებაც კი სრულად განსაზღვროს.

გასული წლის ბოლოს, მისი გამოჩენის შემდეგ, ვირუსი, ანტარქტიდის გარდა ყველა კონტინენტზე გავრცელდა. ვირუსის გავრცელების მასშტაბის გათვალისწინებით, ნათელია, რომ მას შეუძლია ღრმა, გლობალური ნაიარვეი დატოვოს სოციალურ, ეკონომიკურ და პოლიტიკურ სივრცეებში.

ამ მოვლენის ობიექტურად შესაფასებლად აუცილებელია გადავხედოთ ისტორიას, რათა ანალოგიური მოვლენები დინამიკაში განვიხილოთ. ყოველივე ამის ნათლად წარმოსაჩენად ჩვენ შევქმენით პანდემიათა ისტორიული რუკა.

სურ.1. პანდემიათა ისტორიული რუკა. დამზადებულია - visualcapitalist.com-ის მიხედვით

როგორც ვხედავთ, კაცობრიობის განვითარების მთელი ისტორიის განმავლობაში ინფექციური დაავადებები მუდმივად იჩენდა თავს. შესაბამისად აუცილებლად უნდა დავსვათ კითხვები:

- არის კი არქიტექტურის განვითარების ისტორია სხვადასხვა დაავადებებთან და ეპიდემიებთან ბრძოლის მაგალითი ?
- არის კი შესაძლებელი არქიტექტურული შემოქმედების თვითმყოფადობის ხაზგასმა ისე, რომ იგი თანამედროვეობაში არსებულ ეპიდემიურ პრობლემებს გადაჭრით პასუხობდეს ?
- რა ისტორიული მაგალითები გვაქვს ამის ნაწილობრივ, ან სრულად საილუსტრაციოდ?
- შესაძლოა თუ არა ამ მოცემულობაში არქიტექტურა იყოს ფუნქციური მზაობის მატარებელი ?

ზემოთ დასმული კითხვებიდან შეიძლება ასეთი შუალედური დასკვნის გაკეთება, რომ არქიტექტურას შეუძლია ამ პრობლემების გადაჭრა და ეს აუცილებლად უნდა გაკეთდეს.

სურ. 2

1933 წელს ყველასთვის კარგად ნაცნობმა არქიტექტორმა - ალვარ აალტომ დაასრულა ტუბერკულოზის სამკურნალო დაწესებულების, პაიმიოს სანატორიუმის მშენებლობა. საყურადღებოა, რომ აალტო მასალების არჩევისას და დიზაინის შექმნისას უბრალოდ ესთეტიკურობასა და მოდურობაზე არ ფიქრობდა. მოგვიანებით იგი წერდა: „შენობის მთავარი დანიშნულება არის, რომ მან იმუშაოს, როგორც სამედიცინო ინსტრუმენტმა“. ტუბერკულოზი მეოცე საუკუნის დასაწყისში ერთ-ერთი ყველაზე მწვავე პრობლემა იყო; შენობის თითოეული ელემენტი კი ისე იყო განსაზღვრული, რომ დაავადებისაგან განკურნებისათვის ხელშემწყობი როლი ეთამაშა. ოთახის დიზაინი მორგებული იყო ენერგიადაქვეითებულ, მწოლიარე პაციენტზე. ჭერის ფერი შერჩეული იყო სიმშვიდის შესაქმნელად, ხოლო ბუნებრივი განათება პაციენტის ხედვის არეალის საპირისპირო მხრიდან იღვრებოდა. გათბობის სისტემები პაციენტის ფეხების მხარეს იყო განლაგებული, რადგან ქვედა კიდურებში სიცივისა და თავის არეში ცხელების კომბინაცია ტუბერკულოზის სიმპტომს წარმოადგენდა. ყველაფერთან ერთად, მთავარ როლს ბუნებრივი განათება თამაშობდა, რადგან როგორც ცნობილია, მზის სხივი ტუბერკულოზის ბაქტერიას ანადგურებს. შესაბამისად, შეიძლება ითქვას, რომ „არქიტექტურა თავისთავად“ შეიძლება წარმოადგენდეს მკურნალობის ერთ-ერთ ფორმას.

სანამ შემდეგ საკითხზე გადავალ, მინდა თქვენი ყურადღება გავამახვილო, ნიუ-იორკ თაიმსში დაბეჭდილ სტატიის ფრაგმენტზე, სადაც ვკითხულობთ: „მოდერნისტული არქიტექტურა მეტწილად შეგვიძლია გავიგოთ, როგორც დაავადების

შიშის შედეგი, ბნელი ოთახებისა და მტვრიანი კუთხეების აღმოფხვრისაკენ სწრაფვა. სწორედ ამ მიზეზით, სიბინძურისა და სინესტისაგან თავის ასარიდებლად წევდა ლე-კორბუზიეც სახლს მიწის ნიშნულიდან“.

უკანასკნელი წლის განმავლობაში ჩვენ მივედით დაავადებით განსაზღვრული არქიტექტურის ახალ ნიშნულზე, როდესაც დასნებოვნების შიში კვლავ განაპირობებს, თუ რა ტიპის სივრცეებში გვინდა/გვიწევს ყოფნა. როგორც ტუბერკულოზმა განსაზღვრა მოდერნისტული არქიტექტურის ჩამოყალიბება, ასევე მოახდენს Covid-19 გავლენას თანამედროვე არქიტექტურის მიმართულებაზე.

თანამედროვე კვლევები აჩვენებს, რომ თვითიზოლაციაში მყოფი ადამიანების უმრავლესობას საცხოვრებელი სივრცეები მალევე ბეზრდებათ, და ხშირ შემთხვევაში აუტანელიც კი ხდება მათთვის, რადგან პანდემიურ პირობებში თითოეულ ჩვენგანს სახლში არასტანდარტულად დიდი დროის გატარება გვიწევს. შესაბამისად, შეიძლება ითქვას, რომ მუდმივად ცვალებადი/მოძრავი სივრცეების აუცილებლობა დღის წესრიგში დადგა.

სლავოი ჟიჟეკი - სლოვაკი ფილოსოფოსი, რომელიც დასავლეთის ყველაზე საშიში მოაზროვნის სახელით არის ცნობილი, თავის დაწერილ წიგნში „პანდემია“, რომელიც მან ყველასთვის ნაცნობ არქიტექტორს, მაიკლ სორკინს მიუძღვნა (იგი კორონა ვირუსით გარდაიცვალა 2020 წელს), კორონავირუსის ეპიდემიაზე ჩვენი რეაქციის კვლევისათვის - ელიზაბეტ კიუბლეროსის - რეაგირების 5 სტადიას გვთავაზობს: 1) უარყოფა; 2) ბრაზი; 3) ვაჭრობა; 4) დეპრესია; 5) მიღება.

თუ თვალს გადავავლებთ არქიტექტურის, როგორც დისციპლინის რეაგირებას ეპიდემიის მიმართ, დავინახავთ, რომ პირველადი სტადიები ნამდვილად განვვლეთ, თუმცა დარჩენილია ფინალური სტადია, რომელიც აუცილებლად გამოიწვევს ძირეულ ცვლილებებს და ჩამოაყალიბებს ჭეშმარიტად „თანამედროვე“ არქიტექტურას.

ლარუი მაუმუსი, ინფექციური დაავადებების მკვლევარი, პირდაპირ მითითებას გვაძლევს, რომ აუცილებელია ანტიმიკრობული რეზისტენტობის ახალი გზის დანერგვა, და გვთავაზობს, რომ მასალის ზედაპირები, რომელთაც პათოგენები გასამრავლებლად იყენებენ, მათ საწინააღმდეგოდ გამოვიყენოთ.

ყველასათვის ცნობილია, რომ თუ მუყაოს ზედაპირზე ვირუსი 24 საათის განმავლობაში ჩერდება, პლასტმასისა და ლითონის ზედაპირებზე იგი სამ დღემდე რჩება აქტიური. ეს სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ მუყაოს არქიტექტურა უნდა ვაკეთოთ, რადგან ისიც ცნობილია, რომ ბუნებრივი მასალები, როგორცაა ხე, გაცილებით უფრო ეფექტურად მუშაობს ამ ფრონტზე. შესაბამისად, მივდივართ იგივე გზაზე, რაც აალტომ ჩვენამდე განვლო - არქიტექტურული ბრძოლის სახით, დაავადებასთან მიმართებით. უნდა შეიქმნას არქიტექტურა, რომელიც სივრცეებით, ტექტონიკით, ფერით, საინჟინრო სისტემებით, სტრუქტურით, მასალებითა და ყველა სხვა არქიტექტურული

ელემენტით საკუთარ თავს დაავადებასთან ბრძოლის სრულყოფილ ინსტრუმენტად ჩამოაყალიბებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- <https://www.nytimes.com/interactive/2020/06/09/magazine/architecture-covid.html>
- <https://www.visualcapitalist.com/history-of-pandemics-deadliest/>
- <https://www.archdaily.com/918635/architecture-guide-20-must-see-works-by-alvar-aalto>

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია, თუ როგორ განაპირობებს ისეთი ეპოქალური მოვლენა, როგორც პანდემია, სრულიად არქიტექტურის მიმართულებას. სტატიაში ნათლადაა ნაჩვენები, რომ კაცობრიობის განვითარების მთელი ისტორიის განმავლობაში ინფექციური დაავადებები მუდმივად იჩენდა თავს და შესაბამისად - არქიტექტურაც, როგორც დარგი, მუდმივად განიცდიდა ტრანსფორმაციას, რათა კაცობრიობის გადარჩენისათვის საუკეთესო ინსტრუმენტად ჩამოაყალიბებულიყო.

ალვარ აალტოს მაგალითზე განხილულია ის გზა, რომელსაც არქიტექტორი, როგორც პიროვნება გადის არქიტექტურული ბრძოლის სახით დაავადებასთან მიმართებით, როდესაც არქიტექტურა ტექტონიკით, ფერით, საინჟინრო სისტემებით, სტრუქტურით, სივრცეებითა და ყველა სხვა არქიტექტურული ელემენტით უზრუნველყოფს ადამიანთა კეთილდღეობას.

Pandemics and Architecture

Melkadze M.

Bezhuashvili M.

Resume

The article discusses how an important, formative event in a particular era, such as a pandemic, determines the direction of architecture as a whole. The article clearly shows that infectious diseases have been constantly present throughout the history of human development, and, consequently architecture as a field has been constantly transformed to become the best tool for the survival of mankind.

The example of Alvar Aalto discusses the path that the architect takes as a person - in the form of an architectural battle against disease, when architecture - with tectonics, color, engineering systems, structure, spaces and all other architectural elements - ensures human well-being.

Пандемия и архитектура

Мелкадзе.М

Бежуашвили.М

Резюме

В статье обсуждается, как важное, формирующее событие в определенную эпоху, например пандемия, определяет направление архитектуры в целом. В статье ясно показано, что инфекционные заболевания постоянно присутствовали на протяжении всей истории человеческого развития, и, следовательно, архитектура как область постоянно трансформировалась, чтобы стать лучшим инструментом для выживания человечества.

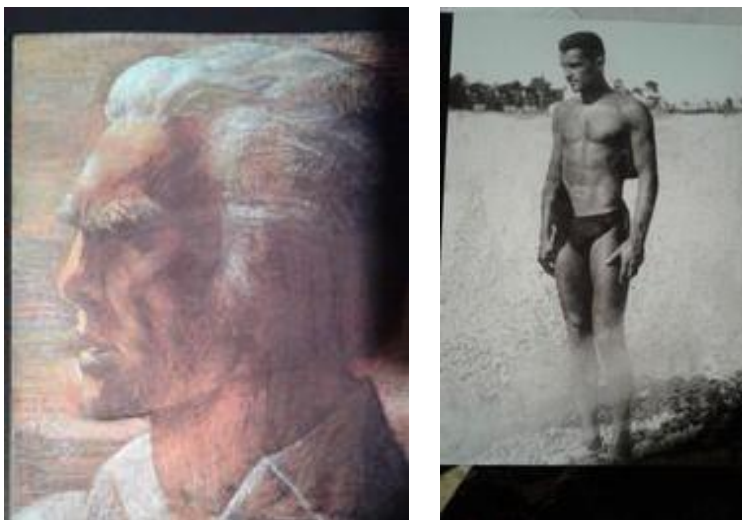
Пример Алвара Аалто обсуждает путь, который выбирает архитектор как личность - в форме архитектурной битвы с болезнями, когда архитектура - с тектоникой, цветом, инженерными системами, структурой, пространствами и всеми другими архитектурными элементами - обеспечивает человеческое благополучие. существование.

ქართული არქიტექტურის ფარული გმირები

მელქაძე მ.

პროფესორი

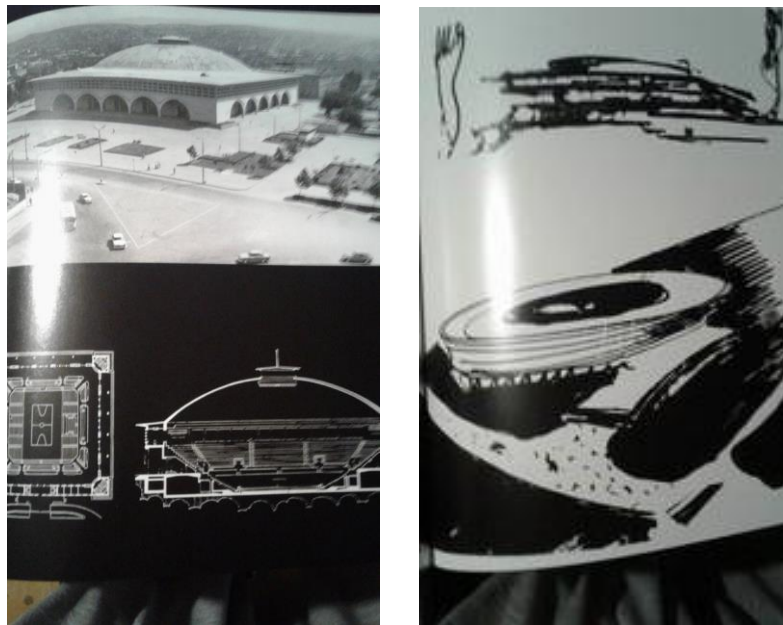
საქართველოს დამსახურებული არქიტექტორი ლადო (ვლადიმერ) ალექსიმესხიშვილი (1915-1978) თავისი პლეადის არქიტექტორებთან ერთად გივი მელქაძე, შოთა ყავლაშვილი, ტონი (ოთარ) კალანდარიშვილი და მრავალი სხვა, ითვლება ქართული თანამედროვე არქიტექტურის ერთ-ერთ რეფორმატორად. მაშინ, როდესაც სსრკ-ში ხრუმწოვის ავადსახსენებელმა დადგენილებამ „ზედმეტობების შესახებ არქიტექტურაში“ გაპარტახების ქარიშხლით გახვეტა ყველა საინტერესო ნოვაცია, საქართველოში 1956-64 წლებში იქმნება ახალ ენაზე ამეტყველებული ქართული არქიტექტურა ეროვნული ხუროთმოძღვრების პარადიგმებით გაჯერებული. ამ ეპოქაში, როდესაც 1956 წლის მარტში ხრუმწოვის ბრძანებით, თბილისში დახვრიტეს ახალგაზრდები, ქართველი არქიტექტორების მიერ შექმნილი შედეგები, იყო პროტესტი და წინააღმდეგობა იმ შავზნელი ძალისადმი რაც მაშინ არსებობდა. ამიტომაც მე დავარქმევდი ამ ხუროთმოძღვრებს „ქართული არქიტექტურის ფარულ გმირებს“.

სურ. 1

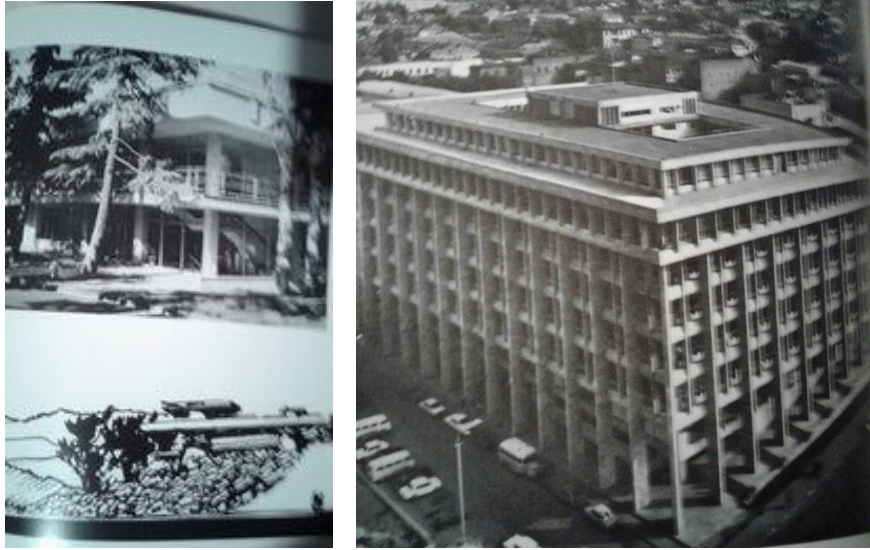
ბატონი ლადო დაიბადა თბილისში 1915 წელს. საშუალო სკოლის დამთავრების შემდეგ სწავლა განაგრძო საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტის სამშენებლო ფაკულტეტის არქიტექტურის კათედრაზე, რომელიც წარჩინებით დაამთავრა 1939

წელს. მეორე მსოფლიო ომის დაწყებისთანავე გაიწვიეს ფრონტზე. 1944 წელს კი დემობილიზებულმა მუშაობა დაიწყო „შახტპროექტი“, ხოლო 1955 წლიდან გარდაცვალებამდე მოღვაწეობდა სსი „თბილქალაქპროექტი“. ლადო მესხიშვილი ამ საპროექტო ინსტიტუტში ხელმძღვანელობდა მე-3 არქიტექტურულ სახელოსნოს, რომელის შემოქმედებით კედლებში, თავის კოლეგებთან ერთად, შექმნა არაერთი ღირსშესანიშნავი არქიტექტურული ნაწარმოები, რომელთაგან უნდა გამოვყოთ: 1. „სანატორიუმი იმერეთი“ წყალტუბოში (1948 წ.). 2. „რესტორანი თბილისის ზღვაზე“ (1954 წ.). 3. „სპორტის სასახლე თბილისში“ (ი.კასრაძესთან ერთად კონსტრუქტორი დ. ქაჯაია.) 1956-1960 წ. 4. „ჭადრაკის კლუბი“ (გერმან ლუდუშაურან ერთად) 1968 წ. 5. თბილისის „ცენტრალური ტელეგრაფის შენობა“ (თემო მიქაშავიძესთან ერთად) 1972წ. 6. „დიდების მემორიალი ვაკის პარკში“ (ვ. ნახუცრიშვილთან ერთად; კონსტრ. გ. მებუკე, მოქანდაკე გ. ოჩიაური.. (1975-1976 წ. წ.) 7. „საბჭოთა საქართველოს პავილიონი იზმირში“ თურქეთი. (ვ. ჟიტკოვსკისა და ვ. ნახუცრიშვილთან ერთად. კონს. გ. მებუკე 1965 წ.).

სურ. 2

8. „ სსრკ-ის საგამოფენო პავილიონი ლაიფციგში“ (გერმანია; ა. ჭუბაბრიასთან ერთად. კონსტრუქტორები: გ.მებუკე და ინა კეზელი 1976 წ.) ბატონი ლადო გარდაიცვალა 1978 წელს მისი მოსწავლისა და ერთგული მეგობრის ქუჩი (ალქსანდრე) ჭუბაბრიას ხელში..

სურ. 3

გივი მელქაძე - საქართველის დამსახურებული არქიტექტორი (1923- 1981 წ.).

გივი მელქაძე იყო კაცი, რომელმაც დიდი სიყვარულიც იცოდა და დიდი გაუცხოებაც... როგორც მისი მეგობრები ამბობდნენ, ამ პატარა ტანის კაცს დიდი გული ჰქონდა... მისი შემოქმედება ადამიანის უკომპრომისობის სარკეს წარმოადგენდა. ბატონი გივი დაიბადა 1923 წელს თბილისში. მან 1948 წელს დაამთავრა საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტის სამშენებლო ფაკულტეტის არქიტექტურის კათედრა. 1949 წლიდან მუშაობდა იმავე წელს დაფუძნებულ საქართ. საპროექტო ინსტიტუტ „თბილქალაქპროექტი“ თავის მეგობრებთან შოთა ყავლაშვილსა და თინათინ ჩიჩუასთან ერთად.

სურ. 4

მისი ავტორობით შეიქმნა თბილისის მთელი რიგი ღირსშესანიშნავი შენობები და პროექტები: 1. თბილისის ზღვის კეთილმოწყობა(1952 წ.); 2.,საცხოვრებელი სახლი ჭავჭავაძის გამზირზე“(195 წ.); 3. ყოფილი ლენინის მოედნის (თავისუფლების მოედანი)

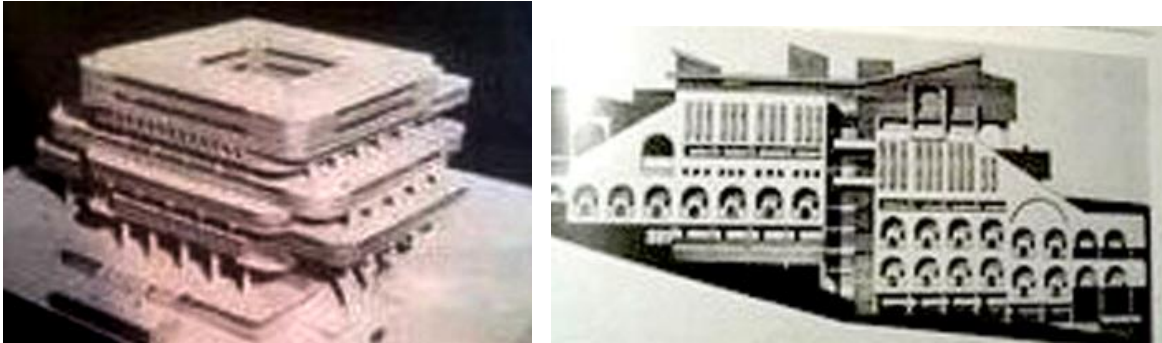
სივრცულ-არქიტექტურული, ქალაქგეგმარებითი გადაწყვეტა და ლენინის ძეგლი (კვარცხელი) (1953 წ.); 4. „საბავშვო ბაღი ბარნოვის ქუჩაზე“ (1952 წ.); 5. „ქორეოგრაფიული სასწავლებელი“ აღმაშენებელი (ყოფილი პლესანოვის) გამზირზე (1953 წ.); 6. „საარბრიუკენის (ყოფილი კარლ მარქსის)“ ხიდი(1958 წ.); 7. „საცხოვრებელი სახლი 220 ბინაზე ე.წ. ნაკადულისა და ქორწინების სახლი“ სანაპიროზე (1960 წ.); 8. „ხიდი აქვედუკი“ (1962 წ.); 9. „სადგურის მოედანის მიმდებარე ტექნიკური შენობების კომპლექსი“ (1965 წ.); 10. მეტრო „მარჯანიშვილის მოედნის“ - ქვედა სადგური(1961 წ.); 11. „ცეკავშირის შენობა“ თვისუფლების მოედანზე (1966 წ.) ამჟამად დანგრეული; 12. „სტუ-ს (საქ. ტექნ. ინსტ.) სტუდენტური საერთო საცხოვრებელი“ პეკინის ქუჩაზე(1969 წ.); 13. „გრიბოედოვის ძეგლი“ სანაპიროზე (მოქანდაკე მ. მერაბიშვილი) (1960 წ.); 14. „ილია ჭავჭავაძისა და აკაკი წერეთლის ძეგლი თბილისში პირველი სკოლის სკვერში“ (1960-იანი წლები). აგრეთვე გივი მელქაძე არის არაერთი განუხორციელებელი პროექტის ავტორი, როგორებიცაა: 1. „თბილისის ზოოპარკი ლისის ტბაზე“ 1980 წ.; 2. „სასტუმრო თბილისის რეკონსტრუქცია-გაფართოების“ პროექტი და სხვა. 1969 წლიდან ბატონი გივი გახლდათ თბილისის ადმინისტრაციული რაიონის მოშენების არქიტექტურული სახელოსნოს ხელმძღვანელი.

არქიტექტურული საქმიანობის პარალელურდ გივი მელქაძე 1955 წლიდან ეწევა წარმატებულ და ნაყოფიერ პედაგოგიურ მოღვაწეობას „სპი-ის“ არქიტექტურის კათედრაზე და შემდგომ კი ფაკულტეტზე. აქვე უნდა აღინიშნოს ბატონი გივის დიპლომანტის დემურ ელოშვილის სადიპლომო პროექტის წარმატება ბუენოს - აირესში 1969 წელს გამართულ UIA-ს კონგრესზე ჩატარებულ სტუდენტური სადიპლომო ნამუშევრების საერთაშორისო კონკურსზე. დემურ ელოშვილის სადიპლომო პროექტს მიენიჭა უმაღლესი ჯილდო გრან-პრი „ადოლფ ლოოსის სახელობის „ვენის“ პრემია“. ეს იყო საბჭოთა არქიტექტურული სკოლის და კონკრეტულად ქართული არქიტექტურული სკოლის პირველი გამარჯვება ასეთი რანგის საერთაშორისო კონკურსზე. რაც კიდევ ერთხელ ხაზს უსვამს ჩვენი - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის არქიტექტურული სკოლის უნიკალურობასა და მაღალ დონეს. 1973 წელს გივი მელქაძემ შეადგინა სალექციო კურსი „დაბალსართულიანი საცხოვრებელი სახლების პროექტირება“.

ბატონ გივი მელქაძეს 1975 წელს მიენიჭა არქიტექტურული პროექტირების დოცენტის სამეცნიერო წოდება.

საქართველოს დამსახურებული არქიტექტორი ნოდარ ქვათელაძე (1936- 2014).

ბატონი ნოდარ ქვათელაძე დაიბადა თბილისში 1936 წლის 25 თებერვალს. მან ჩააბარა პოლიტექნიკური ინსტიტუტის სამშენებლო ფაკულტეტის არქიტექტურის კათედრაზე 1954 წელს, რომელიც დაამთავრა 1960 წელს და დაამახსოვრა თავი დიპლომის დაცვის კომისიის ავტორიტეტულ წევრებს იმით, რომ გააკეთა დიპლომი, როგორც მოცულობითი არქიტექტურაში, ისე ქალაქგეგმარებით პროექტირებაში. ეს იყო სერიოზული განაცხადი ახლგაზრდა არქიტექტორისა თავისი შემოქმედებითი მოღვაწეობის უნიკალურობის კუთხით.

სურ. 5

ვისაც ახსოვს ბატონი ნოდარის შემოქმედება, იცის რომ ის გახლდათ უნივერსალური პიროვნება: მრავალმხრივი ცოდნისა და უნარების მქონე არქიტექტორი, უნიკალური ხედვისა და სტილის მხატვარი და ... დრამატული ტენორის მქონე მომღერალი, ასევე პოეტი...ჭეშმარიტად არის ნათქვამი - ნიჭიერი ადამიანი ყველაფერში ნიჭიერია.

პრაქტიკული არქიტექტურული მოღვაწეობა ნოდარ ქვათელაძემ დაიწყო 1960 წელს „საქსოფლპროექტში“, სადაც მოღვაწეობდა ქალაქგეგმარებით სახელოსნოში. 1965 წლიდან კი მისი შემოქმედებითი გზა სიცოცხლის ბოლომდე დაუკავშირდა თბილისის საპროექტო ინსტიტუტს „თბილქალაქპროექტს“. აქ ის მუშობდა ბატონი ლადო ალექსი-მესხიშვილის სახელოსნოში მე-3 სახელოსნოში, სადაც არაერთი სახელმწიფო დაკვეთით შესრულებული არქიტექტურული და საკონკურსო პროექტის ავტორი გახლდათ. მისი შემოქმედებიდან უნდა აღინიშნოს: 1. „ტურისტული სასტუმრო 1000 ადამიანზე“ კონკურსი, I-პრემია; 2. „დასასვენებელი კომპლექსი ცხვარიჭამიაში“ რეალიზაცია; 3. „მარჯანიშვილის თეატრის ახალი დარბაზები“ - კონკურსი; 4. „თბილისის მერიის ლაბორატორიული კორპუსი გოთუას ქუჩაზე“ - დაუსრულებელი რეალიზაცია; 5. „სტომატოლოგიური პოლიკლინიკა ლესელიძის ქუჩაზე“ - რეალიზაცია; 6. „თბილისში საბჭოს ქუჩის ქალაქგეგმარებითი რევიტალიზაცია“ - თბილისის მერიის დაკვეთა; 7. „თბილისში კოლმეურნეობის მოედნის მიმდებარე რვა

კვარტალის ქალაქგეგმარებითი რევიტალიზაცია“ - მერიის დაკვეთა; 8. „საცხოვრებელი სახლები უზნაძის და ჭოველიძის ქუჩებზე“ - კერძო დაკვეთა და მრავალი სხვა.

ნოდარ ქვათელაძემ პედაგოგიური მოღვაწეობა დაიწყო ტექნიკური უნივერსიტეტის არქიტექტურის ფაკულტეტზე 1992 წელს, მოცულობითი არქიტექტურის კათედრაზე. ამ კათედრის გამგის, ბატონ ვახტანგ დავითაიას მიწვევამ, მისი პიროვნული პორტრეტი, გულისხმიერი პედეგოგის შტრიხებით შეავსო. ის სიცოცხლის ბოლომდე გადასცემდა თავის სტუდენტებს არა მარტო მაღალ პროფესიულ უნარ-ჩვევებს, არამედ ღირსეულ პიროვნებად ჩამოყალიბების გაკვეთილებს.

სურ. 6

რაც შეეხება ბატონი ნოდარის ფერწერას, ის, როგორც თვითონ ამბობდა, ყოველთვის ხატავდა. მისი ნახატები გამოირჩევა ფერთა უჩვეულო პალიტრით, რაც იმავდროულად ნიშანდებული იყო ფერწერული ტილოს შიგნიდან ნათების ეფექტით. აღსანიშნავია მისი არლექინების სერია, სადაც მოწყენილი არლექინის ტიპაჟად თვით ავტორი გამოდიოდა. „არლექინი ინგლისური ნაგაზით“- წითელი ფერის სხვადასხვა ხავერდოვანი ტონალობის სიმფონიად აჟღერებული, ვახტანგ ჭაბუკიანის სახლმუზეუმშია. მისი პორტრეტები კი აოცებდა მნახველს გამომსახველობითი საიდუმლოებით, რაც ხასიათდებოდა პარადოქსით პორტრეტს არ ჰქონდა პორტრეტული მსგავსება ნატურასთან და მიუხედავად ამისა ყველა ცნობდა პერსონაჟს... უნდა აღინიშნოს ღრმა ფილოსოფიური დატვირთვის მქონე სერიები: „ადამიანი“, „რაშები“, „აბსტრაქციები“ და მრავალი სხვა. ბატონი ნოდარის არაერთი ფერწერული ტილო არის კერძო კოლექციებში...რამდენიმეს გამოკლებით, რაც კერძო ბინების ინტერიერებისათვის იყო დაკვეთილი, ყველა სხვა ტილო იყო ავტორის საჩუქარი მეგობრებისათვის...

2014 წელს ბატონი ნოდარი გავიდა ამქვეყნიური ცხოვრებიდან ისევე ჩუმად, როგორ ჩუმადაც იცხოვრა...

რეზიუმე

ამ სტატიის მიზანია, გავიხსენოთ ქართული არქიტექტურის ბრწყინვალე წარმომადგენლები, რომელთა შემოქმედებამ წარუშლელი კვალი დატოვა ჩვენი ქვეყნისა და დედაქალაქის ისტორიაში, უნიკალური არქიტექტურული ნაწარმოებების სახით. ეს ყოველივე უნდა გახდეს ახალი თაობის არქიტექტორებისათვის, და არა მარტო არქიტექტორებისათვის, ნათელი მაგალითი იმისა თუ როგორი მაღალი ეთიკურ-მორალური სტატუსის მქონე უნდა იყოს ქვეყნის თითოეული მოქალაქე და, კერძოდ, შემოქმედი-არქიტექტორი, რათა შეძლოს საკუთარი ქვეყნის განუმეორებლობისა და ავთენტურობის შენარჩუნება.

Hidden Heroes of Georgian Architecture

Melkadze M.

Resume

The purpose of this article is to recall the brilliant representatives of Georgian architecture whose work left an indelible mark in the history of our country and the capital in the forms of unique architectural creations. All of this should serve as a clear example for the architects of the new generation and not only for them of the high ethical-moral status of every citizen of the country and in particular the architect to protect the prominence and authenticity of their country.

Скрытые герои грузинской архитектуры

Мелкадзе М.

Резюме

Цель этой статьи вспомнить блистательных представителей грузинской архитектуры, творчество коих оставило неизгладимый вклад в истории Грузии и Тбилиси

в виде уникальных архитектурных произведений. А этот рассказ должен стать для архитекторов, и не только, наглядным примером, каким высоким морально-этическим статусом должен обладать каждый гражданин страны, а конкретно архитектор, чтобы суметь сохранить неповторимость и аутичность своей страны.

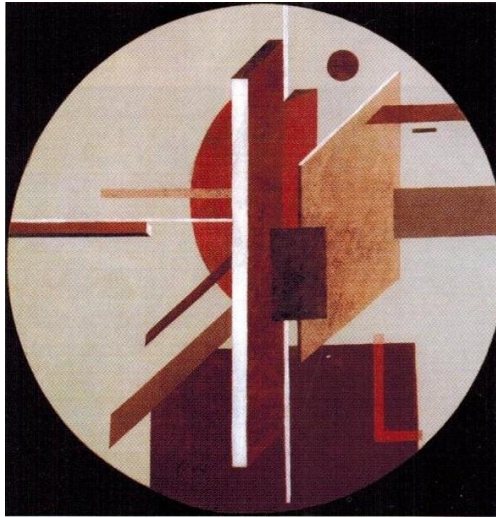
სუპრემატიზმი, როგორც შთაგონება

მუჯირი ვ.

პროფესორი

შეუძლებელია თანამედროვე არქიტექტურის გაგება გასული საუკუნის დასაწყისის სახელოვნებო პროცესების განვითარების გააზრების გარეშე.

ავანგარდი, როგორც დასავლეთ ევროპის კულტურისა და ხელოვნების კონცეპტუალური მიმდინარეობა, წარმოიქმნა XIX საუკუნის ბოლოს XX საუკუნის დასაწყისში.

სურ. 1

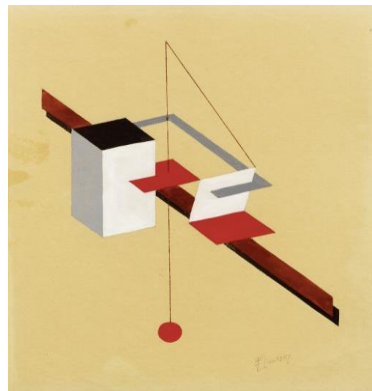
ავანგარდი (ფრ. Avant-garde – სიტყვასიტყვით მოწინავე რაზმი) XX საუკუნის პირველ მესამედში მოდერნიზმის კულტურის მრავალფეროვანი ინოვაციური მოძრაობებისა და ტენდენციების ნაკრებია: ფუტურიზმი, დადაიზმი, სიურეალიზმი, კუბიზმი, სუპრემატიზმი, ფოვიზმი და სხვ. ის არის დინამიკური, ექსპერიმენტული ხელოვნება, რომლის სოციალური საფუძველი თანამედროვე ცივილიზაციასთან მტრობა და პროტესტია.

ავანგარდი განახლებისკენ მიილტვოდა, ყველაფერს სუფთა ფურცლიდან იწყებდა, თითქოს მანამდე არაფერი არსებობდა. XX საუკუნის დასაწყისის სახვითი ხელოვნების ფორმალისტური მიმდინარეობის – კუბიზმის მიმდევრები საგანთა სამყაროს წარმოადგენდნენ მარტივი გეომეტრიული ფორმებით (კუბი, კონუსი და ა.შ.). ფუტურისტები უარყოფდნენ რეალიზმს და ცდილობდნენ ახალი სტილის შექმნას, რომელსაც ძველი ხელოვნების ყველა ხერხი და ტრადიცია უნდა გაენადგურებინა, სუპრემატისტები კი ფერის უზენაესობას ქადაგებდნენ.

სურ. 2

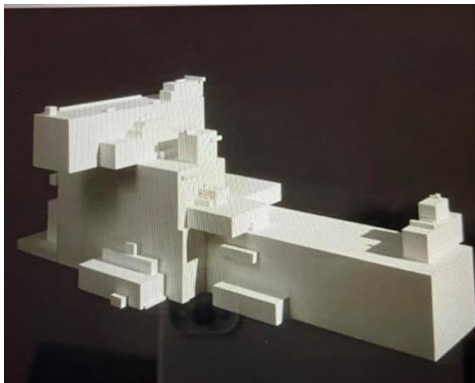
სუპრემატიზმი (ლათ. Supremus – უმაღლესი) ავანგარდული ხელოვნების მიმართულებაა, რომელიც XX ს. 10-იანი წლების პირველ ნახევარში კაზიმირ მალევიჩმა დააარსა. ის, როგორც აბსტრაქციონიზმის ერთ-ერთი სახესხვაობა, წარმოადგენს სხვადასხვა ფერის და ზომის ბრტყელი უმარტივესი გეომეტრიული ფიგურების კომბინაციებს რომლებიც ქმნიან შინაგანი დინამიკით გამსჭვალულ გაწონასწორებულ, ასიმეტრიულ სუპრემატულ კომპოზიციებს.

სურ. 4

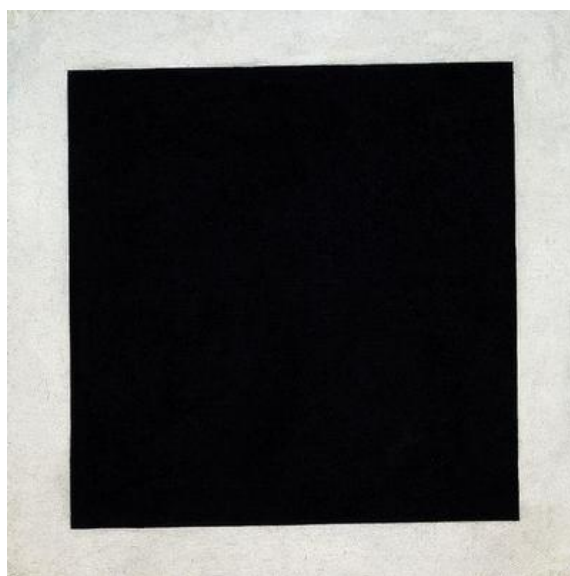
უსაგნო ტილოებში, კაზიმირ მალევიჩის აზრით, ფერი პირველად იქნა გათავისუფლებული მეორეხარისხოვანი როლისგან, რომელიც სხვა მიზნებს ემსახურებოდა – სუპრემატისტული ნამუშევრები „წმინდა (სუფთა) შემოქმედების“ პირველ ნაბიჯად იქცა,

ნაბიჯად იმ აქტისა, რომელიც ადამიანის და ბუნების (ღმერთის) შემოქმედებით ძალას ერთმანეთს უთანაბრებდა.

სურ. 5

დაზგური ფერწერიდან არქიტექტურული ფორმისაკენ მიებები დაიწყო თავის შემოქმედებაში მალევიჩის თანამოაზრემ არქიტექტორმა ელ ლისიციმ – „სურათის ტილო ჩემთვის ძალიან დავიწროვდა... და მე შევქმენი პროუნები (проекты утверждения нового), როგორც გარდამავალი, გადასაჯდომი სადგური ფერწერიდან არქიტექტურაზე“.

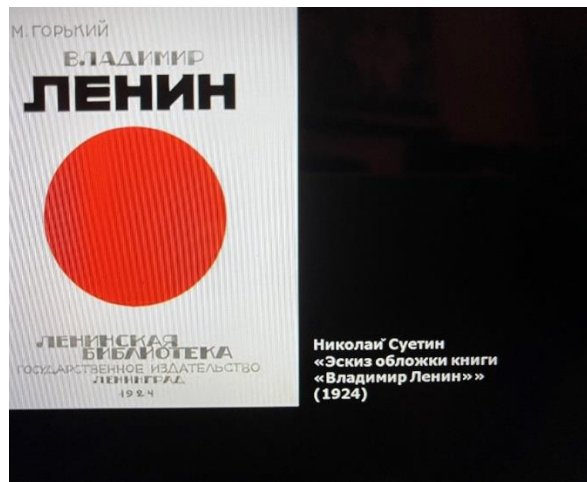

სურ. 6

ცნობილია კაზიმირ მალევიჩის მსგავსი ნამუშევრები არქიტექტურაში, რომლებსაც ის „სუპრემატიკულ ორდერს“ უწოდებდა. მალევიჩის სუპრემატიკული კომპოზიციები სამ

განზომილებაში გადაჰქონდა და ქმნიდა თაბაშირის არქიტექტურულ მოდელებს არქიტექტონებს.

სუპრემატიზმი რუსული ავანგარდის ცენტრალურ მოვლენად იქცა 1915 წლიდან, როდესაც პირველად გამოიფინა კაზიმირ მალევიჩის აბსტრაქტული ნამუშევრები, მათ შორის „შავი კვადრატი“, რომელსაც ავტორმა „ფორმების ნული“ უწოდა. „ნივთების წრიდან“ გამოსვლა მალევიჩის სუპრემატიზმის ფილოსოფიის არსია. მიმართა რა მალევიჩმა მარტივ ფორმებს, მან სუპრემატიზმი ხელოვნების განვითარების უმაღლეს წერტილად მოიაზრა. მხატვარმა დამოუკიდებლად შექმნა სუპრემატიზმის კონცეპტუალური ბაზა, რომელიც მასალების ხუთი ტომისგან შედგებოდა, ათვლის წერტილად კი ცნობილი „შავი კვადრატი“ აიღო.

სურ. 7

სუპრემატიზმის გავლენის ქვეშ მოექცნენ მხატვრები: ოლგა როზანოვა, ლუბოვ პოპოვა, ივან კლუნი, ნადეჟდა უდალცოვა, ალექსანდრა ეკსტერი, ნიკოლაი სუეტინი, ივან პუნი, ალექსანდრ როდჩენკო და მრავალი სხვა.

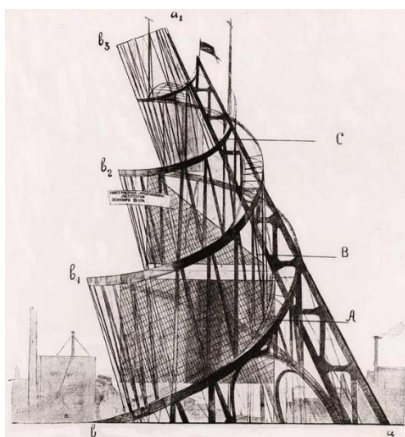
სუპრემატიკული კომპოზიციები შთაგონების წყაროდ იქცა ხელოვნების სხვადასხვა დარგის წარმომადგენლებისათვის. მათ იყენებდნენ ქსოვილის, ტანსაცმლის დიზაინში, ფაიფურის ჭურჭლის მოხატვაში. ძალზე საინტერესოა სუპრემატიზმის გავლენა წიგნის დიზაინზე, სცენოგრაფიასა და, რა თქმა უნდა, არქიტექტურაზე.

სურ. 8

ვლადიმირ ტატლინი არის რუსული ავანგარდის უმნიშვნელოვანესი წარმომადგენელი, კონსტრუქტივისტული მხატვრობის დამფუძნებელი, საბჭოთა ავანგარდისტი, მხატვარი, ინჟინერი, სცენოგრაფი, დიზაინერი, პედაგოგი.

პარიზიდან ახალი შთაბეჭდილებებით დაბრუნებული ტატლინი იაზრებს ხელოვნებაში მიმდინარე რევოლუციურ ძვრებს. იგი თვლის, რომ სახვითი ხელოვნების საფუძველია მასალა, მოცულობა და კონსტრუქცია. სამივე ცნება მან გააერთიანა მიმართულებაში – კონსტრუქტივიზმი. ტატლინი მხარს უჭერდა არქიტექტურის სინთეზს ქანდაკებასთან და მხატვრობასთან, სინთეზს, სადაც არქიტექტორთა, მოქანდაკეთა და მხატვართა პროფესიული მეთოდებისა და ტექნიკის შერწყმა ერთიანი არქიტექტურული ნაწარმოების შექმნას ემსახურება. მისი ნამუშევრები რუსული ავანგარდის ყველაზე რეპრეზენტაციულ ნიმუშებად იქცა. მისი პროექტი „მესამე ინტერნაციონალის მონუმენტი“ არის კონსტრუქტივიზმის სავიზიტო ბარათი. მას ეიფელის

სურ. 9

კომპის და ამერიკული მთების ნაზავს ამსგავსებენ, თუმცა ის უფრო რადიოსადგურს წააგავს, რომელიც ენერჯის აკუმულირებას ახდენს. ტატლინთან კავშირშია ავანგარდის ისტორიის ყველაზე მძლავრი დაპირისპირების ეპიზოდი – შემოქმედებითი კამათი კაზიმირ მალევიჩთან. მალევიჩი ავანგარდული ხელოვნების განვითარებაში ფორმისა და ფერის უპირატესობას ამტკიცებდა, ხოლო ტატლინი ყურადღებას ამახვილებდა ხელოვნებისა და ცხოვრების დაკავშირების აუცილებლობაზე, მასალის მნიშვნელობისა და ადამიანისთვის აუცილებელი პროდუქტის შექმნაში მისი როლის ჩვენებაზე.

ვლადიმირ ტატლინმა და მისმა თანამედროვემ კაზიმირ მალევიჩმა განსაზღვრეს რუსული ავანგარდული ხელოვნების მიმართულებები – სუპრემატიზმი და კონსტრუქტივიზმი.

სურ. 10

სურ. 11

როდესაც ჩვენ ვსაუბრობთ რუსულ ავანგარდზე და არქიტექტურაზე, არ შეიძლება არ ვახსენოთ იაკოვ ჩერნიხოვი (1889-1951) არქიტექტორი, გრაფიკოსი და პედაგოგი, რუსეთის არქიტექტურული ფუტუროლოგიის თვალსაჩინო წარმომადგენელი ადრეულ საბჭოთა პერიოდში. მან თავისი საუკეთესო გრაფიკული კომპოზიციები გააერთიანა არქიტექტურული ფანტაზიების სამ წიგნად XX ს. 20-იანი და 30-იანი წლების მიჯნაზე. ამ პუბლიკაციებმა უნიკალური ხასიათითა და სილამაზით მსოფლიო პოპულარობა მოიპოვეს და ჩერნიხოვის, როგორც თანამედროვე არქიტექტურის ბრწყინვალე კომპოზიტორის, რეპუტაცია გაამყარეს.

საინტერესოა XX საუკუნის დასაწყისის რუსული ავანგარდის მხატვრული მემკვიდრეობის გააზრება და მისი შედარება თანამედროვე ნეო-ავანგარდული არქიტექტურის კომპოზიციურ გადაწყვეტილებებთან. გასაოცარია, რომ 20-იან წლებში მხატვრები აზროვნებდნენ და იგონებდნენ ისეთ ხელოვნებას, რომელიც 100 წლის შემდეგაც იარსებებდა.

გასული საუკუნის 70-იანი წლების მიწურულიდან აქტიურად დაიწყო დინამიზმის პრინციპზე დაფუძნებული მხატვრული იდეების პოპულარიზაცია. ექსპრესიული ენის

სტრუქტურაში წინა პლანზე წამოვიდა დინამიკა, გაჩნდა ახალი სტილისტური მიმართულება პოსტმოდერნიზმი. დინამიზმი გახდა მისი სიმბოლო, კრეატიული კრედო და გამორჩეული სტილისტური მახასიათებელი.

სურ. 12

20-იანი წლების მხატვრულმა მიგნებებმა, რომელიც თანამედროვე არქიტექტორებს მემკვიდრეობით ერგოთ რუსული სკოლის ლიდერებისაგან (როდჩენკო, ტატლინი, გინზბურგი, გოლოსოვი, ლადოვსკი, კრინსკი, მელნიკოვი, ლეონიდოვი, მალევიჩი, კრუტიკოვი და ა.შ.), შეიძინა მეორე სიცოცხლე თანამედროვე არქიტექტორების (ჰადიდი, ლიბესკინდი, კოლჰაასი, გერი, კოპ ჰიმელბაუ, აიზენმანი და ა.შ.) პროექტებში.

სურ. 13

თანამედროვე არქიტექტორებს შორის, ზაჰა ჰადიდის ნამუშევრებში ყველაზე მკაფიოდ იგრძნობა რუსული ავანგარდის გავლენა, განსაკუთრებით კი კავშირი სუპრემატიზმთან და კერძოდ, მისი შემქმნელის, კაზიმირ მალევიჩის შემოქმედებასთან. ზაჰას ჰადიდის გრაფიკული და ფერწერული ნამუშევრები მოგვაგონებენ მალევიჩის სუპრემატისტულ კომპოზიციებს და მათ სათაურებშიც კი სიტყვა ტექტონიკა ფიგურირებს. ზაჰა ჰადიდი სუპრემატიზმისა და კონსტრუქტივიზმის მიმდევარია. შეიძლება ითქვას, რომ მისი არქიტექტურა "აღმოცენდა" რუსული ავანგარდის მემკვიდრეობიდან.

სურ. 14

1992 წელს გუგენჰაიმის მუზეუმში ზაჰა ჰადიდმა გააფორმა მასშტაბური გამოფენა „დიდი უტოპია“, რომელიც რუსულ ავანგარდს ეძღვნებოდა. ფრენკ ლოიდ რაიტის როტონდის სპირალურ სივრცეში მან ჩააშენა ინსტალაციები ვლადიმირ ტატლინის ინტერნაციონალის კოშკის მოტივებზე და საკუთარი სტუდენტური პროექტის „მალევიჩის ტექტონიკა“, რომელთა გავლით დამთვალიერებლები ზედა სართულებზე ხვდებოდნენ.

2007 წელს ციურიხში გალერეა გმურზინსკაში ზაჰა ჰადიდი სუპრემატიზმისადმი მიძღვნილი გამოფენის კურატორად მოეწვინა და შექმნა ინტერიერის უნიკალური დიზაინი, სადაც საკუთარი ნამუშევრების გვერდით სუპრემატისტების ნამუშევრები გამოფინა (მალევიჩი, ლისიცკი, სუეტინი, როდჩენკო, ჩაშნიკი).

სურ. 15

ზაჰა ჰადიდი ერთადერთი ქალი არქიტექტორი, პრიცკერის პრემიის ლაურეატი, რომელმაც მალევე დაიმკვიდრა თანამედროვეობის ერთ-ერთი მთავარი არქიტექტორის სტატუსი.

XX-XXI საუკუნის კომპიუტერულმა კომპოზიციურმა ფორმათწარმოქმნამ, ახალმა საპროექტო ციფრულმა ტექნოლოგიებმა გააფართოვეს არქიტექტურული ფორმების გეომეტრია და გახსნეს მათი აგებისა და რეალიზების საინჟინრო გზები. ჩვენი თანამედროვეების ფრენკ გერის, დანიელ ლიბესკინდის, ზაჰა ჰადიდის, რემ კულჰასის, პიტერ ეიზენმანის და 21-ე საუკუნის ნეო-ავანგარდის სხვა წარმომადგენლების არქიტექტურული სტილი აშკარად ეხმიანება XX საუკუნის ავანგარდის ლიდერების მიერ ჩამოყალიბებულ დოგმებს.

ჩვენში დღემდე გავცებას იწვევს ერთი საუკუნის წინ ისეთი ნოვატორული იდეების და ხელოვნების მიმართულებების გაჩენა, რომლებიც დღესაც აქტუალურია და თანამედროვე არქიტექტორებისა და დიზაინერების ინსპირაციის წყაროს წარმოადგენენ და აძლევენ დასაბამს სულ ახალ-ახალ მიმართულებებს.

Suprematism as Inspiration

Mujiri V.

Resume

Innovative ideas and trends in art that appeared one century ago are still relevant today and serve as a source of inspiration for modern architects and designers

In the XX - XXI century with the creation of computer composite formats, new digital design technologies expanded the geometry of architectural forms and opened up engineering ways of their construction and implementation.

The artistic insights of the 1920s, inherited by modern architects from the leaders of the Russian school (Rodchenko, Tatlin, Ginzburg, Golosov, Ladovsky, Krinsky, Melnikov, Leonidov, Malevich,

Krutikov, etc.) found a second life in the projects of modern architects (Hadid, Libeskind, Koolhaas, Koop Himmelbau, Eisenman, etc.).

Супрематизм как вдохновение

Муджири В.

Резюме

Инновационные идеи и направления в искусстве, появившиеся столетие назад, актуальны и сегодня и служат источником вдохновения для современных архитекторов и дизайнеров.

В XX - XXI в, компьютерное композиционное формообразование и новые цифровые проектные технологии расширили геометрию архитектурных форм и открыли инженерные пути и возможности их построения и реализации.

Художественные достижения 1920х годов, унаследованные современными архитекторами от руководителей русской школы (Родченко, Татлин, Гинзбург, Голосов, Ладовский, Кринский, Мельников, Леонидов, Малевич, Крутиков и др.) обрели вторую жизнь в проектах современных архитекторов (Хадид, Либескинд, Колхаас, Куп Химмельбау, Эйзенман и др.).

საკვანძო არქიტექტურულ-სამშენებლო ცნებები (ტერმინები) პროექტირების თანამედროვე პრაქტიკაში

ტიტვინიძე ზ.

პროფესორი

თანამედროვე ვერბალური არქიტექტურული თეორია და პრაქტიკა მანიპულირებს რიგი არქიტექტურულ-სამშენებლო პროფესიური ტერმინებით (ტერმინოლო- გიით), რომლებიც ფართოდ გამოიყენება პრაქტიკაში, სპეციალურ ლიტერატურასა და სამშენებლო არქიტექტურულ აკადემიურ თუ პერიოდულ ლიტერატურასა და საპროექტო დოკუმენტაციაში, ელექტრონულ (ციფრულ მატარებელ) ინტერნეტწყაროებში.

არქიტექტურა ადამიანთა შემოქმედების უძველესი, ერთობ რთული და მრავალწახნაგოვანი სფეროა. არქიტექტურულ-სამშენებლო ტერმინთა შორის **არქიტექტურა** უმთავრესი და ფუნდამენტური ცნებაა. სიტყვა „არქიტექტურა“ ლათინურია (*architectura* — archi-მთავარი, უფროსი და teqtura მშენებელი, ანუ მთავარი მშენებელი), თუმცა წარმოებულია ძველბერძნულიდან - *architekton* რაც მთლიანობაში უმაღლეს **სამშენებლო ხელოვნებას** გულისხმობს.

არქიტექტურა— პროექტირებისა და ნაგებობათა შენების ხელოვნება და მეცნიერებაა რომელიც მოწოდებულია გადაწყვიტოს ადამიანის ცხოველქმედების უზრუნველყოფისათვის საჭირო და აუცილებელი სივრცის ორგანიზაციის სოციალური და ესთეტიკური ამოცანები. არქიტექტურის ძირითადი და უმთავრესი მაზანია, ადამიანთა ცხოვრებისა და ქმედებისათვის მატერიალური სივრცის ორგანიზაცია.

ქართულ ენაში ჩვენ გაგვაჩნია შენების, სამშენებლო ხელოვნების გამომხატველი სიტყვა, **ხუროთმოძღვრება** (არქიტექტურის- ქართული ანალოგი, სინონიმი). **ხუროთმოძღვარი** — „ხურო“ მშენებელი, „მოძღვარი“ მასწავლებელი, დამრიგებელი, ანუ მშენებელთა წინამძღოლს ნიშნავს.

სხვადასხვა ავტორთა გამონათქვამი არქიტექტურის არსის თაობაზე

- ვიტრუვიუსის ცნობილი ტრიადა: სამი საწყისი (თვისება), რაზეც დაფუძნებული უნდა იყოს არქიტექტურა, არის **გამძლეობა** (ლათ. *firmitas*), სარგებლიანობა (ლათ. *utilitas*) და სილამაზე (ლათ. *venustas*).

მარკ

ვიტრუვიუს პოლიონი „ათი წიგნი არქიტექტურის შესახებ“. წიგნი I.

- უდიდესი რამ არის არქიტექტურა და ყველამ არ უნდა მოჰკიდოს მას ხელი
ლუონ ბატისტა ალრერტი
- იმისათვის, რომ გამეგო, თუ რა წარმოადგენს სინამდვილეში არქიტექტურა, მე დამჭირდა ორმოცდაათი წელი — ნახევარი საუკუნე.
ლუდვიგ მის ვან დერ როე
- არქიტექტურაა-სინათლის-მოწესრიგება.
ანტონიო გაუდი
- არქიტექტურის არსი მდგომარეობს იმაში, რომ უბრალო ქვა გადააქციოს წმინდაწყლის-ოქროს-ქვად.
ალვარ ალტო
- მე მჯერავს, რომ არქიტექტურა სივრცის ორგანიზაციის გონიერი საშუალებაა.
ლუის კანი

ა) **არქიტექტორი** — შესაბამისი განათლების ცენზის მქონე პირი, რომელიც თავისი შემოქმედებითი მოღვაწეობით ქმნის საარსებო გარემოს გარკვეულ სივრცეში, ფორმასა და ისტორიულ კონტექსტში, პასუხს აგებს ამ გარემოს ასპექტების არქიტექტურის ენით გამოსახვაზე;

ბ) **არქიტექტურული საქმიანობა** — არქიტექტორის შემოქმედებითი მოღვაწეობა, რომლის ამოცანაა ქალაქთმშენებლობითი ობიექტის, გარემოს ფორმირების, შენობის, ნაგებობის, ინტერიერის პროექტის შედგენა, მასში სივრცობრივ-გეგმარებითი, მხატვრული და ფუნქციური საკითხების გადაწყვეტა, საინჟინრო-ტექნიკური, ტექნოლოგიური და სხვა ნაწილების დამუშავების ხელმძღვანელობა, დაპროექტების პროცესის ერთიანი ციკლის ორგანიზება, საავტორო ზედამხედველობის განხორციელება და მშენებლობის გაძღოლა;

გ) **არქიტექტურული ნაწარმოები** — არქიტექტურული პროექტის და არქიტექტურული ობიექტის სახით არსებული არქიტექტურული საქმიანობის შედეგი, რომელიც წარმოადგენს საავტორო უფლებათა ობიექტს;

დ) **არქიტექტურული პროექტი** — არქიტექტურული შემოქმედების შედეგად დოკუმენტურად ფიქსირებული ავტორისეული ჩანაფიქრი, სადაც ჩამოყალიბებულია არქიტექტურული ობიექტის სტრუქტურა და მოცულობით-სივრცითი დაგეგმარების პრინციპი, რომელიც ნორმატიული და სახელმძღვანელო დოკუმენტების მოთხოვნათა შესაბამისად კომპლექსურად წყვეტს ქალაქთმშენებლობით, მხატვრულ-ესთეტიკურ, ფუნქციურ და ტექნიკურ საკითხებს, წარმოადგენს საავტორო უფლებათა ობიექტს და არ საჭიროებს ლიცენზირებას;

ე) **საპროექტო დოკუმენტაცია** — არქიტექტურული ობიექტის რეალიზაციის მიზნით, არქიტექტურული პროექტის საფუძველზე დადგენილი მოცულობით მომზადებული საპროექტო-სამშენებლო დოკუმენტაცია, არქიტექტურული საქმიანობის ნაწილი, რომელიც არ წარმოადგენს საავტორო უფლებათა ობიექტს და საჭიროებს ლიცენზირებას;

ვ) **არქიტექტურული ობიექტი** — არქიტექტურული პროექტის საფუძველზე განხორციელებული ქალაქთმშენებლობითი კომპლექსი, შენობა, ნაგებობა, ინტერიერი, ლანდშაფტური გარემო (საბაღე-საპარკო ან სხვა ტერიტორია) ან ისტორიული განაშენიანება და შენობა-ნაგებობა, რომელსაც ისტორიისა და კულტურის ძეგლთა დაცვის ორგანოს მოთხოვნათა შესაბამისად ჩაუტარდა რეკონსტრუქცია-რეგენერაცია;

ზ) **ნორმატიული და სახელმძღვანელო დოკუმენტების კომპლექსი** — ქვეყნის ტერიტორიული განვითარების სქემები, დასახლებული პუნქტების გენერალური გეგმები, საწარმოო, სამეურნეო და სხვა ფუნქციური ზონების ქალაქთმშენებლობითი დოკუმენტაცია, სამშენებლო ნორმები, წესები და სტანდარტები, აგრეთვე დადგენილი წესით დამტკიცებული საპროექტო დოკუმენტაცია;

თ) **არქიტექტურულ-გეგმარებითი დავალება** — საქართველოს კანონმდებლობით, ნორმატიული და სახელმძღვანელო დოკუმენტების კომპლექსითა და ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის ორგანოს მიერ განსაზღვრული მოთხოვნების ერთობლიობა, რომელიც ადგენს არქიტექტურული ობიექტის დანიშნულებას, მის პარამეტრებს, ტერიტორიულ ფარგლებს, მიწის ნაკვეთზე განთავსებას, აგრეთვე მისი დაპროექტებისა და მშენებლობის ეკოლოგიურ, ტექნიკურ, ორგანიზაციულ და სხვა პირობებს.

განსაკუთრებით აქტუალურია ტერმინები, რომლებიც ხშირად გამოიყენება არსებული (რეალიზებული) თუ პროექტირებადი შენობა-ნაგებობათა არქიტექტურის აღწერის, შესწავლისა და შეფასებისას. განვიხილოთ

არქიტექტურულ-სამშენებლო ტერმინოლოგიიდან უაღრესად მნიშვნელოვანი, ფუნდამენტური კატეგორიის ტერმინები მათ შორის ყველაზე უფრო გავრცელებული ტერმინები მოყვანილია სქემის სახით.

შენიშვნა: ა)-დან თ)-ს ჩათვლით, იხილე „კანონმდებლობა არქიტექტურული საქმიანობის შესახებ“, საქართველოს პარლამენტი, თბილისი, 1998 წლის 14 აპრილი.

არქიტექტურულ ტერმინთა სისტემური წყობა

შენობა-ნაგებობის არქიტექტურული გადაწყვეტა
(ნაგებობის არქიტექტურა)

1. შენობა-ნაგებობის არქიტექტურულ-მხატვრული გადაწყვეტა.

შენობა-ნაგებობის მოცულობით-სივრცითი გადაწყვეტა.
შენობა-ნაგებობის არქიტექტურულ-კომპოზიციური გადაწყვეტა.
შენობა-ნაგებობის არქიტექტურულ-მხატვრული ხერხები.

2. შენობა-ნაგებობის არქიტექტურულ-გეგმარებითი გადაწყვეტა.

შენობა-ნაგებობის გეგმარებითი სქემა.
შენობა-ნაგებობის ფუნქციურ-გეგმარებითი გადაწყვეტა.
შენობა-ნაგებობის მოცულობით-გეგმარებითი გადაწყვეტა.

შენობის არქიტექტურული გადაწყვეტა — არის ობიექტის ავტორისეული ჩანაფიქრის შედეგი, ფუნქციური, კონსტრუქციული და ესთეტიკურ მოთხოვნათა კომპლექსური გადაწყვეტით, რომელიც მიიღება სოციალურ-ეკონომიური, საინჟინრო-ტექნიკური, სანიტარიულ-ჰიგიენური, ეკოლოგიური ასპექტების გათვალისწინებით; ფიქსირდება მშენებლობისათვის განკუთვნილ საპროექტო დოკუმენტაციის (პროექტის) არქიტექტურულ ნაწილში და რეალიზდება ობიექტის მშენებლობის პროცესში.

არქიტექტურულ-სამშენებლო ტერმინთა იერარქიაში, ტერმინი შენობის „არქიტექ - ტურული გადაწყვეტა“ მთავარია და ის აერთიანებს მცნებებს: „არქიტექტურულ - მხატვრულ“, „არქიტექტურულ-გეგმარებითი“ გადაწყვეტებს და წარმოადგენს მათი ურთიერთქმედების შედეგს, რომელიც დაფუძვნიებულია შენობის კონსტრუქციულ გადაწყვეტაზე.

1. შენობა-ნაგებობის არქიტექტურულ-მხატვრული გადაწყვეტა — ანუ შენობის არქიტექტურულ-მხატვრული სახე, გარეგნობა, გულისხმობს შენობის საპროექტო მასალებში (მუშა დოკუმენტაციაში) გადმოცემულ და დაფიქსირებულ, შენობის გარეგან სახეს და მის ინტერიერებს, რომლებიც შესრულებულია არქიტექტორის მიერ არჩეული და შემუშავებული სტილის შესაბამისად.

შენობის „არქიტექტურულ-მხატვრული გადაწყვეტის“ განხორციელება შესაძლებელია პირველ რიგში, სხვადასხვა არქიტექტურული და მხატვრული ხერხების გამოყენებით. ეს ხერხები შემუშავებულია არქიტექტურულ-სივრცითი და არქიტექტურულ-კომპოზიციურ გადაწყვეტათა მიღების შედეგად.

1.1. შენობა-ნაგებობის **მოცულობით-სივრცითი გადაწყვეტა** - შენობის (დასაპროექტებელი ობიექტის) გარე ფორმის, მისი მოცულობითი ფორმის მოდელირება.

1.2. შენობა-ნაგებობის **არქიტექტურულ-კომპოზიციური გადაწყვეტა** - მოცულობით ფორმათა არქიტექტონიკის და არქიტექტურულ- მხატვრული ხერხების გამოყენებით შემუშავებული, მოცულობით-სივრცითი გადაწყვეტა და მის საფუძველზე, შენობის მთლიანი მოცულობის (ფასადების, ინტერიერების) ერთიანი კომპოზიციის აგება.

1.3. **არქიტექტურულ-მხატვრული ხერხები** - ხუროთმოძღვრებაში გამოყენებული კომპოზიციის მხატვრულ-შემოქმედებითი და სისტემურ ქმედებათა ერთობლიობა, სამშენებლო და მოსაპირკეთებელ მასალათა შეხამება, ზედაპირთა დამუშავება, ფერისა და ფაქტურის განსაზღვრა, ექსტერიერისა და ინტერიერის ბუნებრივი და ხელოვნური განათება და სხვა.

2. შენობა-ნაგებობების **არქიტექტურულ-გეგმარებითი გადაწყვეტა** – გულისხმობს საპროექტო დოკუმენტაციას, რომელიც წარმოაჩენს შენობის სართულების გეგმებს, შემუშავებულს გეგმარებითი სქემის, ფუნქციურ-გეგმარებითი და მოცულობით-გეგმარებითი გადაწყვეტილებების გათვალისწინებით.

2.1. შენობა-ნაგებობის **გეგმარებითი სქემა** – გეგმის სტრუქტურა, რომელშიც განსაზღვრულია ძირითადი, მომსახურე და დამხმარე სათავსოთა განთავსება (ფუნქცი-ურ-ტექნოლოგიური მოთხოვნათა გათვალისწინებით) და მათი კონფიგურაცია, შენობის კონსტრუქციული სქემის თავისებურებების გათვალისწინებით.

2.2. შენობა-ნაგებობის **ფუნქციონალურ-გეგმარებითი გადაწყვეტა** – ნიშნავს სართულების გეგმათა გადაწყვეტას, რომლებზეც განსაზღვრულია სათავსოთა შემადგენლობა, მათი დანიშნულება და ფუნქციური ურთიერთკავშირები.

2.3. შენობა-ნაგებობის **მოცულობით-გეგმარებითი გადაწყვეტა** – გულისხმობს სხვა და სხვა დანიშნულების სათავსოთა განლაგებას (განთავსებას), ფუნქციური ურთიერთკავშირების (ჰორიზონტალური და ვერტიკალური საკომუნიკაციო სისტემები), მათი გაბარიტების, ფორმის გათვალისწინებით, ჰორიზონტალურ (გეგმები) და ვერტიკალურ (ჰრილები) სიბრტყეებში.

არქიტექტურული ობიექტი – კაპიტალური მშენებლობის ობიექტი, შენობა-ნაგებობათა კომპლექსი, მათი ინტერიერი, ლანდშაფტის კეთილმოწყობის ობიექტები (მცირე არქიტექტურული ფორმები), შექმნილი არქიტექტურულ-სამშენებლო პროექტის დონეზე.

არქიტექტურული კონცეფცია – კაპიტალური მშენებლობის ობიექტების (მათი კომპლექსების) არქიტექტურულ-სამშენებლო პროექტირების, წინა საპროექტო ეტაპი, რომელიც მოიცავს ობიექტის მოცულობით-სივრცით გადაწყვეტას და სტილობრივი მიმართულების განსაზღვრას.

არქიტექტურულ-ქალაქმშენებლობითი გადაწყვეტა (არქიტექტურული პროექტი) – საპროექტო დოკუმენტაციის არქიტექტურული ნაწილი, რომელიც მოიცავს დასაპროექტებელი ობიექტისადმი, ქალაქგეგმარებით, კონსტრუქციულ, სოციალურ-ეკონომიურ, ფუნქციურ, სანიტარიულ-ჰიგიენურ, ეკოლოგიურ და საინჟინრო-ტექნიკურ მოთხოვნებს და ითვალისწინებს ამ მოთხოვნათა კომპლექსურ გადაჭრას.

არქიტექტონიკა - (ძველ-ბერძ. ἀρχιτεκτονική – **Architectonike** – სამშენებლო ხელოვნება) შენობის კონსტრუქციის სტრუქტურული კანონზომიერების მხატვრული გადაწყვეტა. *არქიტექტონიკა* - მუდავნდება ურთიერთკავშირში და ურთიერთ განლაგებაში, მზიდი და ზიდულ კონსტრუქციულ შემადგენელთა, მათ ფორმათა რითმულ წყობაში, რაც თვალხილულს ხდის სამშენებლო კონსტრუქციის სტატიკურ ძალისხმევას. ხშირად ის გამოიხატება პროპორციებში, ფერთა თანაწყობაში და ა.შ.

უფრო ფართო მნიშვნელობით, *არქიტექტონიკა* - კომპოზიციური წყობაა არქიტექტურული ნაწარმოების, რომელიც უზრუნველყოფს მთავარი და მეორეხარისხოვანი ელემენტების ჰარმონიულ თანაფარდობას.

შენობა — ნაგებობა, რომელსაც გააჩნია შიდა სივრცე (სათავსოებით), განკუთვნილი ადამიანებისათვის.

მოცულობა (არქიტექტურული)– 1) მარტივი გეომეტრიული ფორმის შენობა-ნაგებობა (პრიზმი, პარალელეპიპედი, ნახევარსფერო და სხვა); 2) შენობის მსხვილი ნაწილი, რომლის შიგნითაც განთავსებულია სათავსოები, რომლის გარე სივრცითი მოხაზულობა განაკერძოებს (განაცალკევებს) მას დანარჩენი ნაგებობისგან.

გეგმა (არქიტექტურაში) — შენობის ან შენობათა კომპლექსის, დასახლებული პუნქტის ან მისი ნაწილის გარკვეულ მასშტაბში შესრულებული ჰორიზონტალური პროექციის გრაფიკული-გამოსახულება. გეგმაზე

აისახება მზიდი (კედელი, კოლონა) და ზიდული (კოჭი, გადახურვის ფილა) კონსტრუქციები, ტექნოლოგიურ პროცესთა სქემა, აღჭურვილობის, ავეჯის განლაგება და სხვა.

სათავსოთა გეგმარება — საპროექტო ან არსებულ სათავსოთა განლაგება გეგმაზე (სართულის დონეზე).

ფუნქცია — შენობის ან მისი ნაწილის პრაქტიკული დანიშნულება.

ფუნქციურობა — შენობის შესატყვისობა მის პრაქტიკულ დანიშნულებასთან, ანუ თავსებადობა ფუნქციურ პროცესთან, რისთვისაც ის არის აგებული.

ფუნქციონალური პროცესი — ადამიანთა ცხოველქმედების პროცესი (შრომა, სწავლა, დასვენება და სხვა), რომელიც მიმდინარეობს კონკრეტული ამ პროცესისათვის განკუთვნილ არქიტექტურულ სივრცეში.

სართული — სივრცე, რომელიც განთავსებულია ნაგებობის, შენობის, თანმიმდევრულად განლაგებულ გადახურვის ორ სიბრტყეს შორის.

სართულიანობა — შენობა-ნაგებობის სართულების რაოდენობა, რომელიც განისაზღვრება, როგორც მიწისზედა სართულების ჯამი, ცოკოლისა და მანსარდის (იმ შემთხვევაში თუ, ცოკოლის გადახურვის ზედა დონე არანაკლებ ორ მეტრზე აღიმართება ტროტუარის დონიდან) ჩათვლით.

არქიტექტურული გრაფიკა — ვიზუალური ხელოვნების მიმართულებაა, რომელიც მოიცავს იდეებისა და ობიექტის სახების წარმოდგენის შემოქმედებით პროცესს არქიტექტურული პროექტირებისა და დიზაინის სფეროში.

სიბრტყითი არქიტექტურული გრაფიკა — წარმოსახავს ობიექტს სიბრტყეზე ორ განზომილებაში. მესამე განზომილების წარმოჩენა სიბრტყით არქიტექტურულ გრაფიკაში (აქსიონომეტრია, დიმეტრია, პერსპექტივა და სხვა) ილუზორულია და წარმოადგენს ჩვენი ტვინის მუშაობის ნაყოფს.

მოცულობითი არქიტექტურული გრაფიკა — მანიპულებს სივრცეში და წარმოქმნის მოცულობით, სამგანზომილებიან არქიტექტურულ ობიექტს, კონცეპტუალურ თუ მუშა მოდელს.

პლასტიკური არქიტექტურული მოდელირება — არის მოცულობითი არქიტექტურული გრაფიკის უაღრესად ქმედითუნარიანი სამგანზომილებიანი, სივრცითი პროექტირების მეთოდი, რომელიც მოცულობითი არქიტექტურული გრაფიკის შემადგენელი ნაწილია და წარმოადგენს პროექტირების საწყის, არქიტექტურული მოდელირების შემოქმედებით პროცესს.

ესკიზი (ფრანგ. *esquisse*) – ავტორისეული წარმოსახვითი, აბსტრაქტული სუბიექტის წინასწარი ვიზუალური ფიქსაცია, რომელიც გადმოსცემს (გამოხატავს) მხატვრული ნაწარმოების ან მისი რომელიმე ნაწილის კონცეფციას. ესკიზი წარმოადგენს, მხატვრული სუბიექტის ძირითადი ასპექტის ან ასპექტების სხვადასხვა ტექნიკაში სწრაფად შესრულებულ თავისუფალ ნახატს, ორგანზომილებიან სიბრტყეზე ან მოცულობით სახეხას სამგანზომილებიან სივრცეში.

ინჟინერული თვალსაზრისით, ესკიზი წარმოადგენს რაიმე დეტალის ხელით (სახაზავი ხელსაწყოების გარეშე) შესრულებულ ნახაზს, რომელზეც ასევე მოცემულია მის დასამზადებლად აუცილებელი ინფორმაცია (ზომები, მასალა, დაშვებები და ა.შ.).

არქიტექტურული მოდელი — არის არქიტექტურული ობიექტის იდეის მატერიალიზაცია, პროექტამდელი მოცულობითი გამოსახულება შემცირებულ მასშტაბში. „პლასტიკური არქიტექტურული მოდელირების“ მეთოდის ფარგლებში სამგანზომილებიანი მოდელი (კონცეპტუალური ან მუშა) არის პირველადი, მისგან მასშტაბურობისა და მასშტაბის დადგენის შემდგომ შედგენილი ორთოგონალური ნახაზები — მეორეული.

არქიტექტურული მაკეტი — არსებული ნაგებობის *ანაზომი ნახაზებით* ან საპროექტო ნაგებობის *მუშა ნახაზების* მიხედვით დამზადებული არქიტექტურული ნაგებობის შემცირებული მასშტაბური მოცულობითი გამოსახულება.

ქალაქგეგმარებითი, ურბანული მაკეტი — მთლიანი ქალაქის ან რაიონის (1:500, 1:1000 ან 1:5000 მასშტაბში შესრულებული და ა.შ.) სამგანზომილებიანი გამოსახულება.

ლანდშაფტური მაკეტი — ადგილმდებარეობის მოცულობითი გამოსახულება. გამოსახავს რელიეფს, წყლის სარკეებს, მცენარეულ საფარს და სხვა.

ინტერიერის მოდელი — ნაგებობის შიდა სივრცის იდეის (კონცეფციის) დონეზე რეალიზებული მოცულობითი გამოსახულება, რომლის ბაზაზეც იქმნება ორგანო-მილებიანი, ორთოგონალური მუშა ნახაზები.

ინტერიერის მაკეტი — საცხოვრებელი, საზოგადო თუ სამრეწველო შენობა-ნაგებობის შიდა სივრცის ამსახველი მასშტაბური სამგანზომილებიანი, ფიზიკური გამოსახულება, რომელიც შექმნილია მუშა ნახაზების ბაზაზე.

კონცეპტუალური მოდელი — არის მოდელირებული სისტემის სტრუქტურა, მისი ელემენტების თვისებები და სისტემაში თანდაყოლილი მიზეზ-შედეგობრივი კავშირები, რომლებიც აუცილებელია მოდელირების მიზნის მისაღწევად.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ნ. ი. ალექსიშვილი, გ. შ. ქოჩლაძე-ახალაია.
არქიტექტურულ-სამშენებლო განმარტებითი ლექსიკონი (რუსულ-ქართული)
Под редакции Чигогидзе Г. –Тбилиси. Изд. Ганатлеба. 1986 г. 160 стр.
2. <http://www.rusarh.ru/archstroyterm.htm>
3. Словарь архитектурных терминов / <http://www.archi.ru/terms/index.htm>
4. <http://www.gorodufa.ru/?p=glossary&id=109>
Информационные ресурсы » *Глоссарий архитектурных терминов*
5. <http://www.rusarh.ru/archstroyterm.htm>
6. <http://www.stroytenders.ru/articles/showart/29> Архитектурно-строительные термины.
7. http://en.wikipedia.org/wiki/Architectural_model
8. <https://ka.wikipedia.org/wiki/ესკიზი>

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია თანამედროვე ვერბალური არქიტექტურულ-სამშენებლო პროფესიული ტერმინები და ტერმინოლოგია, რომლებიც ფართოდ გამოიყენება პრაქტიკაში, სპეციალურ ლიტერატურასა და სამშენებლო არქიტექტურულ, რულ,

აკადემიურ თუ პერიოდულ ლიტერატურასა და საპროექტო დოკუმენტაციაში, ელექტრონულ (ციფრულ მატარებელ), ინტერნეტწყაროებში.

Key Architectural-construction Concepts (Terms) in Modern Design Practice

Titvinidze Z.

Resume

The article deals with modern verbal architectural and construction professional terms and terminology that are widely used in practice, special literature construction - architectural academic or periodical literature and project documentation, electronic (digital) Internet sources.

Ключевые архитектурно-строительные понятия (термины) в современной проектной практике

Титвинидзе З.

Резюме

В статье рассматриваются современные вербальные архитектурно-строительные профессиональные термины и терминология, которые широко используются в практике, специальной литературе, строительно-архитектурной академической или периодической литературе и проектной документации, электронных (цифровых) Интернет-источниках.

„მიმდინარე საუკუნეში საქართველოში მოღვაწე უცხოელ არქიტექტორთა კვალი“

შავიშვილი ნ.

პროფესორი

ნამგალაძე ზ.

დოქტორანტი

მიმდინარე საუკუნეში ქართული არქიტექტურული რეალობა ახალი გამოწვევების წინაშე დადგა. საბჭოთა მემკვიდრეობის შემდგომ გაჩნდა საფუძველი და ლოგიკური ინტერესი უცხოელ არქიტექტორთა შემოქმედების მეტად შემოდინებისა საქართველოში. ჩვენ შევეცდებით განვიხილოთ მათი შემოქმედების კვალი თუნდაც ისეთი პროექტებით, რომელთა ნაწილი ვერც კი გასცდა ესკიზურ ეტაპს, თუმცა მათი რეალობაში განხორციელებით ქვეყანაში არქიტექტურული გარემო მეტად პროგრესული გზით წავიდოდა. უცხოელ არქიტექტორთა შემოქმედების შემოდინებამ ქართული საზოგადოების ნაწილის კრიტიკული დამოკიდებულება გამოიწვია და დღემდე მათი შეფასების დროს არქიტექტორთა გარკვეული ჯგუფი მას შეუმდგარ და გაუაზრებელ ნაწარმოებებად აღიქვამს. ისიც უნდა ითქვას, რომ ქვეყნის იმიჯისთვის მათი არსებობა გარკვეული პერიოდის გასვლის შემდგომ მაინც პოზიტიურად აისახა და უცხოელ არქიტექტორთა ჩარევები ქართულ გარემოსა და ეკოლოგიაში ვერ აღემატება იმ მასშტაბებს, რაც თავად მრავალმა ქართველმა ვაი არქიტექტორმა განახორციელა ამ პერიოდის განმავლობაში. მეორე მხრივ აშკარა და მკაფიოა ტურისტთა წლიდან-წლამდე მზარდი დაინტერესება ასეთი ობიექტების მიმართ, რაც ეკონომიკურად და კულტურულად მიმზიდველს ხდის ქვეყანაში არსებულ ასეთ ლოკაციებს ჩვენს ქვეყანაში.

მათი გამოჩენა მეტწილად ჩანაფიქრშივე იმ მიზანს ემსახურებოდა, რომ შექმნილიყო რაც შეიძლება მეტი უცხოელი არქიტექტორის თუ დიზაინერის კომერციულად მომგებიანი პროექტი. არქიტექტორთა წარმატებები და მიღწევები მათივე სამშობლოში რიგ შემთხვევაში უკვე კარგად იყო ცნობილი. ისინი თავიანთი პროექტებით აღიარებული და სახელმოხვეჭილი ფიგურები იყვნენ. საქართველოში მოღვაწე არქიტექტორთა შორისაა იურგენ მეიერი, რომლის ნაშრომები ჩვენს ქვეყანაში 2010 წლიდან განხორციელდა, პრეზიდენტ სააკაშვილის პერიოდში ეს ფიგურა საკმაოდ პომპეზურად წარმოაჩინეს მიუხედავად იმისა, რომ თავის სამშობლოში

(გერმანია) იგი ნამდვილად არ იყო ასეთი პოპულარული. თუ მისი შემოქმედების აქტიური წლების დასაწყისს გადავხედავთ დავრწმუნდებით, რომ სწორედ ჩვენი ქვეყნიდან დაიწყო მისი იდეების გენერირების წარმატებული ეტაპი.

ქრონოლოგიის მიხედვით მისი პირველი ნამუშევარი იყო აჭარაში თურქეთ-საქართველოს სასაზღვრო გამშვები პუნქტის ადმინისტრაციული შენობის დაპროექტი („BORDER CHECKPOINT“ [1]), რომელიც მისი ფუნქციიდან გამომდინარე, მართლაც გახდა იურგენ მეიერის ხელწერის ჩამოყალიბების ამსახველი მკაფიო ნამუშევარი. მისი დენადი ფორმის კომპოზიცია, ავტორის სიტყვებით წარმოადგენს სათვალთვალ კოშკისა და ტერასების ერთობლიობას, რომელიც ეფექტურ შთაბეჭდილებას ახდენს საქართველოში შემომსვლელ ვიზიტორზე და ხაზს უსვამს პროგრესულ აღმავლობას. აქვე უნდა დავამატოთ ისიც, რომ იმდროინდელ ქართულ რეალობაში მსგავსი პროექტების შესრულებისას მნიშვნელოვანი და გადამწყვეტი როლი მათ დროულ დაპროექტებასა და მშენებლობის სწრაფ ტემპებს ენიჭებოდა, ამ მხრივ კი იურგენ მეიერი ნამდვილად კომფორტული პარტნიორი იყო დამკვეთისათვის. ამ პროექტს წინ უსწრებდა „TERRA KARAVANA“ [2], ქართველი ბიზნესმენის გიორგი ჯოხთაბერიძის მიერ დაკვეთილი ბევრისთვის უცნობი რიყის პარკის პროექტი, რომელიც განხორციელდა და დარჩა იგი ესკიზურ ეტაპზე. საქართველოში განხორციელებული პროექტები არქიტექტორისთვის წარმატების მომტანი აღმოჩნდა. მას მოჰყვა ასევე ბათუმის ბულვარში განთავსებული კაფე და მასთან მდგომი ინსტალაცია, რომელიც მისი ჩანაფიქრით წარმოადგენს ინფორმაციულ ეკრანს ბულვარის დამსვენებელთათვის. მისი შემდგომი ლოკაციაა სვანეთი, მესტია, თამარ მეფის სახელობის აეროპორტი [3] აღნიშნული ობიექტებით იგი ხაზს უსვამს სვანეთის გასაკუთრებული ეკოსისტემის და მისი უძველესი კომპლექსის არქიტექტურული ისტორიის მნიშვნელოვან ღირებულებას, და დასძენს, რომ სვანეთის მკაცრი კლიმატის მიუხედავად ეს პროექტი დასრულდა სულ რაღაც 3 თვეში. ეს კიდევ ერთი დასტურია იმ ზემოთქმული არგუმენტის გასამყარებლად სადაც კვლავ იკვეთება იმ პერიოდისათვის დამახასიათებელი მოცემულობა, დამკვეთის მხრიდან სასურველი მოთხოვნების შინაარსი და არქიტექტორის წარმატების განმსაზღვრელი მოცემულობა. მეიერმა ამ გამოწვევებს თავი კარგად გაართვა. მისი სვანეთის შემდგომი ნამუშევრებია მესტიის ცენტრში პოლიციის ახალი შენობა [4] და მისი ტყუპისცალი მესტიის იუსტიციის სახლი [5]. მათი არქიტექტურა, სავარაუდოდ, ერთ სადამოს შემუშავებულ ესკიზურ პროექტს წააგავს, რაც განაპირობა დამკვეთის მხრიდან მოთხოვნამ საპროექტო და სამშენებლო ვადების მაქსიმალურად დაჩქარების თაობაზე. სვანეთში შესრულებული პროექტებით იგი ხაზს უსვამს ინსპირაციას კოშკის კულტურულ პარადიგმასთან და აგრეთვე გამოყოფს მათ მაქსიმალურ გამჭირვალეობას, რაც ამ

შემთხვევაში ხელისუფლების დაკვეთა იყო, ანუ ადმინისტრაციული შენობები უნდა ყოფილიყო გამჭირვალე როგორც ვიზუალურად, ასევე შინაარსობრივად ამით უპირატესობა ენიჭებოდა ღია საჯარო მომსახურებას და ხალხისათვის ხელმისაწვდომ გამჭირვალე სივრცეს. გარდა ადმინისტრაციული ობიექტებისა 2012 წელს მეიერმა დაასრულა ლაზიკის სკულპტურა [6], რომელიც იგი შავი ზღვის სანაპიროს განვითარების ეპიცენტრში მოექცა. ხელისუფლების მიერ დაანონსებული ლაზიკის განვითარებას პირდაპირი მნიშვნელობით არქიტექტურაში არა „აგურის აგურზე დადებას“ არამედ ქვა ქვაზე დაადო და ამით ფაქტიურად დასრულდა ლაზიკის განვითარება. მისი ბოლო ნამუშევარი იყო 2014 წელს გახსნილი პრეზიდენტ სააკაშვილის ბიბლიოთეკა [7]. აქაც, არქიტექტორს კარგად აქვს ჩამოყალიბებული თავის ხელწერა, საყურადღებოა ასევე ავტობანის მიმდებარედ განთავსებული რამოდენიმე ნაგებობა ეგრედწოდებული [8] რომელიც დასავლეთსა და აღმოსავლეთ ცენტრალურ მაგისტრალზე გორის მიმდებარედ არის განთავსებული და აერთიანებს როგორც ბენზინგასამართ სადგურებს, ასევე კვების და გასართობ სივრცეებს.

არ გეგონოთ რომ მხოლოდ წინა მთავრობის დროს ამოწურა თავი იურგენ მეიერმა საქართველოში, მისი ბოლო პროექტი უკვე ახალი ხელისუფლების დაკვეთით ახალქალაქის რკინიგზის სადგური [9] გახდა. აშკარაა რომ ამ კაცმა ჩვენთან დახვეწა საკუთარი არქიტექტურული ხელწერა და შესაძლებლობები, ეს ერთი რკინიგზის სადგური იმ მრავალმილიონიანი და მრავალწლიანი პროექტის ნაწილია, რომელიც უკვე დასასრულს უახლოვდება. „ბაქო-თბილისი-ყარსის სარკინიგზო ხაზი აერთიანებს სამ სახელმწიფოს და საქართველო ერთგვარი გამაერთიანებელი რგოლია აზერბაიჯანსა და თურქეთს შორის, რომელთა მჭიდრო ეკონომიკურ თუ კულტურულ ურთიერთობაში ეს პროექტი შემკვრელ და გამტარ ფუნქციას ასრულებს“ - ამბობს ავტორი. ბოლოს კი, 2018 წელს თბილისში შესრულებული საცხოვრებელი სახლი „PIPIA PANORAMA“ [10] უკვე არა ხელისუფლების, არამედ ქართველი ბიზნესმენის მიერ დაკვეთილი ობიექტია. იდეალური ადგილმდებარეობა აქვს ავლაზრის ტერიტორიაზე ძველი პრეზიდენტის და ახალი მთავრობის პერიოდში იგი უკვე გაურკვეველი ფუნქციის შენობად იქცა. მიმდებარედ, კლდის პირზე, განთავსებულია ულამაზესი ნაგებობა ხედებით თბილისის ისტორიულ უბანზე. ავტორის განმარტებით, პროექტი წარმოადგენს, ერთი მხრივ, დამკვეთის მოთხოვნით სახლის კონფიდენციალურობისა და მისი ინტიმური სივრცეების შენიღბვის ხაზგასმას, მეორე მხრივ კი ფასადს, რომელიც ცდილობს ოქროს შუალედი აღმოჩნდეს მის მიჯნაზე განთავსებულ ძველი ქართული აგურით შემოსილ პრივილეგიურულ სახლსა და მის მეზობლად მდებარე პრეზიდენტის სასახლეს შორის. გერმანელი არქიტექტორი

რეალურად გახდა ერთ-ერთი ყველაზე მრავალრიცხოვანი ობიექტების შემსრულებელი მიმდინარე საუკუნის ქართულ არქიტექტურაში.

შემდგომი ფიგურა, რომელიც საქართველოში მოღვაწეობდა, კვლავ იმდროინდელი ხელისუფლების პერიოდს უკავშირდება და თავად პრეზიდენტის მიერ იყო მოწვეული. მეიერისგან განსხვავებით იგი ბევრად ფილოსოფიური სიღრმეების და წონის მქონე იტალიელი დიზაინერ-არქიტექტორი მიქელე დე ლუკი გახლავთ. მიუხედავად იმისა რომ იგი პროფესიით არქიტექტორია, მისი მიღწევები და ცნობილი ნამუშევრების კვალი მეტად ინდუსტრიულ დიზაინს დაეთმო. იგი გახდა ცნობილი დიზაინერული სტუდიის „ალქიმისა“ და „მემფისის“ დამაარსებელი, მაგრამ ამხანად უკვე 60 წელს გადაცილებული იტალიელი არქიტექტორი ჩვენს სამშობლოში გვესტუმრა და ხელისუფლების დაკვეთით დააპროექტა თბილისში კახეთის გზატკეცილზე მდებარე „შინაგან საქმეთა სამინისტროს ახალი შენობა“ [11]. საკმაოდ დიდი მოცულობის (10 000 კვადრატული მეტრი) ფართობის სამშენებლო მოცულობის დაპროექტება და მშენებლობა 2006-2009 წლებში მიმდინარეობდა. როგორც თავად არქიტექტორი ამბობს, დამკვეთის მხრიდან დასმული ამოცანა შენობის გამჭირვალეობის შესახებ კარგად იქნა გადაჭრილი-შუშის დინამიკური ფასადი თითქოს ეხმიანება ჰაერის ნაკადის გადაადგილების ტრაექტორიას, ხოლო შიდა ბირთვი რკინაბეტონის ბადის ქსოვილზე არის აგებული. შენობის ექსტერიერი და ინტერიერი აშკარად გვამღევეს იმის დასკვნის საშუალებას, რომ ამ ადამიანს აქვს დიდი გამოცდილება ინდუსტრიული დიზაინის კუთხით, იდეის რეალობაში გადმოცემის უნარი კი აშკარად მისი ძლიერი მხარეა. აქვე გვინდა დიდი მაღლიერება გამოვხატოთ მიერ საქართველოში შექმნილი ერთკაციანი გუნდის წევრის ირინა დიხამინჯიას მიმართ, რომელიც დაგვეხმარა უკეთ გავცნობოდით მის პროექტებს და გავვეგო თავად არქიტექტორის მოსაზრებები საქართველოზე. როგორც აღმოჩნდა, ქართული კულტურისა და ხალხის დიდად მოყვარული მიქელე დე ლუკი ამბობს, რომ მისი დიზაინიდან არქიტექტურაში უფრო დიდი დოზით ჩართულობა სწორედ საქართველომ განაპირობა. დასაწყისს მოჰყვა გაგრძელება უკვე ქალაქის ცენტრში რიყეზე განთავსებული „მშვიდობის ხიდის“ [12] სახით, თუმცა ამ პროექტმა ქართულ არქიტექტურულ სივრცესა თუ საზოგადოების სხვა ნაწილში დიდი ვნებათა ღელვა გამოიწვია. არქიტექტორს ბევრი კრიტიკისა თუ ლანძღვის ატანაც მოუწია, ხიდის მასშტაბი და ფორმა ძველი თბილისის იერსახის დამახინჯებად მოინათლა და მისი ადგილმონაცვლეობის შესახებაც გავრცელდა ინფორმაციები, თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ცალკე აღებული ხიდი მართლაც განსაკუთრებული ნამუშევარია დიზაინისა და ინჟინერიის იდეალური კომბინაციისა. დღეს უკვე ვიზიტორთათვის იგი თბილისის ერთ-ერთი ღირსშესანიშნავი ადგილი გახდა. პროექტირებამ დასავლეთ

საქართველოში გადაინაცვლა და მისი შემდგომი პროექტი ბათუმის ბულვართან მდებარე „სასტუმრო მედეა“ [13] გახდა. რომელშიც დღეს რედისონის სასტუმროების ქსელია განთავსებული. კვლავ შეფუთვის დიდოსტატობისა და ექსტრაორდინალური ფასადის ინსპირაციულობის გათვალისწინებით შთაგონებაც მისი ახალგაზრდობის დიზაინერული ინსტალაციებიდან მომდინარეობს. ტრაპეციული გეგმის წყალობით ახალი კონსტრუქცია გათავისუფლებულია მისი მიმდებარე ურბანული ქსოვილის ორთოგონალური ბადის სიმეტრიისაგან, რაც მას აქცევს გამოკვეთილ თვალშისაცემ არქიტექტურად. კვლავ ვუბრუნდებით ბათუმის დამკვეთთან ერთად და 2011 წელს დასრულებულ „იუსტიციის სახლს“ [14], სადაც ავტორი გვთავაზობს, ერთი შეხედვით ამოტრიალებული ბოთლის პარადიგმას. იგი თვლის, რომ ეს დამკვეთის მხრიდან გახორციელებული ქალაქისათვის საჭირო არქიტექტურული ხარისხის გასაზრდელად გადადგმული ნაბიჯია. 17 სართულიანი ცილინდრული ფორმის შენობაში განთავსებულია საჯარო რეესტრის სრული მომსახურების ოფისები. მიქელე დე ლუკის მოღვაწეობა ამით არ სრულდება და მას მიმდინარე პროექტებით კვლავ ვიხილავთ საქართველოში, ახლა უკვე კახეთის მიმართულებით, თუმცა მათ შესახებ ესკიზური და საპროექტო გადაწყვეტები სააშკარაოზე ჯერჯერობით არ გამოსულა.

2011 წელს „რიყის პარკის დოქების“ [15] პროექტის ავტორის ქართულ რეალობაში ერთ-ერთი ყველაზე პოპილარული იტალიელი არქიტექტორი მასიმილიანო ფუქსასის გამოჩენა არც ამ შემთხვევაში გახდა ქართული არქიტექტურული საზოგადოების ნაწილის აღფრთოვანების მიზეზი. ზოგადად ყველა, ვინც კი გადაწყვიტა ამ სივრცესთან მიახლოება, ჩვენი კულტურის არცოდნისა და ისტორიულ გარემოში მასშტაბური ჩარევისთვის გაილანძლა, რასაც ნამდვილად ვერ ვიტყვით მის შემდგომ ნამუშევარზე - „თბილისის იუსტიციის სახლი“ [16], რომელსაც ამშვენებს დახვეწილი ყვავილის ფორმის გადახურვის კონსტრუქცია შენობისაგან დამოუკიდებელი 11 ფურცლიანი სახურავით. შენობის ბირთვი კი 7 დონისაგან შემდგარი 4 სართულიანი სივრცეებითაა დაყოფილი და, რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია, მასში განთავსებულია როგორც საზოგადოებრივი მომსახურების ღია სივრცეები, ასევე ადმინისტრაციული ნაწილი რომელიც საზოგადოებრივი მომსახურების გახსნის სივრცეებს გარშემო აკრავს და მათ საზედამხედველო თუ შეხვედრების სივრცეებად აერთიანებს. ეს პროექტი ნათლად წარმოაჩენს მომსახურების, სერვის სივრცეების ადმინისტრაციულ თუ დასასვენებელი ფუნქციებით დატვირთულ ერთობლიობას, სადაც იმდროინდელი ქართული ინოვაციური იუსტიციის სახლის ერთი ფანჯრის პრინციპით მომსახურების გაუმჯობესებას უზრუნველყოფდა.

2006 წლიდან საქართველოში აწ უკვე გარდაცვლილი ჰენინგ ლარსენი მოღვაწეობდა და ჩვენდა სამწუხაროდ, მისი პირველი ნამუშევარი მხოლოდ ესკიზური ვარიანტით

დასრულდა, თბილისში მტკვრის პირას დაპროექტებული „ქართული ქორეოგრაფიის ცენტრის“ [17] შენობაში განთავსებულია 12 საბალეტო სტუდია, პატარა თეატრი, სკოლა და კოლეჯი. შენობაში მუსიკალურ გულშემატკივართა დიზაინი შთაგონებულია ცეკვის ხელოვნებისა და მდინარის აურზაურით. შენობის მიმდებარე ფერდობზე შექმნილია თანდათან მზარდი ტერასა, რომელიც დინამიკურად ვითარდება მცურავი ლანდშაფტის ფორმებად, თავად ავტორის სიტყვებით: „პროექტი წარმოადგენს ტრადიციული ქართული ხუროთმოძღვრების თანამედროვე ინტერპრეტაციას, რომელშიც ჰორიზონტალური ხაზები ფარავს ფასადს და სტუმართან სასიამოვნო დასასვენებლ სივრცეს გვთავაზობს“. ეს სიტყვები მისი პროფესიონალიზმისა და არქიტექტურისადმი ღრმა შინაარსობრივი და სივრცისადმი კეთილგანწყობილი დამოკიდებულების ნათელი გამოვლინებაა, რითაც გამოირჩევა ის და მისი გუნდი არა მარტო საქართველოში, არამედ მსოფლიო მასშტაბით თავიანთი ნამუშევრებით. 2010 წელს ლოს ანჯელესში ჩატარებულ დაჯილდოებაში წლის საუკეთესო დიზაინისა და არქიტექტურის საუკეთესო ნაშრომებში სახელდება მისი „ბათუმის აკვარიუმი“ [18] ეს მართლაც გამორჩეული პროექტი იმდროინდელი მთავრობის პერიოდში გამოცხადებული კონკურსის გამარჯვებული გახდა და მისი მშენებლობის საკითხი განუსაზღვრელი ვადით გადაიდო. ფაქტია, ჩვენი სახელმწიფოს რესურსები ვერ შესწვდა ასეთი დიდი ფიგურის მართლაც გამორჩეული ნაშრომის რეალობად ქცევას. მას შემდგომ უკვე 2016 წელს მისი სახელი გაჟღერდა თბილისში დაანონსებული „კრწანისი ვილა რეზიდენსის“ [19] კონცეპტუალური დიზაინის შექმნაში, თუმცა ამ პროექტის შესახებ მის ოფიციალურ საიტზე არანაირი ინფორმაცია არ იძებნება და წყაროდ მხოლოდ ქართველი დამკვეთების მხრიდან გაჟღერებული ინფორმაცია ვრცელდება.

2013 წელს გარდაცვლილი ჰენინგ ლარსენის მემკვიდრეობას დღეს მისი მეუღლე თავად უდგას სათავეში იმ დიდ გუნდთან და გამოცდილებასთან ერთად რაც თავად არქიტექტორმა მასთან ერთად წლების განმავლობაში მოიპოვა, დღეს, 2021 წელს, მისი გარდაცვალების შემდგომ პირველად მოხდა მისი გუნდის მიერ დაპროექტებული [20] „აბასთუმნის სასტუმრო კომპლექსის“ მშენებლობის დაწყება. საუკუნეების განმავლობაში, ქართული კურორტი აბასთუმანი იზიდავდა ჯანმრთელობის მაძიებელ მოგზაურებს, რომლებიც ეძებდნენ გასაქცევ ადგილს ურბანული კლიმატიდან. კავკასიონის მთების სამხრეთ კალთებზე აღმართული კურორტი აბასთუმანი გამოირჩევა მშრალი მთის ჰაერით, თბილი თერმული აბაზანებითა და მდინარე ოცხის ხეობის აყვავებული ტყეებით. „Agobili Hotel and Spa“ ემყარება ამ ისტორიის კეთილდღეობას, რაც ახალ თანამედროვე ფორმას აძლევს ძველ ტრადიციას. შენობა შედგება ორი დონისაგან: მთის პირას ჩასმული საზოგადოებრივი

სივრცეების მყარი გარსის ზემოთ თავმოყრილია სტუმრებისთვის განკუთვნილი სპეციალური ოთახები. 135 ოთახი მოპირკეთებულია ადგილობრივი ბუნებრივი ხის მერქნით, რაც აღრმავებს ტყისთან და მთებთან კავშირის შეგრძნებას.

სინგაპურში განთავსებული “Studio Milou”-ს გუნდი 2004 წელს, დმანისის არქეოლოგიური გათხრების [21] დროს, ქართულმა მხარემ ს დასახმარებლად საფრანგეთიდან გამოგზავნილი ორი პიროვნების, Jean-Pierre Mohen-ისა და Jan Francois Milou-ს, ჩართულობით დაიწყო. დმანისის არქეოლოგიური გათხრების უნიკალურობას და მსოფლიო მნიშვნელობის აქ მოპოვებული ექსპონატები მოწმობს, ამ მისიამ კი, რომელიც 2004 წლის მარტში შედგა, შეიმუშავა ადგილის გრძელვადიანი განვითარების გეგმას ქართველ პროფესიონალებთან კონსულტაციით. ამ გეგმის საბოლოო ვერსია შეთანხმდა სოფელ დმანისის წარმომადგენლებთან და ადგილის განვითარებაზე პასუხისმგებელი ინსტიტუტების კონსულტაციის შემდეგ. 2007 წლიდან დმანისი ირიცხება „UNESCO“-ს მსოფლიო მემკვიდრეობის ძეგლებში. 2009 წელს “studio Milou”-ს გუნდი ასრულებს დმანისის პროექტზე მუშაობას და ამავე დროს იწყებს „თბილისის სახელმწიფო მუზეუმის“ [22] გენგეგმის დამუშავებას ქ.თბილისში, რუსთაველის გამზირის ნაწილის გარდაქმნას ქართული კულტურის, ხელოვნებისა და ტრადიციებისადმი მიძღვნილ ადგილად, რომელსაც ერთდროულად ენება ინოვაციური და შემოქმედებითი ხასიათის დანიშნულება. პროექტი მიზნად ისახავს რუსთაველის გამზირზე არსებული სხვადასხვა მუზეუმებისა და კულტურული ადგილების ღია სანახაობრივი ღია და მრავალფუნქციური პლატფორმის შექმნას, რაც საშუალებას მისცემს საზოგადოებას თავისუფლად გააცნონ ინფორმაცია საზოგადოებრივი საქმიანობის შესახებ. ის ღია იქნება საღამოობით, დღისით და შეავსებს ქალაქის სხვა ღირსშესანიშნაობებს, მათ შორის ტურიზმისა და სასტუმროს სექტორში. მას შემდგომ “Studio Milou”-ს არ გაუწყვეტია ურთიერთობა ქართულ კულტურულ ცხოვრებასთან და მისი 2020 წელს დაწყებული ნამუშევარი თბილისში არის ახალი [23] „ხელოვნების მუზეუმის“ პროექტი გუდიაშვილის ქუჩაზე. უკვე ღრმა და ფესვგამდგარი გახდა ურთიერთობა არქიტექტორსა და ქართულ კულტურულ სამუზეუმო სივრცეებს შორის და ჩამოსვლის დღიდან (დმანისით დაწყებული) ურთიერთობა ამ რეჟიმით გრძელდება ამჟამად დაპროექტების ეტაპზეა 2021 წელს დაწყებული [24] „დმანისის ვიზიტორთა ცენტრი“ და უკვე მისის მშენებლობის დაწყებისთვისაც ემზადება. დმანისის ჰომინიდების ბოლოდროინდელი აღმოჩენა ძვირფას ხედვას იძლევა ადამიანის ევოლუციის შესახებ. არქეოლოგიური და სამეცნიერო კვლევა ამ განსაკუთრებული ადგილის გარშემო წარმოადგენს სიუჟეტს, რომელიც ვითარდება არქეოლოგების, ისტორიული ანთროპოლოგების, ისტორიკოსებისა და სხვა მრავალფეროვანი სფეროს წარმომადგენელთა და

დაინტერესებულ პირთა მონაწილეობებით, აღმოჩენებით და ინტერდისციპლინარული ძალისხმევით.

2011 წელს გამოცხადებულ საერთაშორისო კონკურსში [25] „ქუთაისის დავით აღმაშენებლის სახელობის აეროპორტი“ გამარჯვებულად გამოვლინდა და პირველი თანამშრომლობა შედგა 1988 წელს ჩამოყალიბებულ არქიტექტურულ ბიურო „UNStudio“-სთან. დღეს უკვე მსოფლიოს ექვს ქვეყანაში წარმოდგენილი გუნდის სულისჩამდგემლები: „Ben van Berkel“ და „Caroline Bos“ ყოფილი კოპიტნარის აეროპორტის ადგილას დაბალბიუჯეტური ფრენებისათვის განკუთვნილ 12 000 კვადრატულ მეტრს ავითარებენ. „UNStudio“ – ს პროექტი ითვალისწინებს აეროპორტის დაგეგმვლს სამომავლო სრულყოფას, ასაფრენი ბილიკის გადასინჯვას, ლანდშაფტის გენერალურ გეგმას და ტერმინალის შენობას, ოფისებს, მეტეოროლოგიურ სადგურს და საჰაერო მიმოსვლის კონტროლის კომპლ. 55 მეტრის სიმაღლის საჰაერო მიმოსვლის მართვის კომპი და მისი დამხმარე ოფისი შექმნილია ტერმინალის დიზაინის შესავსებად. საგზაო მოძრაობის მართვის სალონი ზედა დონეზე ქმნის კომპლექსურ ფოკუსურ წერტილს, 360 გრადუსიანი ხედით მიმდებარე ლანდშაფტზე. ფართო და კომფორტული ინტერიერი უზრუნველყოფს ოპტიმალურად განლაგებულ სამუშაო ადგილს 4-8 ოპერატორისთვის. კომპლექსის ექსტერიერი მოპირკეთებულია პერფორირებული ფენის შრით ბეტონის ბირთვზე, რათა ქარი გამოიყენოს სავენტილაციო მიზნებისთვის. დიოდური შუქი კანსა და ბირთვს შორის აძლიერებს კომპლექსის შუქურ ეფექტს შებინდებისას და გამთენიისას ფერის ცვლილებით, როდესაც ქარის სიჩქარე ცვალებადია. ასევე მას მოსდევს 2017 წელს პროექტის განვითარების მეორე ეტაპი, სადაც უკვე გაზრდილ მგზავრთა ნაკადს შესაბამისი ინფრასტრუქტურით პასუხობენ. 2014 წელი მათ კვლავ გაიმარჯვეს ლისის ტბის მიმდებარედ საქართველოში სიდიდით პირველი საბანკო კორპორაციისთვის გამოცხადებულ კონკურსში [26], სადაც მათ ღირსეული და დახვეწილი მიდგომებით გულგრილი არავინ დატოვეს. თიბისი ბანკის ახალი შტაბის დიზაინი გვთავაზობს გადასვლას ტრადიციული, დახურული და ინტროვერტული სამუშაო მოდელიდან, რომელიც მანამდე იყო სასურველი საბანკო ინდუსტრიაში, მოქნილი ღია და რეაგირების სისტემისკენ. ახალი თიბისი ფორუმი გვთავაზობს კულტურულ კერას, რომელიც კატალიზატორი იქნება ქალაქის ახალი უბნის განვითარებისათვის, რაც ხელს შეუწყობს სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებას ფინანსური ცოდნის ცენტრისა და ინოვაციური პლატფორმის შექმნით. ახალი შტაბის ადგილმდებარეობა მთავარი მამოძრავებელი ინსპირაცია რჩება არქიტექტორთათვის. ლისის ტბის ბუნებრივ გარემოში თიბისი ფორუმი ახერხებს მუშაობის, კულტურისა და ბუნების გაერთიანებას საქართველოს დედაქალაქიდან ადგილობრივი ლანდშაფტისა და

ვენახების მწვანე მოგზაურობის ინტეგრირებულ ნაწილში. შთაგონებული ისტორიული მაღალმთიანი სოფელი შატილით, კომპებით და აივნებით ინსპირირებული, რომელიც სრულად მოიცავს მიმდებარე ლანდშაფტს. თიბისი ფორუმის დიზაინის კონცეფციაში ბუნების და არქიტექტურის შერწყმა მთავარ როლს ასრულებს. სულ რაღაც ერთი წლის ინტერვალით იქვე ლისის ტბის მიმდებარედ უკვე „ლისი დეველოპმენტი“ [27] ხდება ახალი დამკვეთი „UNStudio“-თვის და გვთავაზობენ ლისის ტბის მიმდებარე განაშენიანების არქიტექტურულ დაგვირგვინებას „Lisi Green Tower“-ის სახელით. 11 სართულიანი კოშკი, ასევე მოიცავს მცირე ბიზნესისთვის განკუთვნილ სივრცეებს მიწის დონეზე, საიდანაც იშლება ულამაზესი ხედი მდინარე მტკვრის ხეობაზე და სწრაფად განვითარებად ქალაქზე. შენობა, ინტეგრირებული კავშირით ახალ მწვანე პლაზასთან, იქნება „Lisi Veranda“ს განვითარების წამყვანი არქიტექტურული და ახალი საზოგადოებრივი კერა. „Lisi Green Tower“-ის დიზაინის კონცეფცია ემყარება ადგილობრივი და ვერნაკულარული ქართული "ვერანდის" ფენომენს და საცხოვრებელი პირობებისთვის ხელსაყრელი ჭკვიანი გადაწყვეტილებების კომბინაციას. ვერანდები ინტერაქციის ფართობად ქრება მრავალსართულიანი ბინის კომპლექსის ანონიმურ საზღვრებში. ვერანდები გულუხვად არის გაშენებული ბაღებით და მეზობლებთან ურთიერთობის საერთო სივრცეებს წარმოადგენს. მათი ბოლო ნამუშევარი არის 2017 წელს დაპროექტებული „Batumi Green Cape Spa Resort“ [28]. პროექტი მიმდებარე ბუნებრივი ლანდშაფტის დახვეწილი ანარეკლია. ტერიტორიის უნიკალური სუბტროპიკული კლიმატისა და ბათუმის ბოტანიკურ ბაღთან სიახლოვის გამო, სასტუმროს გარშემო არსებული გარემო ფლორისა და ფაუნის წარმოუდგენელ მრავალფეროვნებას გვთავაზობს. შედეგად მიღებული დიზაინი აერთიანებს ამ ეკოსისტემას კურორტში, რათა ხელი შეუწყოს ცნობიერების ამაღლებას და ხაზი გაუსვას კურორტის როლს, როგორც განკურნების საუკეთესო საშუალებას და ყურადღებას ამახვილებს ყოველდღიური ცხოვრებით გამოწვეული სტრესებისგან თავის დაღწევის საშუალებაზე. ამ მიზნით, საფეხურებიანი პლატფორმები მიჰყვება მთის ნაზ ფერდობს, რომელზეც მდებარეობს კურორტი, ბაძავს ლანდშაფტს და მოქმედებს როგორც მისი გაგრძელება. განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო ამ პლატფორმების ორიენტაციას, რათა მცენარეული საფარი მაქსიმალურად ყოფილიყო დაცული. ისინი მუერიდენ იმ ადგილებს, სადაც ხეების დიდი რაოდენობით მოჭრა იქნებოდა საჭირო. პლატფორმებზე ასევე მოცემულია შავი ზღვის პანორამული ხედები, რაც კიდევ უფრო ხაზს უსვამს კურორტის ჰარმონულ ჭერწყმას მის ბუნებრივ გარემოსთან.

შემდგომი არქიტექტურული სახე თბილისის „სასტუმრო ივერიის“ [29] შემფუთავი და მისი საერთაშორისო სასტუმროების ქსელის „Raddison Blu Iveria“-ს

არქიტექტურული სახის შემქმნელი, 1998 წელს ლოსანჯელესში დაარსებული „Graft Architects“ გახლავთ. დღეისათვის უკვე საკმაოდ დიდი გამოცდილების მქონე კომპანია რამდენიმე ქვეყანაში არის წარმოდგენილი საკუთარი ფილიალებით. მათი განმარტებით „პროექტის მიზანია ეგრეთ წოდებული საერთაშორისო სტილის ურბანული სივრცის ნაგებობად გარდაქმნა ქალაქის ცენტრალურ გარემოს გააზრებით და დღევანდელ სამყაროსთან შერწყმით. ბევრი ყოფილი კომუნისტური ქვეყანა "სოციალიზმის" დროინდელი არქიტექტურული ხატების გარდაქმნით ცდილობს საკუთარი იდენტურობის გამოხატვას განახლებული გრძნობით. იმავე დამკვეთის მიერ [30] მეორე ეტაპზე მოხდა პროექტის ფართომასშტაბიან ქალაქგეგმარებით დავალებაზე მუშაობა, სადაც „ვარდების მოედნის“ ერთიანი გეგმის შემუშავება გახდა საჭირო, მათ კი ეს დავალება შემდეგნაირად შეაფასეს: „ვარდების ახალი მოედანი ჩაფიქრებულია, როგორც ნაკვეთიანი ზედაპირი, რომელიც მიწის ზემოთ ცურავს. ის ქალაქის ცენტრში გადადის და აკავშირებს სხვადასხვა დონესა და სივრცეს. ახალი მოედანი ნაწილობრივ დახრილია, რაც მას აკავშირებს მიწისქვეშა უბნებთან, რომლებზეც თავდაპირველად მოედანი XX ს. 70-იან წლებში აშენდა და შექმნა ახალი საცალო და სარესტორნო ზონა, ჩამირულ ბაღებთან ერთად. მიწისქვეშა ბილიკებით სასტუმრო უკავშირდება რუსთაველის გამზირს. დიზაინი იღებს დედაქალაქის ტერასული ტოპოგრაფიის მკაფიო მახასიათებლებს და აცოცხლებს მრავალფეროვანი ურბანული ლანდშაფტის პოტენციალს. კერძო დამკვეთებიდან თავის დაღწევის შემდგომ მათ ერგოთ ბედნიერება [31] 2017 წელს შეედგინათ უკანასკნელი პროექტის ესკიზის „საქართველოს რკინიგზის სათავო ოფისი“. მიუხედავად იმისა რომ პროექტი დღემდე განუხორციელებელია, მისი ნახვისას ნამდვილად გულწრფელად გსურს არსებული სივრცის ნაცვლად არსებობდეს ისეთი განვითარებული ქალაქგეგმარებითი სივრცე, რომელიც თუნდაც ამ არქიტექტურულ ჯგუფმა შემოგვთავაზა.

ტექსტში გამოყენებული წყაროები:

1. Border Checkpoint „J.MAYER.H Architects“ - ის ოფიციალური ვებგვერდი, 2011 წელი.
<https://www.jmayerh.de/6-0-Border-Checkpoint.html>
2. Terra Karavana „J.MAYER.H Architects“ - ის ოფიციალური ვებგვერდი, 2010 წელი.
<https://www.jmayerh.de/24-0-Terra-Karavana.html>
3. Queen Tamar Airport „J.MAYER.H Architects“ -ის ოფიციალური ვებგვერდი, 2010 წელი.

- <https://www.jmayerh.de/24-0-Terra-Karavana.html>
4. Police Station „J.MAYER.H Architects“- ის ოფიციალური ვებგვერდი, 2011 წელი.
<https://www.jmayerh.de/110-0-Police-Station.html>
  5. House Of Justice „J.MAYER.H Architects“- ის ოფიციალური ვებგვერდი, 2011 წელი.
<https://www.jmayerh.de/109-0-House-of-Justice---Civic-Centre.html>
  6. Pier Sculpture – Lazika „J.MAYER.H Architects“ - ის ოფიციალური ვებგვერდი, 2012 წელი.
<https://www.jmayerh.de/122-0-Pier-Sculpture.html>
  7. Saakashvili Presidential Library „J.MAYER.H Architects“- ის ოფიციალური ვებგვერდი, 2014 წელი.
<http://www.spl.ge/en/about/architecture/>
  8. Rest Stop Gori „J.MAYER.H Architects“ - ის ოფიციალური ვებგვერდი, 2011 წელი.
<https://www.jmayerh.de/112-0-Rest-Stops-Gori.html>
  9. Akhalkalaki Railway Station „J.MAYER.H Architects“- ის ოფიციალური ვებგვერდი, 2018 წელი.
<https://www.jmayerh.de/130-0-Railway-Station.html>
  10. Pipia Panorama „J.MAYER.H Architects“- ის ოფიციალური ვებგვერდი, 2018 წელი.
<https://www.jmayerh.de/187-0-PipiaPanorama.html>
  11. Ministry of Internal Affairs, “Michele De Lucchi, AMD Circle”- ის ოფიციალური ვებგვერდი, 2009 წელი.
  12. Bridge of Peace, “Michele De Lucchi, AMD Circle”- ის ოფიციალური ვებგვერდი, 2010 წელი.
<https://amdlcircle.com/projects/bridge-of-peace>
  13. Medea Hotel, “Michele De Lucchi, AMD Circle”- ის ოფიციალური ვებგვერდი, 2011 წელი.
<https://amdlcircle.com/projects/medea-hotel>
  14. Batumi Law Courts, “Michele De Lucchi, AMD Circle”- ის ოფიციალური ვებგვერდი, 2011 წელი.
<https://amdlcircle.com/projects/public-service-hall>
  15. Rhike Park, “Massimiliano and Dorian Fuksas”- ის ოფიციალური ვებგვერდი, 2011 წელი.
<https://fuksas.com/rhike-park/>

16. The Tbilisi Public Service Hall, “Massimiliano and Dorian Fuksas” - ის ოფიციალური ვებგვერდი, 2012 წელი.
<https://fuksas.com/tbilisi-service/>
17. Georgian Cheographic Centre, “Henning Larsen” - ის ოფიციალური ვებგვერდი, 2006 წელი.
<https://archello.com/project/georgian-cheographic>
18. Batumi Aquarium, “Henning Larsen” - ის ოფიციალური ვებგვერდი, 2010 წელი.
<https://henninglarsen.com/en/news/archive/2011/05/03-batumi-aquarium-named-architecture-of-the-year>
19. Krtsanisi Villa Residence, “Henning Larsen” - ის ოფიციალური ვებგვერდი, 2016 წელი.
<https://propertygeorgia.ge/en/media/news/159-upcoming-gated-community-krtsanisi-residence>
20. Hotel Agobili Abastumani, “Henning Larsen” - ის ოფიციალური ვებგვერდი, 2021 წელი.
<https://henninglarsen.com/en/projects/1000-1099/1080-hotel-agobili-abastumani/>
21. Dmanisi Archaeological Site, “Studio Milou”-ს ოფიციალური ვებგვერდი, 2009 წელი.
<https://www.studiomilou.sg/projects/archaeological-site-of-dmanisi-georgia/>
22. Masterplan of the National Museum of Georgia, “Studio Milou”-ს ოფიციალური ვებგვერდი, 2009 წელი.
<https://www.studiomilou.sg/projects/masterplan-of-the-national-museum-of-georgia/>
23. Tbilisi Fine Arts Museum, “Studio Milou”-ს ოფიციალური ვებგვერდი, 2020 წელი.
<https://www.studiomilou.sg/projects/tbilisi-fine-arts-museum-tbilisi-georgia/>
24. Dmanisi Visitor Centre, “Studio Milou”-ს ოფიციალური ვებგვერდი, 2021 წელი.
<https://www.studiomilou.sg/projects/dmanisi-visitor-centre-dmanisi-georgia/>
25. Kutaisi International Airport, UNStudio” -ს ოფიციალური ვებგვერდი, 2021 წელი.
<https://www.unstudio.com/en/page/12053/kutaisi-international-airport>
26. TBC Forum, UNStudio” -ს ოფიციალური ვებგვერდი, 2014 წელი.
<https://www.unstudio.com/en/page/11731/tbc-forum>
27. Lisi Green Tower, UNStudio” -ს ოფიციალური ვებგვერდი, 2015 წელი.
<https://www.unstudio.com/en/page/11732/lisi-green-tower>
28. Green Cape SPA Resort, UNStudio” -ს ოფიციალური ვებგვერდი, 2017 წელი.
<https://www.unstudio.com/en/page/11730/green-cape-spa-resort>
29. Hotel Iveria, “Graft Architects” -ის ოფიციალური ვებგვერდი, 2008 წელი.

<https://graftlab.com/en/projects/hotel-iveria>

30. Rose Square, “Graft Architects” -ის ოფიციალური ვებგვერდი, 2016 წელი.

<https://graftlab.com/en/projects/rose-square>

31. Rose Square, “Graft Architects” -ის ოფიციალური ვებგვერდი, 2017 წელი.

<https://graftlab.com/en/projects/georgian-railway-head-offices>

რეზიუმე

ნაშრომი „მიმდინარე საუკუნეში საქართველოში მომუშავე უცხოელ არქიტექტორთა კვალი“ წარმოგვიდგენს მიმდინარე საუკუნეში შესრულებული იმ პროექტების ჩამონათვალს, რომელზეც იმუშავეს უცხოელმა არქიტექტორებმა საქართველოში. საბჭოთა მემკვიდრეობის ფონზე არქიტექტურულ სარბიელზე გამოჩნდნენ უცხოელი არქიტექტორები, რომელთა შემოდიდებაც, პროექტების შინაარსიდან გამომდინარე, ხშირ შემთხვევაში ქვეყნის ხელისუფლების დაინტერესებით ხდებოდა. ასე განხორციელდა დღემდე უკვე მრავალი არქიტექტურული ნაწარმოები უცხოელ არქიტექტორთა მეშვეობით. მათ შორის არის ისეთი პროექტებიც, რომელთა მხოლოდ კვალი არსებობს და რეალურად არ განხორციელებულა. დღეისთვის უკვე მრავალრიცხოვან არქიტექტორთა შემოქმედების წარმოჩინებით შესაძლებლობა გვეძლევა, გაკეთდეს ანალიზი, სადაც დავინახავთ თუ როგორ იგეგმებოდა ასეთი პროექტების დაწყება და ჩანაფიქრის წარმატებით ბოლოში მიყვანა ან სულაც შუა გზაზე დასრულება. ის შეეცდება დაგვანახოს ქართული არქიტექტურული საზოგადოების დამოკიდებულება ამ პროექტების მიმართ, აგრეთვე დაგვანახოს თავად არქიტექტორთა მიდგომები და ქვევები უცხო ქვეყნის არქიტექტურულ სივრცეში მუშაობის სხვადასხვა ეტაპზე.

“Traces of Foreign Architects Working in Georgia in the Current Century”

Shavishvili N., Namgaldze Z.

Resume

The work presents implemented in the current century list of projects on which foreign architects have worked in Georgia. Against the background of the Soviet heritage, foreign architects appeared on the architectural track, whose influx was often in the interest of the country's government due to the content of the projects, so many architectural works by foreign architects have come to date. By presenting the creativity of numerous architects, we have the opportunity to analyze where we will see how such projects were planned to start

and successfully complete the idea at the bottom or even in the middle of the process. The work will try to show the attitude of the Georgian architectural community towards these projects, as well as the various approaches and behaviors of the architects themselves during the stages of working in the architectural space of a foreign country.

“Следы иностранных архитекторов, работающих в Грузии в текущем веке”

Шавишвили Н., Намгаладзе З.

Резюме

В данной работе представлен список реализованных в текущем веке проектов, над которыми иностранные архитекторы работали в Грузии. На фоне советского наследия на архитектурном треке появились иностранные архитекторы, наплыв которых по содержанию проектов часто отвечал интересам властей страны. Вот сколько архитектурных произведений, созданных зарубежными архитекторами, дошло до наших дней, и среди них есть проекты, единственные следы которых существуют и не реализованы в реальности. Представление творений многочисленных архитекторов сегодня дает нам возможность для анализа, где мы увидим, как такие проекты были запланированы, чтобы начать и успешно завершить идею в начале или даже посередине прогресса. Данная работа попытается показать отношение грузинского архитектурного сообщества к этим проектам, а также розмичные подходы и поведение самих архитекторов на этапах работы в зарубежном архитектурном пространстве.

თანამედროვე თეატრალურ-მუსიკალური ნაგებობების
ფორმათქმნადობის თავისებურებანი

მიძიგური მ.

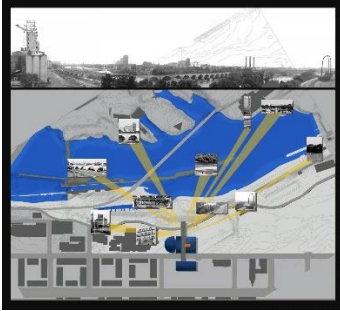
პროფესორი

ხუნდაძე ე.

დოქტორანტი

სანახაობრივი ნაგებობების წარმოქმნის მიზეზი სტიქიური სარიტუალო პროცესის ორი მთავარი მონაწილის - აქტიური (შემსრულებლების) და პასიური (ადმძმელების) ერთ, ფუნქციურად გამართულ, ორივე მონაწილისთვის კომფორტულ სივრცეში მოქცევის მიზანი გახდა. დაარსებიდან დღემდე ამგვარი ნაგებობების ფორმათქმნადობა, უპირველეს ყოვლისა, პროცესის ნაირსახეობას უკავშირდება, თუმცა ყურადსაღებია სხვა ფაქტორებიც, რაც სხვადასხვა მოცემულობაში განსხვავებული კომპოზიციური თუ არქიტექტურული გადაწყვეტის საფუძველი ხდება. წინამდებარე სტატიაში შევეცდებით მიმოვიხილოთ XXI საუკუნის თეატრალურ-მუსიკალური სანახაობრივი ნაგებობების დარბაზთა ტიპების მიხედვით განსხვავებული რამდენიმე მაგალითი და მათი ფორმათქმნადობის მიზეზები.

არქიტექტორ ჟან ნუველის გათრის თეატრი („Guthrie Theatre“) მდებარეობს მინეაპოლისის (აშშ) ინდუსტრიულ კვარტალში, მდინარე მისისიპის პირას, ქარხნების, ამწეების, ხიდებისა და ინდუსტრიული შენობების გარემოცვაში (სურ. 1). ცხადია, რომ სწორედ ეს გარემოება უბიძგებს ავტორს შექმნას ინდუსტრიული ხასიათის არქიტექტურა და საამკარაოზე გამოიტანოს თეატრის რთული სპეციფიკა, რომელიც ერთგვარ საწარმოს მოგვაგონებს (სურ. 2, სურ. 3).

სურ. 1

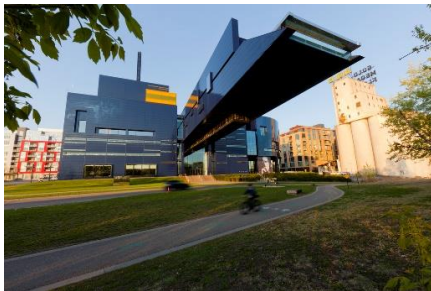

სურ. 2

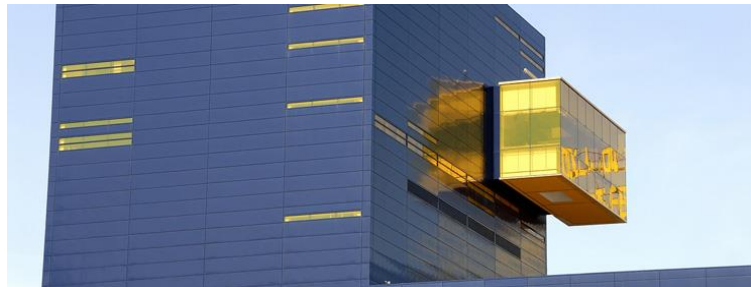

სურ. 3

ეს ინდუსტრიული და ამავე დროს მკაცრი გეომეტრიული ფორმები მოპირკეთებულია ლურჯი ფერის კომპოზიტიური პანელებით, რომლებშიც ირეკლება მინეაპოლისის ინდუსტრიული კვარტალი. თეატრი საკმაოდ საინტერესო, შთამბეჭდავი და თამამია მისი სხვადასხვა ტიპის კონსოლური არქიტექტურითაც, ერთ-ერთი კონსოლი, რომლის სიგრძე 53 მეტრია, მოგვაგონებს უსასრულო ხიდს და წარმოადგენს საჯარო სივრცეს, ბელვედერს, საიდანაც ხედი იშლება მდინარე მისისიპიზე (სურ. 4). არქიტექტორს კონტრასტის შესაქმნელად ლურჯი ფერის შედარებით მძიმე, ყრუ კოლოფზე გამოყენებული აქვს ყვითელი ფერის მსუბუქი, გამჭვირვალე მოცულობა, რომელიც მზის ჩასვლისას ხდება სრულიად ოქროსფერი და მნახველს ყოველთვის უტოვებს შეკითხვას თუ რა ხდება შიგნით. სივრცე წარმოადგენს ერთგვარ მოსაცდელს, რომლითაც შევდივართ ე.წ. „studio black box“-ში (სურ. 5).

სურ. 4

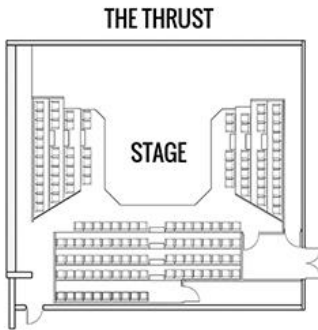

სურ. 5

გათრის თეატრი შედგება სამი ტიპის მაყურებელთა დარბაზისაგან:

1. რალფ რაფსონის (Ralph Rapson) და ტაირონ გათრის (Tyrone Guthrie) სახელობის 1100 მაყურებელზე გათვლილ დარბაზში სცენა მაყურებელთა სივრცით სამი მხრიდან არის გარშემორტყმული (სურ. 6). ასეთი ტიპის სასცენო განლაგება დღესდღეობით ძალიან გავრცელებული და მოთხოვნადი ფორმაა მცირე დრამატულ თეატრებში. ის წარმოადგენს ერთ სივრცეში გაერთიანებულ სამაყურებლო და სასცენო ნაწილს ე.წ. „Thrust stage“-ს (სურ. 7). მისი ფორმა მოდის ანტიკური ბერძნული ამფითეატრის (სურ.

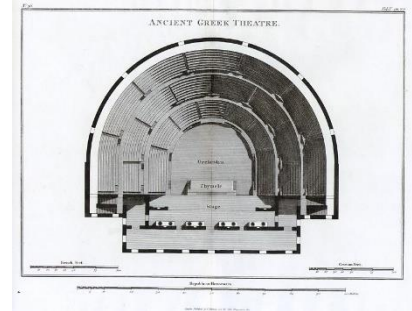
8) სათავეებიდან, ანუ სცენა სამი მხრიდან გარშემორტყმულია მაყურებელთა ადგილებით და შემოჭრილია საკმაოდ ღრმად ამ სივრცეში. წარმოდგენა იმართება დარბაზის შუაგულში, რაც მაყურებელს უქმნის მასში ჩართულობის ილუზიას.

სურ. 6

სურ. 7

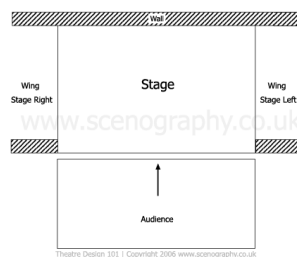
სურ. 8

საგულისხმოა, რომ „Thrust stage“ ჯერ კიდევ შუასაუკუნეების ინგლისში იყო გამოყენებული დედოფალ ელისაბედ I-ის დროს.

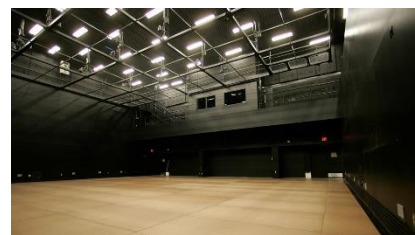
2 . მაკგუარის დარბაზი (McGuire Proscenium Stage) (სურ. 9) პროსცენიუმის ტიპისაა, ანუ მაყურებელთათვის განკუთვნილი და სასცენო სივრცეები ერთმანეთისგან გამოყოფილია პროსცენიუმის კედლით და ორ დამოუკიდებელ „კოლოფშია“ განთავსებული. პროსცენიუმის კედლის წინ ავანსცენაა, რომელიც შეჭრილია მაყურებელთა სივრცეში, ხოლო კულისები კედლის უკანაა განვითარებული. ასეთი დარბაზები ყველაზე ხშირია მოზრდილი ტიპის დრამატულ თეატრებში (სურ. 10).

სურ. 9

სურ. 10

სურ. 11

3 . ე.წ. „studio black box“ 250 მაყურებელზე გათვლილი მართკუთხა დარბაზია შავი კედლებითა და შავი ჭერით. აქ არ არის დამონტაჟებული მაყურებელთა ადგილები და სცენა, ამიტომ ის საშუალებას იძლევა მოეწყოს სხვადასხვა ტიპის დადგმები (სურ. 11). ამდენად, გათრის თეატრის კომპოზიციური გადაწყვეტა და ფორმათქმნადობა ინსპირირებულია გარემოცვის ხასიათით და განპირობებულია დარბაზთა ტიპებით.

არქიტექტურული კომპანია „Bing Tom architect“-ის ვაშინგტონის „Arena Stage“-ის პროექტი, რომლის მშენებლობაც 2010 წელს დასრულდა, შესანიშნავი მაგალითია იმისა, თუ როგორ შეიძლება რეკონსტრუქციის საშუალებით სული ჩაბერო მემკვიდრეობით დატოვებულ ორი სხვადასხვა ტიპის, გვერდიგვერდ განთავსებულ თეატრს. არქიტექტორებმა ამ ორი თეატრიდან დატოვეს მხოლოდ მაცურებელთა დარბაზები: ფიშანდლერის (Fishandler) სახელობის 826 - კაციანი დარბაზი ცენტრში განთავსებული სცენით (არქიტექტორი ჰარი ვიისი (Harry Wees), 1961), კრიგერის (Kreeger) სახელობის 514 მაცურებელზე გათვლილი პროსცენიუმის ტიპის წრიული ფორმის დარბაზი (1971); (სურ. 12), თანამედროვე ექსპერიმენტული კოგოდ კრედლის (Kogod Cradle) სახელობის წრიული ფორმის დარბაზი, რომელიც პროექტის ავტორებმა მოაქციეს ტალღოვანი კონსოლური გადახურვის ქვეშ (სურ. 13). ამრიგად, საერთო ფოიეს საშუალებით ინტერიერში შექმნილია ქუჩის ილუზია, რაც შიდა სივრცეში შემოჭრილი სხვადასხვა ტიპის დარბაზების არქიტექტურის აღქმის შესაძლებლობას იძლევა (სურ. 14, სურ. 15).

სურ. 12

სურ. 13

სურ. 14

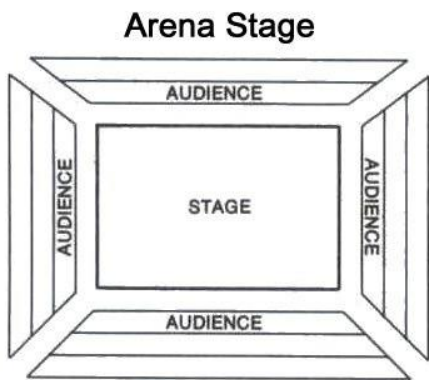

სურ. 15

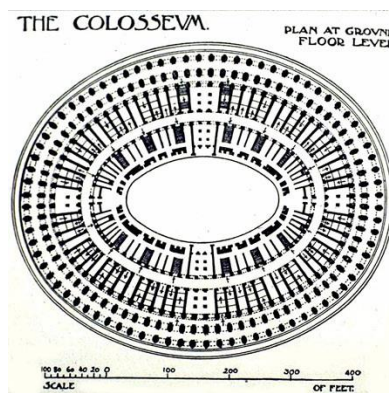
ამ რეკონსტრუქციის პროექტის ერთ-ერთი მთავარი დარბაზი „Arena stage“-ია. „Arena stage“ დრამატული თეატრის ისეთი დარბაზია, სადაც წარმოდგენა ვითარდება ცენტრში და მაცურებელთათვის განკუთვნილი ადგილები მთლიანად მის გარშემოა განთავსებული (სურ. 16). ეს კომპოზიციური გადაწყვეტა პირველად გამოჩნდა

ანტიკური რომის ამფითეატრებში (სურ. 17). დღეს მსგავსი ფორმა შესაძლებელია შეგვხვდეს მუსიკალურ საკონცერტო (vineyard style) თუ მრავალპროფილურ საკონცერტო დარბაზებში, ღია ცის ქვეშ მოწყობილ თუ დრამატული წარმოდგენისთვის ან სპორტული სანახაობებისთვის განკუთვნილ სივრცეებში, ცირკში და სხვა. ასეთი კომპოზიციური სქემა სამაყურებლო დარბაზის ყველა წერტილიდან სცენის ერთნაირად აღქმას განაპირობებს და ე.წ „end stage“- ისგან განხვავებით მაყურებელი, სცენასთან ერთად, ხედავს მის საპირისპიროდ მჯდარ მაყურებელსაც. „arena stage“-ს არ გააჩნია კულისები და მსახიობები გამოდიან მაყურებელთა ადგილებს შორის არსებული გამოსასვლელიდან. ამგვარ დრამატულ თეატრებში სირთულეს წარმოადგენს მსახიობის მოძრაობის სქემა ის სულ მაყურებლის ხედვის არეალში უნდა იყოს, ამავდროულად, მინიმალურად უნდა აღიქმებოდეს ზურგის მხრიდან; შესაბამისად, მაყურებლებიც მეტად არიან ჩართულები წარმოდგენაში. ცხადია, სპეციფიკურია სცენის მოწყობაც, რადგან სასცენო დეკორაცია ერთდროულად აღქმადიც უნდა იყოს ყველა მხრიდან და არ უნდა უშლიდეს წარმოდგენას ხელს. დარბაზის ამგვარმა წყობამ მნიშვნელოვნად იმოქმედა მოცულობის პირამიდულ ფორმაზე. თითოეული დარბაზი დამოუკიდებელ ფორმას იძენს და ამავე დროს ერთიანი კომპოზიციის კომპონენტია.

სურ. 16

სურ. 17

დალასის თეატრი არქიტექტურული კომპანიების REX -ისა და OMA-ს ერთობლივი ნამუშევარი, ინოვაციურია მისი ტრანსფორმირებადი დარბაზით ისეთი მცირე ტიპის, ექსპერიმენტული, თეატრალური დადგმებისთვის, რომელსაც მოქნილი, თავისუფალი სივრცე სჭირდება. დალასის თეატრის ინდუსტრიული საწყობი იდეალური სივრცე აღმოჩნდა ამგვარი წარმოდგენებისთვის, რასაც შედეგი ადასტურებს.

არქიტექტორებმა შექმნეს (2001-2009 წ) ინდუსტრიული ტიპის ვერტიკალურად განვითარებული შენობა, რომელიც მოძრავი მექანიზმების საშუალებით, ერთი

ლილაკის დაჭერით, დარბაზს სამ სხვადასხვა ტიპად გარდაქმნის. პირველი ტიპი არის „Thrust stage“ (სურ. 18), მეორე სწორი ზედაპირის მქონე ერთიანი სივრცეა, სადაც შესაძლებელია სხვადასხვა ტიპის დადგმების და ღონისძიებების განხორციელება (სურ. 19), მესამე ტიპი კი წარმოადგენს დარბაზს განაპირა სცენით და მის წინ სამაყურებლო „პარტერული“ ადგილებითა და იარუსებით (სურ. 20).

სურ. 18

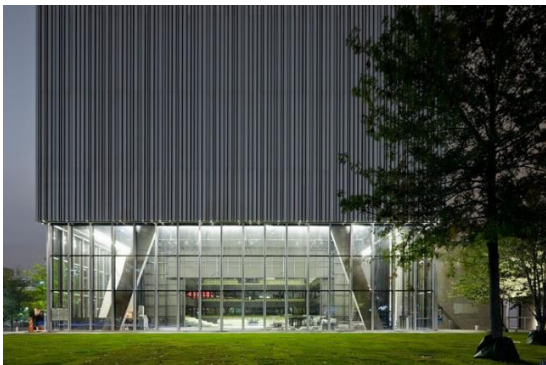

სურ. 19

სურ. 20

დარბაზის ორიგინალურობას ასევე განაპირობებს მოცულობის შემინული „კოლოფის“ სახით გადაწყვეტა, რომელიც საჭიროების შემთხვევაში იხსნება და ისეთივე კავშირშია გარემოსთან და რელიეფთან, როგორც ანტიკური ბერძნული თეატრები. ამგვარად, შენობის ექსტერიერში გამოაშკარავებულია თეატრის ფუნქციური დიფერენცირება საპარადო (საზოგადოებისთვის მისაწვდომ, ე.წ. „front of house“) და სამუშაო (სტუმრისთვის დაფარულ, საშინაო ე.წ. „back of house“) სივრცეებად, რაც არა ჰორიზონტალურად, არამედ ვერტიკალურადაა დალაგებული. ნულოვან ნიშნულზე განთავსებული ე.წ. „front of house“-ის მოცულობის გამჭვირვალობა და გარე სივრცისკენ გახსნილი ხასიათი უპირისპირდება ზედა სართულის ე.წ. „back of house“-ის ლითონის უჟანგავი მილებისგან შეფუთულ დახურულ კუბს. შეიძლება ითქვას, დალასის თეატრის ფორმათქმნადობას, ფუნქციური, პროგრამული მოთხოვნების ოპტიმალურ გადაწყვეტას, თანამედროვე ტექნოლოგიების შესაძლებლობების მიზანმიმართული, გონივრული გამოყენება განაპირობებს (სურ. 21, სურ. 22, სურ. 23).

სურ. 21

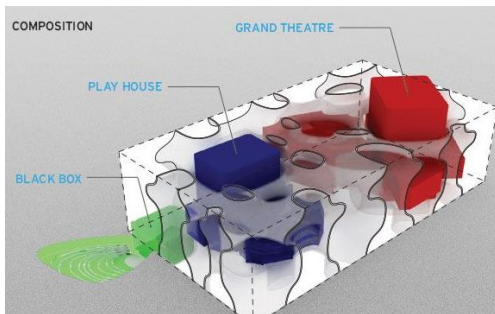

სურ. 22

სურ. 23

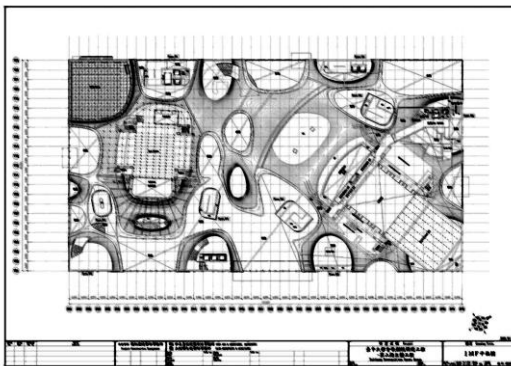
იაპონელი არქიტექტორი ტოიო იტო განთქმულია მისი უკიდურესად კონცეპტუალური პროექტებით, სადაც ის ფიზიკურ და ვირტუალურ სამყაროს უსადაგებს ერთმანეთს. ამის დასტურია ტაიჩუნგის ოპერა. ოპერის თეატრის დარბაზის გეგმარებით სტრუქტურაში არქიტექტორი რაიმე სიახლის შემოტანას არ ცდილობს. ის ირჩევს კლასიკური ტიპის გეგმარებით სტრუქტურას, სადაც ძირითადად პროსცენიუმის ტიპია გამოყენებული სცენისა და დარბაზის მოწყობისას, მაგრამ დრამატული თეატრებისგან განსხვავებით ოპერისა და ბალეტის თეატრებს სცენის უკანა მხარეს ემატება არიერსცენა. ოპერის შენობის უჩვეულო ხასიათს არა გეგმარებითი სტრუქტურა, არამედ ტოიო იტოს არაორდინალური კონცეპტუალური ხედვა განაპირობებს. ოპერის სივრცეების გამოსაყოფად ავტორმა გამოიყენა ადამიანის მილოვანი ღეროების იდეა (სურ-24, სურ. 25). მან შექმნა სამგანზომილებიანი ბადე, სადაც ვერტიკალურ ღეროებს დაუკავშირა ჰორიზონტალური ღეროები და მათ გადაკვეთებში გაანაწილა სხვადასხვა სივრცე (სურ. 26, სურ. 27), როგორებიცაა: ფოიე, კაფეები, ვერტიკალური კომუნიკაციები, საკონფერენციო სივრცეები და სამი სხვადასხვა ტიპის თეატრი (დიდი თეატრი 800 მაყურებელზე, მცირე 200 მაყურებელზე, „studio black box“) (სურ. 28).

სურ. 24

სურ. 25

სურ. 26

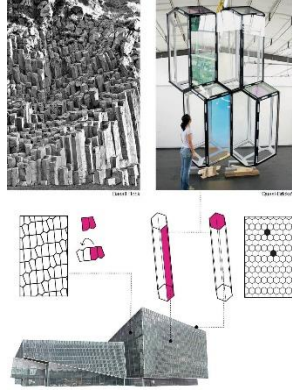

სურ. 27

ერთ-ერთ ინტერვიუში იგი ამბობს „მე შევეცადე შემექმნა ოპერის ისეთი არქიტექტურა, რომლის ინტერიერიც და ექსტერიერიც ერთი მანერით იქნება გაერთიანებული, ისევე როგორც ადამიანის ორგანოები, მაგალითად ცხვირი, ყური და პირი“. ეს იდეა ყველაზე ნათლად შენობის ჭრილში აღიქმება - გიჩნდება ილუზია, რომ ფუნქციები გადანაწილებულია თეთრი ბეტონის გამოქვაბულის ტიპის შეჭრილ სივრცეებში, სადაც ჭერი, კედელი თუ იტაკი ერთიანია. არქიტექტორის ჩანაფიქრი ამოცნობადია ოპერის გარემოცვის ზედხედშიც მან მართკუთხა მოცულობაში მილოვანი ღეროები ისე გადაანაწილა, რომ ისინი წარმოაჩინა იმ ბაღის გეგმარების ორგანულ გაგრძელებად, სადაც შენობაა განთავსებული (სურ-27).

დანიელი არტისტის **ოლაფურ ელიასონის** და არქიტექტურული კომპანია **"Henning Larsen Architects"**-ის ერთობლივი ნამუშევარი, საკონცერტო დარბაზი რეიკიავიკში, ნამდვილ მოვლენად იქცა და სამრთლიანად დაიმსახურა 2013 წლის ევროპის გაერთიანების მის ვან დერ როეს პრემია თანამედროვე არქიტექტურაში.

კომპლექსი, რომელიც ქალაქის ცენტრში ატლანტიკის ოკეანის სანაპიროს ძველ ნავსადგომთან მდებარეობს, მინის გარსში მოქცეულ სამი ტიპის საკონცერტო დარბაზს, სარეპეტიციო დარბაზებს, საკონფერენციო და საზოგადოებრივ სივრცეებს მოიცავს (საერთო ფართი 28.000 მ²). კომპლექსიდან ყველაზე მასშტაბური (1800 - ადგილიანი) საკონცერტო დარბაზი ე.წ. „shoe box“-ის ტიპისაა („ფეხსაცმლის ყუთის“ ფორმის დარბაზი, რომელშიც სცენა ბოლოშია, სამაყურებლო ადგილები კი მის წინ) მომრგვალებული კუთხეებით (სურ. 33), რომლის ინტერიერი მთლიანად აგრესიული წითელი ფერის აკუსტიკური პანელებითაა დაფარული, და მაყურებელში საოცარ ეფექტს იწვევს. არქიტექტორებმა მთელი კომპლექსი დიდი მინის სტრუქტურული გარსის ქვეშ მოაქციეს, რომლის დიზაინიც განათებისა და შუქ-ჩრდილის დიდოსტატს **ოლაფურ ელიასონს** მიანდეს. აქ არტისტმა გამოიყენა მის ბავშობაში ისლანდიის მდიდარ ბუნებაში დანახული ბუნების ელემენტები და შენობის სამხრეთი ფასადი შემოსა ისეთი გარსით, რომლის თითოეული პრიზმა-მოდული სხვადასხვა ფერის მინებით ბაზალტის კლდის ნამტვრევის, კრისტალის თუ კალეიდოსკოპური ფრაგმენტის ასოციაციას იწვევს (სურ. 28). თითოეული მინის პრიზმული კაფსულა ელობება სანაპიროდან მომავალ ხმაურს და თითქოს იცავს მისგან ინტერიერს. ფერადი მინა, რომელიც ამ სტრუქტურის მთავარი მხატვრული ელემენტიცაა, ისეთი სიხშირით არის გამოყენებული, რომ ზედმეტად არ გადატვირთოს თვალი.

სურ. 28

სურ. 29

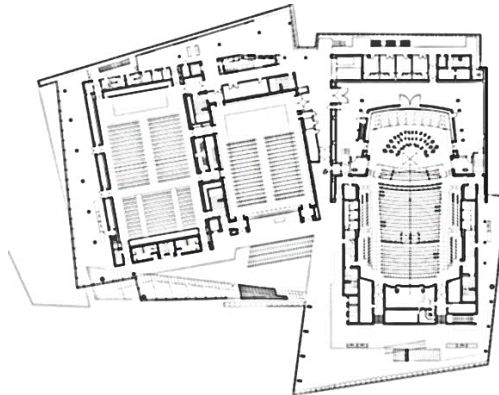
სურ. 30

სურ. 31

სურ. 32

სურ. 33

ისინი ისეა ერთმანეთის მიმართ განლაგებული, რომ თითოეული ირეკლავს მოპირდაპირეს (სურ. 29). შეიძლება ითქვას, რომ მინის სტრუქტურული გარსი ინოვაციური, განსაკუთრებული მიგნებაა, რომელიც როგორც ექსტერიერის, ასევე

ინტერიერის ცხოველხატულობას უზრუნველყოფს. ის შთამბეჭდავია დროის ნებისმიერ მინაკვეთში - დილას, როდესაც მზის სხივებისგან სრულიად ოქროსფერი ხდება (სურ. 30) თუ საღამოს, როდესაც ის წყალს ირეკლავს და ყინულის კრისტალს მოგვაგონებს (სურ. 31). ფოიეში სარკის ნატეხებისგან მოწყობილი ჭერი სხვადასხვა რაკურსით ირეკლავს პრიზმული სტრუქტურებისგან შექმნილ ფერადი მინის ფასადს და კიდევ უფრო ამოუცნობს ხდის მას (სურ. 32). ალბათ, სადავო არაა, რომ ჰარპას საკონცერტო კომპლექსის ფორმას დარბაზთა ერთიან სივრცეში მოქცევა განსაზღვრავს, მაგრამ ამგვარად მიღებული ფორმის მაღალეფექტურობას მისი მინის სტრუქტურული გარსით შემოსვა განაპირობებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. <http://www.jeannouvel.com/en/projects/theatre-guthrie/>
უკანასკნელად გადამოწმებულია - 27.03.2020
2. <https://www.archdaily.com/89124/arena-stage-bing-thom-architects>
უკანასკნელად გადამოწმებულია - 27.03.2020
3. <https://www.archdaily.com/12521/wyly-theatre>
უკანასკნელად გადამოწმებულია - 27.03.2020
4. <https://www.designboom.com/architecture/toyo-ito-taichung-metropolitan-opera/>
უკანასკნელად გადამოწმებულია - 27.03.2020
5. <https://archello.com/project/harpa>
უკანასკნელად გადამოწმებულია - 27.03.2020

რეზიუმე

სტატიაში გაანალიზებულია XXI საუკუნის დარბაზთა ტიპების მიხედვით განსხვავებული თეატრალურ-მუსიკალური სანახაობრივი ნაგებობების რამდენიმე მაგალითი და მათი ფორმათწარმოქმნის მიზეზები. განხილული მაგალითების საფუძველზე გამოვლინდა სხვადასხვა ტიპის სანახაობრივი ნაგებობების ფორმათქმნადობის რამდენიმე მნიშვნელოვანი ასპექტი, რომელთაგან კონკრეტულ შემთხვევაში ცალკეულის, როგორც განმაპირობებელი ფაქტორის უპირატესობა გამოიკვეთა. ინოვაციური ტექნოლოგიები, გარემო ფაქტორები, კონტექსტის თავისებურებები, არქიტექტორის თავისებური ბიოლოგიური მოდულებით შთაგონებული კონცეპტუალური ხედვა - ეს ის ასპექტებია, რაც სტატიაში განხილული არქიტექტურული ნაწარმოებების ორიგინალობას და ინდივიდუალობას განსაზღვრავს.

Some Features of Shaping Modern Theatrical and Musical Buildings

Dzidziguri M.,

Khundadze E.

Resume

The architectural features of several theatrical and musical entertainment buildings of the XXI century are examined and analyzed in the article. Based on this, several important aspects of shaping various types of buildings have been identified. In these aspects, the advantage of the particular case as a conditioning factor was emphasized. Innovative technologies, features of the environment and context, the conceptual vision of the architect inspired by peculiar biological modules - these are the factors that determine the originality and individuality of the design works considered in this article.

Некоторые особенности формообразования современных театрально-музыкальных сооружений

Дзидзигури М.,

Хундадзе Е.

Резюме

В статье рассмотрены и проанализированы архитектурные особенности нескольких театрально-музыкальных зрелищных сооружений XXI века. На этой основе в каждом конкретном случае выявлены конкретные аспекты причины их формообразования и выделены как наиболее доминирующие. Инновационные технологии, особенности среды и контекста, концептуальное видение архитектора инспирированное особыми биологическими модулями - это те факторы, которые определяют оригинальность и индивидуальность архитектурных произведений рассмотренных в данной статье.

სანახაობრივი - თეატრალური და მუსიკალური ნაგებობები ჩასახვიდან თანამედროვეობამდე

ბიბიგური მ.

პროფესორი

ხუნდაძე ე.

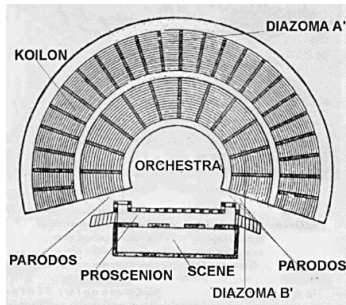
დოქტორანტი

სტატიაში განხილულია თეატრების, მუსიკალური სანახაობრივი ნაგებობების ტიპების სახეცვლილება ანტიკური პერიოდიდან დღევანდელობამდე. თეატრალური შენობების განხილვა მნიშვნელოვანია სწორედ იმ ადგილიდან დავიწყოთ, სადაც პირველად ჩამოყალიბდა დრამატურგია. თეატრალურ სანახაობათა საწყისები შეიმჩნევა ჯერ კიდევ საზოგადოების განვითარების ადრეულ საფეხურზე საბერძნეთში. თავდაპირველად თეატრალური წარმოდგენები დაკავშირებული იყო პრიმიტიულ რელიგიურ კულტებთან და დიონისესადმი მიძღვნილ ზეიმებთან. ასეთი ტიპის წარმოდგენები იმართებოდა მოედანზე. ეს გარკვეულ უხერხულობას ქმნიდა, რადგან მაყურებელი ხელს უშლიდა მსახიობებს და ამასთანავე უკანა რიგებიდან ვერ ხედავდა მოქმედებას. ხედვის გასაუმჯობესებლად შეიქმნა ხის დგარებზე ამალღებული ფიცრული ბაქანი ე.წ. ფიმელა.

ბერძნული თეატრი შენდებოდა ბუნებრივად დახრილ რელიეფზე, არ იყო შემოფარგლული კედლებით და სამაყურებლო ადგილებიდან ხედი გარემოზეც იშლებოდა. ძვ.წ. V საუკუნეში საბერძნეთში ჩამოყალიბდა თეატრის მოწყობის ძირითადი პრინციპები. იგი სამი ძირითადი არქიტექტურული ნაწილისაგან შედგებოდა: თეატრონი - სამაყურებლო რიგები, ორქესტრა - მრგვალი მოედანი, სადაც გამოდიოდნენ მოცეკვავეები, მომღერლები, ქორო და მსახიობები, სკენე (სცენა), რომელსაც პროსკენიონიც (სცენის წინა ნაწილი) გააჩნდა (სურ-1).

თეატრის სტრუქტურაზე ნათელ წარმოდგენას გვიქმნის დღემდე შემორჩენილი ბერძნული თეატრები: ეპიდავროსის (არქიტექტორი პოლიკლიტე უმცროსი ძვ.წ. IV ს.) (სურ.2), ტაორმინას (ძვ.წ. III ს.) (სურ. 3) თეატრები, დიონისეს თეატრი ათენში (ძვ.წ. IV ს.) (სურ. 4) და სხვ.

სურ.1.

ბერძნული თეატრის გეგმარებითი სტრუქტურა სურ.2 ეპიდავროსის თეატრი

სურ.3. ტაორმინას ბერძნული თეატრი

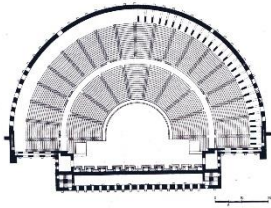
სურ.4 დიონისეს თეატრი

რომაული დრამატული ხელოვნების საწყისები ვლინდება მოსავლის აღებასთან დაკავშირებულ თამაშობებსა და დადგმებში. მიუხედავად იმისა, რომ რომაული თეატრის აგების პრინციპი ძველი ბერძნული თეატრიდან იღებდა სათავეს, მისგან ბევრი რამ განასხვავებდა. სამაყურებლო ადგილების მოსაწყობად რომაელი ხუროთმოძღვრები არ იყვნენ დამოკიდებულნი ბუნებრივი რელიეფის თავისებურებაზე, რადგან ახალი საშენი მასალა - ბეტონი საძირკვლის კონტრუქციაზე მოწყობილ ხელოვნურ დახრას უზრუნველყოფდა. ახალმა მასალამ განაპირობა მასშტაბური და პომპეზური არქიტექტურა. ხედვის გასაუმჯობესებლად მათი ორქესტრა და თეატრონი გახდა ნახევარწრიული. რკალური კულუარები და რადიალური კიბეები თეატრის სწრაფად დაცლას განაპირობებდა. რომაული თეატრიდან მაყურებელი ვერ აღიქვამდა გარემოს, რადგან თეატრი გარშემორტყმული იყო ბარიერით. რომაელ ხუროთმოძღვართა მიზანი გახლდათ ის, რომ მაყურებლის ყურადღება მხოლოდ მსახიობებისკენ ყოფილიყო მიპყრობილი და არა გარემოსკენ. ამდენად, რომაელებმა თავისებურად განავითარეს და დახვეწეს საბერძნეთში დაბადებული ნაგებობის ტიპის ფორმა.

ანტიკურ თეატრში შესანიშნავადაა გადაჭრილი თეატრალური შენობის ორი ძირითადი საკითხი: კარგი ხედვა და კარგი აკუსტიკა. შესანიშნავი აკუსტიკური

თვისებები განპირობებულია თეატრონის კონუსური ფორმით - ბგერის გავრცელება ხდება ყოველგვარი წინაღობის გარეშე (სურ. 5).

რომაულ თეატრებზე წარმოდგენას გვიქმნის დღემდე მოღწეული თეატრები: ჰეროდეს ატიკუს ოდეონი ათენში (ახ. წ. 161 წ.) (სურ. 6), ასპენდოსის თეატრი (ახლანდელი თურქეთის თერიტორია) (ჩვ. წ. II ს.) (სურ. 7), მერიდას თეატრი (ახლანდელი ესპანეთის ტერიტორია (ჩვ. წ. 15. წ.) (სურ. 8) და სხვ.

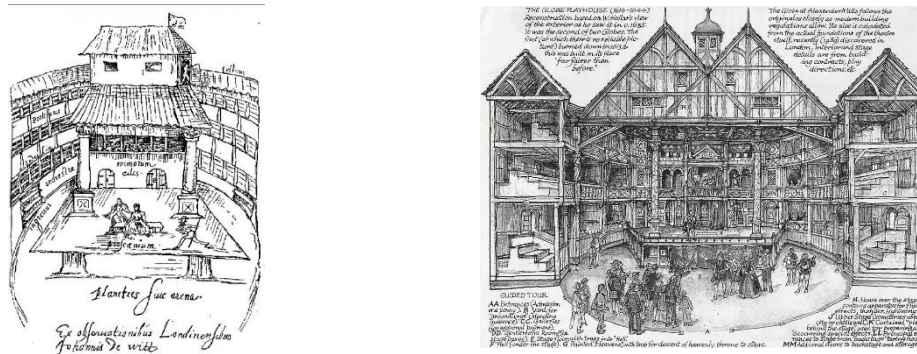
სურ. 5. რომაული თეატრის გეგმარებითი სტრუქტურა   სურ. 6. ჰეროდეს ატიკუსის ოდეონი ათენში

სურ. 7. ასპენდოსის თეატრი   სურ. 8. მერიდას თეატრი

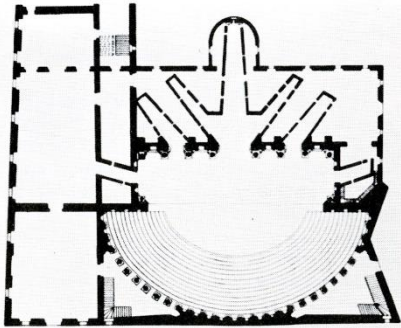
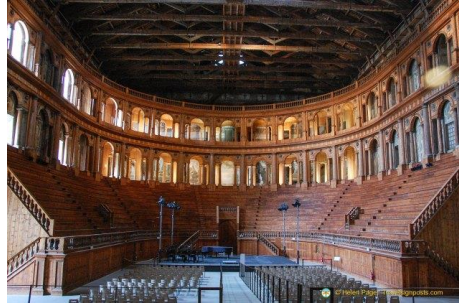
მიუხედავად იმისა, რომ ანტიკურ პერიოდში რომსა და საბერძნეთში მასშტაბურად მიმდინარეობდა დრამატული თეატრების მშენებლობა, შემდგომ, რენესანსის პერიოდამდე თეატრალურმა ხელოვნებამ და შესაბამისად მისმა არქიტექტურამაც განვითარება შეწყვიტა. მიზეზი ქრისტიანული რელიგიის გაბატონება იყო, შესაბამისად ეკლესიებში თეატრალიზებული წირვა იმართებოდა, იკითხებოდა ეპიზოდები ქრისტეს ცხოვრებიდან. აქედან იზადება ადრეული ლიტურგიული დრამა, თუმცა მოგვიანებით საზოგადოებაში თეატრალური წარმოდგენების გამართვის მოთხოვნა გაჩნდა. თეატრალური დადგმები იმართებოდა ეზოებსა და მოედნებზე, სწორედ ეს არის ინგლისური შუა საუკუნეების წრიული, მრავალიარუსიანი ეზოს ტიპის თეატრალური ფორმის ჩამოყალიბების საწყისი, რომლის შესანიშნავი მაგალითია უილიამ შექსპირის სახელობის გლობუსის თეატრი. თეატრს გარედან რვაწახნაგა ფორმა ჰქონდა. მრგვალი დარბაზის პერიმეტრზე მოთავსებული იყო

ლოჟები, მათ უკან კი - გალერეა. დარბაზის წინა ნაწილი ეკავა სცენას პროსცენიუმით. უკანა სცენის სიღრმე განკუთვნილი იყო მსახიობებისა და გარდერობისათვის. მოედანი პროსცენიუმის წინ მაყურებელს დაეთმო (სურ. 8).

სურ.8. უილიამ შექსპირის სახელობის გლობუსის თეატრის გრაფიკული ჩანახატები

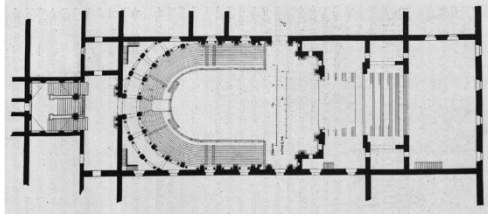
XIV საუკუნის დასაწყისში, ახალი სოციალური ძვრების შედეგად, იტალიაში აღორძინების ეპოქა დაიწყო და მთელ ევროპაში გავრცელდა. ანტიკური რომისა და საბერძნეთის შედეგების ხელახლა აღმოჩენამ წარმოშვა ხელოვნება, რომელმაც შუა საუკუნეების დოგმები უგულვებლყო და სიახლეები შეიტანა სახვით ხელოვნებაში, ფილოსოფიაში, არქიტექტურასა და თეატრალურ ხელოვნებაში. თავდაპირველად, რენესანსის პერიოდის დასაწყისში, თეატრალური შენობების არარსებობის გამო წარმოდგენები დიდგვაროვანთა სასახლეებში იმართებოდა. დადგმაში მონაწილეობას ღებულობდნენ კარისკაცები და მოქალაქეები. თანდათანობით ჩამოყალიბდა მსახიობთა დასები. თეატრალურმა წარმოდგენებმა გადაინაცვლა შენობის ინტერიერში. პირველი რენესანსული პერიოდის თეატრი ხის მარტივი კონსტრუქციის იყო, რომელიც იდგმებოდა ბაღებში, საცეკვაო და შეკრების დარბაზებში. მოგვიანებით თეატრალურმა ხელოვნებამ ისეთი მასშტაბური სახე მიიღო, რომ გაჩნდა ცალკე მდგომი დრამატული თეატრების შენობები, რომლებიც შედგებოდა სამაყურებლო დარბაზისა და სცენისაგან. რენესანსის პერიოდის თეატრის ბრწყინვალე მაგალითია ანდრეა პალადიოს თეატრი ვიჩენცაში. პალადიოს თეატრში აღორძინდა ანტიკური თეატრალური ნაგებობის პრინციპები. ანტიკური რომის თეატრის მსგავსად სცენა აქაც ამდღებულაია მაყურებელთა დარბაზის დონესთან შედარებით. იგი გაშლილია განივი მიმართულებით და სამი მხრიდან მაღალი კედლებითაა შემოსაზღვრული. ინტერიერის არქიტექტურულ - დეკორატიული ხასიათი არაჩვეულებრივი პლასტიკითა და დახვეწილი პროპორციებით გამოირჩევა. განსხვავებულია სამაყურებლო დარბაზის ნახევარელიფსური ფორმა, თუმცა მთავარი სიახლე არის სცენის სიღრმისეული

სურ. 9. ანდრეა პალადიოს თეატრი ვიჩენცაში

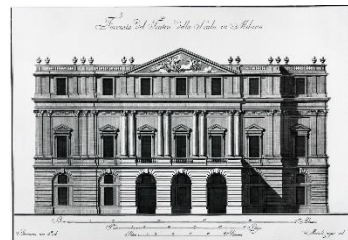
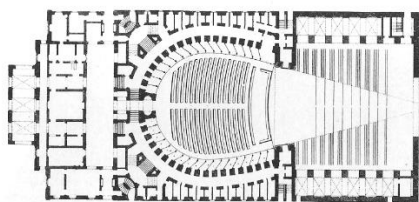
განვითარება და მოცულობითი დეკორაციების შექმნა. სცენის უკანა კედელი დამუშავებულია სასახლის ფასადის მსგავსად. ფასადზე განთავსებულია ხუთი ლიობი, საიდანაც ხუთი პერსპექტიული „ქუჩა“ იღებს სათავეს. ამდენად, სიღრმის ეფექტის გასაძლიერებლად გამოყენებულია ილუზორული პერსპექტივის ხერხი (სურ. 9).

რენესანსის ეპოქაში უკვე საკმაოდ დაიხვეწა სასცენო ტექნოლოგიები და თეატრალური დადგმები, რასაც მოჰყვა მოთხოვნილება შექმნილიყო სასცენო კულისები. 1618 წელს ჰერცოგ ფარნეზეს დაკვეთით ჯოვანი ბატისტა ალეოტიმ (1546-1636) დააპროექტა თეატრი იტალიის ქალაქ პარმაში, რომელმაც ინოვაციურობა შემოიტანა თეატრის ისტორიაში მისი სასცენო კულისებით, არიერსცენითა (სცენის უკანა ნაწილი) და პერსპექტიული დეკორაციებით. სამაყურებლო დარბაზი ოთკუთხედში ჩაწერილი ნალისებრი ამფითეატრია, რომელიც გარშემორტყმულია თაღების ორიარუსიანი რიგით. არქიტექტორი ამ ფორმებით პარალელს ავლებს ანტიკური რომის თეატრთან (სურ. 10)

სურ.10. ჯოვანი ბატისტა ალეოტის თეატრი პალმაში

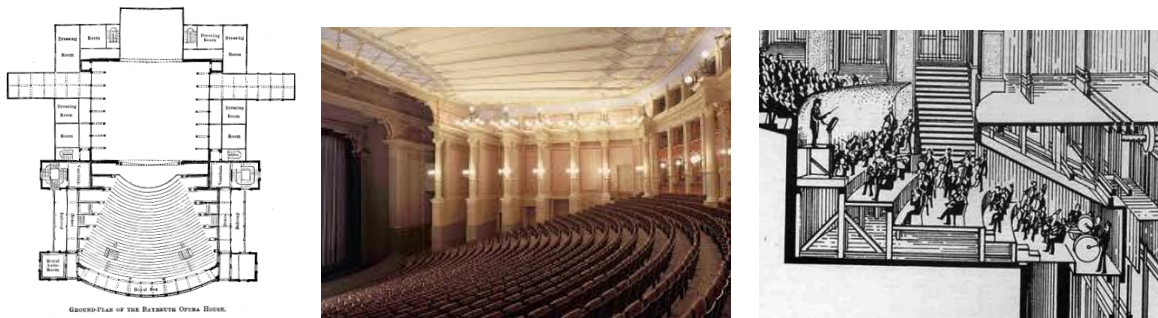
რენესანსის პერიოდის იტალიაში გაჩნდა ახალი ჟანრი - ოპერა. ის აერთიანებდა ვოკალს, საორკესტრო მუსიკას, ვიზუალურ ხელოვნებასა და ფოლკლორს. ეს შთამბეჭდავი სანახაობები თავდაპირველად იმართებოდა სამეფო კარის ქორწილებისა და პოლიტიკური ვიზიტების დროს, ხოლო შემდგომში მისმა განვითარებამ ისეთი მასშტაბური სახე მიიღო, რომ იტალიაში მრავალი დრამატული თეატრი გადაკეთდა საოპერო თეატრად. პირველი ოპერის შენობა „სან კასიანო“ აიგო ვენეციაში 1637 წელს, მისი მშენებლობის ხარჯები გაიღეს სამეფო ოჯახმა და მდიდარმა ვაჭრებმა, ამ მოვლენამ ოპერა გახდა ძალიან პოპულარული და მოთხოვნადი, ვენეციის თეატრებიდან უმეტესმა წილმა ოპერის ფუნქცია შეითავსა. ბაროკოს პერიოდში ოპერამ დაიპყრო ევროპა ძვირფასი სანახაობით, შესანიშნავი არიებით და მოკაზმული დეკორაციებით, რომლებიც უკვე მოძრავი ნაწილებისგან შედგებოდა. მოძრავი დეკორაციების შეცვლას ოპერის წარმოდგენის დროს სჭირდებოდა მოძრავი მექანიზმები, რომლებიც განთავსებულნი იყვნენ სცენის ზემოთ და ქვემოთ მოწყობილ ახალ სივრცეებში. ამ პერიოდში ოპერა იმდენად პოპულარული იყო, რომ სამაყურებლო დარბაზის ტევადობის გაზრდა გახდა საჭირო, ამასთანავე მაყურებელი არ უნდა დაშორებოდა სცენას. ამ მიზნით უკანა და გვერდითი კედლების გასწვრივ მოეწყო აივნები. ასე შეიქმნა იარუსული თეატრი. საზოგადოებრივი იერარქია სამაყურებლო დარბაზის გადაწყვეტაში აისახა - იარუსები დაიყო და გადაიტხრა ცალკეულ ლოჟებად. აკუსტიკის გაუმჯობესების მიზნით, დარბაზის სწორი კუთხეები შეიცვალა მომრგვალებულით. თანდათან შეიქმნა ნალისებრი და წაკვეთილი ელიფსის ფორმის დარბაზები.

სურ. 11. თეატრი ლა სკალა

იტალიური საოპერო შენობის დასრულებულ სახეს წარმოადგენს 1776 წელს არქიტექტორ ჯ. პიერმარინის მიერ მილანში აგებული თეატრი ლა სკალა (აგებულია სანტა მარია დელა სკალას ეკლესიის ადგილას) სწორედ ამ დარბაზის გეგმარებიდან გამომდინარე შესაძლებელი ხდება დავინახოთ რა ცვლილებები განაპირობა საოპერო ჟანრმა დრამატული თეატრის ტიპის გეგმარებით სტრუქტურაში (სურ. 11).

XIX საუკუნის ოპერის არქიტექტურაში მნიშვნელოვანი ცვლილება შეიტანა გერმანელმა კომპოზიტორმა რიჰარდ ვაგნერმა (1813-1883). ბავარიის მეფე ლუდვიგ II მისი მუსიკის დიდი მოყვარული იყო, სწორედ მან დააფინანსა ვაგნერის ბაიეროთის საოპერო თეატრის აგება. კომპოზიტორის აზრით გერმანიაში ჯერ კიდევ არ არსებობდა საოპერო თეატრი, სადაც მისი ოპერა სათანადოდ წარმოჩინდებოდა. ოპერა გაიხსნა 1876 წელს. სიახლე და თავისებურება იმაში მდგომარეობდა, რომ საორკესტრო ორმო მდებარეობდა სცენის ქვეშ და ნახევრად გადახურული იყო სცენის ზედაპირით. ვაგნერის აზრით, იმისათვის, რომ მაყურებელი უფრო ჩართული ყოფილიყო ოპერის წარმოდგენაში, არ უნდა დაენახა ორკესტრი. სცენას ასევე გააჩნდა ორი რიგი ავანსცენა, რაც ქმნიდა ეფექტს თითქოს სცენა გაცილებით ღრმა იყო, ვიდრე სინამდვილეში. მაყურებელთა ადგილები სცენის მიმართ ამფითეატრის სახით იყო განლაგებული, საიდანაც ბრწყინვალე ხედი იშლებოდა სცენის მიმართულებით, დარბაზის გვერდები გათავისუფლებული იყო მაყურებელთა სივრცისგან, რადგან ვაგნერის აზრით, ხედვა სცენისკენ მხოლოდ პირდაპირი მხრიდან უნდა ყოფილიყო მიმართული, ყოველგვარი ბარიერის გარეშე (სურ 12).

სურ. 12. ბაიეროთის ოპერა

საოპერო თეატრებში გარკვეული ცვლილებები გამოიწვია ბალეტის წარმოშობამ, რომელიც ასევე აღორძინების ეპოქაში, იტალიაში ჩაისახა. თავდაპირველად მისი როლი შემოისაზღვრებოდა მუსიკალური წარმოდგენისათვის, ოპერისათვის ქორეოგრაფიული გაფორმებით, შემდგომში კი სამეფო დღესასწაულების მდიდრულ

სანახაობად გადაიქცა. მიუხედავად იმისა, რომ ბაროკოს პერიოდში ოპერის სცენა უკვე სრულად დატვირთული იყო დეკორაციების სასცენო მექანიზმებით, საჭირო გახდა დამატებით ვერტიკლურად მოძრავი სცენა. ყველა ეს ტექნოლოგიური სიახლე ერთად გათვალისწინებულია 1861-1875 წლებში არქიტექტორ შ. გარნიეს მიერ აგებულ პარიზის დიდ საოპერო თეატრში, რომლის ფასადი ნეობაროკოს სტილშია შექმნილი. სამაყურებლო დარბაზს აქვს ნალისებრი ფორმა და 2000 ადგილზეა გათვალისწინებული. მას აქვს მსოფლიოში უდიდესი, ბრწყინვალედ მოწყობილი სცენა და დეკორაციების შესაცვლელად და სამოდრაოდ დათმობილია უზარმაზარი სივრცეები სცენის ზემოთ და ქვემოთ (სურ.13).

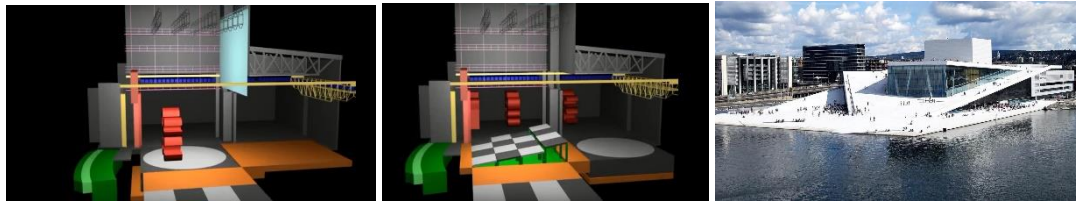

სურ. 13. პარიზის ოპერის თეატრი

თანამედროვე პერიოდში მოთხოვნა სანახაობრივი ნაგებობების არქიტექტურისადმი რამდენადმე შეიცვალა. განვიხილავთ ამგვარი "ახლებური" მიდგომის ზოგიერთ მაგალითს, რომლებიც თანამედროვე (მე-20 ს-ის მეორე ნახევრისა და 21-ე ს-ის) პერიოდის მნიშვნელოვანი არქიტექტურული ნაწარმოებებია. XX საუკუნის ერთ-ერთ ყველაზე გამორჩეულ საოპერო შენობას წარმოადგენს **სიდნეის საოპერო თეატრი**. შენობის პროექტი ეკუთვნის დანიელ არქიტექტორ იორნ უტზონს. არქიტექტორისათვის და მშენებლებისათვის ეს შენობა ურთულესი გამოწვევა იყო. მისი მშენებლობა გაგრძელდა ძალიან დიდხანს (1958 - 1973 წწ). შენობის ავტორმა 2003 წელს პრიცკერის პრესტიჟული პრემია მიიღო. შენობა მართლაც განსაკუთრებულია თავისი უჩვეულო ფორმებით. ის მდებარეობს სიდნეის ყურეში უზარმაზარ ხიდათან და მისი შეისრული მრუდხაზოვანი სახურავები ყურეში მცურავ იალქნებს ჰგავს. ამდენად, ის საინტერესო და შთამბეჭდავია როგორც სიმბოლური ფორმებით, ასევე შიდა კომპოზიციითაც - აქ კომპლექსურადაა განთავსებული რამდენიმე დარბაზი. ეს შენობა სწორედ მისი აგების დროისთვის საოპერო ნაგებობისთვის უჩვეულო გადაწყვეტის გამო გავიხსენეთ (სურ. 14).

სურ. 14. სიდნეის ოპერა

სურ. 15. ოსლოს ოპერისა და ბალეტის თეატრი

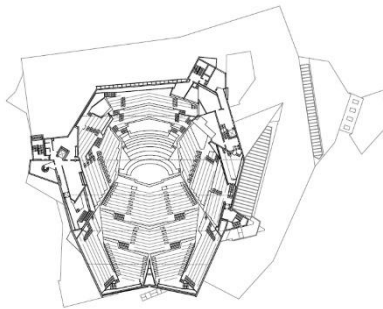
განსხვავებულია ნორვეგიული არქიტექტურული კომპანიის სნოჰეტას მიერ შემუშავებული ოსლოს ოპერისა და ბალეტის თეატრის კონცეფცია, მათ შენობა განათავსეს ოსლოს ფიორდის პირას. პროექტი შესანიშნავი მაგალითია იმისა, თუ როგორ წაშალო ზღვარი მონუმენტურ არქიტექტურასა და საჯარო სივრცეს შორის და გამოიყენო ოპერის შენობა სხვა დანიშნულებითაც. ავტორებმა შეძლეს გაენეიტრალებინათ საზღვარი წყალსა და ურბანულ ქსოვილს შორის ჰორიზონტალურად განფენილი არქიტექტურით და პანდუსოვანი ზედაპირებით. საინტერესოა, რომ პროექტი „დემოკრატიულია“ ანუ შენობის ინტერიერიც და ექსტერიერიც ერთდროულად ემსახურება ხალხს. პანდუსებზე მოწყობილია სასეირნო და დასასვენებელი სივრცეები მომსვლელობათვის, საიდანაც იშლება ხედი ოსლოს ფიორდის პირზე. შენობა განსაკუთრებულია მისი სასცენო მოწყობითაც - უზარმაზარი ზომის სცენა შედგენილია 16 მოდულისაგან, რომელიც იშლება და იხრება ნებისმიერი გრადუსით. სცენას აქვს ე.წ. უკანა სცენა, რომელიც მოძრავია და ენაცვლება წინა სცენას (სურ. 15).

კულტურული დანიშნულების ნაგებობის კიდევ ერთი სახეობაა საკონცერტო დარბაზები, რომლებიც მოხმარების მიხედვით შესაძლებელია დავეყოთ ორ ტიპად: პირველი - საკონცერტო დარბაზები, სადაც იმართება მხოლოდ მუსიკალური კონცერტები და მეორე - საკონცერტო დარბაზები, სადაც მუსიკალური კონცერტების გარდა იმართება ქორეოგრაფიული და სხვადასხვა ხასიათის დადგმები. პირველის აგება ევროპისა და ამერიკის ქალაქებში (პეტერბურგი, მოსკოვი, ბერლინი, ლონდონი,

ნიუ იორკი და სხვა) ძირითადად XVIII-XIX საუკუნეებში დაიწყო, მაშინ, როცა შეიქმნა ფილარმონიული საზოგადოებები, რომლებიც პროპაგანდას უწევდნენ სიმფონიურ მუსიკას. მეორე ტიპი კი განვითარდა XX-XXI საუკუნეებში.

ოპერის, ბალეტისა და დრამის თეატრისაგან განსხვავებით პირველი ტიპის საკონცერტო დარბაზებში ძირითადი აქცენტი კეთდება მუსიკის მოსმენაზე და არა სანახაობრივ ნაწილზე, აქ მოდის მსმენელი და არა მაყურებელი, შესაბამისად ასეთ შემთხვევაში სცენა გათავისუფლებულია სასცენო დეკორაციებისგან, საორკესტრო ორმოსაგან, არიერსცენისა და სასცენო ჯიბეებისგან. ძირითადი აქცენტი კეთდება აკუსტიკაზე, სცენა სრულად ეთმობა მუსიკოსებს და ორსკესტრს. ძირითადად გამოყოფენ ორი ტიპის მუსიკალურ დარბაზს: პირველი ტიპი ე.წ. „**Vineyard style**“ (ინგლისურიდან სიტყვასიტყვით - ვენახი) - დარბაზი, სადაც სცენა ცენტრშია, ხოლო სამაყურებლო ადგილები სცენის გარშემო ტერასულადაა განლაგებული ვენახის დახრილი ტერასების. მეორე ტიპი არის „**shoe box**“ (ინგლისურიდან სიტყვასიტყვით - „ფეხსაცმლის ყუთი“) ამ შემთხვევაში დარბაზს აქვს მართკუთხა ფორმა ისევე, როგორც ფეხსაცმლის ყუთს და სცენა არის დარბაზის ბოლოში, ხოლო მაყურებელთა ადგილები მის წინ.

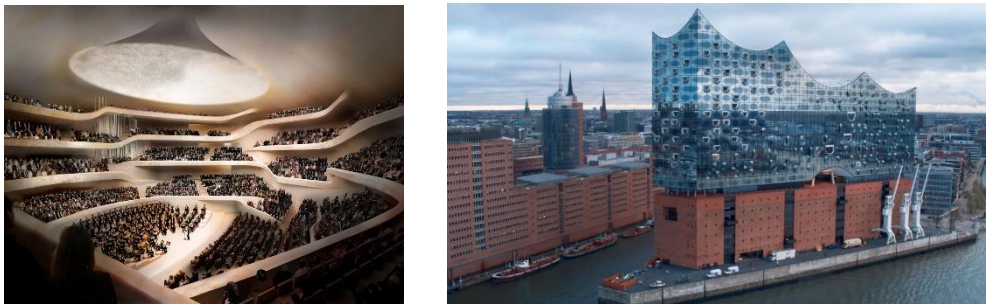

სურ. 16. ბერლინის ფილარმონიის საკონცერტო დარბაზი

„**Vineyard style**“-ის ტიპის დარბაზის შესანიშნავი მაგალითია ბერლინის ფილარმონია. არქიტექტორმა - ჰანს შარუნმა დარბაზის შექმნისთვის გამოიყენა კონცეფცია „მუსიკა არის ცენტრალური წერტილი“. მართლაც, მან სცენა განათავსა დარბაზის ცენტრში, ხოლო მსმენელი მის გარშემო. ასეთ შემთხვევაში მუსიკა მოდის ცენტრიდან და თანაბრად გადანაწილდება დარბაზში (სურ. 16).

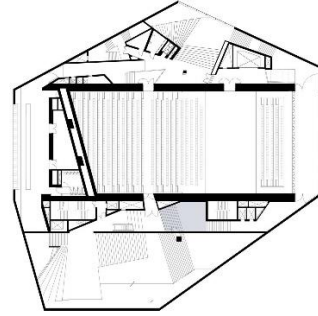
ასეთივე ტიპის დარბაზია XXI საუკუნის ერთ-ერთ შედეგში ჰამბურგის ფილარმონიაში. მისი საშუალებით პირველად ვხვებით სტატიაში რეკონსტრუქციის თემას საკონცერტო დარბაზებში და პირველად ვხვდებით მასთან ერთად გაერთიანებულ სხვადასხვა ფუნქციის სათავსებს, როგორებიცაა საცხოვრებელი

აპარტამენტები და სასტუმრო. ჯერ კიდევ 1917 წელს, პირველი მსოფლიო ომის პერიოდში, გერმანელმა არქიტექტორმა ბრუნო ტაუტმა გააკეთა მისი არქიტექტურული ოცნების ჩანახატი: კრისტალური დარბაზი მდგარი ალპების მწვერვალზე, გარშემო სრული სიჩუმე და მხოლოდ დარბაზიდან გამომავალი ჩუმი მუსიკის ხმა. საუკუნის შემდეგ შვეიცარულმა არქიტექტურულმა კომპანიამ “ჰერცოგ და დე მეირონმა” ტაუტის ოცნება რეალობად აქცია, ჰამბურგში მდინარე ელბას სანაპიროზე აგურით ნაშენ ძველ საწყობს დაადგეს მართლაც რომ „მინის კრისტალის“ ფილარმონია. ეს გახლავთ საკმაოდ შთამბეჭდავი არქიტექტურული ოცნების - კრისტალური დარბაზი ალპების მწვერვალზე, რეალიზების მცდელობა. შენობა სრულიად კრისტალური ხდება, როდესაც მზის სხივები ხვდება მას, შებინდებისას კი ზღვის გაყინულ ტალღას მოგვაგონებს მისი მრუდხაზოვანი გადახურვით. შენობაში გაერთიანებულია სხვადასხვა ფუნქცია. ალბათ ის ყველაზე გამორჩეული მუსიკალური დარბაზია XXI საუკუნეში მისი პარამეტრული არქიტექტურით. დიზაინერებმა გამოიყენეს ალგორითმები, რომ შეექმნათ 10000 ცალი ტალღოვანი ფორმის, ფიბრობეტონის, აკუსტიკური პანელი (სურ. 17).

სურ. 17. ჰამბურგის ფილარმონია

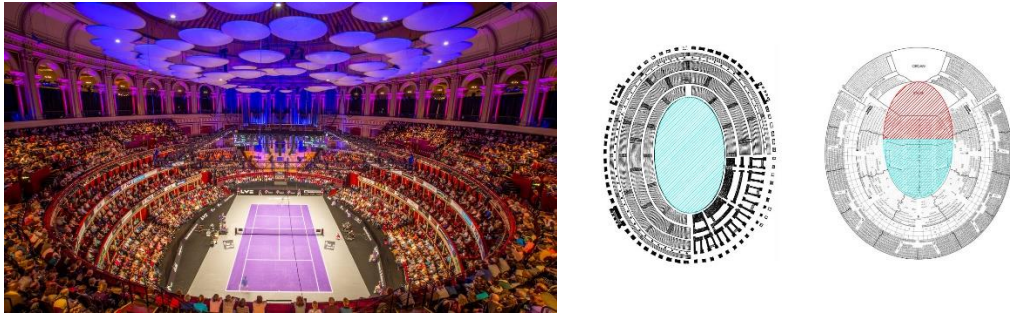
ჰოლანდიური კომპანიის „OMA“-ს პორტოს მუსიკის სახლის დარბაზი შედევრია „shoe box“-ის ტიპის დარბაზებიდან. აუდიტორიაში ბუნებრივი შუქი შემოდის სცენის უკან განთავსებული ტალღოვანი ვიტრაჟებიდან, რომელიც სპეციალურადაა შექმნილი აკუსტიკის გასაუმჯობესებლად. განსაკუთრებით შთამბეჭდავია შენობა ღამით, როდესაც კონცერტის დროს დარბაზიდან გამომავალი სინათლე ანათებს პორტოს ჩრდილოეთ განაშენიანებას. ეს შესანიშნავი მაგალითია იმისა, თუ როგორ შეიძლება დარბაზი ეკრანული ფასადის მეშვეობით მუდმივ კონტაქტში იყოს გარემოსთან (სურ. 18).

სურ. 18. პორტოს მუსიკის სახლის საკონცერტო დარბაზი

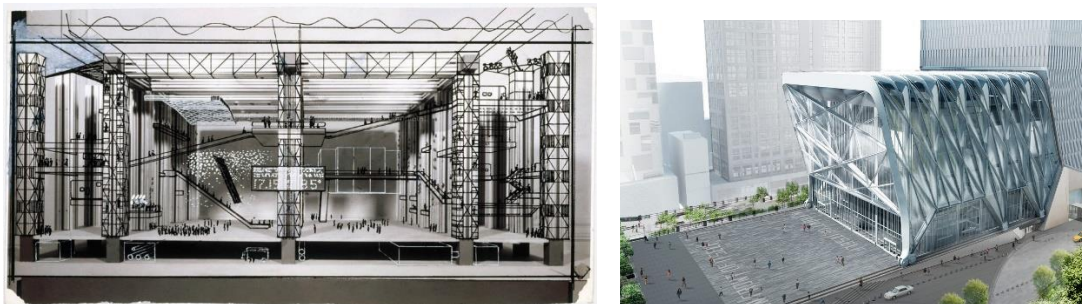
მეოცე საუკუნის მეორე ნახევრიდან განვითარდა ახალი ტიპის სამაყურებლო სივრცეები, რომლებიც აერთიანებს მუსიკალურ, ფოლკლორულ, თეატრალურ, მედია ხელოვნებას. ხშირად ასეთი ტიპის დარბაზებს არ აქვს დაფიქსირებული სამაყურებლო ადგილები და სცენა. ის ტრანსფორმირებადია, რათა მოერგოს სხვადასხვა კულტურულ ღონისძიებებს, თუმცა უნდა აკმაყოფილებდეს სამაყურებლო დარბაზის აკუსტიკის მოთხოვნებს. ასეთი ტიპის დარბაზებს ხშირად ვხვდებით ევროპასა და ამერიკაში, ერთ-ერთი უძველესთაგანი არის **როიალ ალბერტ ჰოლი** ლონდონში. მისი მშენებლობა დაიწყო დედოფალ ვიქტორიას მეუღლის პრინც ალბერტის (1808 - 1882) თაოსნობით. შენობაში გაერთიანებული უნდა ყოფილიყო მეცნიერება და ხელოვნება. 19-ე საუკუნის ინგლისში, დედოფალ ვიქტორიას მმართველობის პერიოდში ისტორიული სტილების აღორძინების ნიადაგზე ჩამოყალიბდა ეკლექტიკური ე.წ. „ვიქტორიანული“ არქიტექტურა. სწორედ ამ პერიოდში აშენდა **როიალ ალბერტ ჰოლი**. პრინც ალბერტის გარდაცვალების შემდეგ შენობის მშენებლობას სათავეში ჩაუდგა ინგლისელი გამომგონებელი და სახელმწიფო მოხელე **სერ ჰენრი კოული** (1808-1882). მას შემდეგ, რაც მან მოინახულა ანტიკური რომი, რომის ამფითეატრები გახდა მისი შთაგონების წყარო და სწორედ ამიტომ, **როიალ ალბერტ ჰოლის** დარბაზის შექმნაში გამოყენებულია რომის კოლოსეუმის სქემა, თუმცა აღსანიშნავია, რომ კოლოსეუმისგან განსხვავებით აქ არენის ნახევარი სცენას უკავია, ხოლო სამაყურებლო ადგილები განთავსებულია არენის გარშემო იარუსებად. შენობა გაიხსნა 1871 წელს. დარბაზი იდეალურია იმისთვის, რომ მოეწყოს სხვადასხვა ღონისძიებები, როგორც მუსიკალური, ასევე სპორტული. სიმფონიური კონცერტის დროს არენის სივრცეში იდგმება სკამები, ის გარდაიქმნება პარტერად და ორკესტრი გადადის სცენის ადგილას. სპორტული სანახაობების დროს მოქმედება ვითარდება დარბაზის ცენტრალურ ნაწილში - არენაში, რომელიც გამოთავისუფლებულია დასაჯდომი ადგილებისგან. ამ დროს მაყურებელი წარმოდგენას, რომელიც შენობის ცენტრში ვითარდება, თვალს ადევნებს იარუსებიდან. დარბაზი გადახურულია შემინული,

ლითონის ცალკე მდგომი გუმბათოვანი კონსტრუქციით (სურ. 19).

სურ. 19. კოლოსეუმი და როიალ ალბერტ ჰოლის დარბაზი

ბოლო დროის ყველაზე გახმაურებული და ინოვაციური მრავალპროფილური სამაყურებლო სივრცის პროექტი ეკუთვნის არქიტექტურულ კომპანიას „დილერ+სკოფიდიოს“. ინსპირაციის წყაროა ბრიტანელი არქიტექტორის სედრიკ პრაისის ექსპერიმენტული მანქანა - შენობა „FUN PALACE“ (ინგლისურიდან - გასართობი სასახლე), სადაც ყველაფერი ტრანსფორმირებადი და მოძრავია. „დილერ+სკოფიდიოს“ არქიტექტორებს სურდათ შეექმნათ კონცეფცია, რომლის მიხედვითაც მრავალფეროვნება მიღწეული იქნებოდა ტრანსფორმაციით. მართლაც, მათ არქიტექტურა გახადეს მოძრავი და მრავალფეროვანი, აქ არა მარტო დარბაზი არის ტრანსფორმირებადი, არამედ მთლიანი შენობაა მობილური. რვასართულიან უძრავ შენობაზე გადაკრული გარსი რელსების მექანიზმით შორდება შენობას და იკავებს მოედნის ნაწილს, ერთი ობიექტი გარდაიქმნება ორ ობიექტად, მათ შეუძლიათ დამოუკიდებლად და ერთიანად ფუნქციონირება. სივრცე, რომელიც ფორმირდება მოძრავი გარსის შიგნით ტრანსფორმირებადი ავეჯის, მექანიზმების და ტიხრების საშუალებით, შესაძლებლობას იძლევა, რომ მოეწყოს 'სხვადასხვა კულტურული ღონისძიებები (სურ. 20)

სურ. 20

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. <https://www.britannica.com/art/theater-building>
3. <https://www.britannica.com/art/theatre-design/History> უკანასკნელად გადამოწმებულია - 22.10.2021
4. <https://artsandculture.google.com/exhibit/j%C3%B8rn-utzon-sydney-opera-house/UwISgq49by2PKA?hl=en> უკანასკნელად გადამოწმებულია - 25.10.2021
5. <https://www.archdaily.com/440/oslo-opera-house-snohetta> უკანასკნელად გადამოწმებულია - 25.10.2021
6. <https://www.architectural-review.com/archive/berlin-philharmonie-by-hans-scharoun> უკანასკნელად გადამოწმებულია - 20.10.2021
7. <https://www.archdaily.com/802093/elbphilharmonie-hamburg-herzog-and-de-meuron> უკანასკნელად გადამოწმებულია - 23.10.2021
8. <https://www.oma.com/projects/casa-da-musica> უკანასკნელად გადამოწმებულია - 23.10.2021
9. <https://www.architecturalrecord.com/articles/14044-the-shed-by-diller-scofidio-renfro-with-rockwell-group> უკანასკნელად გადამოწმებულია - 23.10.2021

რეზიუმე

სტატიაში წარმოდგენილი რამდენიმე მაგალითის საფუძველზე შევეცადეთ, განგვეხილა ცივილიზაციის განვითარების სხვადასხვა საფეხურზე როგორ იქმნებოდა განსხვავებული ტიპოლოგიის, ფორმის, დანიშნულების კულტურულ-სანახაობრივი (უპირატესად თეატრალურ-მუსიკალური) ნაგებობები, რასაც განაპირობებდა, უპირველეს ყოვლისა, ეპოქის თავისებურებები, ახალი ჟანრები, თემატიკა, სტილისტიკა და ტექნოლოგიური სიახლეები. ამდენად, შევეცადეთ თვალი მიგვედევნებინა ერთგვარი ევოლუციისთვის, რომელმაც დღევანდელი დღემდე მოგვიყვანა. მეოცე საუკუნის მეორე ნახევრიდან განვითარებულმა ახალი ტიპის სამაყურებლო სივრცეებმა, რომლებმაც გააერთიანა მუსიკალური, ფოლკლორული, თეატრალური თუ მედია ხელოვნება, გამოკვეთა უნივერსალური და ტრანსფორმირებადი სამაყურებლო დარბაზების ჩამოყალიბების ტენდენცია.

Spectacular Theatrical and Musical Buildings Since their Inception to the Present Moment

Dzidziguri M.

Resume

Based on the examples provided in the article we tried to discern how at different stages of civilization structures would vary in typology, form and function (visa vi theatrical and musical venues). Such changes are primarily based on the proclivities of era, new genres, themes, stylistic and technological novelties. A type of evolution that was perceived, brought us to the present contemporary phase. Development of audience galleries from the second half of the twentieth century has united musical, folklore, theatrical and media arts; and has highlighted preference toward erecting more universal and trans-formative venues.

Театрально-зрелищные и музыкальные здания со времен зарождения до современности

Дзидзигури М.

Хундадзе Е.

Резюме

На основе, нескольких примеров приведенных в статье, мы постарались рассмотреть процесс создания и развития культурно-зрелищных (преимущественно театрально-музыкальных) сооружений различной типологии, формы и назначения на разных этапах развития цивилизации. Эти различия обусловлены своеобразием отдельных эпох, новыми жанрами, тематикой, стилистикой и технологическими новшествами. Таким образом, мы постарались проследить, своего рода эволюцию, которая привела нас к сегодняшнему дню. Развившиеся со второй половины двадцатого века зрелищные пространства нового типа, которые объединили музыкальное, фольклорное, театральное и медиа искусства, выявили тенденцию универсализации зданий зрелищного типа.

მწვანე სახურავი საქალაქო გარემოს დიზაინში - ესთეტიკა და ფუნქცია ხაბეიშვილი ნ.

პროფესორი

გოგოლაშვილი * მ.

დოქტორანტი

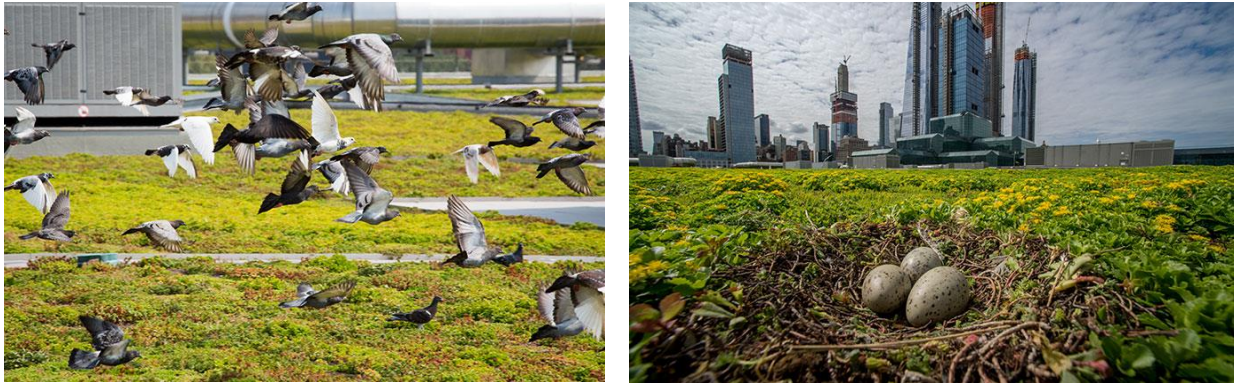
საქალაქო გარემოს დიზაინში ბოლო წლებში შეიმჩნევა „ახალი“ ტენდენცია გამწვანებისთვის ისეთი მოულოდნელი ზედაპირების გამოყენება, როგორცაა, მაგ., შენობის სახურავი. ფიტოდიზაინის ეს პოპულარული მიმართულება სინამდვილეში კარგად დავიწყებული ძველია. ჯერ კიდევ გასულ საუკუნეებში, პლანეტის ჩრდილო რეგიონის, ასევე აზიისა და აფრიკის ქვეყნების მკვიდრნი, აშენებდნენ „ბაღებს“ თავიანთ საცხოვრებლებზე. იმხანად ამას აკეთებდნენ არა დეკორატიული, არამედ უტილიტარული მიზნებისთვის. ტექნოლოგია იყო ფრიად მარტივი – სახურავი იფარებოდა ხავსით, ზევიდან კი ბალახით (იხ. სურ. 1).

სურ. 1. ძველი საცხოვრებელი სახლი ნორვეგიაში

XX–XXI სს-ში სახურავების გამწვანება კვლავ პოპულარული გახდა, მხოლოდ ამჟამად განსხვავებული შინაარსობრივი დატვირთვით. დღეს მწვანე სახურავი დეკორის ელემენტი და ორიგინალური დიზაინური გადაწყვეტაა. ის ამავე დროს ქალაქის ეკოლოგიური ფონის გაუმჯობესებას ემსახურება, რაც განსაკუთრებით აქტუალურია დიდი მეგაპოლისებისათვის.

მწვანე გადახურვა გულისხმობს ჩვეულებრივი უნაყოფო სივრცის გარდაქმნას ნაყოფიერ ტერიტორიად, სადაც იარსებებს მცენარეული ზრდისთვის საჭირო ყველა პირობა და შეიქმნება მინიატიურული ეკოსისტემა. ასევე მწვანე სახურავები გვთავაზობენ სიცოცხლისუნარიან ეკოსისტემებს ცხოველებისა და ფრინველებისათვის. ასე მაგალითად იმ ფრინველებისა თუ პატარა ძუძუმწოვრებისთვის, რომლებიც ქალაქებში მიმდინარე მშენებლობების უხვი რაოდენობის გამო იძულებით გადაადგილდნენ თავიანთი სამყოფლიდან, მწვანე საფარი გახდა ერთგვარი გადარჩენის გზა. (იხ. სურ. 2)

სურ 2. მოდერნიზებული მწვანე სახურავები აბრუნებენ „ბუნებას“ ქალაქის ცენტრებში

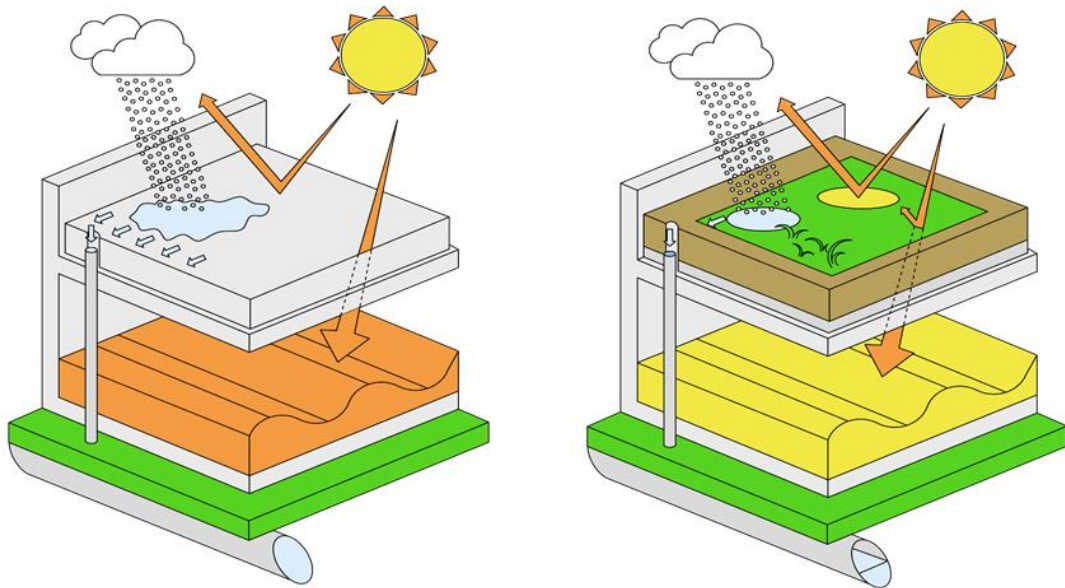
მწვანე სახურავები იძლევიან სამშენებლო ნაგებობებისთვის გამოყენებული მიწის ფართობების ანაზღაურების საშუალებას. მაგალითად, ტეხასის შტატის ქალაქ ჰიუსტონში, შენობათა სახურავები უბრალოდ გამოუყენებელი სივრცეებია და ისინი ქალაქის ტოპოგრაფიის 25% შეადგენენ. დაახლოებით იგივე სიტუაციაა ჩვენი პლანეტის სხვა მსხვილ ქალაქებშიც.

მსოფლიოს მასშტაბით მკვლევრები თანხმდებიან, რომ მწვანე გადახურვებს, გამწვანების შენარჩუნებისა და ქალაქის საერთო ეკოლოგიური ფონის გაუმჯობესების გარდა, ენერგოეფექტურობის საკითხების მოგვარებაც შეუძლიათ. ასეთი გადახურვის თბოიზოლაციური თვისებების გამო მცირდება სახურავისა და მთელი სახლის, გადახურება ზაფხულში, ზამთარში კი პირიქით - სითბო აკუმულირდება შენობის შიგნით. შედეგად მიიღწევა შენობის გათბობა-კონდიციონერებაზე დანახარჯების შემცირება. ამ მხრივ განსაკუთრებით საინტერესოა სან – ფრანცისკოში კალიფორნიის მეცნიერებათა აკადემიის შენობის გადახურვა, სადაც 2,5 აკრი მწვანე ზონის წყალობით შენობის გათბობაზე იხარჯება 35%-ით ნაკლები ენერგია, ვიდრე ეს იყო გათვალისწინებული გათვლებით.

გამწვანებულსახურავიანი შენობების კონცენტრაციას შესწევთ უნარი ზაფხულში რამდენიმე გრადუსით შეამციროს ტემპერატურა მთელი ქალაქის მასშტაბით. ამასთან გამწვანებული სახურავები ახდენენ ხმის იზოლაციას და ამცირებენ ხმაურის დონეს. კვლევებით ასევე დადგენილია, რომ 150 მ² "ბალახოვანი" მწვანე სახურავი ჟანგბადით ამარაგებს 100 ადამიანს მთელი წლის განმავლობაში. მცენარეთა უნარი კი – შეისრუტოს მტვერის ნაწილაკები – მნიშვნელოვნად წმენდს ჰაერს.

გარდა ზემოთ მოყვანილი დადებითი თვისებებისა გამწვანებული სახურავები წარმატებით წყვეტენ ჭარბად მოსული ნალექების გადაყვანასთან დაკავშირებულ პრობლემებს. წვიმიანი ამინდის დროს, შენობების გადახურვებზე დაგროვილი წყალი ჩაედინება ქუჩებში და მალევე იყრის თავს ყველაზე დაბალ წერტილებში, რაც სადრენაჟო საკანალიზაციო სისტემების საჭიროებას იწვევს. მწვანე სახურავების შემთხვევაში, მოსული ნალექის უმეტეს ნაწილს გადახურვა მცენარეების სახით იწოვს და შედეგად საკანალიზაციო ქებისთვის მინიმალურ დატვირთვას ვიღებთ (იხ. სურ. 3).

სურ. 3. სახურავზე მოსული ნალექი

ტექნოლოგიურად არსებობს მწვანე გადახურვის მოწყობის ორი ძირითადი ტიპი ექსტენსიური და ინტენსიური. ექსტენსიური გადახურვისას იქმნება ბალახის, ხავსისა და გარემო პირობებისადმი არა ჭირვეული, დაბალი, ბალახოვანი ჯიშების მცენარეთა კომბინირებით მიღებული გარემო, ხოლო ინტენსიური გადახურვით იქმნება გამწვანებული ტერიტორია, რომელიც სხვადასხვა მცენარეების გარდა ხასიათდება ხეებისა და ბუჩქების სიმრავლით. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, მათი მოწყობისა და განხორციელების საჭიროებებიც განსხვავდება ერთმანეთისგან, რადგან

ისინი განსხვავებულ სიღრმეებს, ზომებს და კონსტრუქციულ გადაწყვეტებს საჭიროებენ.

შესაძლებელია ნებისმიერი სახურავი გადაიქცეს მწვანე სახურავად?

სახურავების უმეტესების კონსტრუქცია შესაფერისია მწვანე სახურავის მოსაწყობად. ბეტონი უზრუნველყოფს ყველაზე სტაბილურ სტრუქტურას და ყველაზე ხშირადაც გამოიყენება. მაგრამ შესაბამისი გათვლების შემთხვევაში შესაძლებელია ხის, ლითონის, პლასტმასის, თაბაშირისა და კომპოზიციური კონსტრუქციების გამოყენებაც. რა თქმა უნდა, ბრტყელი სახურავი ადვილად იქცევა მწვანე სახურავად, ხოლო სხვა ზედაპირები უფრო დიდ გამოწვევას წარმოადგენს არქიტექტურისა და წონის განაწილების თვალსაზრისით.

ითვლება, რომ დღესდღეობით გერმანია არის მოწინავე მწვანე სახურავების ტექნოლოგიაში უახლესი ცოდნის ქონის თვალსაზრისით. ამავე დროს ის არის ყველაზე მწვანე სახურავების მქონე ქვეყანა მსოფლიოში (იხ. სურ. 4).

სურ. 4. Germany's Allianz Insurance Company Building (2014 წ. მწვანე სახურავის პრიზი)

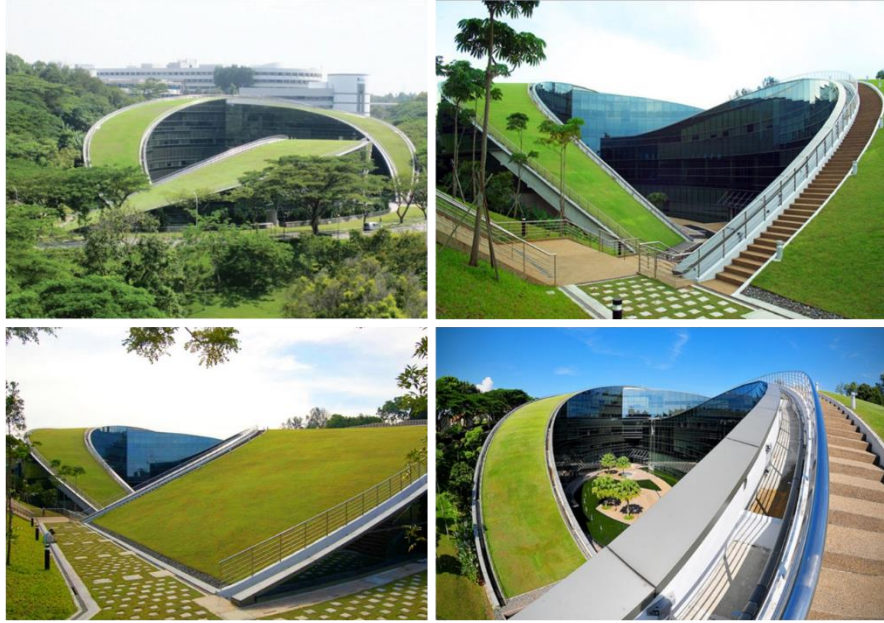
XX ს. 60-იანი წლებიდან გერმანიაში მწვანე სახურავებმა აღორძინება განიცადეს და შემდგომ მათი პოპულარაცია მოხდა მთელ ევროპასა და შეერთებულ შტატებში. მწვანე სახურავების მზარდი პოპულარობა მხოლოდ მჭიდროდ დასახლებულ ქალაქებში მათი ჰაერის დაბინძურებასთან ბრძოლით არ არის განპირობებული. როგორც ზევით აღვნიშნეთ, ისინი სხვადასხვა ფორმით უწყობენ ხელს გარემოს და ცხოვრების ხარისხის გაუმჯობესებას, მაგრამ კიდევ ბევრი უპირატესობა არსებობს, რაც მხოლოდ ერთი შეხედვით არ ჩანს. ეს ყველაფერი ბიძგს აძლევს მსოფლიოს მოწინავე ქალაქებს, რომ დანერგონ მწვანე სახურავების ტექნოლოგია თავიანთ არეალში და ამით შეიტანონ წვლილი არა მხოლოდ თავიანთი ქვეყნის, არამედ პლანეტის ეკოლოგიის გაუმჯობესების საქმეში. ასე მაგალითად, სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიაში ერთი

კუნძული-ქალაქი დანარჩენებზე მაღლა დგას. ეს არის სინგაპური, რომელიც ქალაქის გამწვანების გეგმაზე მუშაობს 1992 წლიდან. მათი საბოლოო მიზანი: ქალაქის ბაღად გადაქცევა. დაახლოებით 272 კვადრატული მილი და 4,6 მილიონი ადამიანი, ყველაზე დიდ გამოწვევად ითვლება მსგავსი ჩანაფიქრისთვის. 148 ჰექტარი მცენარეული სახურავის ფართობით, სინგაპურმა უკვე დააყენა მწვანე სივრცის პოპულარიზაციის პრიორიტეტი. 1986 წელს სინგაპურის მხოლოდ 36% იყო მწვანე სივრცე, დღესდღეობით კი უკვე თითქმის 47% - ია შეიძლება ითქვას, რომ სინგაპურში დღეს არაერთი შენობაა, რომელიც გვაოცებს თავისი მწვანე გადახურვის წყალობით, მაგ., ოტელ Parkroyal-ის, გამწვანება საერთო ჯამში 15,000 კვადრატულ მეტრ მწვანე სივრცეს მოიცავს (იხ. სურ. 5).

სურ. 5. ოტელი Parkroyal სინგაპურში

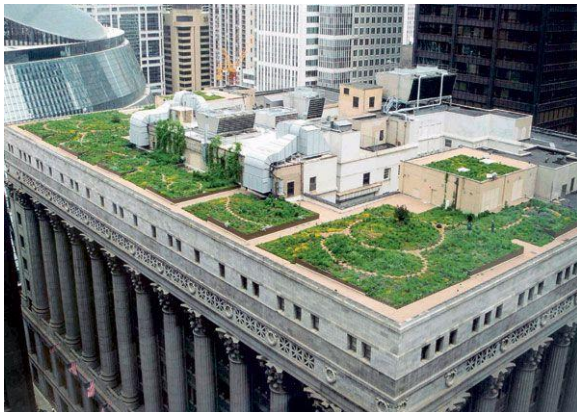
მწვანე გადახურვების ჭრილში აღნიშვნის ღირსია სინგაპურის ნანიანგის ტექნოლოგიური უნივერსიტეტის ხელოვნების, დიზაინისა და მასმედიის სკოლა, რომელიც ერთ-ერთი ყველაზე კრეატიული „მწვანე“ სახურავად შეიძლება ჩაითვალოს. აქ ბალახის გაზონისებრი საფარი რბილად ირკალება, მიჰყვება შენობას და ადის მიწის დონიდან სკოლის მე-5 სართულამდე. ასეთი გადაწყვეტა განსაკუთრებულ ელემენტურ იერს ანიჭებს მთელ შენობას (იხ. სურ. 6).

სურ. 6. ხელოვნების, დიზაინისა და მასმედიის სკოლა სინგაპურში

შენობათა გამწვანებისადმი ასეთი სწრაფვით სინგაპური უფრო უახლოვდება მთავარ მიზანს - გახდეს ბაღი, რომელშიც ქალაქი მდებარეობს და არა ქალაქი რამდენიმე ბაღით.

ზემოაღნიშნულ ტენდენციებში ჩართულობით ამერიკაც ერთ-ერთ მოწინავე ადგილს იკავებს. ამის ნათელი მაგალითია „Chicago city hall“ - მერიის შენობა ქალაქ ჩიკაგოში (იხ. სურ. 7) და „Coast Guard Headquarters USA“ - ამერიკის სანაპირო დაცვის შტაბი (იხ. სურ 8).

სურ 7. Chicago city hall

სურ. 8. Coast Guard Headquarters USA

რაც შეეხება საქართველოს, მწვანე სახურავებისა და ზოგადად გამწვანებული ზედაპირების ტენდენცია ნელ-ნელა იკიდებს ფეხს. ბოლო წლებში შეიქმნა მრავალი წარმატებული პროექტი ქართველი არქიტექტორებისა და მათი კომპანიების მეშვეობით, რომლებიც მთლიანად ითვალისწინებენ გამწვანების როლსა და არსს

არქიტექტურაში და გვთავაზობენ მეტად ლამაზ და ჯანსაღ პროექტებს. ამ მხრივ აღნიშვნას იმსახურებს გიორგი ხმაღალაძის პროექტი - „მეამა“. აღნიშნული ყავის საწარმო გაშენებულია 9300 კვადრატულ მეტრ ფართობზე და მისი გადახურვა მთლიანად მწვანე საფარს მოიცავს, რაც 3680 კვადრატულ მეტრს შეადგენს. პროექტმა დიდი აღიარება მოიპოვა არა მარტო საქართველოში არამედ მის საზღვრებს გარეთაც (იხ. სურ. 9).

სურათი 9. ყავის საწარმო „მეამა“

მნიშვნელოვანი კომპანია „სპექტრუმის“ მასშტაბური პროექტი „არაგვი“ - მრავალფუნქციური ცენტრი ქალაქის ცენტრალურ ადგილას, სადაც დეფიციტურია გამწვანება. სამშენებლო ტერიტორიის ფართობი 58500 კვადრატულ მეტრს მოიცავს. საპროექტო გეგმა 20000 კვადრატულ მეტრამდე საზოგადო ტერასასა და სახურავებს ამწვანებს და აქცევს მათ პარკად (იხ. სურ. 10).

სურ. 10. კომპანია „სპექტრუმის“ პროექტი „არაგვი“

აღნიშნულ თემატიკასთან მიმართებით საგულისხმოა შემდეგი ცნობები:

- საბჭოთა სტანდარტის თანახმად, 0.5 მილიონიან ქალაქში, გამწვანების კოეფიციენტი 1 სულ მოსახლეზე უნდა ყოფილიყო 15 მ². საგულისხმოა, რომ

თბილისში მწვანე საფრის ინვენტარიზაცია ბოლოს ჩატარდა 1988 წელს, თუმცა, თბილისის მერიის ინფორმაციით, ჩვენს დედაქალაქში 2001 წელს გამწვანების კოეფიციენტი ერთ სულ მოსახლეზე შეადგენდა დაახლოებით 5.6 მ². ამ პერიოდის შემდეგ, განახლებული მონაცემები აღარ არსებობს.

- მსოფლიო ჯანდაცვის ორგანიზაციის რეკომენდაციით ქალაქში გამწვანება ერთ სულ მოსახლეზე უნდა შეადგენდეს არანაკლებ 9 მ². საქართველოს პარლამენტის აპარატის კვლევითი დეპარტამენტის მომზადებული დოკუმენტით, ევროსაბჭოს 31 ქვეყნის დიდ ქალაქებში გამწვანების საშ. მაჩვენებელი 1 სულ მოსახლეზე 35.5 მ²-ია.
- თუ გამწვანების კოეფიციენტის თვალსაზრისით მსოფლიოს წამყვან ქვეყნებს განვიხილავთ, ვნახავთ, რომ ყველაზე გამწვანებული ქალაქი დღეს არის ვენა (1 სულ მოსახლეზე 120 მ² სიმწვანე), მერე მოდის სინგაპური (ეს მაჩვენებელია 66 მ²), სტოკჰოლმი (87.5 მ²), ამსტერდამი (45.5 მ²), ლონდონი (27 მ²), სტამბული (6.4 მ²). ამ ფონზე შეიძლება ითქვას, რომ თბილისში გამწვანების მაჩვენებელი, რომელიც 4-5 მ²-ს არ აღემატება, ძალიან დაბალია.
- 2009 წლიდან კანადაში ტორონტომ მიიღო კანონი მწვანე საფარების მოწყობის შესახებ. 2015 წლიდან საფრანგეთმა კანონი მიიღო სადაც კომერციული ზონების ნაგებობათა სახურავები ან გამწვანდეს ან მზის პანელებით მოეწყოს. ასევე ამერიკაში ქალაქ დენვერსა და სან ფრანცისკოში ამოქმედდა მსგავსი კანონი.

დასკვნის სახით გვინდა ვთქვათ, რომ საზღვარგარეთის კანონმდებლობის მაგალითზე უნდა მოხდეს მსგავსი ქმედებებისა და რეგულაციების გატარება ჩვენი ქვეყნის საკანონმდებლო სისტემაშიც, რადგან მხოლოდ კეთილი ნების საფუძველზე ვერ შეძლებს სახელმწიფო მიიღოს ქალაქის გამწვანების სასურველი მაჩვენებელი. აუცილებელია სავალდებულო გახდეს ქალაქში არსებული შენობა-ნაგებობების ზედაპირებზე მწვანე საფრის მოწყობა და შენარჩუნება თუნდაც ახალი მშენებლობებისთვის, განურჩევლად შენობების ტიპისა და სართულიანობისა. სხვა ქვეყნების მაგალითები დიდ საფუძველს და იმედს იძლევა, რომ ჩვენს ქვეყანასაც შესწევს უნარი, აინაზღაუროს უკვე დაკარგული მწვანე საფარების უმეტესი ნაწილი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. A Handbook of Sustainable Building Design and Engineering: An Integrated Approach to Energy, Health and Operational Performance., Edited by by Dejan Mumovic & Mat Santamouris., Publisher: Routledge; 2nd edition., 2018., 604 pg.

2. Ali Sayigh., Sustainability, Energy and Architecture: Case Studies in Realizing Green Buildings., Publisher: Academic Press., 2013., 300 pg.
3. Kindle Edition., Sustainable Design and Build: Building, Energy, Roads, Bridges, Water and Sewer Systems., Publisher : Butterworth-Heinemann., 2018., 462 pg.
4. Шушунова Н.С., Технологии возведения кровельных покрытий с системами озеленения., Диссертация., Москва., ФГБОУ ВО „Национальный исследовательский Московский государственный строительный университет“., 2019., 126 ст.
5. Теличенко В.И., "Зеленая" стандартизация будущего - фактор экологической безопасности среды жизнедеятельности., Статья в журнале „Промышленное и гражданское строительство“., Москва., 2018., № 8. 90-97ст.
6. თბილისის მერიის გარემოსდაცვითი სტრატეგია 2015-2020
<http://liberali.ge/news/view/17935/tbilisis-meriis-garemosdatsviti-strategia-20152020-sruli-teqsti> - უკანასკნელად გადამოწმებულია 15.01.2021
7. გამწვანებული ტერიტორიების ოდენობა ერთ სულ მოსახლეზე ევროსაბჭოს ქვეყნებში <https://factcheck.ge/wp-content/uploads/2016/11/danarthi-1.-.pdf> - უკანასკნელად გადამოწმებულია 15.01.2021
8. https://en.wikipedia.org/wiki/Green_roof - უკანასკნელად გადამოწმებულია 15.01.2021
9. <https://greenroofs.org/about-green-roofs> - უკანასკნელად გადამოწმებულია 15.01.2021
10. <https://www.nps.gov/tps/sustainability/new-technology/green-roofs/define.htm> - უკანასკნელად გადამოწმებულია 15.01.2021

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია დღევანდელი რეალობის ერთ-ერთი პოპულარული ტენდენცია - საქალაქო გარემოს დიზაინში გამწვანებისთვის უჩვეულო ზედაპირების - სახურავების გამოყენება. ნაშრომში აღწერილია მწვანე სახურავების მოწყობის გზები და წარმოჩენილია მათი დადებითი თვისებები, მათ შორის ქალაქის საერთო ეკოლოგიური ფონის გაუმჯობესება, ენერგოეფექტურობის საკითხების მოგვარება, ხმის იზოლაცია და ხმაურის დონის შემცირება, მოსახლეთა ჟანგბადით მომარაგება, ჰაერის მტვრის ნაწილაკებისაგან გაწმენდა და სხვ. მოყვანილია მსოფლიოს მოწინავე ქალაქების გამოცდილება, რომლებიც აქტიურად ნერგავენ მწვანე სახურავების

ტექნოლოგიას. სხვადასხვა ქვეყნების მაგალითებთან ერთად სტატიაში ასევე განხილულია ჩვენს დედაქალაქში ამ თვალსაზრისით არსებული ვითარება. მოწოდებულია აღნიშნულ თემატიკასთან მიმართებით არსებული მნიშვნელოვანი ცნობები და გაკეთებულია საგულისხმო დასკვნა.

Green Roofs in Urban Design – esthetics and Function

Khabeishvili N.

Gogolashvili M.

Resume

The article discusses one of the most popular trends of today's reality - the use of roofs with unusual surfaces for landscaping in the design of the urban environment. The paper describes the ways of arranging green roofs and presents their positive features, including - improving the overall ecological background of the city, solving energy efficiency issues, sound insulation and noise reduction, oxygen supply to residents, cleaning the air from dust particles, etc. The experience of the world's leading cities, which are actively implementing green roof technology, is given. Along with world examples, the article also discusses the current situation in our capital in this regard. Important information on this topic is provided and a significant conclusion is made.

Зеленые крыши в дизайне городской среды – эстетика и функция

Хабейшвили Н.

Гоголашвили М.

Резюме

В статье рассматривается один из самых популярных трендов сегодняшней действительности - использование необычных поверхностей для озеленения в дизайне городской среды - крыш. В статье описаны способы устройства зеленых крыш и представлены их положительные особенности, в том числе - улучшение общего экологического фона города, решение вопросов энергоэффективности, звукоизоляция и снижение шума, обеспечение жителей кислородом, очистка воздуха от частиц пыли и др. Приведен опыт ведущих городов мира, активно внедряющих технологию зеленых крыш. Наряду с мировыми примерами в статье также обсуждается текущая ситуация в нашей столице в этом плане. Приведена важная информация по этой теме и сделан важный вывод.

სენაკის აკაკი ხორავას სახელობის დრამატული თეატრის ისტორიისათვის

ხვედელიანი ნ.

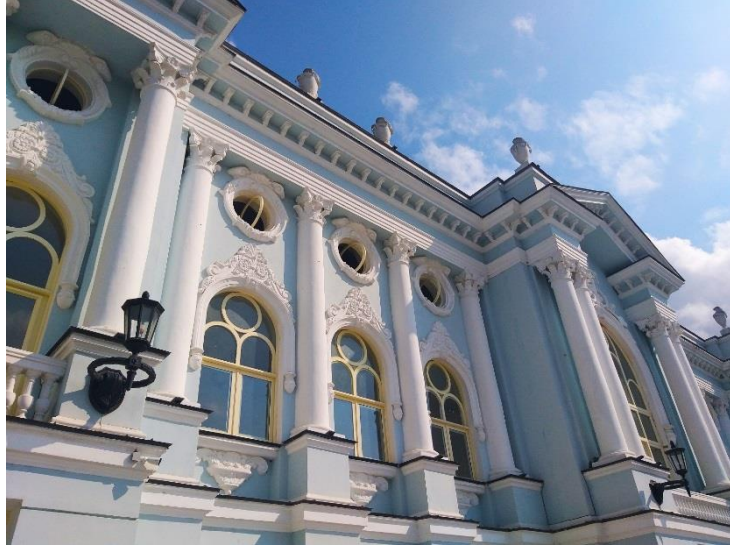
ასოც. პროფესორი

რატიანი ა.

დოქტორანტი

თეატრი ხელოვნების ერთადერთი დარგია, რომელიც თავისი სინთეზური ბუნების გამო გამორჩეული არქიტექტურული სივრცის არსებობას ითხოვს, სპეციფიკურად მხოლოდ ამ დანიშნულებისაა და არ არსებობს თეატრალური ხელოვნებისაგან დამოუკიდებლად. შესაბამისად, თეატრის აღმოცენებასთან ერთად ჩნდება მისი არქიტექტურულად გააზრებული გარემო, რომელიც საგანგებოდ თეატრისთვის შექმნილი სივრცეა. დროთა განმავლობაში ის ხუროთმოძღვრების ერთ-ერთ გამორჩეულ სახეობად - სათეატრო არქიტექტურად ყალიბდება და კომპოზიციური აგებულებისა თუ მხატვრული გადაწყვეტის სრულიად განსხვავებულ გააზრებას გვთავაზობს, სხვა არქიტექტურულ სივრცეებთან განსხვავებას ფუნქცია განაპირობებს. ამ ყველაფრისთვის კი არქიტექტორები მსგავსი შენობების დაპროექტებისას სათეატრო არქიტექტურის საზოგადოდ გავრცელებულ, სპეციალურად შემუშავებულ, ხუროთმოძღვრულ იდეებს ითვალისწინებენ.

საბჭოთა ხანაში, ისტორიული პროცესების შესაბამისად, გამოიყოფა რამდენიმე ეტაპი. განსაკუთრებით საინტერესოა ე.წ. სტალინური პერიოდი, რომელიც იყოფა ომამდე და ომის შემდგომ ეტაპებად. ამ დროს აგებული შენობები გამოირჩევა მონუმენტურობით, პომპეზურობით, რაც ადამიანზე გარკვეულ ზემოქმედებას ახდენდა ნაგებობების მასშტაბი კი მის მნიშვნელობას წარმოაჩენდა. აღსანიშნავია, რომ ამგვარი მშენებლობა არა მხოლოდ დიდ ქალაქებში მიმდინარეობს, არამედ ფართოდ იშლება მთელი ქვეყნის მასშტაბით, პატარა ქალაქებსა თუ რაიონულ ცენტრებშიც. მშენებლობის პრეცესში დიდი ყურადღება ექცეოდა მასალას, მკაცრად იყო განსაზღვრული სად და როგორ განთავსდებოდა მორთულობის დეკორატიული ელემენტები, რელიეფური ჩანართები და ა.შ. თეატრების, კულტურის სახლებისა თუ მსგავსი დანიშნულების სხვა შენობებს იმთავითვე გამოარჩევდით უხვად დეკორირებული ფასადებით. ფასადებზე შეხვდებოდით რელიეფურ, ჰორელიეფურ ჩანართებს, დიდ პანოებს, მუსიკალური საკრავების, მოცეკვავეთა, კომპოზიტორთა გამოსახულებებს. სოფლად არსებული „კულტურის სახლების“ მთავარი ფასადები უმეტესად მასიური სვეტებით, ფრონტონით და სხვა არქიტექტურული ელემენტებით იყო გაფორმებული.

სურ. 1

თეატრალური დადგმებისთვის, სხვადასხვა კულტურული ღონისძიებების ჩასატარებლად განკუთვნილი შენობები იგებოდა საქართველოს სხვადასხვა ქალაქშიც. მასების კულტურული ცხოვრების წარმართვას დიდ ყურადღებას ანიჭებდნენ. თეატრიც იდეოლოგიის სამსახურში მოიაზრებოდა. ამ პერიოდში აიგო თეატრები ქუთაისში, ბათუმში, ჭიათურაში და სხვა. ჩვენი კვლევის საგანს წარმოადგენს სენაკის თეატრი, რომელიც ამავე პერიოდში აიგო და შედარებით ნაკლებადაა ცნობილი საზოგადოებისთვის.

სურ.2. სენაკის თეატრის თეატრალური დასი

როგორც ცნობილია, თეატრს დიდი გავლენის მოხდენა შეუძლია ადამიანების ცხოვრებაზე, მათ

განვითარებასა და ჩამოყალიბებაზე. ამდენად მისი როლი დიდია საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. ამ მხრივ გასაგებია თუ როდენ მნიშვნელოვანი იყო მისი დაარსება ისეთ პატარა ქალაქში, როგორცაა სენაკი. 1959 წლამდე (სანამ დღევანდელ თეატრს ააგებდნენ) თეატრალური დასი თავის წარმოდგენებს სასტუმროს შენობაში მართავდა. 1959 წელს, როდესაც დასრულდა ვახტანგ გოგოლაძის პროექტით სენაკის ცენტრალურ მოედანზე გეგმით სწორკუთხა, სამსართულიანი თეატრის აგება, თეატრალური დასი ახალ შენობაში გადავიდა.

თეატრის შენობა ფასადთა გადაწყვეტის თვალსაზრისით (ან უხვად დეკორირებული ფასადების გამო) აშკარად გამოიყოფა და ჰარმონიულად ეწერება განაშენიანებაში. ინტერიერშიც და ექსტერიერშიც ვხვდებით სტალინური პერიოდისთვის დამახასიათებელ ნიშნებს.

სურ.3

სურ. 4

თეატრის დარბაზი წაგრძელებული სწორკუთხედის ფორმისაა და 400 მაყურებელს იტევს. შენობაში, მისი სპეციფიკიდან გამომდინარე, სხვადასხვა დანიშნულების არაერთ სივრცეს შეხვდებით.

სურ.5. მუზეები

სურ.6. თეატრის ჭალი და აღდგენილი მხატვრობა ჭერზე

სურ.7. აკაკი ხორავას სახელობის თეატრის დარბაზი

1980 წელს დიმიტრი ბარჯაიას მიერ მოხატულ ვესტიბიულისა და საკონცერტო დარბაზის ჭერსა და კედლებზე ვხვდებით სხვადასხვა საკრავით წარმოდგენილ მუზათა გამოსახულებებს. შიდა სივრცე პილასტრების მეშვეობით მხატვრულადაა დანაწევრებული. ფოიეების და ვესტიბიულების გაფორმებისას გამოყენებული დეკორატიული მორთულობის ელემენტებს ამაღლებული განწყობა შემოაქვს და საზეიმო ელფერს სძენს ინტერიერს.

თეატრის შენობამ, არსებობის განმავლობაში, არაერთი რთული დღე განვლო. 1991 წლის მიწისძვრამ თეატრი ძლიერ დააზიანა. 2008 წელს ომის პერიოდში თეატრის

მიმდებარე ტერიტორია დაიბომბა, რამაც მანამდე არსებული მდგომარეობა კიდევ უფრო დაამძიმა. ამავე წელს, სენაკის თეატრის შენობას მიენიჭა კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის სტატუსი. 2015 წელს დანგრევის პირას მისულ შენობაში სარეაბილიტაციო სამუშაოები დაიწყო. დარბაზი თავდაპირველად 500 მაყურებელს იტევდა, რეაბილიტაციის შემდეგ კი გათვალისწინებულ იქნა უსაფრთხოების ზომები და ამის შედეგად ადგილების რაოდენობა 400 შემცირდა.

სარესტავრაციო სამუშაოებში მონაწილეობას იღებდა მხატვრის შვილი, მამუკა ბარქაია, რომელიც ამჟამად თეატრის დირექტორია. იგი იხსენებს, რომ მოხატვისას მამის მუზა ცოლი და ოჯახის წევრები იყვნენ: „ვესტიბულის ჭერზე ოთხი მუზა იყო დახატული, ოთხივე აღვადგინეთ. ის ადგილობრივმა მხატვარმა, დიმიტრი ბარქაიამ მოხატა. მოხატული იყო ასევე საკონცერტო დარბაზის ჭერი, თუმცა მხატვრობა ძალიან იყო დაზიანებული. ახლა თითქმის იგივეა, როგორც თავდაპირველად“.

უხვად დეკორირებული შენობის აღდგენაზე არაერთი სპეციალისტი მუშაობდა. სპეციალისტთა ჯგუფის, მხატვარ-რესტავრატორების მიერ გაწეულმა ფასდაუდებელმა შრომამ ნამდვილად გამოიღო სასურველი შედეგი და დღეს თეატრი ჩვეულ რეჟიმში განაგრძობს მუშაობას.

სურ.8

მიუხედავად იმისა, რომ ხორავას სახ. თეატრზე ცოტა რამ არის ცნობილი, იგი საინტერესო არქიტექტურულ ძეგლს წარმოადგენს, მეტად უჩვეულოს სენაკის განაშენიანებისთვის და ერთგვარ დომინანტადაც კი გვევლინება. ზემოთქმულიდან გამომდინარე საინტერესოა საკვლევად სტალინის პერიოდის არა მხოლოდ ისეთი

ძეგლები, რომლებიც დიდ ქალაქებში იგებოდა არამედ ისეთებიც, რომლებიც შენდებოდა შედარებით მცირე ქალაქებსა თუ სოფლებში, სადაც არც თუ მრავლად იყო მსგავსი მასშტაბის, ზომის შენობები და მეტად საინტერესო აქცენტს სვამდა ამგვარი შენობების აშენება ურბანულ ქსოვილში. სენაკის მაგალითმა გვიჩვენა თუ რა საერთო ტენდენციები იყო გავრცელებული მხატვრულ-დეკორატიული გადაწყვეტის კუთხით სტალინის პერიოდში თეატრების, კინოთეატრების და სხვა მსგავსი დანიშნულების შენობების აგებისას. მიუხედავად იმისა, რომ სენაკის თეატრი 1950-იანი წლების მიწურულს აიგო იგი ატარებს აშკარად გამოხატულ სტალინური არქიტექტურისთვის დამახასიათებელ ნიშნებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- 1) ი. ციციშვილი, სათეატრო შენობები.
- 2) ი. დოლიძე, სათეატრო არქიტექტურა საქართველოში.
- 3) <https://www.marketer.ge/niko-nikoladze/>
- 4) <https://www.facebook.com/senakiteatri>
- 5) http://dzeglebi.ge/statiebi/arqiteqtura/senakis_akaki_xoravas.html

რეზიუმე

სენაკის თეატრის მაგალითზე ვნახეთ თუ როგორ და რა პრინციპით იგებოდა და იმკობოდა მსგავსი დანიშნულების შენობები სტალინურ პერიოდში, როგორი იყო ექსტერიერისა და ინტერიერის მხატვრულ-დეკორატიული გადაწყვეტის თავისებურებები. საინტერესოა, რომ სენაკის ურბანული სივრცისთვის აგრერიგად უცხო ვიზუალის მქონე ნაგებობა არა მხოლოდ ჰარმონიულად ჩაეწერა გარემოში, არამედ სენაკის ურბანული ქსოვილის განუყოფელ ნაწილად კი იქცა.

To the History of Senaki Drama Theatre Named After Akaki Khorava

Khvedeliani N.

Ratiani A.

Resume

On the example of the Senaki Theater, we saw how similar buildings were built and decorated in the Stalinist period. What were the peculiarities of the artistic-decorative solution of the exterior and interior. Interestingly, the building with an aggregate visual alien to the urban space of Senaki not only harmoniously blended into the environment, but also became an integral part of the urban fabric of Senaki.

К истории Сенакского драматического театра им. Акакия Хорава

Хведелиани Н.

Ратиани А.

Резюме

На примере Сенакского театра мы увидели, как подобные здания строили и украшали в сталинский период. В чем заключались особенности художественно-декоративного решения экстерьера и интерьера. Интересно, что здание с агрегированным визуально чуждым городскому пространству Сенаки не только гармонично вписалось в окружающую среду, но и стало неотъемлемой частью городской ткани Сенаки.

„დიდი მცხეთის“ როლი საქართველოს დაცული ტერიტორიების დამაკავშირებელი „მწვანე დერეფნის“ ფორმირებაში

ხომტარია თ.

არქიტექტორი-ურბანისტი, არქიტექტურის დოქტორი

საქართველოში ბოლო წლებში საკმაოდ აქტიურად მიმდინარეობს სივრცით-ტერიტორიული დაგეგმვის დოკუმენტაციის შექმნის პროცესი ე.წ. გეგმარებითი ერთეულებისათვის სხვადასხვა დონეზე. აქ აღსანიშნავია 2019 წელს დაწყებული „ქ. მცხეთის სივრცით-ტერიტორიული განვითარების მართვის დოკუმენტაციის შემუშავების პროექტი“ (დამკვეთი - საქართველოს მუნიციპალური განვითარების ფონდი; შემსრულებელი - ამხანაგობა „აქოლისი“; ქალაქგეგმარებითი ჯგუფის ხელმძღვანელია ვლადიმერ (ლადო) ვარდოსანიძე, არქიტექტორი-ურბანისტი, სტუ-ის პროფესორი, ხოლო ამ ტექსტის ავტორი კი აღნიშნული ჯგუფის წევრია).

სურ. 1. მცხეთის ხედი მთა ქართლიდან ბაგინეთი არმაზციხიდან

სხვადასხვა მიზეზის გამო მცხეთის სივრცით-ტერიტორიული განვითარების მართვის პროექტი ჯერაც მე-2 ეტაპზე იმყოფება (ქ. მცხეთის გენერალური გეგმის კონცეფცია, ეტაპი 2). უნდა შემუშავდეს ქ. მცხეთის სრული ქალაქგეგმარებითი დოკუმენტაცია. აღსანიშნავია, რომ პროექტი ეხება არა მხოლოდ საკუთრივ ქ. მცხეთას, საქართველოს საკრალურ, სულიერ დედაქალაქს, მსოფლიო მემკვიდრეობის ძეგლებით (ჯვრის მონასტერი, სამთავრო, სვეტიცხოველი), არამედ მოიცავს ე.წ. „დიდ მცხეთას“ - მთიანი რელიეფით შემოფარგლულ ვრცელ ტერიტორიას ქ. მცხეთის ისტორიული ლანდშაფტის დაცვის ზონის ჩათვლით. გენგეგმის კონცეფციაში წარმოდგენილია არაერთი იდეა, რომელთა შორის აქ მოყვანილია შემდეგი კონცეფციური მოსაზრება: „დიდი მცხეთის“ როლის განსაზღვრა მიმდებარე დაცული ტერიტორიების დამაკავშირებელი „მწვანე დერეფნის“ წარმოქმნაში.

საქართველოს განსახლების სისტემაში „დიდი მცხეთის“ როლზე მსჯელობისას, აუცილებელია მისი უნიკალური ეკოლოგიური და ბუნებადაცვითი რესურსები

გათვალისწინება. საკითხი ეხება მცხეთაზე გამავალ თბილისის ეროვნულ პარკსა და ალგეთის ეროვნულ პარკს შორის ადრე თუ გვიან გასადები „მწვანე დერეფნის“ („მწვანე ხიდის“) იდეის გეგმარებითი ხერხებით გათვალისწინებას.

კონცეფციური ხასიათის წინადადებაა თბილისის ეროვნული პარკისა და მის სამხრეთ-დასავლეთით არსებული ორი დაცული ტერიტორიის - ალგეთის ეროვნული პარკისა და თრიალეთის გეგმარებითი ეროვნული პარკის ფუნქციურ-გეგმარებითი დაკავშირება ე.წ. „მწვანე დერეფნის“ საშუალებით. ზემოთ ხსენებული

სურ. 2. იუნესკოს მსოფლიო მემკვიდრეობის ნუსხის „მცხეთის ისტორიული ძეგლები“ - სვეტიცხოველი, ჯვარი, სამთავრო.

მონასტერი (XI ს), - კალოუბნის წმინდა გიორგის ეკლესია (XII ს), - შიომღვიმის მონასტერი (VI ს).

ორი დაცული ტერიტორია გამიჯნულია თრიალეთის ქედითა და მისი განშტოებებით, რომელთაგან განსაკუთრებული მნიშვნელობისაა დიდგორი. ამ შემთხვევაში, მცხეთა წარმოადგენს ვრცელი ეკოსისტემების დამაკავშირებელ რგოლს. განსახილველია თბილისის ეროვნული პარკის ბუფერული ზონის მეშვეობით ფუნქციურ-გეგმარებითი შერწყმა „დიდი მცხეთის“ ბუნებრივ-ანთროპოგენულ სივრცესთან. შედეგად თბილისის ეროვნულ პარკში და უშუალოდ მიმდებარედ განლაგებული სულიერი და არქიტექტურული მემკვიდრეობის, ანუ ძეგლების ჯაჭვი დაგვირგვინდება „დიდი მცხეთის“ კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლებით (სურ. 2). მწვანე სივრცითი დერეფნის გასწვრივ აიკინძება შემდეგი ძეგლები და სხვა ღირსშესანიშნავი ადგილები იუნესკოს მსოფლიო მემკვიდრეობის სიაში მყოფი „მცხეთის ისტორიული ძეგლების“ ჩათვლით: მარტყოფის ღვთაების მონასტერი (VI; XIX სს), - საბადურის ტყე - ზედაზნის მონასტერი (VI ს), - მცხეთის ჯვარის მონასტერი (VI-VII სს), - სვეტიცხოველის ტაძარი (XI ს), სამთავროს

„დიდი მცხეთა“ სამხრეთ კავკასიის აღმოსავლეთ ნაწილში ერთადერთი წერტილია, სადაც ერთმანეთს მაქსიმალურად უახლოვდება დიდი კავკასიონისა და ტყის მცირე კავკასიონის სემიჰუმიდური მასივები. მიმდებარე ეროვნული პარკების გეგმარებითი დაკავშირება შესაძლებელია „მწვანე დერეფნის“, ან იმავე „მწვანე ხიდის“ მეშვეობით, დღეს არსებული საავტომობილო მაგისტრალის (ს-1) მცირე მონაკვეთის გვირაბში მოქცევის გზით (ბუნებრივი ლანდშაფტის გეორესტავრაცია). ლანდშაფტის გეორესტავრაცია გულისხმობს მცხეთის ისტორიული ლანდშაფტის აღდგენას ჯვრის მონასტრის მიმდებარედ, იმ მონაკვეთში, სადაც ამჟამად საავტომობილო ჩქაროსნული მაგისტრალი გადის. შესაძლებელია ამ გზის დაახლოებით 500-მეტრიანი მონაკვეთის მოქცევა მიწისქვეშ. აგრეთვე შესაძლებელია ალტერნატიული გადაწყვეტაც - მაგისტრალის ქვეშ გასასვლელის მოწყობა ფეხით მოსიარულეთათვის. აღსანიშნავია, რომ ამ ტერიტორიაზე XIX საუკუნის ბოლოს ხის ხიდი არსებობდა. აგრეთვე ისტორიული წყაროები მოწმობენ, რომ უფრო ძველადაც, მეფე ერეკლეს დროს, ყოფილა პირდაპირი საფეხმავლო კავშირი ჯვრის მონასტერსა და სვეტიცხოველს შორის (სურ. 3).

სურ. 3. მცხეთა. ხედი აღმოსავლეთიდან (ჯვრიდან)

ამდენად, ისტორიული ლანდშაფტის აღდგენის ღონისძიება რამდენიმე სხვადასხვა ამოცანის გადაჭრას მოემსახურება (რა თქმა უნდა, საპროექტო იდეების მიღებისა და ეტაპობრივი რეალიზების შემთხვევაში): გააერთიანებს აგლომერაციული მასშტაბის მწვანე სივრცეებს; გაამთლიანებს მომლოცველობით მარშრუტს, რომელიც მცხეთაში ყოველწლიურად ჯვართაღმართების დღესასწაულზე ტარდება; მოემსახურება ეკოტურიზმით დაინტერესებულ ადამიანებს; ხელს შეუწყობს ახალი

ტურისტული მარშრუტების შემუშავებას მცხეთის გარშემო.

მოსალოდნელია, რომ „დიდი მცხეთის“ ლანდშაფტის, მიკროკლიმატებისა და სხვა თავისებურებების სარეკრეაციო და ეკოტურისტული გამოყენება განსაკუთრებით აქტუალური გახდება სადღეისოდ გავრცელებული გლობალური პანდემიის შემდგომ პერიოდში.

ზემოთქმული წარმოადგენს სამომავლო პროექტისთვის შემუშავებულ იდეას, რომელიც სინამდვილეში სცდება ქ. მცხეთის და თუნდაც, „დიდი მცხეთის“ გენერალური გეგმის ამოცანებს და რეალურად მთლიანი საქართველოს, ჩვენი ქვეყნის, სივრცით-ტერიტორიული მოწყობის გეგმის ამოცანებს მოიცავს; ამავდროულად „მწვანე დერეფნის“ იდეა ქვეყნის სივრცითი მოწყობის მასშტაბური ამოცანების გეოგრაფიულ, ეკოლოგიურ, კულტუროლოგიურ ნაწილსაც ეხება. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ზუსტად მცხეთის გენერალური გეგმის პროექტი იყო საწყისი წერტილი ამ იდეის შესამუშავებლად.

გამომდინარე საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ეკოლოგიური უსაფრთხოების კომისიის დასკვნებიდან და ძალიან სასარგებლო რჩევებიდან, ავტორი გამოხატავს დიდ მადლიერებას. ქალაქგეგმარება, ურბანისტიკა, სივრცითი და რეგიონული დაგეგმვა-დაგეგმარება დარგთაშორისი სამეცნიერო მიმართულებაა და აერთიანებს მრავალ დისციპლინას; ამდენად, იკვეთება სხვადასხვა დარგის ურთიერთკავშირისა და ჰარმონიზაციის, ანუ შეთანაწყობის ამოცანა; აქვე გასათვალისწინებელია ტექნიკური დარგების სპეციალისტთა შეხედულებები; არანაკლებ და მეტადაც მხედველობაში მისაღებია ადგილობრივი მოსახლეობისა თუ დასახლებათა გულშემატკივრების, სტუმრების, მოაგარაკების, ტურისტების, ვიზიტორების და ა.შ. საჭიროებანი. კონკრეტულად მცხეთაში შერწყმულია როგორც საჯარო მოხელეთა, ისე კერძო ბიზნესის, დონორების და, საერთოდ, ჩვენი მოსახლეობის მრავალი წარმომადგენლის ინტერესები.

როდესაც ვსაუბრობთ მსხვილი ეკოსისტემების შემაერთებელ დერეფანზე, პირველ რიგში თვალსაჩინო ხდება გარემოსდაცვითი პროფესიების მქონე მეცნიერების, ექსპერტებისა და პრაქტიკოსების თანამშრომლობისა და საკანონმდებლო ჩარჩოების დაზუსტების საჭიროება.

საერთაშორისო ნომენკლატურით ეროვნული პარკის კატეგორია შეესატყვისება ბუნების დაცვის საერთაშორისო კავშირის (IUCN) დაცული ტერიტორიების II კატეგორიას – ეროვნულ პარკს (National Park). ეროვნული პარკის არსს და მის ზონებს განმარტავს საქართველოს კანონი დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ:

„ მუხლი 5. ეროვნული პარკი:

გ) ვიზიტორთა ზონა – ზონა, რომელიც ეწყობა ბუნების დაცვის, რეკრეაციისა და საგანმანათლებლო საქმიანობისათვის;

ე) ისტორიულ-კულტურული ზონა – ზონა, რომელიც ეწყობა ბუნებრივი გარემოს, ისტორიულ-კულტურული ობიექტების ან/და არქიტექტურული ძეგლების დაცვის, აღდგენის, რეკრეაციის, ტურიზმისა და საგანმანათლებლო საქმიანობისათვის. ეს ზონა დასახლებებს არ მოიცავს; <...>“

მუხლი 16. დაცული ტერიტორიის დამხმარე (ბუფერული) ზონა.

1. სახელმწიფო ნაკრძალის, ეროვნული პარკის, ბუნების ძეგლის, აღკვეთილის, დაცული ლანდშაფტის გარშემო საჭიროების მიხედვით, ხოლო ბიოსფერულ რეზერვატში სავალდებულოდ იქმნება დამხმარე (ბუფერული) ზონები.

2. დამხმარე ზონა იქმნება მრავალმხრივი გამოყენების ტერიტორიის კატეგორიის გამოყენებით და გამიზნულია ბუნების დაცვისა და მდგრადი განვითარების ბალანსირებული საქმიანობის ხელშემწყობი და ადგილობრივი ფინანსური სახსრების გენერირების ღონისძიებების განსახორციელებლად. საჭიროების შემთხვევაში ზონის მართვის, მოქმედებათა კოორდინაციისა და დაშვებული საქმიანობის განვითარება განისაზღვრება სპეციალური პროგრამით, რომელსაც ამტკიცებს საქართველოს მთავრობა.“

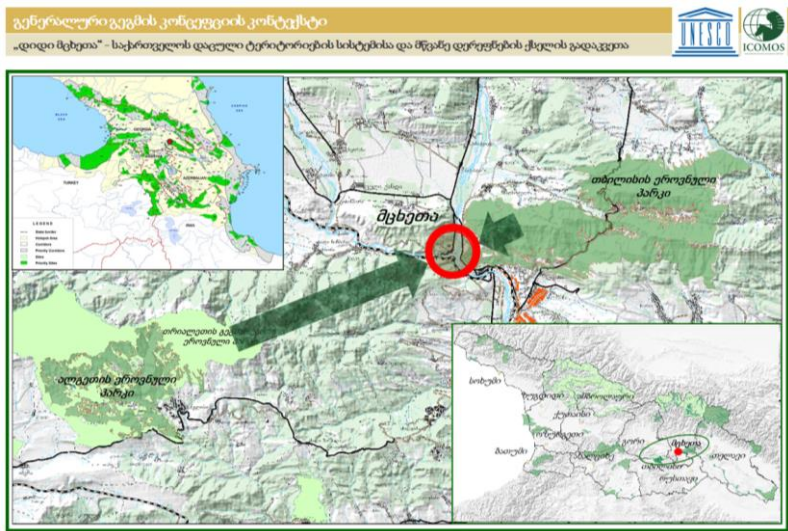
თბილისის ეროვნული პარკი მცხეთას უშუალოდ ჩრდილო-აღმოსავლეთიდან ესაზღვრება. სამხრეთ-დასავლეთისკენ, ალგეთის ეროვნული პარკის მიმართულებით, მცხეთასა და მანგლისს შორის დასახლებები თითქმის არ არის. აქ რეალურად არსებობს 6-12 კმ სიგანის ეკოლოგიური დერეფნის მოწყობის შესაძლებლობა, თუნდაც **დაცული ლანდშაფტის** სტატუსით. ეს საქართველოს ბუნებადაცვით საქმიანობაში ნოვატორული მიდგომა იქნებოდა. უფრო დეტალურად საკითხი განხილულია „კონცეფციის“ თანმხლებ დოკუმენტში „ქ. მცხეთის სივრცით-ტერიტორიული განვითარების მართვის დოკუმენტაციის სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების სკოპინგის ანგარიში“ (დოკუმენტის ავტორი - მ. გვილავა).

„მწვანე დერეფნის“ ტურისტულ მარშრუტებზე ძირითადად საფეხმავლო უნდა იყოს, თუმცა შედარებით შორ და რთულად მისაღწევ დისტანციებზე შესაძლებელია ეკოლოგიური ტრანსპორტის გამოყენებაც. ამ მხრივ საინტერესოა მცხეთის გენერალური გეგმის კონცეფციის შემდეგი იდეა - საბაგრო გზის მოწყობა მთა-ქართლზე, კარსნის ხეობიდან. ამგვარი იდეის მიღების შემთხვევაში, მისი რეალიზებისათვის აუცილებელი იქნება სამომავლოდ გარემოზე ზემოქმედების

შეფასებისა და იუნესკოს მსოფლიო მემკვიდრეობის ძეგლებზე გავლენის დოკუმენტების მომზადება.

ზემოთ მოყვანილი ანალიზის საფუძველზე შეიძლება დასკვნის გაკეთება, რომ მიზანშეწონილია „დიდი მცხეთის“ მიმდებარე ბუნებრივი ლანდშაფტის როლის გაძლიერება/გამოკვეთა, გარშემო მყოფი მოქმედი და პერსპექტიული/გეგმარებითი დაცული ტერიტორიების „მწვანე დერეფნით“ დაკავშირების მეშვეობით.

„მწვანე დერეფნის“ უკეთესი აღქმადობისათვის ქვევით მოყვანილია რამდენიმე ილუსტრაცია (სურ. 4, 5, 6).

სურ. 4. დაცული ლანდშაფტები „დიდი მცხეთის“ გარშემო. ამონარიდი მცხეთის გენერალური გეგმის კონცეფციის პრეზენტაციიდან.

სურ. 5. ლანდშაფტის გეორესტავრაციის მოდელი. ამონარიდი მცხეთის გენერალური გეგმის კონცეფციის პრეზენტაციიდან.

კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლები „დიდი მცხეთასა“ და მიმდებარე ტერიტორიებზე

სურ. 6. „დიდი მცხეთისა“ და მიმდებარე ტერიტორიების პერსპექტიული ტურისტული მარშრუტები და კულტურული მემკვიდრეობა. რუკის შედგენა და ფოტოები: მტკვრისა და არაგვის შესართავი, მცხეთის ჯვარი, კალოუზნის წმ. გიორგის ეკლესია, სამთავროს მონასტრის ხედი ფიქრის გორიდან ეკუთვნის ავტორს. 2019-20, ხოლო ფოტოები - მარტყოფის ღვთაების ტაძარი, ზედაზნის მონასტერი და შიომღვიმე აღებულია ინტერნეტის წყაროებიდან.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. „მცხეთის სივრცით-ტერიტორიული განვითარების მართვის პროექტის“ I ეტაპის მასალები. აბაშიძე ქ. საკრალურ-სემანტიკური ფაქტორების გავლენა მცხეთის ფუნქციურ-სივრცითი გარემოს ჩამოყალიბებაში. 2019.
2. „მცხეთის სივრცით-ტერიტორიული განვითარების მართვის პროექტის“ II ეტაპის მასალები. ვარდოსანიძე ვ., ძიძიგური პ., ხოშტარია თ., ჯოხაძე ვ., ოლქიშვილი მ. პროექტის ხელმძღვანელი - ზერეკიძე ა. მცხეთის გენერალური გეგმის კონცეფცია. 2020.
3. აფაქიძე ა. ქალაქები და საქალაქო ცხოვრება ძველ საქართველოში, თბილისი, 1963.

4. ბერუჩაშვილი ნ., ლიპარტელიანი გ., ელიზბარაშვილი ნ. საქართველოს ეროვნული ატლასი. მეცნიერება და ტექნიკა. 1991.
5. საქართველოს კანონი დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ. 1996. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/32968?publication=19>.

The Role of “Greater Mtskheta” in Forming the “Green Corridor” between several protected areas of Georgia

Khoshtaria T.

Resume

In recent years, the process of creating spatial-territorial planning documentation in Georgia is quite active for planning units, at different levels.

It is important to mention the project of “Elaboration of the Spatial and Territorial Development Documentation for Mtskheta City”, started in 2019 (Client – Municipal Development Foundation of Georgia, implemented by the Partnership “Akolis”; head of Urban Planning Group is Vladimer (Lado) Vardosanidze, architect-urban planner, professor of GTU, and author of this article is a member of this group).

Due to the different reasons, the project of Spatial-territorial Development Management of Mtskheta is still at the second stage (Concept of General Plan of the City of Mtskheta, stage 2³⁶). The complete urban planning documentation has to be elaborated.

Between different project ideas, this paper presents the idea to create Functional-planning connection between National parks System through the city of Mtskheta. The idea appeared because of the projecting group who mentioned, that “Greater Mtskheta” with its surroundings is the only place where large natural ecosystems come close to each other, but the natural landscape was divided by the autobahn, a road constructed during soviet times.

“Greater Mtskheta” is the only place between great landscapes, hub, knot, in the eastern part of South Caucasus, where semi-humid forest masses of Large and Small Caucasus come together.

Main objective is to create new trans-municipal and trans-regional Eco- and Adventure touristic attraction and restore therefore the landscape using urban planning intervention.

---

³⁶ The article was written in 2020. In the spring of 2021 the project was still at the second stage.

Роль «Большой Мцхеты» в формировании «зеленого коридора» между несколькими охраняемыми территориями Грузии

Хоштариа Т.

Резюме

В последние годы процесс создания пространственно-территориальной планировочной документации в Грузии довольно активен для плановых единиц на разных уровнях.

Примечателен проект «Разработка документации по пространственно-территориальному развитию города Мцхета», начатый в 2019 году (Заказчик - Фонд муниципального развития Грузии, реализуемый Партнерством «Аколис»; руководитель группы градостроительства - Владимир (Лад) Вардосанидзе, архитектор-градостроитель, профессор ГТУ; а автор этой статьи является членом градостроительной группы).

По разным причинам проект «Управления пространственно-территориального развития Мцхеты» все еще находится на втором этапе (Концепция Генерального плана города Мцхета, этап 2). Необходимо разработать полную градостроительную документацию.

Между различными проектными идеями в данной статье представлена идея создания функционально-планировочной связи между системой национальных парков через город Мцхета. Идея появилась, потому что Проектная группа отметила, что «Большая Мцхета» с ее окрестностями - единственное место, где крупные природные экосистемы сближаются друг с другом, но природный ландшафт разделен автобаном, дорогой, построенной в советское время.

«Большая Мцхета» - единственное место между великолепными ландшафтами, узлом, узлом в восточной части Южного Кавказа, где сходятся полувлажные лесные массивы Большого и Малого Кавказа.

Основная цель - создать новую трансмуниципальную и межрегиональную туристическую достопримечательность Eco- и Adventure и, таким образом, восстановить ландшафт с помощью градостроительного планировочного вмешательства.

რედაქტორები: ნ. ქაფიანიძე, დ. ქურიძე, ა. ეგოროვა

გადაეცა წარმოებას 15.07.2021, ხელმოწერილია დასაბეჭდად 10.11.2021. ქაღალდის ზომა 60X84 1/8. პირობითი ნაბეჭდი თაბახი 13,0.

საგამომცემლო სახლი „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, თბილისი, კოსტავას 77

Verba volant,
scripta manent